

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI
MÜZECİLİK PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’DE MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİNDE
İSTANBUL TÜRBELER MÜZESİ ÖRNEĞİNDE
TÜRBELERİN YERİNİN İNCELENMESİ**

**SERKAN NİŞANCI
22714005**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. KADRIYE TEZCAN AKMEHMET**

2024

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI
MÜZECİLİK PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİNDE
İSTANBUL TÜRBELER MÜZESİ ÖRNEĞİNDE
TÜRBELERİN YERİNİN İNCELENMESİ

SERKAN NİŞANCI
22714005
ORCID NO: 0009-0000-0546-0549

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. KADRIYE TEZCAN AKMEHMET

EYLÜL 2024

Serkan NİŞANCI tarafından hazırlanan “Türkiye’de Müzeciliğin Gelişiminde İstanbul Türbeler Müzesi Örneğinde Türbelerin Yerinin İncelenmesi” başlıklı çalışma, **04/09/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı Müzecilik Yüksek Lisans Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

Prof. Dr. Kadriye TEZCAN AKMEHMET

.....

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Seza SİNANLAR USLU

.....

Prof Dr. Elif DASTARLI DELLALOĞLU

.....

ÖZET

TÜRKİYE’DE MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİNDE İSTANBUL TÜRBELER MÜZESİ ÖRNEĞİNDE TÜRBELERİN YERİNİN İNCELENMESİ

Türkiye’de müzeciliğin gelişimi üzerine çalışmalar incelendiğinde genellikle tarih araştırması şeklinde, yorum ve analizden çok arşiv taraması üzerinde ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmalarda 1846’da Aya İrini Kilisesi’nde başlayan düzenleme müzeciliğin başlangıcı olarak değerlendirilmiş, 1846 yılından öncesi ise çeşitli anlatılara, varsayımlara dayalı olarak öne sürülmüş, çoğu zaman kaynak gösterme ihtiyacı bile duyulmamıştır. Ortaya konan savlar herhangi bir müzeolojik tartışmaya konu edilmemiştir.

Batı’da müze kavramı gelişmeden önce farklı kültürlerin kültür varlıklarının muhafazası için kendilerine özgü kurumları olduğu artık dünya üzerinde kabul görmeye başlamıştır. Türkiye’de Türbeler, Batılı olmayan müze kökenine en yakın kurumlar arasındadır; ancak Türkiye Müzeciliğinin tarihini yazanlar tarafından tamamen yok sayılmışlardır.

Bu çalışma, “Türbelerin, Türkiye’de müzeciliğin gelişimindeki yeri nedir?” sorusuna odaklanmıştır. “Türbelerin müzeye dönüştürülme süreci nasıl olmuştur”, “Türbeler hangi müze işlevlerini yerine getirmektedir” ve “Türbeler Müzesi hangi müze işlevlerini yerine getirmektedir” gibi sorularla araştırma genişletilmiştir. Çalışma İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğüne bağlı 122 türbe ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmada yöntem olarak literatür taraması, doküman incelemesi ve alan araştırması kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, türbelerin Batılılaşma öncesinde müzelerin işlevleri arasında sayılan sergileme, belgeleme, saklama ve onarım gibi klasik işlevleri ve koleksiyonu aracılığıyla sergileme ve iletişim gibi işlevleri yerine getirdiği ve Türkiye’de müzeciliğin gelişiminde Batılı olmayan müze olarak özel bir yeri olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türbeler Müzesi, Batılı Olmayan Bağlamda Müze, Türbe, Müze Tanımı, Müzenin Kökenleri

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE ROLE OF TURBES IN THE DEVELOPMENT OF MUSEUMS IN TURKEY IN THE EXAMPLE OF ISTANBUL TURBES MUSEUM

It's seen that the studies on the development of museums in Turkey generally developed as historical research, based on archive scanning rather than interpretation and analysis, and that the 1846 display was considered as the beginning of museums. Developments before 1846 have been put forward based on various narratives and assumptions and most of the time, there was no need to even cite sources. The arguments put forward were not subject to any museological discussion.

Before the concept of museum developed in the West, different cultures had their own institutions for the preservation of cultural assets. Turbes in Türkiye are among them. However, they have been completely ignored at the history of Turkish museums.

This study focuses on “What is the place of turbes in the history of museums in Türkiye?”. “How are the turbes being converted into museums?”, “What Museum functions do turbes fulfill?” and “What Museum functions does the Istanbul Turbess Museum fulfill?” are added. The study was limited to 122 turbes affiliated with the Istanbul Turbes Museum Directorate.

The study used literature review, document review, and field research as methods. It's been determined that turbes continued to function as museums on a non-western context before Westernization, and that they fulfilled the classical functions of museums such as exhibition, documentation, storage and repair, and functions such as communication through their collections.

Keywords: Museum of Turbes, Museum in a Non-Western Context, Turbe, Museum Definition, Origins of the Museum

ÖN SÖZ

Meslek hayatına ilk olarak İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğünde başladım. Ailemden kimsenin adını duymadığı bu müze beni bugün olduğum müzeci haline getirmiştir. Bu çalışma bu anlamda bir vefa borcunun ödenmesidir.

Türbelerin Türkiye müzeciliğindeki yerini değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmayı tez olarak hazırlamak istediğimde beni destekleyen ve danışmanlığımı kabul eden, Sanat ve Tasarım Fakültesi Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı Başkanı, Müzecilik Yüksek Lisans Programı Yürütücüsü ve Dekan Vekilliği görevlerini yürütürken beni unutmayan danışmanım Prof. Dr. Kadriye TEZCAN AKMEHMET'e, değerli meslektaşım ve dostum Saime Canan CÜRGEN GÜLTAŞ'a, İstanbul Türbeler Müzesi Müdürü Ebuzer Gümüş ve müze uzmanlarına, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve sabırla beni motive eden eşim Gülcan NİŞANCI'ya, hayatımın her alanında varlığıyla bana umut veren kızım Elif NİŞANCI'ya, önerileri ile yanımda olan Hakan NİŞANCI'ya, daima destek olan aileme ve arkadaşlarıma içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca, Müzecilik Yüksek Lisans Programını kuran, öğrencisi olmaktan onur duyduğum ve mütevazılığıyla örnek aldığım değerli hocam, Profesör Tomur ATAGÖK'e teşekkürü borç bilirim.

Serkan NİŞANCI
06, 2024; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	9
1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	9
1.3. Araştırmanın Önemi.....	10
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	11
1.5. Araştırmanın Bölümleri	11
2. MÜZELER VE MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİ.....	13
2.1. Müze Kavramının Gelişimi.....	13
2.2. Müze Tanımının Evrimi.....	18
2.3. Müze Tarihi.....	23
2.4. Küreselleşme ve Müzeler.....	32
2.5. Yeni Müzecilik.....	39
2.6. Müzelerde Yeni Sergileme Biçimleri.....	44
2.7. Yeni Müze Türleri.....	46
2.7.1. Özel İlgi Müzeleri	47
2.7.2. Ekomüzeler	48
2.7.3. Topluluk Müzeleri.....	49
2.7.4. Yerli Müzeleri	50
2.8. Müzecilikte Batılı Olmayan Arayışlar	52
3. TÜRKİYE MÜZECİLİĞİNİN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE MÜZECİLİĞİNE KÖKEN ARAYIŞLARI	55
3.1. Türkiye’de Müzeciliğinin İlk Yılları.....	55
3.2. Köken Arayışları	58
4. TÜRKİYE MÜZECİLİĞİNİN GELİŞİMİNDE TÜRBELER: İSTANBUL TÜRBELER MÜZESİNİN İNCELENMESİ	64
4.1. Türbe ve Türbe Kültürü	65
4.2. Türbelerin Müze Olarak Açılması	68
4.3. İstanbul Türbeler Müzesinin İncelenmesi.....	73
4.3.1. İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü	73
4.3.2. Türbeler Müzesi Koleksiyonu.....	80
4.3.2.1. Koleksiyonun Oluşumu.....	80
4.3.2.2. Koleksiyonun Kapsamı	82
4.4. Türbelerin Müze İşlevleri.....	87
4.4.1. Türbelerde Sergileme Örnekleri.....	89

4.4.1.1. İcazetnameler	91
4.4.1.2. Padişah Hatları	92
4.4.1.3. Envanter Numarası2020-1631-E Kitabe ve 2020-1620-E, 2020-1831-E Envanter Numaralı Levhalar.....	93
4.4.1.4. Lihye-i Saadet ve Kademi Saadet Vitrinleri	95
4.4.1.5. Yavuz Sultan Selim'in Kaftanı	96
4.4.2. Türbelerde Belgeleme Örnekleri.....	97
4.4.3. Türbelerde Koruma ve Onarım Örnekleri.....	100
4.4.4. Türbelerde İletişim ve Toplumsal İşlev Örnekleri	101
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	105
5.1. Türbeler: Batılı Olmayan Müze Örneği	107
5.2. Türkiye Müzecilik Tarihi ve Türbeler.....	110
5.3. Türbelerin Müze Olarak Ziyarete Açılması	111
5.4. Yeni Olasılıklar	112
KAYNAKÇA.....	115
EKLER.....	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Müzelerin Sosyal İşlevlerindeki Değişim.....	103
Şekil 2. Türbeler ve Türbeler Müzesi Sosyal İşlevleri.....	104

KISALTMALAR LİSTESİ

AAM	:American Association of Museums / American Alliance of Museums
AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
BOA	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
ICOM	:International Council of Museum
KVMGM	:Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
NGO	:Non- Governmental Organization
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
TIEM	:Türk ve İslam Eserleri Müzesi
TMA	:Türebeler Müzesi Arşivi
UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
YTÜ	:Yıldız Teknik Üniversitesi
ULAKBİM	:Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
MSGSÜ	:Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

1. GİRİŞ

1902’de James Barr “İngilizce konuşan dünya için ‘Müze’ demek bir müze demektir ve o da British’tir.” ifadesini kullanmıştır. Barr burada British’i hem British Museum hem de İngiliz Müzesi anlamında vurgulamaktadır. E. V. Lucas’ın A Wanderer in London’da yazdığı gibi, "British Museum dünya tarihidir: Bloomsbury galerilerinde medeniyet tarihi, Cromwell Road galerilerinde doğanın tarihi; Bloomsbury’de insanın, Cromwell Road Tanrı’nın "Forster’ın Stuart Ansell ve Maurice’i, Vernon Lee’nin Val’i ve diğer sayısız kurgusal karakter tarafından himaye edilen British Museum, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında diğer tüm müzelerden daha fazla görünüyordu ve Sidney Colvin’in sözleriyle, “dünya medeniyetinin özeti” idi (Hoberman, 2011).

Müzeler ve müze kavramı yüz yıl önce salt batılı bir anlam taşıırken, son elli yılda önemli değişimlere sahne olmuştur. Müze ve ziyaretçileri arasındaki ilişkiye, müze işlevlerinin yeni müze tanımları ile genişlemesine, sergilerin nasıl planlandığına ve bu planların nasıl uygulandığına bakarsak küreselleşme yavaşça ama kesin olarak oyunun kurallarını değiştirmiştir (Tremblay, 2002). Yirmi birinci yüzyılda müzelerin eskisi gibi olmadığı ortak kanaatine karşın nedenler ve sonuçlar üzerinde tam bir fikir birliğine varılamamıştır. Modern müzenin “iki yüzyıllık serüveninin son elli yılında ziyaretçi odaklı bir anlayışı benimseme yönünde değişime” girdiğini belirten Deniz Ünsal (2012) bu değişimde yirminci yüzyılın sonundan itibaren siyasi ve kültürel yaşamı etkisi altına alan yeni ekonomi politikalarının, sosyal devletin sorgulanmasının ve buna paralel siyasi fikirlerin ve toplumsal hareketlerin payı olduğunu öne sürmektedir. Kesin olan müzelerin ve müzeciliğin hem geleceğe doğru ilerleyişinde hızla çeşitlendiği, yeni işlevler ve görevler kazandığı hem de geçmişe doğru kendi tarihine ve varoluşuna yeni perspektiflerden bakarak yeni anlamlar ürettiğidir. 21. yüzyıl ile birlikte heterodoks yaklaşımlar da müzecilikte de etkin olmaya, seslerini duyurmaya başladı. Merak kabinelerinden Batının görkemli müzelerine uzanan yol artık tek ve yegâne yol değildir.

Modern müzeler Batı'nın epistemolojilerini ve sosyopolitik gündemlerini yansıtan kültürel yapılar olarak gelişmişlerdir. Müzeler ve koleksiyonları ile toplulukları arasında güç/bilgi eşitsizliğini yansıtan birçok örnek mevcuttur. Erken modern müzede, toplanan ve anlatılanla tarihsel olarak egemenlerin perspektifi yansıtılmıştır, böylece kadınlar, çocuklar, çalışan sınıflar ve etnik azınlıkların sesleri kaybolmuştur (Porter, 1990, 1996 ve Kavanagh, 1990'dan aktaran Simpson, 2007). Ancak bu yaklaşım dünyada yeni müzecilik ile kırılmaya başlamıştır. Son elli yılda bu tek sesli yaklaşım birçok eleştiriye konu olmuş, 1990'lardan başlayarak ana akım müzeler dâhil köklü bir değişim geçirmiştir. Müze tanımı üzerinde son on yılda gerçekleştirilen tartışmalarda bu değişimin yansıması olarak okunabilir.

1990'lı yıllarla birlikte, müze türleri ve sayısı hızla artmış, müze tanımı genişletilmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak heterodoks yaklaşımların da müzecilikte de etkin olmaya başlamasıyla müzelere Batılı olmayan kökenler aranmaya başlanmış, farklı müze türleri ve yaklaşımları olanaklı hale gelmiştir. Marksist eleştiri, feminist eleştiri, post müze arayışları sesi yitik olan sınıf, cins ve toplulukların kendi müzelerini kurmasını sağlarken, ana akım müzecilik de toplumsal barış, uyum ve kapsayıcılık gibi ilkeleri adapte etmeye başlamıştır. Sergileme ve eğitimin iletişim odaklı olarak ele alınmaya başlaması ile müzeler ve toplulukları arasındaki ilişki de yeniden tanımlanmıştır. Yerli halkların müze nesneleri ile ilişkisi ve küratoryal süreçlere katılımı topluluk müzelerini ve yerli müze örneklerini ortaya çıkarmış, böylece müzecilik tarihinin de farklı bakış açılarıyla yeniden ele alınması olanaklı hale gelmiştir (Kreps, 2006; Simmons, 2016).

Ana akım müzeciliğe eleştirel yaklaşımların artması ile dünyanın farklı noktalarından farklı epistemolojilerin öne çıkarıldığı müze kökenleri öne sürülmeye başlanmıştır. Antik çağlardan beri koleksiyonlar ve müze benzeri fonksiyonları olan yapılar hep var olmuştur. Müze tarihini anlatan çalışmaların çoğunda antik çağlarda Asya'da değerli nesnelerin koruma amaçlı genellikle tapınak ve mabetlerde toplandığı belirtilmektedir (Bazin, 1967; Ambrose ve Paine, 1993 ve 2006; Kreps, 2006). Ancak buradan hızla antik Yunan ve İskenderiye örneklerine geçilmektedir. Müze tarihi ise asıl olarak merak kabinelerine ve ardından gelen Aydınlanma düşüncesine dayandırılmaktadır. Günümüzde, "tapınak ve mabetler" olarak genellenen ve detaylandırılmadan geçilen müze benzeri bu yapıların incelenmesi yeni müze epistemolojilerine kaynaklık etmektedir. Ana akım müzeciliğinde dışında olasılıklara

kapı aralayan araştırmacılar hem geçmişte hem de günümüzde Asya’da, Afrika’da, Okyanusya’da kendilerine özgü koleksiyon ve sergilemeler geliştiren yerli halkların pratiklerine ilgi göstermektedirler (Kreps, 2006; Simmons, 2016).

Ancak Dünya Müzecilik tarihine dönük bu yeni yaklaşım Türkiye Müzecilik tarihi üzerine yapılan çalışmalara yeterince yansımamıştır. Türkiye Müzeciliğinin tarihi üzerine yapılan incelemelere bakıldığında 1999 öncesinde az sayıda çalışma olduğu, ardından çalışmaların sayısında belirgin bir artış yaşandığı görülmektedir. Türkiye’de müzeciliğin gelişimi üzerine çalışmalar incelendiğinde genellikle tarih araştırması şeklinde geliştiği, yorum ve analizden daha çok kaynaktan kaynağa bazen referans dahi verilmeden aktarıldığı ve son yıllarda arşiv taraması ile beslendiği söylenebilir.

Bu çalışmalarda Türkiye’de müzeciliğin başlangıcı genellikle 1840’lara götürülmekte ve Batılılaşma hareketlerine paralel bir ilerleyiş ile incelenmektedir. Müzecilik üzerine yapılan erken çalışmaların tamamı 1846 düzenlemesini ve Aya İrini koleksiyonlarını Türkiye’de müzeciliğin başlangıcı olarak ele almaktadırlar. Tophane-i Amire Müşiri Fethi Ahmed Paşa’nın girişimleri ile Aya İrini’de toplanan koleksiyon ilk müze olarak değerlendirilmektedir (Edhem, 1932; Şapolyo, 1936; Ogan, 1947; Arık, 1953).

Ülkemizde geç de olsa sayıları artmakta olan müzecilik bölümleri ve müzecilik alanındaki araştırmaların artması, müzeciliğin tarihinin yalnızca kaynaktan kaynağa aktarıma dönüşen alan yazın taraması ve arşiv taraması ile sınırlı kalamayacağını, en azından belge ve kurumların müzeolojik birikimi olan müzecilerce yorumlanması gerektiğini yani “daha içerden bir yorumlama” ihtiyacını açığa çıkarmaktadır. Neyin koleksiyon, neyin müze, neyin önmüzeolojik çalışma olarak ele alınması gerektiği ya da koleksiyon toplama, nesnelere verilen anlam ve yan yana getirme çabasının nasıl okunması, yorumlanması gerektiği “müzecilik” bilgisi ve pratiği gerektirmektedir. Bir toplama pratiğinin koleksiyon olarak ele alınması için “koleksiyon” kavramının iyi anlaşılması ve “müzecilik” bilgi ve pratiği ile yorumlanması gereklidir. Aynı şekilde bir kurumu “müze” olarak adlandırmak içinde arşiv belgelerindeki adlandırmadan daha ziyade “müzecilik” bilgisi önemlidir. Bekir Onur (2014) da Yeni Müzebilim adlı kitabının giriş bölümünde Türkiye’de müzenin ve müzeciliğin tarihinin yeniden yazılması gerektiği kanısını vurgulayarak “kronolojik bilgilerin sıralanması yerine, felsefi temelleri belirleyen, yaklaşım ve uygulama değişimlerini gösteren gelişimsel (evresel) bir tarih yazılmasında yarar vardır.” (s.16) demektedir.

Türkiye müzecilik tarihi, bir tarih araştırması olarak değil müzeolojik bir çalışma olarak yeniden ele alınmalıdır.

Hale Özkasım ve Semra Ögel (2005) müzelerin “öncelikle zengin tarihî ve kültürel mirasımızı “korumayı” hedefleyen, 19. yüzyılın Batılılaşma çabalarının göstergesi olan “çağdaş bir kurum” olarak ortaya” (s.97) çıktığını ve Türkiye müzeciliğinin gelişiminde iki kavramın önce çıktığını vurgulamaktadır: kültürel mirasın ‘korunması’ ve “Batılılaşmanın göstergesi çağdaş bir kurum” olma. Özkasım ve Ögel ‘Batılılaşma göstergesi’ olma halinin “Batı’daki değişimleri görüp tanımaya olanak sağlaması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilirse de müzecilik için süreç içerisinde ivmeyi düşüren bir etken” olduğunu “kurumların, kültürel ve sosyal yaşamın gerektirdiği ihtiyaçlardan kaynaklandığı gerçeğinin benimsenmemiş” olmasının bunun başlıca nedeni olduğunu vurgulamaktadır (Özkasım ve Ögel, 2005). Özkasım ve Ögel’in yaklaşımı tersine çevrilerek yeniden okunduğunda ‘kültürel ve sosyal yaşamın gerektirdiği ihtiyaçların kendi ‘kurumlarını’ yaratacağı yorumu yapılabilir. Batılılaşma öncesinde coğrafyamızda ‘kültürel ve sosyal yaşamın’ ortaya çıkardığı ‘müze niteliğinde’ kurumlar olabileceği üzerinde durulmalıdır.

Müzeciliğin kökenleri konusunda son yıllarda artan incelemelerde tarihi belgeler daha detaylı incelenmekte (Şahin, 2014; Yıldırım, 2017), tek tek müzelerin tarihi ve gelişimi detaylandırılmaktadır (Şahin, Kutluay & Çelen, 2014; Türker, 2014). Ancak Batılılaşma öncesine dair yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Saray hazineleri, ganimetler sık sık müzeciliğin öncelleri arasında zikredilir ancak bu sav tartışmaya açılmaz. Örneğin, Türkiye müzecilik tarihi konusundaki ilk eserler arasında yer alan Oğuz Arık’ın Türk Müzeciliğine Bir Bakış (1953) adlı çalışmasında Arık Osmanlı padişahlarının dünyanın en eski sanat hazine daireleri: Cabinets Royaux’ne sahip oldukları tespitini yapmaktadır. 1953’ten 2019’a kadar bu konuda kapsamlı ve karşılaştırmalı bir inceleme yapılmamıştır. Bu genellemenin dışındaki örnekler az ve sınırlıdır. Örneğin Ali Artun’un hem Mümkün Olmayan Müze Müzeler Ne Gösteriyor (ikinci baskı 2019) kitabında hem de derlemesini yaptığı Halil Edhem’in Müzecilik Yazıları adlı kitapta (2019) yer alan Halil Edhem’in Modern İstanbul Müzesi adlı çalışmasında Hazine koleksiyonunda bulunan eserler ile Nadireler Kabinelerinde eser toplama pratikleri arasındaki benzerlikler üzerine kurduğu yaklaşım çok değerlidir. Artun’a göre (2019) Topkapı Sarayı koleksiyonları gerek barındırdığı nadireler gerek bilişsel yapısı, işlevi ve himaye düzeni bakımından

Avrupa'daki diğer imparatorluk koleksiyonlarıyla ilkesel bir ayrılık göstermez. Topkapı hazinesinin müzeleşmesi süreci konusunda Artun'un gösterdiği yaklaşım arşivciliğin ötesine geçerek karşılaştırma ve yorumlama yöntemi ile müzenin temelini oluşturan koleksiyonun incelenmesi üzerine kuruludur. Özellikle Kabinelerin Bilgi Rejimi üzerine yapılan değerlendirmeler ve Artun'un (2019) kabinelerde bilginin kaynağı görmek ve sınıflandırmak değildi, nadireler arasında kurulan gizemli ilişkilerdir tespiti müze epistemolojisi tartışmalarının neredeyse hiç yüzeye çıkmadığı ülkemizde değerli bir başlangıç kabul edilmelidir.

Müzeciliğimizin tarihi konusunda neredeyse her makalede zikredilen Hanedan hazinesi, Artun'un yaklaşımı ile ete kemiğe bürünmüştür. Ancak bu koleksiyon Batıdan ithal edilen çağdaş kurumlar olarak müzeler kurulana kadar bir müzeye dönüşmemiştir.

Arşiv belgeleri ile yapılan çalışmalar değerli ve aydınlatıcı olsa da müzeciliğin işlevleri üzerinden yapılacak çalışmaların, örneğin koleksiyonlar, sergi ve sergilemeler, eğitim, onarım gibi müzecilik işlevlerinin incelenmesi, bu alanda yapılacak çalışmaların artması coğrafyamıza özgü bir epistemoloji ya da ontoloji ile ilgili bulgular da sağlayacaktır. Örneğin, İslam Eserleri Müzesi ilk sergilemesinde bölüm etiketlerinin el ile ve hat yazısı ile yazmak ve ebru ile süslemek gibi yöntemler kullanması (Şahin, 2014) ancak bir süre sonra uluslararası standart etiketlerin öne çıkması, I. Mahmud döneminde popüler olan kütüphanede eğitim çalışmaları (Akgündüz, 2005) gibi özgün kültürel çalışmalar bize özgü olanı kavramamızı olanaklı kılacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte müzecilikte bir kırılma veya dönüşüm olarak yeterince ele alınmamış bir alandır. Erdem Yücel (1999), Osmanlı Evkaf Nezareti tarafından 1914 yılında kurulan Evkaf-ı İslamiye müzesinin, 1923 yılında kapatılması ve 1926 yılında yeni bir isimle Türk ve İslam Eserleri Müzesi olarak açılmasını böyle bir dönüşüme örnek göstermektedir. Yücel (1999) müzede sergilenen eserlerin sadece İslam uygarlığının değil, aynı zamanda Türk uygarlığının da ürettiği ve kullandığı nesneler olarak Türk ve İslam'ı görsel olarak tamamlayan iki kavram olarak yeniden tanımlandığını ve Ankara Etnografya Müzesi'nin kurulmasının da halk kültürünün ürettiklerinin sergilendiği bir yer olduğunu savlamaktadır. Yücel'e göre Osmanlı Devletinden Cumhuriyete geçiş aynı zamanda ümmetten millete geçişi ve uluslaşma sürecini ifade etmektedir. Türkçülük

ve halkçılık gibi tartışmalar Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında önemli tartışmalardır. Ancak Ulus devletin kuruluşu ve müzecilik ilişkisi yeterince ele alınmamıştır.

Batılı kaynaklarda sıkça geçmesine karşın son yıllara kadar yeterli araştırma bulunmayan, bizde ise neredeyse hiç değinilmeyen bir nokta kalmaktadır; Müzeciliğin kökeni olarak tapınak ve mabetler. Ankara Üniversitesinde Müze Eğitimi bölümünü kuran Prof. Dr. Bekir Onur tarafından hazırlanan Yeni Müzebilim kitabı, Türkçe olarak müzecilikte son 30 yılda yaşanan gelişmeleri en derli toplu anlatan eserlerdendir. Bu çalışmada da sık sık karşılaşılabilecek topluluk müzeleri, yerli müzeleri gibi müze türleri, Batılı olmayan müze modelleri kavramları Türkçe izleyicilere açıklanmaya çalışılmıştır. Karşılaştırmalı Müzebilim başlığında “Asya’da eski parçalar tapınaklarda ve türbelerde korunuyordu” tespiti tekrarlanmasına ve Avrupa dışından müze benzeri kurumlara yer verilmesine karşın, ülkemizin bu başlığa yapabileceği katkılara yer verilmemiştir. Bu çalışmada türbeler üzerine yoğunlaşılacağı için Onur’un “türbe” vurgusu önemlidir. Ancak Bekir Onur Kreps’in (2006) batılı olmayan müze modelleri incelemesinin ardından tapınaklar ve türbelere değinmektedir. Kreps makalesinde “shrine” kelimesini kullanıyor, bu Türkçeye türbe olarak çevrilebileceği gibi mabet olarak da çevrilebilir. Türk ve İslam inanışlarının kesiştiği türbe kavramından biraz daha farklı olarak “shrine” aziz ya da kutsal bir kişiye ait rölik ya da kalıntıların muhafaza edildiği mabetleri ifade etmektedir.

1923’te Cumhuriyetin ilanı ve akabinde 1925’te tekke ve zaviyelerin kapatılması sonrası, Camii, tekke ve türbelerden toplanan eserler Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi gibi kurumların koleksiyonlarının önemli bir kısmını oluşturmuştur. Erdem Yücel (1999) Konya'daki Mevlâna Dergâhı, Hacı Bektaş ve Seyyit Battal Gazi Tekkelerinin kapatılması ile popüler kültürün yaşadığı yerler olarak kabul edilen tekke ve zaviyelerin törensel ve günlük kullanım eşyalarının halk kültürün bir parçası olarak tanımlanıp, Etnografya Müzesi'nin tarihleme kategorisine alınarak geçmişte kaldığının vurgulandığını ifade etmektedir. Bu politik vurgu Müzecilik tarihi yazınında türbelerden bahseden ender pasajlardandır. Kurucu iradenin müze olarak işlevlendirme talimatları sonrasında Konya Mevlâna Türbeleri, Hacı Bektaş Türbesi ve Dergâhı ve İstanbul Türbeler Müzesi gibi yapılar müzeye dönüştürülmüştür. Ancak bu yapılar pratik ihtiyaçlar ve politikalar doğrultusunda faaliyet göstermiş, bu kurumların Türkiye Müzeciliğinin başlangıcında oynadıkları

rol üzerinde durulmamış ve buradan öğrenilerek Türkiye Müzeciliğine farklı bir perspektifle bakmak denenmemiştir.

Coğrafyamızda Türbeler, Batılı olmayan müze kökenine en yakın kurumlar arasındadır. Ancak Türkiye Müzeciliğinin tarihini yazanlar tarafından tamamen yok sayılmışlardır. Cumhuriyetin ilk müzeleri arasında da öne çıkmalarına rağmen varlıkları bilimsel bir araştırmanın konusu haline gelmemiştir. Türbeler üzerine hazırlanan tezler sosyoloji ve ilahiyat bölümlerinde türbe ziyaretlerinin nedenleri ve nasılları ile sınırlı kalmıştır. Ulusal Tez Merkezinde 04 Mayıs 2024 tarihinde “türbe” anahtar kelimesi ile yapılan aramada 155 sonuç yer almaktadır. Emre Yılmaz tarafından hazırlanan “Türbe Ziyaretlerinin Fert Üzerindeki Etkileri (Bilecik Örneği)” başlıklı 2009 tarihli Yüksek Lisans tezi, Ayşe Aysun Çelik tarafından hazırlanan “Türbe mekânı- Türbe Kültürü” başlıklı 2013 tarihli Yüksek Lisans tezi, Rumeysa Akpınar tarafından hazırlanan “İstanbul'da Türbe Ziyaretinde Bulunan İnsanların Popüler Dindarlık Düzeyleri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme” başlıklı 2024 tarihli Yüksek Lisans tezi din üzerinden türbeleri inceleyen tez örneklerindendir. Sanat tarihi alanında yayınlanan az sayıda tez ise türbe mimarisi ile kendini sınırlamıştır. Hakkı Önkâl'ın 1977 tarihli Anadolu Selçuklu Türbeleri başlıklı Doktora Tezi sanat tarihi alanında türbeleri konu alan ilk bilimsel çalışmalardan birisidir. Önkâl, bu alanda çalışmaya devam ederek coğrafyamızdaki türbelerin kayıt altına alınmasında değerli araştırmalar yayınlamıştır. Aziz Doğanay'ın 1994 tarihli “Erken Osmanlı Bursa Türbelerinde Tezyinat” başlıklı yüksek lisans tezi, Açelya Ümit Ezen'in 2019 tarihli ve “İstanbul'daki Batılılaşma Dönemi Osmanlı Hanedan Türbeleri” başlıklı yüksek lisans tezi ve Fırat Alak'ın 2023 tarihli ve “İstanbul Türbeler Müzesi'nde Bulunan Madeni Eserler” başlıklı doktora tezi sanat tarihi tezlerine örnek olarak verilebilir. Bu çalışmalar arasında Türbeler ve müze ilişkisine atıf yapan tek tez Türbeler Müzesi envanterinden bazı eşyaların Sultan Reşat Türbesinde sergilenmesi (Güven, 1992) üzerinedir. Hazal Yıldırım tarafından hazırlanan “The Transformation Of A Religious Site Into A State Museum In Turkey: The Case Of The Mevlana Museum” başlıklı 2017 tarihli yüksek lisans tezi ise özet kısmında amacını “tezin birincil amacı dinin Mevlana Müzesi içerisinde konumlandırılma şekillerinin özellikle son dönemde çeşitli ideolojilere nasıl hizmet ettiğinin analizini yapmak” (s. iii) olarak ifade etmektedir. Tezde Galata Mevlevihanesi ve Hacı Bektaş Müzesi örneklerine değinilse de

İstanbul Türbeler Müzesi ya da türbelere değinilmemektedir. Ankara Üniversitesinde Müzeoloji dersi için Prof. Dr. İbrahim Tunç Sipahi (2024) tarafından hazırlanan ve üniversitenin web sayfasında yayınlanan Türkiye’de müzecilik ders notlarında “Osmanlılarda müze denebilecek yerlerin tekke ve türbeler olduğu da ileri sürülebilir. Türbelerde gömülü kişilerin eşyaları, kıyafetleri sergilenmekte ve Kur’an-ı Kerim’ler bulunmaktadır” denilmektedir. Herhangi bir açıklama yapılmamış olsa da bu önermenin kayda geçirilmiş olması önemlidir.

Bir toplumun kimliğini oluşturmak için sahip olunan belleğin kaydedilmesi ve toplanması için en iyi yollardan biri müzelerdir. Çünkü müze bir toplumun ortak belleğini nesneler yolu ile izleyiciye göstermektedir. Müzeler belleği depolayarak koruyucusu olmaktadır. Bilinçli olarak toplumun sahip olduğu ortak belleği doğal erozyondan korumak için fiziksel olarak izleyiciye sunmaktadır (Crane, 2000). Hem yerli hem de Batı müzelerinde nesneler iletişim kuracak ve bilgi aktaracak araçlar olarak işlev görmektedir ve bize anlatabildikleri hikâyeler ile değer kazanmaktadırlar (Kreps, 2006). Bir topluluğun hafızasını canlı tutmak için zaten sıklıkla ziyaret ettiği ve zaten müze olarak kabul edilen mekânlardan daha fazla yararlanmak, buradan edinilen deneyimleri diğer müzelere ve müzeolojiye kazandırmak gerekmektedir.

Charles Saumarez Smith 2006 tarihli The Future of the Museum adlı makalesinde “müzeler ve galeriler için basitçe yeni teknolojilerin hızla hareket eden çoğunluk partisine (bando arabasına) atlamak yerine güçlü yanlarına oynamak, bir müzeye gitme deneyiminin özel ve ayırt edici yanlarını” (s. 549) tanımanın önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Moira G. Simpson (2007) ise güçlü yanlarına odaklanacak müze için kültürün önemine ve “her kültüre uyacak evrensel” geçerlilikte bir modelin bulunmadığını hatırlatarak yerli müze örnekleri ve topluluk müzelerinin bize sunabileceklerine dikkat çekmektedir:

Özgün yerli müzelerin ve ilişkili kültürel kurumların analizi, Batı-dışı epistemolojilerin Batılı müze konseptini kültürel olarak uygun kurumlar olarak yeniden şekillendirmede oynayabileceği merkezi rolün kanıtlarını sunmaktadır, çünkü tüm kültürle uyabilecek evrensel bir müze modeli yoktur. Topluluk müzeleri, yerli değerlerin herkesçe göze çarpmasını sağlamaktadırlar ki birçok yönden mimari, sergileme teknikleri, koleksiyon yönetimi ve etkileşim dahil topluluk müzelerinde yansıtılabilir. (s.239)

Kreps (2006) ise Amerika Birleşik Devletleri’nde yerli Amerikalı “geleneksel gözetim” metotlarının müzelere entegre edildiğini ve Batı müzeolojisi yanında yerini

aldığını vurgulamaktadır. Türkiye müzecilik tarihinin bu gelişmeler göz önüne alınarak yeniden yazılması gerektiği düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Tezin amacı İstanbul Türbeler Müzesi örneğinden yola çıkarak türbelerin Türkiye müzeciliğinin gelişimindeki yerini incelemektir. Araştırmanın ana sorusu şudur; Türbelerin, Türkiye’de müzeciliğin gelişimindeki yeri nedir?

Türbelerin Türkiye Müzeciliğindeki yeri araştırması aşağıdaki alt araştırma soruları ile genişletilecektir:

- Türbelerin müzeye dönüştürülme süreci nasıl olmuştur?
- Türbeler hangi müze işlevlerini yerine getirmektedir?
- İstanbul Türbeler Müzesi hangi müze işlevlerini yerine getirmektedir?

Çalışma bir tarih araştırması değil müzebilimsel bir denemedir. Çalışmada, İstanbul Türbeler Müzesi koleksiyonun oluşumu, koleksiyonun barındırdığı eserler ve bu eserler ile gerçekleştirilen işlevler müzebilimsel bir incelemeye tabii tutulacaktır. Çalışmada, Türkiye’de müzeciliğin gelişimi ile ilgili çalışmalarda göz ardı edilen türbelerin Türkiye Müzecilik tarihindeki yeri de analiz edilerek, Türkiye’de müzeciliğin kökenlerindeki yeri tartışılacaktır.

Müze kavramının kullanılması için toplama, koruma, belgeleme, depolama, sergileme gibi geleneksel işlevler ya da eğitim ve iletişim gibi çağdaş işlevlerin yerine getirilmesi gerektiği fikrine uygun olarak türbelerde toplanan ve adı anılmayan koleksiyonların, geleneksel ve çağdaş müze işlevlerinden hangilerine sahip olduğu tespit edilecektir.

1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Türbelerin Türkiye müzecilik tarihindeki yeri nedir? sorusu tezin merkezinde yer almaktadır. Ancak Türkiye’de binlerce türbe yer almaktadır. Kültürenvanteri adlı internet sitesinde “türbe” anahtar kelimesi ile Mayıs 2024 tarihinde yapılan aramada 1712 sonuç yer almaktadır. Bu listede kümbetlerde sayılmakla birlikte listeye giremeyen türbeler olduğu da tespit edilmiştir. Büyük İstanbul Tarihi adlı web sitesine göre yalnızca İstanbul’da hiçbir tasnif yapılmadan hazırlanan listede

türbelerinin sayısı 487'dir. Bu tez çalışması İstanbul Türbeler Müzesi ve bağlı türbeleri ile sınırlanmıştır. Bunun nedeni, tekke ve zaviyeler henüz kapanmadan önce bile etnografik eserlere artan ilgi nedeniyle türbelerde bulunan nesnelerin müzelerde toplanmaya başlanmış olmasıdır. 1925'te tekke ve zaviyeler kapandıktan sonra müzeye dönüştürülemeyen türbelerin eserleri ya müzelere alınmış ya da zaman içinde kaybolmuştur. Bu çalışmaya temel olacak koleksiyonlar yalnızca müzeye dönüştürülen türbelerin koleksiyonlarıdır. Konya Mevlâna Türbeleri, Hacı Bektaş Türbesi gibi tekil yapılar yerine bir bütünlük ve çeşitlilik arz eden İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğüne bağlı 122 türbe ile çalışma sınırlandırılmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye Müzeciliğin kökenleri üzerine yapılan alanyazın taramalarında Müze tarihin ikili bir yol izlenerek oluşturulduğu görülmüştür. İlk olarak 1846'da Ahmet Fethi Paşa'nın çabalarıyla Aya İrini'de bulunan koleksiyonun Mecma-i Ešliha-i Atika ve Mecma-i Asâr-ı Atika adları ile tasnif edilerek sergilenmesi müzeciliğin başlangıcı sayılmış ve Batı'dan ithal edilen ve çağdaşlaşma sembolü olarak görülen müze öne çıkarılmıştır. 1846 sonrası sözkonusu olduğunda arşiv belgeleri ve tarih araştırmaları dikkate alınmıştır. 1846 yılından öncesi ise çoğu zaman kaynak gösterme ihtiyacı bile duyulmadan çeşitli anlatılara, hikâyelere, varsayımlara dayalı olarak öne sürülmüş, Ortaya konan savlar herhangi bir müzeolojik tartışmaya konu edilmemiştir. Örneğin sık sık Topkapı Sarayı hazinesine değinilmiş ancak Saray hazinesinin durumu müzeolojik bir değerlendirmeye tabii tutulmamıştır. Konya şehir surlarında devşirme mimari malzeme kullanımını müzeciliğin başlangıcı sayma eğilimi birçok kitap ve makalede tekrar edilmiş ama devşirme mimari malzemenin koleksiyon sayılıp sayılamayacağı tartışılmamıştır.

Türkiye Müzeciliğinin batılı olmayan bağlamlarda kökenini ortaya çıkarmak ya da 19. Yüzyılın ikinci yarısında Batı'dan ithal edilmeden öncesine dair bulgular ortaya koymak müzecilik algımızı Batı'dan ithal etmenin ötesine taşıyacaktır. Bu katkılar müze pratiklerinde yeni yaklaşımlarının da önünü açabilir. Türbeler hâlihazırda yoğun olarak ziyaret edilen mekânlardır ve kendine has epistemolojisi; nesneler ve ziyaretçiler arsında kurulan ilişki ile müzecilik alanında yeni düşünme alanları oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

Bu çalışmanın Türkiye Müzeciliğinin tarihinin yeniden yazılması ihtiyacını karşılamasa da önemli bir eksikliği kapatacağı, Türbelerin ve İstanbul Türbeler Müzesinin incelenmesinin Türkiye Müzecilik tarihinin daha iyi anlaşılması ve Batılı olmayan müze modelleri de dikkate alınarak Müzecilik tarihinin yeniden şekillenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada alanyazın taraması ana yöntem olarak kullanılmıştır. Türkiye Müzecilik tarihinin ele alındığı kitap, makale ve tezler incelenmiştir. Ayrıca arşiv taraması yapılmış Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı arşivlerinde türbelerin kapatılması ya da müze olarak ziyarete açılmaları hakkındaki belgelere ulaşılmış, İstanbul Türbeler Müzesi arşivinde yer alan müzenin tarihi ve kuruluşu ile ilgili bilgi ve belgeler doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca alan araştırması ile İstanbul Türbeler Müzesi'nde alınan izin sonrasında (Ek 1) müzenin koleksiyonu incelenmiş, müzeye bağlı türbeler ziyaret edilerek müze envanterinde yer alan eserlerin türbelerde nasıl sergilendiği ve muhafaza edildiği ortaya konmuştur.

1.5. Araştırmanın Bölümleri

Tez dört bölümden oluşmaktadır. Tezin Giriş bölümünde literatür taramasının özeti verilerek tezin gerekçesi, önemi, amacı, araştırma sorusu ve alt soruları, sınırlılıkları açıklanmıştır.

Giriş bölümünden sonra gelen ikinci bölümde müzenin “ne” olduğunun anlaşılması için müze tarihine bakılmış ve müze tanımının geçirdiği değişim incelenmiştir. Bu bağlamda tüm dünyayı olduğu gibi müzeciliği de değiştiren küreselleşme ve küreselleşme ile ana akım müzeciliğe getirilen eleştiriler açıklanmıştır. Müzecilikte son elli yılda yaşana değişimler incelenmiş, Yeni müzecilik ile düşünce dünyamıza dâhil olan yeni müze ve sergi tipleri açıklanmıştır. Müzecilik tarihi boyunca nelerin niçin müze olarak tanımlandığının anlaşılması, tezin ana sorusu olan türbelerin Türkiye müzecilik tarihindeki yerini açıklamak için gereklidir. Son olarak da müzeciliğin Batılı olmayan kökenleri konusundaki uluslararası örnekler incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise Türkiye müzeciliğinin gelişimi ve Türkiye müzeciliğine köken arayışları ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bölümde Türkiye Müzeciliği konusunda alanyazın taramasında ortaya çıkan bulgular ele alınmış ve türbelerin bu anlatılarda yer almadığı tespit edilmiştir.

Dördüncü bölümde İstanbul Türbeler Müzesi'ne bağlı türbeler üzerinden müzecilik ve türbeler ilişkisi ele alınmaya çalışılmıştır. Türbenin ne olduğu, türbelerde neden bir koleksiyon biriktiği, bu koleksiyonun nasıl bir araya geldiği ve bugüne nasıl ulaştığı incelenmiş, bu koleksiyon üzerinden türbelerde hangi müze işlevlerinin görüldüğü ele alınmıştır.

2. MÜZELER VE MÜZECİLİĞİN GELİŞİMİ

Bu tezde türbelerin Türkiye’de müzeciliğin gelişimindeki yeri ele alınmıştır. Türbe - müze ilişkisinin anlaşılabilmesi bazı temel kavramların apaçık hale gelmesi gerekmektedir. Müzenin “ne” olduğunun anlaşılabilmesi içinse müze, koleksiyon, müzeleştirme gibi anahtar kavramlar açıklanmalıdır. Bu bölümde müze kavramının gelişimine bakılmış ve müze tanımının geçirdiği değişim incelenmiştir. Müzecilik tarihi boyunca nelerin niçin müze olarak tanımlandığının anlaşılması, tezin ana sorusunu açıklamak için gereklidir.

2.1. Müze Kavramının Gelişimi

Neyin müze olarak tanımlanacağını ya da bir kurumun hangi şartlar altında müze kabul edilebileceğini kavramak için genel müze tarihinden hatırlatmalara bakmak, müze kavramının evrimini incelemek ve hangi süreçlerin bu kavrayışa neden olduğunu görmek faydalı olacaktır.

2010 yılında ICOM tarafından hazırlanan ve temel müzeolojik kavramları üzerine bir el kitabı niteliğindeki Key Concepts of Museology adlı yayında François Mairesse ve André Desvallées, müzeyi nasıl tanımlayacağımız sorusuna cevap vermek için birçok farklı bakış açısı olduğuna değinerek temel kavramlara açıklık getirmeye çalışmaktadır. Mairesse ve Desvallées (2010) bir kişi müzeyi nasıl tanımlar sorusuna “Kavramsal bir yaklaşımla (müze, miras, kurum, toplum, etik, müzesel), teorik ve pratik düşüncelerle (müzeoloji, müzeografi), işlevleriyle (nesne, koleksiyon, müzeleştirme), aktörleri aracılığıyla (uzmanlar, kamu) veya ondan kaynaklanan faaliyetlerle (koruma, araştırma, iletişim, eğitim, sergi, arabuluculuk, yönetim, mimari)” (s.20) cevap aranabileceğini vurgulamaktadırlar. Mairesse ve Desvallées (2010) kendi müze tanımlarında “‘müze’ kavramı, insan ve çevresine ilişkin maddi ve manevi kanıtları seçmek, incelemek ve sergilemek için genel olarak tasarlanmış kurum, kuruluş veya yer” (s.56) olarak belirtmekte hem kurum hem de yer kavramını bir arada ele almaktadırlar.

Simmons'a (2016; s.6) göre bir koleksiyon nesnesini, diğer nesnelerden ayıran şey onun özgün bağlamından kopararak bir koleksiyonun parçası haline getirilmesidir; diğer bir deyişle nesne, fiziksel ve kavramsal olarak orijinal doğal veya kültürel ortamından çıkarılıp bir koleksiyonun parçası haline geldiğinde, işlevsel gerçekliğin ötesine geçerek bir koleksiyonda farklı bağlamda belge işlevi görür.

Bir yapının müze olarak tanımlanmasında kullanılabilecek önemli bir ayrım olmak üzere şu iki özelliğin bulunup bulunmadığına bakılabilir:

- Bir yapının barındırdığı nesnelerin birer koleksiyon ögesi olup olmadıkları,
- Bu koleksiyonlar aracılığıyla hangi işlevlerin yerine getirildiği.

Müze kelimesinin erken sözcük anlamlarına bakıldığında ikili bir kavrayıştan söz edilebilir. Koleksiyonlara ev sahipliği yapan kurum, bina ya da koleksiyonların kendisini ifade etmek için müze kavramı tercih edilmektedir (Mairesse ve Desvallées, 2010). Bugün gelişmiş bir müzeoloji alan yazınına sahip olmamıza karşın günlük hayatta müze her ikisi içinde kullanılabilmektedir.

Müze binalarını, ya da bir mimari bütünlük olarak müzeyi diğer mimari eserlerden farklı olarak ele almak konunun kompleks yapısını anlamaya yardımcı olacaktır. Müze binaları yalnızca birer bina değildir.

Carol Duncan'a (1991) göre her şeyin ötesinde, bir müze genellikle düşünüldüğü gibi şeffaf ve doğal bir koranak değildir. Müze mimarisi daha çok müze binasının sıkça taklit ettiği geleneksel ayinsel anıtlar gibi – klasik tapınaklar, orta çağ katedralleri, Rönesans sarayları gibi- sanat eserlerinin planlı sergilemeleri ve üst düzeyde akılcılaşmış kurum pratiklerini kapsayan bir bütünlüktür.

Bir müzeyi düşündüğümüzde, genellikle içindeki herhangi bir eserden önce onun binasını düşündüğümüzü öneren Hopkins'e (2021) göre:

I.M. Pei'nin cam piramidi, bir kurum olarak Louvre'u kesinlikle Mona Lisa'dan çok daha fazla sembolize ediyor. Bunun nedeni elbette çoğu durumda müze binalarının hem müze koleksiyonu için muhafazalar olarak hem de bir o kadar önemli olarak içeriklerinin ve bir bütün olarak kurumun misyonu, anlamı ve kimliğinin sembolik özetleri olarak özel olarak tasarlanmış olmasıdır. (s.21)

Müze mimarisi de müze tanımı gibi müzenin yüklendiği toplumsal rollerdeki değişime paralel olarak değişim göstermektedir. Geçmişin ayinsel binaları gibi, müze açıklanan amaçlarını (sanat eserlerini korumak ve sergilemek) yerine

getirmenin yanısıra bazen daha az açık politik ve ideolojik görevleri de taşır. (Duncan, 1991) Louvre ziyarete açılırken monarşiyeye ait olanın artık halka ait, kamusal olduğu vurgusu öne çıkmaktadır. Dünyanın çeşitli yerlerinde monarşiden halk iktidarına geçişte Sarayların müzeye çevrilmesi tesadüf değildir. Ayrıca, Atagök (1999) 18. Yüzyılda ilk olarak koleksiyonların sarayların ihtişamlı mekânlarında sergilenmesinin uzun yıllar müze olarak buna benzer binaların tartışmasız kabul edilmelerine neden olduğunu söylemektedir.

Avrupa müzeleri için tapınakları andıran cephelerin 18. yüzyıldan itibaren en popüler sembol olduğu bilinmektedir. Duncan’a (1991) göre tapınak cephe hem seküler hem de ritüel birlikleri çağırabilme avantajına sahipti. Müze mimarisinin ilk örneklerinde Rönesans ve aydınlanmanın etkisi ile Yunan ve Roma mimari formları diğer sivil ve seküler binalarda olduğu gibi sık kullanılıyordu. Hristiyanlık öncesi sivil kurumlara gönderme yaparak, klasik görünümlü binalar, seküler, aydınlanmacı kural ve amaçları öne çıkarıyordu. Ancak Duncan anıtsal klasik formların aynı zamanda ritüel mekanlarını da beraberinde getirdiğini öne sürmektedir – “ayin ilahileri için ölçeklendirilmiş koridorlar ile ihtişamlı ve etkili heykel ve büstler için tasarlanan içsel mabetler” (s.91).

Aydınlanma ideallerinin müzeler aracılığıyla yayılmaya başlaması ile müzeler geniş halk yığınları için birer eğitim kurumu olarak da düşünölmeye başlanmıştır. Ancak burjuva devrimlerin barındırdığı çelişkiler müzeye yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Müzeler, elit kültürün tapınakları, sömürgeci yağma depoları ve ideoloji ve hiyerarşi aşılama için yarattılan hegemonik kurumlar olarak çeşitli şekillerde eleştirildi (Thomas, 2016).

Burjuva devrimlerin kurumsallaşması ile Aydınlanma idealleri de yerini modernizmin taleplerine bırakmaya başlamıştır. Müzelerde artık birer ütopya alanı değil, yurttaşların eğitiminin birer parçasıdır. Modern müzeler için yeni yurttaşın kalıba döküldüğü mabetler, ya da siyasal iktidarların ulusal kimlik inşa alanları eleştirileri kaçınılmaz hale gelmiştir (Duncan, 1991; Kaplan, 2006; Thomas, 2016).

John Dewey, 1900lerin başında müzeleri eğitsel amaçlarla kullanılan kurumlar olarak tanımlamaktadır (Karadeniz, 2024). Amerikalı filozof aynı zamanda pragmatizmin kurucusu olarak da tanınmaktadır. 1924 yılında Mustafa Kemal

Atatürk'ün daveti üzerine Türkiye'ye gelerek Türk eğitim sistemi üzerinde incelemeler de yapan filozof eğitim konusunda çalışmalarıyla bilinmektedir.

John Dewey'nin görüşlerinden etkilendiği bilinen ve Newark Museum'da yaptığı çalışmalar ile müze ve eğitim konusunda önemli gelişmelere yol açan John Cotton Dana 1917'de "müzenin değeri onun kullanımındadır" derken müzeyi, toplumun gereksinimlerini neyin karşılayacağını öğrenen ve bunlara uygun olarak düzenlenen bir kurum olarak tarif etmektedir. Dana, kadın personel istihdam ederek müzede eşitlikçi çalışma koşulları oluşturma, yerel sanatçıların çalışmalarının da sergilenmesini sağlama, müze girişini ücretsiz yapma, okullara ve kütüphanelere ödünç eser verme, göçmenlere ve işçi sınıfına müzede yaygın eğitim olanakları sunma gibi birçok öncü yaklaşım sergilemiştir (Karadeniz, 2017).

Modern müzede müzeolojik bir akıl vardır. Sınıflanmalar, kıyaslanmalar, büyüklükler, formlar ve kalıplar vardır, oluşturulmak istenen bir evrensel akıl sahnesi vardır. Hizaya sokulmaya çalışılan, vatandaşa öğretilmesi gereken çok şey vardır. (J.C. Dana'dan aktaran Karadeniz, 2017) Dana'nın vatandaşa öğretmek istediklerinin niteliğinden bağımsız bu öğrenme müze mimarisi ve koleksiyonlar aracılığıyla gerçekleşir. Carroll Duncan ise bu şekillendirici yapıyı ritüeller olarak görmektedir. 1991 tarihli Art Museums And The Ritual Of Citizenship adlı makalesinde sanat müzelerinden yola çıkarak bu konuyu detaylı olarak anlatmaktadır:

Müzeler sadece tapınakları temsil etmiyorlar, tapınak, mabet ve diğer benzer binalar gibi çalışıyorlar da. Geleneksel ritüel mekanları gibi, müze mekânı dikkatlice sınırları çizilmiş ve kültürel olarak dizayn edilmiş bir mekandır, tefekkür ve öğrenme deneyimi pratiği için rezerv edilmiş ve belirgin bir dikkat kalitesi – Victor Turner'ın eşiklik olarak adlandırdığı durum – istemektedir. (s.91) Ritüeller genellikle dönüştürücü olarak göz önüne alınırlar; bir kimlik sunar ya da fedakârlık, sınanma veya aydınlanma aracılığı ile arındırarak ya da restore ederek dünyayı düzene koyarlar. Böylece müze ziyaretçisi programlanmış bir öykülenmedeki yolu takip eder – bu durum ise sanat tarihinin bu ya da şu versiyonudur. (s. 92)

20. yüzyıl sonu ve 21. yüzyılda tapınak eleştirilerine karşı kapsayıcı müzecilik çalışmaları hız kazanmış, müzenin demokratikleşmesi çalışmaları öne çıkmıştır. Bütün bu tartışmalar üzerine müzeyi ister bina olarak, isterse kurum olarak tarifleyelim bu iki tanımın kesişim kümesini ise koleksiyon oluşturmaktadır.

Müze oluşumunun temel işlevi olan toplama ve biriktirme etkinliklerini antik çağlardan bu yana değişik formlarda izlemek mümkündür (Madran, 1999). Ancak neyin koleksiyon, neyin toplama olduğu ayrımı önemlidir. Bir nesnenin koleksiyon

nesnesi olarak tanımlanabilmesi için müzeleştirilmesi, dolayısıyla kullanım değerinden farklılaşarak yeni bir bağlama alınması ve bu bağlam üzerinden bilgi üretmesi gerekir. İster bina ister kurum olarak düşünölsün, müze koleksiyonlarıyla vardır denilebilir.

Etimolojik olarak “musealization” ya da müzeleştirilme toplama, koruma, sergileme ve müzede yer alan diğler fonksiyonlara işaret etmektedir. Ancak musealization ekomüzelerde olduğu gibi doğal ve insan yapımı nesnelerin yerinde koruması amacıyla da uygulanabilmektedir. Müzeleştirme nesneden yapıya, yapıdan kente uzanan ölçekte değerdendirilmekte ve nesnelerin toplanması, korunması ve sergilenmesi gibi fonksiyonları göstermektedir (Kandemir ve Uçar, 2015).

Gingsburg’a (1997) göre pek çok müze tanımı vardır ama bunların ortak noktası müzeyi diğler kurumlardan ayıran etkinliklerin üzerinde durmalarıdır: “koruma, araştırma ve iletişim” (s.15).

François Mairesse ve André Desvallées’in (2010) faaliyetler olarak özetlediğı, müze işlevlerinin varlığı müzeyi tanımlayan en önemli öğelerden birisidir.

Gingsburg de (1997) müzeyi tanımlamaya çalışmanın zorluklarının farkındadır. Tapınak, forum, okul veya kilise anlamında aynı anda kullanılabilecek akışkan bir kavram nasıl tanımlanmalıdır? “En kolay çözüm, bazı bariz özellikleri tanımlayan kesin bir tanım üretmektir: Toplama, koruma, araştırma, sergileme” (s.28) gibi. Gingsburg (1997) müze işlevlerini ve bunların müzeyi ele alırken olmazsa olmazlıklarını açıklarken:

Tüm müze türleri arasında (büyük veya küçük, daha büyük veya daha küçük işletme bütçeleri olan, koleksiyon türleri ne olursa olsun- sanat, tarih, bilim, vb.) belirli misyonların önemi üzerinde anlaşmaya varma konusunda bir fikir birliği vardır. Eğitim ve kalıcılık gibi fonksiyonların çoğı müze için (sanat ve tarih müzeleri için de aynısı geçerli) en önemli değlerler olarak görünmektedir. Bunlar açıkçası şu anda bir müzenin nihai misyonu olarak algılanan işlevlerdir. Edinme, araştırma ve korumanın yardımcı hizmetler olduğu düşünölse de bunlar olmadan bir müzenin uzun vadede hayatta kalması pek mümkün değildir. (s. 28)

Paula Young Lee (1996) ise bu kalıba dökölmesi zor kavramı anlayabilmek için, “Müze diye bir şey var mı?” sorusunu yöneltmektedir; “Varsa da bir şey, bir yer ya da bir paradigma değildir ne kendisi için ne de içerdigi şey için değışmez bir anlaşılrlılık modeli sunmaz. Bununla birlikte, “müzenin” paradigmaların anlaşılır ve kabul edilebilir hale geldiğı -ya da gelmediğı- toplumsal olarak yerleşik bir süreci temsil ettiğı söylenebilir.” (s.12-13).

Müzenin ne olduğu üzerine düşünmek ne olduğu sorusuna cevap vermek kadar önemlidir. Kültür varlıklarının toplanması, korunması, çalışılması, yorumlanması ve sergilenmesi yani müzenin geleneksel işlevleri neyin müze olduğuna yönelik tanımların ana bileşenlerini oluşturmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, eğitimin müzenin işlevleri arasında olmazsa olmaz hale gelmesiyle birlikte müzelerin üç önemli işlevi olduğu kabul görmeye başlamıştır. Edinim, saklama, depolama, onarma, kullanma gibi süreçleri kapsayacak şekilde koruma, kayıt, kataloglama, bilimsel çalışmalar, makaleler, görüşmeler ve sunumları içeren araştırma ve sergileme, yayınlar ve eğitim alt başlıklarıyla birlikte iletişim olmazsa olmaz işlevler olarak öne çıkmaktadır. Bu üç işlevi ayırarak ele almaya çalışırsak toplama, koruma, belgeleme, depolama ve sergileme geleneksel işlevler, iletişim ve eğitim ise çağdaş işlevler olarak tanımlanabilir. Bugün değişen müze tanımları da müzenin yeni kazandığı işlevleri tanıma ekleme çabası olarak ele alınabilir.

2.2. Müze Tanımının Evrimi

Schubert (2004) Kûratörün Yumurtası adlı kitabında “müzenin geçmişinden çıkarılacak bir ders varsa, o da şimdinin gelecekle ilgili değişmez kural oluşturmamasının hiç doğru olmadığıdır” demektedir. Müzenin evrimi göz önüne alındığında tüm zamanlar için geçerli ve evrensel tek bir müze tanımı üzerinde uzlaşmanın imkânsızlığı görülecektir. Ancak ortak bir tanım olmaksızın hareket etmekte aynı derecede zordur. Müzeler yaşayan kurumlardır ve süreğen olarak, değişmekte ve sıklıkla amaçlarını yeniden gözden geçirmektedirler.

“International Council of Museum” (ICOM) tarafından 1946, 1951, 1961, 1974, 2007 ve 2022 yıllarında altı kez müze tanımı oluşturulmuştur. Ancak 1989, 1995 ve 2001 yıllarında tanımın özüne dokunmadan güncellemeler yapılmıştır.

ICOM tarafından 1946 yılında yapılan tanım şu şekildedir; “Müze kelimesi, sanatsal, teknik, bilimsel, tarihi veya arkeolojik materyal bulunduran, içerisine hayvanat ve botanik bahçelerinin dâhil olduğu, kütüphanelerin ise içerisinde sergi salonu bulunan kütüphaneler istisna olmak üzere dışında kaldığı halka açık tüm koleksiyonları içinde barındırır” (ICOM, 2020; Mairesse, 2017).

Aradan kısa bir süre geçmesine karşın 1951 yılında ICOM müze tanımını yenileme ihtiyacı duyar. Mairesse’in (2017) aktardığı 1951 tanımı şöyledir:

Müze kelimesi burada kamu yararı için yönetilen, özellikle kültürel değere sahip nesne gruplarını ve örneklerini: sanatsal, tarihi, bilimsel ve teknolojik koleksiyonlar, botanik ve hayvanat bahçeleri ve akvaryumlar gibi, çeşitli yollarla korumak, incelemek, geliştirmek ve kamunun beğenisi ve eğitimi için sergilemek amacıyla sürekli bir kuruluşu ifade etmektedir. Kalıcı sergi salonları bulunduran halk kütüphaneleri ve kamu arşiv kurumları müze olarak kabul edilecektir. (s. 26)

ICOM 1961 yılında müze tanımını tekrar değiştirir. ICOM, müzeyi "kültürel ve bilimsel önem taşıyan eser koleksiyonlarını, eğitim, araştırma ve eğlence amacıyla toplayan, koruyan, araştıran, ileten ve sergileyen, halka açık kuruluş" olarak tanıyacağını açıklar ve Mairesse'in (2017) aktarımına göre bu tanıma aşağıdaki kurum ve yapılarda dâhil edilmiştir:

- Halk kütüphaneleri tarafından sürekli olarak sunulan sergi galerileri ve arşiv koleksiyonları,
- Tarihi anıtlar ve tarihi anıtların parçaları veya bunlara bağlı yapılar, örneğin resmi olarak kamuya açık olan katedral hazineleri, tarihi, arkeolojik ve doğal alanlar,
- Botanik ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar, canlılar ve canlı örneklerin sergilendiği diğer kurumlar,
- Doğal rezervler. (s.26)

ICOM 1961 tanımına dâhil edilen kurumlar içerisinde kamuya açık olmak kaydıyla katedral hazinelerinin sayılmış olması dikkat çekicidir. 1974 yılında bir kez daha yenilenen müze tanımı ise, oldukça radikal değişimlere, eklemelere sahiptir. Mairesse'in (2017) aktardığı müze tanımına göre "Müze, kar amacı gütmeyen, toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, kamuya açık, inceleme, eğitim ve eğlence amacıyla insanın ve çevresinin maddi kanıtlarını edinen, koruyan, araştıran, iletişim kuran ve sergileyen daimi bir kurumdur." (s. 27). Kar amacı gütmeyen bir kuruluş olarak müze ilk kez 1974 yılında ICOM tanımında yer bulur. Toplumun ve gelişiminin hizmetinde uzun yıllar tanıma içkin hale gelecek bir vurgu olarak 1974'te tanıma dâhil edilir. Yine Mairesse'in (2017) aktarımı ile "edinim, koruma ve iletişim faaliyetleri nedeniyle müze doğasındaki doğal, arkeolojik ve etnografik anıtlar ve alanlar ile tarihi anıtlar ve alanlar" (s. 27) müzeye dâhil edilebilecek kurumlar arasında sıralanmaktadır.

1961 tanımında bir koleksiyon olarak ele alınabilecek katedral hazineleri, halka açık olmak kaydıyla müze tanımına dâhil kabul edilirken, 1974 yılında halka açıklık kavramı yerine müze işlevlerine vurgu yapılmış, edinim, koruma ve iletişim sayılmıştır. Bu işlevlere sahip olması nedeniyle "museum nature" yani müze doğası

olan tarihi, arkeolojik ve etnografik tüm alan ve anıtlar tanıma dâhil edilmiştir. Tanımın koşulları artırılırken, sınırları genişletilmiştir.

1989 yılında yapılan güncellemede müze tanımı değiştirilmez ancak Mairesse'in (2017) aktarımı ile müze tanımına dâhil yapılara geçilmeden önce “Yukarıdaki müze tanımı, ilgili kurumun yönetim organının niteliğinden, bölgesel niteliğinden, işlevsel yapısından veya koleksiyonlarının yönünden kaynaklanan herhangi bir sınırlama olmaksızın uygulanacaktır.” (s.27) açıklaması eklenir. Bir önemli güncelleme ise müze kabul edilecek kurumlar açıklamasında yapılır. 1974 yılında müze tanımına eklenen “insanın ve çevresinin maddi kanıtları” ifadesi “doğal, arkeolojik ve etnografik anıtlar ve alanlar ile tarihi anıtlar ve alanların” müze doğasında kabul edilmeleri için edinim, koruma ve iletişim faaliyetlerinin konusu olarak eklenir. İnsanın ve çevresinin maddi kanıtlarını edinmesi, koruması ve iletişim faaliyetlerine konu yapması nedeniyle müze doğasındaki doğal, arkeolojik ve etnografik anıtlar ve alanlar ile tarihi anıtlar ve alanlar müze kabul edilir.

1995 ve 2001 yıllarında da ICOM tanımın özüne dokunmaksızın güncellemeler yapmıştır. Burçak Madran, 1999 yılında yayınlanan ve bu alanda Türkçe olarak yapılan ilk yayınlardan olan Yeniden Müzeciliği Düşünmek adlı kitaptaki makalesinde 1995 yılında içeriği geliştirilerek ICOM tarafından kabul edilen tanımı Türkçeye uyarlayarak, “toplumun ve gelişimin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden somut ve somut olmayan malzemeler hakkında araştırma yapan, bunları toplayan, koruyan, bunlara ait bilgiyi paylaşan ve sonunda bu malzemeyi inceleme, eğitim, zevk alma doğrultusunda sergileyen, kar düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kuruluştur.” (s. 6) demektedir.

2007’de ICOM 21. Genel Kurulu Viyana’da toplanmış ve yeni tüzüğü onaylamıştır, buradaki tanıma göre müzeler ise “insanlığın ve çevresinin somut ve somut olmayan mirasını eğitim, araştırma ve eğlence amacıyla toplayan, koruyan, araştıran, ileten ve sergileyen, toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, kamuya açık, kâr amacı gütmeyen kalıcı bir kurum” olarak nitelenmektedir.

Key Concepts of Museology adlı yayında, bu iki tanım arasındaki ilk bakışta anlaşılması güç farkın –somut olmayan mirasa bir atıf eklenmesi ve müze yapısına birkaç değişiklik- bir yandan ICOM içinde Anglo-Amerikan görüşün üstünlüğünü, diğer yandan da kurum içinde araştırmaya verilen rolün azaldığını gösterdiği

savlanmaktadır (Mairesse ve Desvallées, 2010). Somut olmayan kültürel mirasa yapılan atıf gözden kaçması imkânsız bir yeniliktir. Ancak araştırmaya verilen önemin azaldığı iddiası özellikle tanımı çeviri diller üzerinden okuyanlar için kolaylıkla gözden kaçabilir. 1974 tanımında “*for purposes of study, education and enjoyment*” olarak yapılan sıralama 2007 tanımında “*for the purposes of education, study and enjoyment*” olarak değiştirilmiştir. Eğitim ve araştırma işlevleri arasındaki bu yer değiştirme, kurumun ve bileşenlerinin önceliklerinde yaşanan bir değişim olarak yorumlanmıştır.

24 Ağustos 2022’de Prag’da 92,41% (Lehte: 487, Aleyhte: 23, Çekimser: 17) lehte oy ile kabul edilen yeni tanımda ise müze şöyle tanımlanmıştır;

Somut ve somut olmayan mirası araştıran, toplayan, koruyan, yorumlayan, sergileyen ve toplumun hizmetinde olan, kâr amacı gütmeyen, kalıcı bir kurumdur. Halka açık, erişilebilir ve kapsayıcı olan müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Eğitim, eğlence ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunar; etik, profesyonel olarak ve toplulukların katılımıyla çalışır ve iletişim kurar. (ICOM, 2024)

Müze tanımına bu süreçte birçok eleştiri de getirilmekte, ICOM’un tanımları dışında çeşitli ulusal kurumlar ve kişiler tarafından da tanımlar önerilmektedir. ICOM tarafından yayınlanan Key Concepts of Museology çalışmasında Mairesse ve arkadaşları “kar amacı gütmeyen” vurgusuna eleştirel durarak Van Mensch’in (1992) “‘Fiziksel belge’ koleksiyonlarını koruyan ve bunlar hakkında bilgi üreten kalıcı bir müzecilik kurumudur” tanımının daha geniş bir çerçeve çizdiğini vurgulamaktadır. Mairesse ve Desvallées (2010) ayrıca müze tanımının ekomüzei de kapsayacak kullanımı üzerine düşünmektedir:

Müze teriminin bu son kullanımı bizi ekomüzenin orijinal konsepti içindeki ilkelere getiriyor, yani müze bir topluluğun gelişimi için aynı topluluğun sahip olduğu kültürel ve doğal mirasın korunması, sergilenmesi ve açıklanmasını bir araya getiren kurum olarak ekomüze, belirli bir bölgedeki yaşam ve çalışma ortamını ve bununla ilgili araştırmaları temsil eder. (s. 59)

2012 yılından itibaren American Alliance of Museum adıyla faaliyetlerine devam eden American Association of Museums (AAM) kesin bir müze tanımı vermemektedir, ancak AAM’in Akreditasyon Komitesi müzeyi, “Somut nesnelere sahibi olan ve bunları kullanan, onlarla ilgilenen ve bunları sergileyen, profesyonel kadroya sahip, bunları düzenli bir programla kamuoyuna sunan, esas olarak eğitim veya estetik amaçlı, organize ve kalıcı kar amacı gütmeyen kurum” olarak tanımlamaktadır (aktaran Simmons, 2016).

1889 yılında kurulan ve Dünya'nın en eski müze birliklerinden birisi olan British Museums Association (2024) internet sitesinde ICOM tarafından başlatılan tanım değişikliği tartışmalarına değinse de halen 1997 yılında kabul ettiği tanımlı kullanılmaktadır:

Müzeler insanların ilham almak, öğrenmek ve eğlenmek için koleksiyonları keşfetmesine olanak tanıyor. Toplum için emanet ettikleri eser ve örnekleri toplayan, koruyan ve erişilebilir hale getiren kurumlardır. Bu tanım, sanat eseri koleksiyonlarına sahip sanat galerilerinin yanı sıra tarihi nesne koleksiyonlarına sahip müzeleri de kapsamaktadır.

Zeynep Safiye Baki Nalcıoğlu (2023) ise ICOM'un müze tanımındaki değişimi müzelerin değişimi olarak kavramakta ve müze tanımındaki değişimi buna göre yorumlamaktadır:

ICOM tarafından 1946 yılında yapılan ilk müze tanımında özellikle müze ve koleksiyon ilişkisi üzerinde durulurken (ICOM 1946) 1951 yılında yapılan tanımda insanlığın ortak çıkarı ve hazzı amacı ile müzenin koruma işlevine ve sürekliliğine değinilmiş ve müzede öğretim de tanıma eklenmiştir (ICOM 1951). 1961'de yenilenen tanımda ise müzenin koruma işlevinin yanı sıra toplama, araştırma ve sergileme gibi diğer işlevlerine dikkat çekilmiştir (ICOM 1961). ... Bu tanımlardan hareketle, müzenin uzun süre toplum tarafından kâr amacı gütmeyen, halkı eğiten, insanlığın estetik hazzı için araştıran, toplayan, koruyan, sergileyen ve aktaran, sürekliliği olan ancak ziyaretçisiz de var olabilen bir kurum olarak görüldüğü söylenebilir. (s. 207)

Türkiye'den bazı tanımlar vermek gerekirse;

Kültür ve Turizm Bakanlığı, 30/04/1990 tarihinde yürürlüğe giren Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği 4. Maddesinde müze "Kültür varlıklarını tespit eden, ilmi metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın kültür ve tabiat varlıkları konusundaki eğitimini, bedii zevkini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede tesirli olan daimî kuruluş" olarak tanımlanmaktadır.

Oğuz Alpözen (1998), "dünya mirasının korunduğu mekânlar" (s. 37), olarak tanımlamışken Cevat Başaran (1995) müzeyi "kültürel değeri olan buluntulardan oluşmuş bir bütünü çeşitli vasıtalarla korumak, incelemek, değerlendirmek ve özellikle halkın estetik zevkinin yükselmesi ve eğitimi için teşhir etmek amacıyla, kamu çıkarları için idare edilen kuruluşlardır." (s. 48) olarak tanımlamıştır.

Müze tanımında yaşanan değişimlerin iki yönü olduğu görülmektedir. Birincisi müzeler tarihsel yolculuklarında yeni roller üstlenmiş ve bu rolleri kapsayan tanımlara ihtiyaç duyulmuştur, ikincisi ise sosyokültürel ortamın değişimi ile müzeye

bakışımız değişmiştir. Her iki durumda da müzeler kendilerini yeniden tanımlayarak ihtiyaçlara cevap vermeye çalışmıştır. Ancak tüm tanımlarda müzenin ruhu ya da özü diyebileceğimiz işlevler genişleyerek de olsa korunmuştur. Bu durumu daha iyi anlayabilmek için müzelerin tarihine kısaca göz atmak yararlı olacaktır.

2.3. Müze Tarihi

Karsten Shubert (2004) Küratörün Yumurtası adlı kitabına “Müzeler değişiyor” cümlesi ile başlamaktadır. Bu müzecilik üzerine bütün yazılara başlamak için iyi bir cümle gibi görünmektedir. Müzeler, müze tanımları ve hatta müze tarihi her geçen gün değişmektedir. Bu durum sürdürülebilirlik ve kalıcılık iddiası ile öne çıkan kurumlar için bir çelişki gibi durabilir. Ancak müzelerin karşılaştığı krizleri atlatarak geleceğe ulaşması tamda bu değişimle anlaşılabilir. Müzenin kökenlerine dair yolculuklar, bugünün müzesini anlamak için paha biçilmez fırsatlar sunmaktadır.

Müze sözcüğü Yunanca, Mousa’lar (esin perileri) tapınağı demek olan “mouseion”dan gelir – Fransızca’daki eşdeğeri: musée; İspanyolca: museo; Almanca: Museum; İtalyanca: museo; Portekizce: museu’dür (Mairesse ve Desvallées, 2010).

Maia Wellington Gahtan ve Donatella Pegazzano 2010 tarihli Museum Archetypes and Collecting in the Ancient World adlı çalışmanın giriş bölümünde erken modern müzelerin içinden evrildiği kavram ve uygulamaların antik kökenlerine geri dönme ihtiyacı hissettiklerini vurgulamakta ve “Bu tür koleksiyonlarda dinin ve politikanın rolünün, kamunun erişilebilirliğinin, koruma ve kataloglama yöntemlerinin, toplanan eserlerin kaynakları ve menşelerinin, sergileme araçları ve modlarının ve kim tarafından, ne tür söylemler ortaya çıkarmak için olduklarının daha iyi anlaşılmasını sağlamayı” (s. VII) hedeflediklerini dile getirmektedir.

Antik çağlardan beri koleksiyonlar ve müze benzeri fonksiyonları olan yapılar hep var olmuştur. Örneğin Asya’da değerli nesneler koruma amacıyla genellikle tapınak ve mabetlerde toplanmaktadır (Bazin 1967; Ambrose and Paine 1993, Kreps 2006). Artun (2012) ilk koleksiyonların Yunan tapınaklarında tanrılara sunulan adaklarla oluşmaya başladığını vurgulamıştır. Batılı anlamda müzeye köken kabul edilen biriktirme eylemi ise antik felsefe ve edebiyat okullarına dayandığını vurgulayan Madran söz konusu okulların en ünlüsünün içinde binlerce yazma eser bulunduğu bahsedilen İskenderiye Kütüphanesi olduğunu dile getirmektedir.

Madran'a (1999) göre İskenderiye Kütüphanesi "Helenistik dönemde, soyluların koruması altında özgürce araştırmalarını yapan, matematikçi, astronom, coğrafyacı, filozof ve şairlerin oluşturduğu bir bilim ve sanat merkezi olarak anılmaktadır. Bilgilerin toplandığı, kaydedildiği ve saklandığı bir merkezdir." (s. 3). Artun (2012) ise İskenderiye Kütüphanesini, Hint, Mezopotamya ve Yunan medeniyetlerine, hatta bütün yeryüzüne ait sözleri ve imgeleri aynı mekânda biriktirme hayalinin ilk tasarımı olarak tanımlar. Artun ayrıca egemenlik için bir mücadele alanı olarak gördüğü kütüphane/ müze kompleksleri arasında Bergama, Antakya, Atina ve Roma örneklerine de değinir.

Tapınak ve mabetler genellikle müzelere benzer olarak görülmüştür; çünkü buralar yüksek değerli nesnelerin depolandığı, sergilendiği ve saklandığı yerlerdir (Kreps 2006). Yüksek değerli ya da kutsal nesneler dışında erken dönemde koleksiyonu yapılan en önemli şey kitaplar olmuştur. Ortadoğu'da da özellikle ilmi ve edebi eserlerin koleksiyonlar halinde bir araya toplandığı bilinmektedir. İktidar sahipleri için kütüphaneler birer prestij alanı olmuştur. Toplumsal olarak kullanılan koleksiyonlarda ise bu eserlerin korunması ve faydalanılması için meydana getirilen kütüphaneler ilk olarak medrese ve camiiler bünyesinde kurulmuştur (Madran, 1999).

1925 yılında, arkeolog Leonard Woolley, tarafından keşfedilen ve Babil prensi Ennigaldi'ye atfedilen faklı dönemlerden eserlerin yer aldığı koleksiyonun MÖ. 530'a tarihlenen ilk müze benzeri yapı olduğu da savlanmaktadır. Antik Sümer şehri Ur'da Kral Nabonidus'un kızı prenses Ennigaldi'ye ait mezar içerisinde mezarın tarihinden çok daha eskiye giden eserler sistematik olarak sıralanmış ve üç dilde açıklamalar ile birlikte bulunmuştur. Bunların ilk müze etiketleri olduğunu düşünmek hiç de garip olmayacaktır (Hopkins, 2021).

Hopkins'in Batılı bir arkeolog tarafından bulunsa da Batılı olmayan bir müze prototipine yer vermesi önemlidir. Ancak bu tek örnek dışında bilinen müze tarihlemesini devam ettirmektedir Hopkins 2021 tarihli çalışmasında.

Simmons 2016 tarihli çalışmasında müze ve müze öncesi koleksiyonlara bakarken diğer çalışmalara göre oldukça geniş bir perspektif sunmaktadır. Koleksiyonların tarihini Homo sapienslerden daha öncesine taşıyarak literatüre önemli katkılar sunmaktadır. Çin, Hindistan ve Amerika toplama pratiklerine yer verilmiş olması bu

alandaki yapılacak müzeolojik çalışmaları cesaretlendirici ve başlangıç noktası sunacak şekildedir. Simmons çalışmasında genel bir çerçeve çizmesine karşın Batılı olmayan müze kökenlerinden örneklere yer vermemiştir.

Müze tarihi konusunda birçok kaynak Yunan ve Roma koleksiyonlarına değinirler. Artun (2012) zamanla her zengin evinde bir kütüphaneyle, bir de resim heykel galerisi olduğunu ve bu koleksiyonların toplumsal statü sembolü ve yatırım aracı haline geldiğini belirterek Cicero'nun MÖ 70'te yazdığı Sanat Eserleri Hakkında adlı kitapta savaşçıların sanat eserlerini gasp etmelerine karşı çıktığını ve bu eserlerin kataloglanıp kamuya mal edilmesini savunduğunu aktarmaktadır (Artun, 2012). Savaş durumlarında kültürel mirasın korunmasına dair ilk hukuk arayışı olarak Cicero'nun çağrısı dikkat çekicidir.

Müze ve müzeoloji üzerine kitapların genellikle Batı kaynaklı olması uzun yıllar Batılı olmayan müze benzeri yapıları ve müze kökenlerini sınırlı tutmuştur. Bu konuya dikkat çeken Madran (1999) Müze Türleri adlı makalesinin dipnotlarında konuyla ilgili bilgilerin kronolojik olarak derlendiği, gelişkin bir el kitabı niteliğindeki Roland Schaer'in *L'invention des musées* (Müzelerin Keşfi) kitabında Helenistik dönem ve Rönesans arasındaki dönemlerin yalnızca bir paragrafta özetlendiğini ifade etmektedir. Madran'a (1999) göre "müzecilik teorisi ile ilgili kitapların batı kaynaklı olması müzeyi mekânsal kurgu olarak batı uygarlığının bir parçası yapmaktadır." (s.18).

Madran'ın Schaer'e eleştirisinin aksine Simmons çalışmasında Orta çağ toplama pratiklerinde İslam dünyasına hatırı sayılır bir yer ayırmıştır. Ayrıca Yunan, Roma kültürleri ile Rönesans arasındaki kayıp halkayı da İslam düşünürlerine ve kitaplarına atıf yaparak gidermiştir.

Simmons'ın en önemli katkısı Bazin, Lewis, Nigosian gibi öncellerine dayanarak "Vakıf" kavramı üzerinden İslami bir toplama geleneğine yaptığı vurgudur. Vakıf uygulamalarının, Rey'deki (İran) Şah-Abdol-Azim türbesi veya İran'ın Kum kentindeki Massouma-Ghom'un (Fatema Mae'sume) mezarı gibi şehitlerin mezarlarına hediyeler bırakılmasını içerdiğini belirtmektedir (Simmons, 2016).

Simmons çalışmasında ayrıca Asya, Afrika ve Amerika'daki koleksiyonlara da yer vermiştir. Simmons'ın (2016) aktardığına göre;

İmparator Hui Tsung (Kuzey Sung hanedanı, 960–1127) kapsamlı bir kraliyet koleksiyonu oluşturdu ve Wang Fu adlı bir bilim adamı, 1119 ile 1125 yılları arasında bu koleksiyonun Hsüan-Ho Salonundaki Antik Nesnelerin İllüstrasyonları adlı bir kataloğunu hazırladı. Katalog 30 ciltten oluşuyordu ve antikalar, yeşim heykeller, resmi ve özel mühürler, tripodlar, taş davullar, bronz kaplar, kaligrafler ve 231 ressamın 6.396 tablosu dahil olmak üzere 10.000'den fazla nesneyi belgeliyordu (Rigby ve Rigby 1944). Koleksiyon daha sonra Tatarlar Çin başkentini yağmaladığında yok edildi. (s.54)

400 ile 1400 arasında hem Avrupa kültürlerinde hem de diğer dünya kültürlerinde, nesneler çoğunlukla saraylarda ve tapınaklarda biriktiriliyordu. Madran'a (1999) göre doğu toplumlarındaki halka açık kütüphanelerin aksine batıda eski tapınakların hazineleri orta çağ prenslerinin kalelerinde ve din grupların manastır ve kiliselerinde yeniden keşfedilecekleri güne kadar, prestij unsurları olarak saklanmışlardır (Madran, 1999).

Orta çağ düşünürleri ve din adamları hakikatin tek kaynağının Kitabı Mukaddes olduğunu düşünüyordu, skolastik düşünme biçimi her şeyin kutsal kitap dolayımında anlaşılabilirliğini, anlam bulacağını savlıyordu. Shaw'a (2020) göre;

Kadim dönemden kalan ve rastlantı eseri bulunan heykeller, pagan idolleri olarak görülüp reddedilirken, dünyayı kutsal metnin dolayımı olmaksızın kavramaya ve algılamaya çalışmak kâfirlik sayılıyordu. Her iki dönemde, sanat eserlerinin sahip olacağı estetik değerin ölçütü, taşıdıkları dinî anlamlardı. Birçok eserin muhafaza edilmesinin altında yatan neden de bu anlamdı. (s.8)

Rönesans düşüncesi ile insanın merkeze alındığı bir perspektif yerleşmeye başlar. Bu insan merkezli bakış açısı, yenedünyadan gelen zenginlikle birleşince yeni ve farklı olanın toplanmaya başladığı koleksiyonlar oluşmaya başlar. Koleksiyon toplama ve sergileme işlevlerini belirli oaranda birarada yerine getirmeleri nedeniyle ilk müze örnekleri sayılabilecek nadire kabineleri de [cabinet of curiosities] bu sırada ortaya çıkar (Shaw, 2020). Trent konsülü kararları ile kiliselerin sanat eserlerinden faydalanmasının desteklenmesi de kiliselerde tabloların sayısını artıran faktörlerdendir. Protestanlığın aksine, Katolik kilise ve Papalık sanatın propaganda gücünü ve okuryazar olmayan topluluklar için eğitim potansiyelini keşfeder ve teşvik eder. Artun (2012) “katedralin dekoru, hem o zamanın ekranı gibi işlev görür, hem de ayinlerin estetik donanımını sağlar, bir atmosfer, aura oluşturur.” (s. 23) derken bu eserlerin ilerde müzelere taşınmasıyla aura'nın da müzelere nakledildiğini ekler.

Rönesans ile birlikte modern Batı müzelerinin doğumunu tetikleyen gerçek anlamda koleksiyonlar oluşmaya başlamışlardır. 15 ile 18. yüzyıl arasında antikitenin yeniden keşfi ile her türlü küçük nesne, el yazması değerli hale gelmiştir. Antik malzemeler

bir toplama, koleksiyonculuk merakına yol açmış, bu toplamının sistematik hale gelmesi ile bilginin ve biriktirilen nesnelerin yüzyıllar boyunca korunabilmesinin önünü açmıştır. Toplamadaki çeşitlenme koleksiyonların zenginleşmesine, bu zenginleşme de toplanan malzemelerin toplumsal paylaşımına ve bilgi aktarımı için değerlendirilmesinin yolunu açmıştır (Madran, 1999).

16. yüzyılda coğrafi keşiflerin de etkisi ile koleksiyonlar gelişmiş Cabinets de Curiosités (acayıplıklar kabinesi, merak edilenler kabinesi, merak kabineleri) adını alan koleksiyonlarda Avrupa'ya taşınan egzotik eşyalar sergilenmiştir.

Hernán Cortés (1485–1547) Meksika'yı fethettiğinde (1518–1520) müzeye benzer bir şey bulamamış olsa da bununla bağlantılı çok büyük bir kurum olarak tarif edilebilecek hayvanat bahçesi bulmuştur. Ayrıca Peru'nun And Dağları'ndaki (1531-1533) İnka İmparatorluğu'nu fetheden Cortés ve Francisco Pizarro (1478-1541), incelikle yapılmış altın ve gümüş nesneleri de içeren geniş kamusal sanat sergileri ile karşılaşmıştır (Simmons, 2016).

Nadireler kabinelerine özgü müzeoljide henüz modern müzelerdeki gibi rasyonalist bir tasnif sistemi yani taksonomi olmadığını vurgulayan Artun'a (2019) göre,

Koleksiyonlardaki nadireler, formlarına, ölçülerine, tarihlerine, coğrafyalarına, sanatçılarına, ekollerine göre, modern müzelerdeki gibi hizaya konmuş değildir. Nesnelerin seçiminde, temsili olmaları ve bir sıraya sokulabilmeleri değil, tam aksine, sıra dışı olmaları, acayip, tuhaf, garip, aykırı olmaları belirleyicidir. Kabinelerde bilginin kaynağı, görmek ve sınıflandırmak değildir, nadireler arasında kurulan gizemli ilişkilerdir (correspondance). Bu ilişkiler sayesinde inşa edilen dildir, anlatıdır. Her nadire bir semboldür, metaforudur, alegoridir. Ve bu dil, nadirelerle baş başa zaman geçirerek, onları tefekkür edebilme, aralarındaki ilişkiyi okuyabilme ayrıcalığına ve gücüne sahip olanlara özeldir. Evrensel değildir. (s. 21)

Nadireler kabinelerinde birçok farklı çeşit koleksiyon bir araya gelmiştir. Ali Artun (2012) bu kabinelerin bölümlerini açıklayarak doğa ve tabiat ürünlerinin naturalia olarak bilinen kabinelerde; sanat eserlerinin artificialia, bilimsel aletlerin, özellikle denizcilikte kullanılan aletler ile saatler, pusulalar ve teleskopların scientifica, yeni dünyadan gelen ürünlerin exotica, hareketli ve sesli heykelciklerin automato, cüceler, canavarlar, üç başlı kuzular gibi her türlü garabetin mirabilia, kitap, harita ve yazma eserlerin ise bibliotheca kabinelerinde toplandığını aktarmaktadır (s.28-30). Nadireler Kabineleri, İtalya'da studio, Almanya'da kunstkammer gibi isimler de almıştır. Ali Artun'un (2012) 'Rönesansın ansiklopedik müzeleri' olarak adlandırdığı bir dizi her şey müzesini de burada anmak gerekir. Ulisse Aldrovandi, Athanasius Kircher,

Manfredo Settala ve Fredrik Ruysch tarafından oluşturulan kabineler/müzeler (Artun, 2012) geçişin temsilcileri olarak görülmelidir.

Genellikle 1683'te Oxford'da kurulan Ashmolean Museum ilk müze olarak ele alınsa da 16. yüzyılın ortalarında Zamanın Tarihi adlı çalışmasında dönemin sanatçıları anlatan Paolo Giovio'nun Borgo Vico'da yaptırdığı evin bir odasını sahip olduğu portre koleksiyonunu sergilemek için kullanması ve bu odayı Apollon ve dokuz ilham perisine ithaf ederek “müze” adını vermesi (Madran, 1999) ilk müze olarak değerlendirilebilir. Ancak ilk müze olup olmamasından bağımsız Elias Ashmole'ın Oxford Üniversitesine bağışı ile oluşturulan müze, koleksiyonculuktan müzeye geçişte önemli yer tutar çünkü koleksiyon toplumsal bir mekân olan üniversite bünyesine girmiştir. Belirli sınırlarla da olsa koleksiyon halkın görüş ve kullanımına açılmıştır.

Lüksemburg Sarayı, 1750'de kraliyet koleksiyonlarının halka açılması ile “ilk kamusal müze” olmuştur (Artam, 2012).

1759'da kurulan British Museum ise dünyanın en eski bağımsız müzesi olarak görülebilmesine rağmen, açılışından itibaren ilk elli yıl boyunca bugünkü anlayışa uygun bir müze olmaması nedeniyle bu iddiaya gölge düşürmektedir (Schubert 2004). Yalnızca eğitilmiş asillerin alanı diyebileceğimiz müze 19. Yüzyıla kadar kapsayıcılıktan oldukça uzaktır.

18. yüzyılda koleksiyonlarda sınıflama ve kategoriler birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Ufizzi Galerilerinde 1771'de yapılan düzenleme ile bilimsel aletler ve doğa tarihi koleksiyonları başka bir binaya taşınmış, böylece sanat ve bilim koleksiyonları birbirinden ayrılmıştır (Madran, 1999).

Schubert'e (2004) göre “Belki de modern anlamda ilk müze Paris'teki Louvre'du. Fransa kralları için bir saray olarak inşa edilen bu bina, geniş kraliyet koleksiyonları için bir depo haline gelmiştir.” (s. 18). Ancak Louvre Müzesi de bir müze olarak kapılarını açabilmesi için Fransız Devriminin dönüştürücülüğüne ihtiyaç duymuştur. Bu politik dönüşüm modern bir kurum olarak müzenin daha doğumunda krizin nüveleri ile hayata başlamasına neden olmuştur. Müze toplumsal gelişmelerin bir sonucu olduğu kadar devrimin ihtiyaçlarından doğmuştur. Louvre modern anlamda ilk müze olmasının yanı sıra ilk saray müze olarak da anılabilir.

Bir müzeyi kontrol etmek demek toplumun temsiliyetlerini ve o toplumun bazı en yüksek ve en güvenilir gerçeklerini kontrol etmek demek olduğunu ileri süren Duncan (1991) müze temsiliyeti ve iktidar ilişkisini şöyle ele almaktadır:

Kısaca müze ortamındaki sanatı nasıl kullanacağını en iyi anlayanlar, müze ritüelinin daha yüksek ve iyi kimliği konuştuğu kişilerdir. Bu nedenle müzeler ve müze pratikleri ateşli mücadelelerin ve tutkulu tartışmaların öznesi olabilmektedir. En değerli sanat müzelerimizde gördüğümüz ya da görmediğimiz – ve hangi koşullarla ve kimin otoritesini gördüğümüz ya da görmediğimiz-toplumu kimin oluşturduğu sorusunu çağrıştırmaktadır ve kimliklerini tanımlama gücünü kimin kullanacağını. (s.102)

Duncan tarafından bir yurttaşlık tapınağı olarak tanımlanan müze, halkın eğitiminin bir parçası olarak tartışılmış ve anlaşılmıştır.

Rönesans'ın prenslik, kraliyet ve imparatorluk koleksiyonları, müzeleşmenin altın çağı sayılan 19. Yüzyılda art arda açılan modern Avrupa müzelerinin çekirdeklerini oluşturur. Louvre (1792) Kral I. Francis'in; Berlin Müzesi (1828) Prusya Kralı III. Fredrich'in; Viyana Kunsthistoriches (1891) II. Rudolf'un ve Habsburg hanedanından diğer bazı prenslerin; Prado (1819) gene Habsburg ve Bourbon hanedanları hükümdarlarının; St. Petersburg'daki Ermitaj (1853) ve Ulusal Rus Müzesi ise Çar Büyük Petro'nun kabineleri çevresinde örgütlenir (Artun, 2019).

Simpson'a (2007) göre modern müzeler:

Batı'nın epistemolojilerini ve sosyo-politik gündemlerini yansıtan kültürel yapılar olarak geliştiler. Müzeler ve koleksiyonlarında sundukları topluluklar arasındaki güç- bilgi haksızlığını yansıtan birçok örnek vardır. Erken modern müzede, toplanan ve anlatılan tarihsel yansıtmada egemenlerin perspektifi yansıtılmıştır, sınıf, cinsiyet ve ırk temelli, böylece kadınlar, çocuklar, çalışan sınıflar ve etnik azınlıkların sesleri kaybolmuştur. (s.238)

Müze tarihinde yaptığı yolculukta Artun (2012) Batı aklının “ratio”sunu narkeolojisini yaparak “modern zamanların müzelerinin ise küresel kültürün oluşturulmasında bilginin ve tarihin yapılandırılmasında, kentler arası rekabette, öteki kültürlerin yağmalanmasında 18. yüzyıldan başlayarak oynadıkları rol Museaum'dan mirastır.” (s.17) tespitini öne sürmektedir. Artun'un koleksiyon hırsı diye tanımladığı, sahip olma, adlandırma ve sınıflama hırsı müzeler kendine dönerek hesaplaşmalarını yapana dek 'bir heyhula' gibi müzeyi takip edecektir.

19. yüzyıl bir müzeler yüzyılı olarak tanımlanabilir. Osmanlı İmparatorluğu, Yunanistan, Mısır, Hindistan ve Uzak Doğu'dan getirilen eserler müzeleri birer sanat tapınağına dönüştürmüştür. Uluslaşma hareketlerinin yaygınlaşmasıyla tüm ülkeler

“ulusal değerleri” aktaracakları müzelere ilgiyi artırmışlardır. Yunan ve Roma uygarlıklarına duyulan ortak ilgiye Etrüskler, Keltler gibi daha az tanınan ama ulusal tarih yazımlarında öne çıkacak uygarlıklara duyulan ilgi eklenmiştir. Toplumlara, kendi kültürlerinin tarihini ve sürekliliğini göstermek, adet ve törelerin kaybolmamasını sağlamayı amaçlayan müzeler kurulmaya başlandı. Bugünün etnografya müzeleri diye tanımlayabileceğimiz bu kurumlar ulusal antikite müzeleri diye adlandırıldı (Madran, 1999).

Sömürgecilik ile birlikte Avrupa merkezli modern müze paradigması hızla dünya geneline yayılmıştır. 19. Yüzyılda Latin Amerika ve Asya’ya ve 20. Yüzyılda Afrika’ya. Sömürgecilik dönemi müzeleri genellikle az sayıda Batılı uzmanca idare ediliyordu, yerli personelse çalışan veya yardımcı rollerde yer alabiliyordu. Ancak bu sömürge tipi müzeler gelecekte önemli ulusal müzelere evrildiler ve ulusal kanonun yaratılmasında önemli roller üstlendiler (Simmons, 2016). Batılı uzmanlarca işletilmeye başlayan bu tip müzelere Osmanlı müzeleri de örnek olarak gösterilebilir. Galatasaray Lisesi öğretmeni Edward Goold’un müdürlüğü ile başlayan Müze-i Hümayun, evrildiği müzeler olan İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Türk ve İslam eserleri Müzesi gibi kurumlar ile Cumhuriyet döneminde ulusal kanonun yaratılmasında rol oynamıştır.

19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başında müzeler geniş ölçüde ve önemli sosyal rolleri ile eğitim kurumları olarak düşünülüyordu. Buna rağmen nesneleri gösterime yerleştirmenin öğrenmeyi sağlamak için yeterli olduğunun düşünüldüğü pedagojik yaklaşımlarının resmi bir didaktiklik ve uzmandan çaylağa yaklaşımı ile örüldüğünü aktaran Hooper-Greenhill (2001) “nesne merkezli müze sergileri evrensel kanunları, doğal tarih paradigmasıyla izleyiciye iletmek için kullanılıyordu. Müze ve galerilerin ana önceliği, bunun kendiliğinden bir bilgi ve tesadüfi olarak da medenileşmiş davranış esinleyeceği bakış açısı ile koleksiyonlar ve geniş bir arşiv bir araya getirmektir” demektedir.

19. yüzyıl sonu 20. Yüzyıl başında sanat müzeleri artmıştır. Yüzyıl başının büyük müzeleri Amerika Birleşik Devletleri’nde kurulmuştur. Çünkü ABD kültürel alanda yenidir ve kendini kanıtlamaya çalışmaktadır. Amerikan piyasası köklü bir sanat geçmişi bulunmaması nedeniyle çağdaş sanata yönelmiştir. Amerika’da ilk kurulan müzeler doğa tarihi müzeleridir. Ancak artan ekonomik girdiler ile birlikte sanat müzeleri de hızla yaygınlaşmıştır. Metropolitan, Boston, Chicago, Philadelphia

Güzel Sanatlar Müzeleri Avrupa'dan farklı bir tür müze anlayışı yaratmıştır (Madran, 1999).

Uluslar ve müzeler orta çağ tüccar kapitalizmi ve on beşinci yüzyıl Avrupa'sının küresel genişlemesinin erken bir karışımında filizlenmiştir. Batıdaki ulusal müzeler bilindiği kadarı ile İtalyan Rönesansı'nın hümanizminde kök salmış, on sekizinci yüzyıl bilimsel deney ve akılcılığı ışığında gelişmiştir. On dokuzuncu yüzyıl endüstriyel kapitalizmi ile uzak kıtalara yayılan sömürgecilik, yeni zenginlikler ve evde gurur vurguları yaratmıştır ki, bu dünya ilişkilerini ve müzelerin büyümesini hızlandırmıştır (Kaplan, 2006).

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında hem müzeler hızla tüm dünyaya yayılmış hem de çeşitleri hızla çoğalmıştır. Prestij nesnelerinin saklandığı karanlık hazine odalarının yerini alan müzelerin kendisi birer prestij nesnesine dönüşmüştür. Bir zamanlar iktidarı belirleyen prestij nesneleri iken yeni prestij yapıları iktidarın belirlediklerini aktarmaya başlamıştır. Bu da zamanla bu yapıların halkın gözünde karanlık koridorlu tekinsiz yapılar olarak algılanmasına katkı sağlamıştır.

Birçokları tarafından halkın yüksek kültüre ait mekânlara müzeler yoluyla ulaşımı bir tür demokratikleşme olarak yorumlanmıştır. Ancak burada bir paradoks da bulunmaktadır: Ziyaret yerleri olmalarına rağmen, müzeler o kadar sık ziyaret edilmezler; kültür merkezi oldukları söylenir, ama birçok insana çok uzak kalırlar (Shaw 2004). Çünkü modern zamanda müzeler bir eğlence yeri olarak görülmez; tam aksine geçmişin birer mabet yerleridirler ve korumacı tavırlarıyla sıkıcı bir atmosfer oluştururlar. Öte yandan, bir kamu mekânı olarak müze herkese açıktır; ancak müze, sosyal eşitsizlikleri yok etmez, tam tersine bunun altını çizmektedir (Artun 2006). Burada bahsi geçen sadece kültürel farklılıklar değildir. Öyle ki müze, ziyaretçi olan ve olmayanlar arasındaki ekonomik ve sosyal ayrışmayı da işaret eder (Artan, 2014).

1970-1990 arasında bu durum ciddi bir sıkışma yaratmış, kriz müzelerin bir kez daha dönüşmeye başlaması ile aşılmaya çalışılmıştır. Ancak bu kriz ile ortaya çıkan yeni müzede bir dizi tartışmayı beraberinde getirmiştir.

Andreas Huyssen (1999) “Müzeye biçilen rol, seçkin bir koruma merkezi, geleneğin ve yüksek kültürün kalesi iken, giderek bu durum değişmiş, bugün müze bir kitle iletişim aracına seyirlik bir mizansen ve abartılı bir gösteriye dönüşmüştür.” (s.26) demektedir.

1989’da Peter Vergo tarafından yayınlanan The New Museology ile birlikte bu yeni dönemin yeni bir adlandırma ihtiyacı da duyduğu bu kavram etrafında yürütülen tartışmalardan anlaşılmaktadır.

Günümüz çağdaş müzecilik anlayışına bakıldığı zaman iki farklı, ama belki de birbirini destekleyen durum tespit etmek mümkündür; bir yandan, bireylerin müzelere ve nesnelere erişimine bakarak, müzeciliğin demokratikleştiği ve diğer yandan, müzelerde sunulan yeni hizmetler ve imkânlar dolayısıyla müzeciliğin ticarileştiği söylenebilir. Bu durum müzecilik tarihinde yeni bir kavramın oluşmasına neden olmuştur; postmodern müzecilik (Artan, 2014).

Simmons (2016) “Müzelerin tarihi aslında insanların yaşam içinde gezinirken dünyayı nesneleri kullanarak nasıl organize ettiği ve sınıflandırdığının tarihidir.” (s xii) demektedir. Dünyayı organize etme ve sınıflandırma şeklimiz değiştikçe müze de değişmeye zorunludur.

Bu yeni dönem birçok farklı adlandırmaya sahne olmaktadır. Bunu müzelerin artan rolü ve gelişen toplumsal ihtiyaçlara cevap verme arzusu olarak da okumak mümkündür. Aynı zamanda bu tartışmalar müzenin kendine bakışı ya da dönüşü olarak da okunabilir. Müzeler ne olduklarına ve nasıl olacaklarına yine kendileri üretim ve varoluşları ile cevap vereceklerdir.

2.4. Küreselleşme ve Müzeler

İlker Bıçakçı küreselleşme ve iletişim konusuna yoğunlaştığı yazısında küreselleşmenin batılı kökenlerine değinmektedir. Bıçakçı’ya (2004) göre “Globalleşme olgusu, özünde batılı gelişmiş ülkelerin dünyaya sunduğu ekonomik, siyasi ve sosyokültürel bir değişim modelidir. Batının teknolojik üstünlüğünden kaynaklanan maddi kültür birikimi, merkezi bir nitelik göstermektedir. Bu toplumlar, kültürel, politik ve sosyal kurumların işleyişiyle diğer ülkelerin gelişmelerine model oluşturmaktadır.” (s.284). Ancak küreselleşmenin kökeni dışında uzlaşılan çok az noktası vardır. Dünya çapındalık bu uzlaşmalardan biridir. “Küreselleşme, bir ülkede meydana gelen olayların, başka yerlerdeki olaylar üzerinde etkiye sahip olması ya da ulusal sınırlar dışında meydana gelen olaylardan etkilenme bağlamında sosyal ilişkilerin dünya ölçeğinde yoğunlaşmasıdır.” (Gidens, 1980). 1960-2011 yılları arasında faaliyet gösteren Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan tanım tam da

bu uzlaşmama halinde bulunan tanımların tamamını bir arda göstermektedir. DPT'ye (1995) göre küreselleşme ya da global bütünleşme, “ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ilişkilerin gelişip yaygınlaşması, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması ve ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi ilk bakışta farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içeren bir süreçtir”. Bir küreselleşme tanımı da müzecilik alanından vermek gerekirse, Bekir Onur (2014) küreselleşmenin çeşitli toplumsal ve kültürel gelişmelerin getirdiği küresel bir kültürün ortaya çıkışını betimlediğini söyleyerek bu gelişmelerin: “Dünya bilişim sistemlerinin varlığı; küresel tüketim ve tüketimcilik örüntülerinin ortaya çıkması; ulus-aşan şirketlerin artması; Dünya Kupası gibi küresel spor olaylarının ortaya çıkması; dünya turizminin yayılması; küresel askeri ve ekonomik sistemlerin artması” (s. 37) olduğunu sayar ve kavram dünyanın tek bir yer olduğu bilincini de içerdiğini ekler. Küreselleşme üzerine tanımları çoğaltmak mümkündür, ancak bu konuda tam bir uzlaşma bulmak imkânsızdır. Dünya ekonomisinde iç içe geçme, çok uluslu şirketlerin etkinliği, mali sermayenin üretim sermayesinden bağımsızlaşarak spekülâtif hale gelmesi, esneklik, kültürel görelilik, ulusal erklerin zayıflaması, kültürel demokratikleşme ya da derinlik yitimi, homojenlik, postmodernizm öne çıkan noktalar olarak görünmektedir.

Küreselleşmenin ne olduğu kadar ne zaman ortaya çıktığı da bir tartışma konusudur. Sovyetler Birliğinin çöküşü ile dünyanın tek kutuplu hale gelmesi küreselleşmenin daha görünür hale gelmesini sağlasa da tartışmalar çok daha önceye dayanmaktadır. Yaklaşık 1972'den bu yana hem kültürel faaliyetlerde hem de politik, ekonomik faaliyetlerde köklü bir değişim yaşanmakta olduğunu vurgulayan David Harvey (1999) bu değişimin, “mekân ve zaman algılayışımızda yeni hâkim biçimlerin ortaya çıkışıyla bağlantılı” olduğunu düşünmektedir. Harvey'e (1999) göre:

Zamanın ve mekânın değişmekte olan boyutlarıyla eşzamanlılık, zorunlu ya da nedensel bir bağıntının varlığı için bir kanıt olarak gösterilemezse de post-modernist kültürel biçimlerin yükselişi, sermaye birikiminde daha esnek tarzların ortaya çıkışı ve kapitalizmin örgütlenişinde ‘zaman-mekân sıkışmasının’ yeni bir atılımı arasında bir tür zorunlu ilişki olduğu görüşüne güçlü birtakım önsel kanıtlar getirmek mümkündür. (s.17)

Çapçioğlu (2008) da küreselleşme üzerine düşünürken zaman ve mekân olgularına dikkat çekerek, küreselleşmenin “bir ulusun sınırları ötesindeki etkinlikleri, grup ve örgütlerin yeni zaman ve mekân bileşimleri içinde konsolidasyonunu, insanların

deneyimlerini nesnel bir şekilde birleştirme girişimlerini içeren süreci” (s.10) ifade eden bir kavram olduğunu söyler. Çapçioğlu’na (2008) göre;

Zaman-mekân çifti ile zaman-genişlik çifti arasındaki çatışma ve etkileşimler sonucu ortaya çıkan kültürel çelişkiler kısaca şu şekilde ifade edilebilir: a) Küreselleşmeye karşı Tekilleşme; b) Homojenleşmeye karşı Heterojenleşme; c) Konsolidasyona karşı Parçalanma; d) Merkezileşmeye karşı Desantrilizasyon; e) Yan yana olmaya karşı Eşzamanlı olma. (s.10-11)

Küreselleşme, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler ile dünyayı küçültmüş, zaman ve mekâna üstün gelmiştir, bireyler küresel bir bilinç kazanmıştır. Küreselleşme sürecinde şeyler karakteristik 'akışlar' halinde hareket eder. Küreselleşme hem bireyler hem de topluluklar arasında evrensel karşısında özel, tikel olana karşı daha yüksek algıya yol açmaktadır (Young, 1999). Bu çelişkili yapı farklı araştırmacılar tarafından küreselleşmenin çok farklı açılardan yorumlanmasına neden olmuştur.

Birçokları için küreselleşme süreci homojenleşme, evrenselleşme ve dünyanın sıkıştırılması ile ilişkili negatif anlamlar taşımaktadır (Robertson, 1992). Bazılar için, özgünlüğün evrensel içinde eriyip kaybolması, kimlik ve farklılığın kaybolması korkusu yükselmektedir. Diğerleri ise topluluklar yerel farklılıkları daha güçlü bir şekilde öne sürerek yanıt verdikçe küreselleşmenin farklı olmanın ayırt edicisi olma ihtimalini görüyorlar (Albrow 1990; Appadurai 1990; Robertson 1994 ve 1995). Küreselleşme, ya da küresel yerelleşme süreci, Roland Robertson’un glocalisation diye tanımladığı, yerelleşme ile ilişkilidir ve küresel ve yerel kesiştiğinde açık olarak görülür: yerel kültür, etnisite ve din ile altı çizilmiş yerel karakterli sunumlar ile yanıt verir (Simpson, 2007).

Küreselleşme üzerine tanımları çoğaltmak, bu konudaki artı ve eksileri sıralamak mümkündür ancak bizim açımızdan önemli olan küreselleşmenin müzecilik alanında birçok değişimi tetiklediği ya da eş güdümlü olarak birçok değişimin yaşandığı gerçekliğidir.

Kültürün küreselleşmesi ise hem ‘küreselleşme’ ile ilişkilidir hem de daha eski köklere sahiptir. “Kültürel ilişki, çarpışma ve değişim daima ticaretin ekonomik ilişkileri ve fetihlerin politik ilişkileri ile bir arada yürümüştür. Her ne kadar kültür mekâna bağlı olsa da asla durağan değildir. Kültürel yayılım tarih boyunca yeni kültürel formlar yaratarak oluşur” (Young, 2002). Gerçekten de kültürel etkileşimin

izlerini dünyanın her yanında bulmak mümkündür. Ancak bugün kültürel alanda yaşananları bin yıl önce kültürel alanda yaşananlarla kıyaslamak doğru değildir. Tıpkı kültürel etkileşim gibi ekonomik ve sosyal etkileşimlerde insanlık tarihi kadar eskidir ama bugün bu sosyopolitik gündem ‘küreselleşme’ olarak adlandırdığımız yeni bir aşamadır. Müzelerde doğdukları, kavramsallaştırıldıkları ilk günden beri değişmektedir. ICOM tanımlarındaki değişimler bile bize değişimin sürekliliğine dair bir fikir vermektedir. Ancak bazı değişimler köklü kırılmalar yaratarak değişimin yönünü de belirlerler. Dünya üzerinde tıpkı sermaye gibi, bilgi, kültür ve teknoloji de hızlı bir şekilde akmakta, çok kısa sürelerde dünyanın bir ucundan diğerine yayılmaktadır. Küreselleşme ekonomik ilişkilerin tüm dünyada yaygınlaşması ve yoğunlaşmasını orataya koyarken batının sosyokültürel değerlerin dünyanın geri kalanınca onaylanması, ithal edilmesi gereken bir olgu olarak sunulmasına yol açmaktadır. Bu tek tipleştirmeye “topluluklar yerel farklılıkları daha güçlü bir şekilde öne sürerek yanıt verdikçe” mikro tarihler, yerli politikaları ya da *glocalisation* örnekleri artmaktadır.

Bu küresel baskı ve yerel cevap dinamiği haklı olarak birçok endişeyi beraberinde getirmektedir. Christidis (2008) küreselleşmenin etkileşim ve iletişim olanaklarını artırdığını dile getirirken, tehlikelere dikkat çekmektedir. “Etkileşimin büyük bölümü tek yönlüdür; gelişmiş ülkeler kendi kültürlerini sunmaktadır ve birçok durumda gelişmekte olan uluslarda geleneksel olanla bu kültür yer değiştirmektedir.” (Christidis, 2008).

Küreselleşen kültüre katılmak sosyolog Roland Robertson’un “kültürel homojenleşme ve kültürel heterojenleşme” diye tanımladığı iki olgu arasındaki gerilime dalmak anlamına gelmektedir. Homojenleşme baskısına farklılığın binlerce yerel vurgulaması ile direnilmekte, küreselleşme çağında müzelere yeni bakış açıları açmaktadır (Robertson, 1991’den aktaran Young, 2002).

Kültürün küreselleşmesinin bir yanında tıpkı diğer sanayi alanlarında olduğu gibi Netflix, Gugenheim Müzeleri gibi çokuluslu ya da uluslararası kültür endüstrisi kurumları yer almakta; diğer yanında iletişim teknolojisinin getirdiği olanaklar ve yeni sosyolojik dinamiklerin gücünü arkasına alan yerel, topluluk müzeleri, yerli müze örnekleri gibi kültür kurumları ve tabii bu çelişkili kültürel yapının doğurduğu melez yapılar yer almaktadır.

Yerel olanın tek direniş melez biçimler değildir, K-Pop'un tüm dünyayı kasıp kavuran çılgınlığını, Türk dizilerinin, Kore dizilerinin tüm dünyada ilgiyle izlenmesini de ekleyerek melez örnekleri çoğaltabiliriz. Ancak asıl direnç yerli olanın, yerel olanın kendi kültürel kodlarını koruyabilmek üzere oluşturduğu kültür kurumlarında, kültürel sübvansiyonların kaldırılmasına karşı gösterilen ortak karşı koyuşta görülmektedir.

Küreselleşmenin bu ikili yapısı her alana yansımaktadır. Örneğin, kültürün küreselleşmesinin müzecilik üzerine etkileri sonucu eserlerin kaynak ülkelere dönüşü ya da kaynak ülkeler ile bir etkileşim fikrini canlandırmakta, tartışmaya açmaktadır. Bununla birlikte uluslararası yasal ve yasadışı eser ticareti ile kültür varlıklarının merkezileşmesi yönünde bir eğilim de bulunmaktadır.

Linda Young, küreselleşme ve müzeler üzerine düşünürken kaynak ülke ve merkez ilişkisine değinmektedir. Young (2002) “müze koleksiyonlarında gömülü olan kültürlerin bağlamını anlamak için gerçek sahipleri ya da soyundan gelenler ile yeniden buluşmalıyız. Bu bazı malzemeleri yeniden sahiplendirmek anlamına gelebilir. Ancak deneyimler göstermektedir ki müzeler ve koleksiyonlarındaki nesneler arasındaki ilişki yeni bilgi türleri üretebilmektedir.” (s.3) demektedir.

Dünyada yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümlerin müzeler üzerindeki etkisi birçok alanda yaşanmaktadır. Bu değişim kuşkusuz hem müzeleri hem de etkileşim içinde bulunduğu izleyicileri ve toplulukları kapsamaktadır.

Rectanus'a (2006) göre, “Küreselleşme de tıpkı müzenin kendisi gibi çekişmeli bir alanı temsil eder.” (s.381). Bu çekişme hem ne olduğu ile ilgilidir hem de kime hizmet ettiği ile ilgili.

Küreselleşme döneminde müzelerin eskisi gibi olmadığı ortak kanaatine karşın sonuçlar üzerinde bir ortaklaşma yoktur. Eilean Hooper-Greenhill ve benzeri görüş ileri sürenler, küreselleşmenin bir dizi olanağı açığa çıkardığını öne çıkarmaktadırlar ve bu değişimin post-müze olarak tanımlayabileceğimiz yeni bir müze ortaya çıkardığını vurgulamaktadırlar (Hooper-Greenhill, 2001; Simpson, 2007). Post-müze ise yerli müze modellerini, topluluk müzelerini ortaya çıkarmakta, müzelerin feminizasyonu gibi gelişmeler ortaya koymaktadır.

Saloni Mathur gibi daha temkinli yazarlar, bu sürecin temsil edici özelliklerini Guggenheim müzesinde görmekte ve McGuggenheim Etkisi olarak tanımladıkları agresif stratejiyi sorguya açmaktadırlar (Mathur, 2005).

Young (1999) ise küreselleşmiş bir müzeolojinin zaten var olduğunu öne sürmektedir. Hatta “yalnızca kurumların değil, aynı zamanda mimari biçimlerin ve sergi tasarımlarının küresel olduğunun söylenebileceğini” (s.12) savlamaktadır. Young (1999) ayrıca, ICOM aracılığıyla müze profesyonellerinin de küreselleştiğini söylemektedir.

Küreselleşme ve müzeler konusunda en derli toplu yaklaşımlardan biri de Chicago Art Institute’da bir öğrenci çalışması olarak 2007 yılında Hannah Swartz tarafından hazırlanan *Globalization, Museums and the Evolution of a Plural Identity* makalesidir. Bu makalede küreselleşmenin müzeler üzerindeki etkileri yedi ana başlık altında toplanmıştır:

- Ulusal Gurur ve Miras;
- Sosyal Değişim için Müzeler;
- Mimari;
- Fonlar ve İzleyiciler için Rekabet;
- Müze Amacını Tanımlamak;
- Koleksiyon ve Kütateryal Stratejiler;
- Çok Kimliklilik (Swartz, 2007, s.4)

Mark W. Rectanus (2006) *Globalization: Incorporating the Museum* (Küreselleşme: Müzeyi Birleştirmek) adlı çalışmasında Yönetim, kürasyon ve teknoloji; Mimari ve Tasarım; Tüketim; Melezler ve Alternatifler olarak dört başlıkta müze ve küreselleşme konusunu ele almıştır.

Bu yeni dönemin birtakım olanaklar yarattığı da kuşkusuzdur. Bu olanakların başında teknolojik olanaklar, özellikle de iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan değişimler gelmektedir. Sistemlerin bağlantılandırılmış olması ve artan hızlı iletişim teknolojilerinin varlığı müze pratiklerini kökten değiştirdi. Tremblay’e (2002) göre dünyanın büyük müzeleri ve koleksiyonları hakkında bilgiye anında erişim ve özgün araştırma alanlarında veri tabanı oluşturan ve sunan kurumlar küreselleşmenin yarattığı potansiyel araçların birkaçıdır. İletişim teknolojileri insanları sanal komşular haline dönüştürdüve bilginin sergiler yoluyla yayılmasını geliştirdi. Müze

profesyonellerinin sahip olduğu dünya çapındaki ağlar sergi değiş tokuşlarını kolaylaştırdı. Sanal sergiler müzeler için yeni iletişim olanakları geliştirdi.

Günümüz müzeleri Aydınlanma dönemindeki kökenlerinden ve mozole gibi müze eleştirilerine konu olan zevksiz, tozlu yerleşimlerin ötesine taşınmış durumdadır. Prior’a (2006) göre “bugünün müzeleri, mahcup olmadan kalabalıkları çeken ve eğitim kadar eğlence de sunan, modernist kanon kadar tema parklarına da borçlu durumdadır.” (s.509).

Müzeler ve küreselleşme başlığının bir diğer önemli noktası da müzelerin varlık nedeni olan kamularının yaşadığı dönüşümüdür. Rönesans’ın insanı merkeze alan yapısı genel ve soyut bir insan kavramına dayanmaktayken modernite bu soyut insanı ete kemiğe büründürmüş, emperyalizm ile bu insan toplumsal rolüyle ilişkilenmiş, kamuları, toplulukları ile var olmuştur, toplumsallık önce çıkmıştır. Küreselleşme ağında ise mikro olan değer kazanmış, daha talepk r bir ben ortaya çıkmıştır.

Müzelerin geçmişi düşünüldüğünde, günümüzdeki en büyük değişikliğin müze ve toplum ilişkisinde görüldüğü söylenebilir. Geçmişte müzelerin kendilerini toplumun üstünde bir otorite olarak gördüğünü  ne süren Baki Nalcıoğlu’na (2023) göre “Bugün ise müzede toplumun söz sahibi olduğu, iş birliğine ve ortaklıklara açık bir şekilde toplum ve müze arasındaki etkileşimin ve diyalogun önem kazandığı görülmektedir.” (s.215). Deniz  nsal (2012) ise müze toplum ilişkisinin yeniden ele alınmasının nedenleri üzerinde durmaktadır:

Sömürgecilik sonrası çok kültürlü toplumlarda farklı toplulukların müzelerde kendi temsiliyetlerini belirleme talepleri, ulus-devletin kültürel çeşitliliği ve uluslararası, uluslarötesi kimlikleri kapsama konusunda yetersiz kalmasının eleştirilmesi, müzeleri tamamen veya kısmen finanse eden merkezi veya yerel yönetimlerin sosyal devletin küçülmesi doğrultusunda ödenekleri kısıması, yönetim kadrolarının girişimciliği öğrenmesi veya yeni kültür girişimcilerinin ortaya çıkması gibi gelişmeler müze -toplum ilişkisinin yeniden düşünülmesinde etkili olmuştur. (s.13)

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişim ile birlikte bilgiye daha kolay erişen kamunun talep ve istekleri de değişmektedir. Tremblay’a (2002) göre bunun sonucu olarak sergi tasarımcıları da hem daha bilimsel hem de daha dışa dönük inovatif yaklaşımlara adapte olmak zorundadır. Sergilerin, ziyaretçi dostu ve eğlendirici olması gerektiğini vurgulayan Tremblay (2002) nesnenin sınıflandırılmış ve

dizinlenmiş böylece ulaşılabilir hale gelen ve her olası soruyu cevaplayan ansiklopedik bilgisinden ise vazgeçmek istememektedir.

Küreselleşme döneminde müzeler ve etkileşim içinde bulundukları toplulukları köklü bir biçimde değişmişlerdir. Bu değişimin olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Sosyoekonomik değişimler müzeleri daha ticari hale getirmiştir. Müzeler içerisinde ticari alanlar genişlemiş, fonlar için rekabet artmış, küresel müze şirketleri ortaya çıkmış, müze mimarisi ve markalaşma öne çıkmıştır. Fakat aynı zamanda tikel olan, azınlıklar, göçmenler, yerliler daha görünür hale gelmiş, müze ve toplum ilişkisi yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Müzeler sosyal değişimin, toplumsal katılımın aktörleri haline de gelmiştir.

2.5. Yeni Müzecilik

1989'da Peter Vergo tarafından editörlüğü yapılarak yayınlanan *The New Museology / Yeni Müzebilim* adlı kitap bu yeni dönemin aynı zamanda bir adlandırmaya da ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. 1989'dan günümüze kadar bu yeni dönemi tanımlayacak birçok farklı kavram veya isim önerilmiş olmasına karşın Vergo'nun isimlendirmesi halen en başarılı adlandırmalardan biri olarak öne çıkmaktadır.

20. yüzyılda müzelere pek çok eleştiri getirilmiştir. Adorno'nun 1967 tarihli tespiti pek sık karşılaştığımız müze eleştirilerinden biridir, belki de tek farkı *museal* kavramına yaptığı vurgudur:

Almanca *museal* (müzebenzeri) kelimesinin hoş olmayan imaları var. Gözlemcinin artık hayati bir ilişkisinin olmadığı ve ölme sürecinde olan nesneleri tanımlar. Korunmalarını günümüzün ihtiyaçlarından çok, tarihsel saygıya borçludurlar. Müze ve mozole fonetik birlikteliğin ötesinde bir bağla birbirine bağlıdır. Müzeler sanat eserlerinin bulunduğu aile mezarlarıdır. (Adorno'dan aktaran Crimp, 1980, s. 41)

Müzelerin buna yanıtı köklü bir değişim olmuştur. Adorno'nun da içinde yer aldığı Frankfurt Okulu kültürün demokratikleşmesi tartışmalarında önemli bir rol oynamaktadırlar. Frankfurt Okulu'nun demokratikleşme, sığınma ve ticaret ilişkisine yaptığı vurgular, müzenin demokratikleşmesi içinde geçerli kabul edilebilir.

Peter Vergo (1989) editörlüğünü üstlendiği kitapta yer alan *The Reticent Object* (Suskun Nesne) adlı makalesine “müzeler, çeşitli türlerdeki nesneleri, eserleri ve sanat eserlerini edinmek, korumak, saklamak ve sergilemek amacıyla var olurlar. En azından işlevlerinin geleneksel tanımı bu olurdu.” (s. 41) diyerek başlamaktadır. Yeni müzecilik müzenin geleneksel işlevlerinin reddiyesi değil, müzeye getirilen eleştirilere pratik bir yanıt verme ihtiyacı olarak görülebilir. Vergo (1989) makalesinde müze sergileri üzerinde durarak, didaktik ve basmakalıp sergileme örneklerine eleştiriler getirmektedir.

Modernist müzeye dönük eleştirileri yükselten isimlerden Hooper-Greenhill’e (2001) göre modernist müzede:

Nesneler aracılığı ile inşa edilen görsel ifadeler dikkatle yan yana getirilen ilişkiler ile yerleştirilirdi ve bir dünya bakışı temsil ederdi. Serginin bir iletişim metodu olarak gücü uyumlu, bütünlüklü ve tamamlanmış görünen görsel öyküler anlatma kapasitesinde yatar. Bu bütünsel ve doğal olarak kesin anlatılar, aslında yasalaştırılmış özgün tutum ve fikirler, genellikle anonim otorite ile temsil edilen, gerçeğin statüsünü verirdi. (Hooper-Greenhill, 2001)

Yeni müzebilim, yeni müze gibi terimler müzelerin değişimini ifade etmek için uzun süredir dillendirilmektedir. 1950’lerde Birleşik Devletler’de müzenin eğitim rolünü canlandırmak için, 1980’lerin sonlarında İngiltere’de müze iletişimine daha kökten yaklaşımları belirtmek için kullanıldı (Onur, 2014). Ancak 1989 yılında Peter Vergo editörlüğünde *Yeni Müzebilim (The New Museology)* kitabının yayınlanması ile yeni bir anlam kazandı.

Vergo’ya (1989) göre çağdaş müze, geleneksel işlevlerinin yanında demokratikleşmeye ve diyaloga önem veren dinamik bir forumdur.

Yeni ifade ve iletişim biçimleri kullanan yeni müzeoloji müzelerin sosyal rolünü ve disiplinler arası niteliğini öne çıkarmaktadır. Böylece müzebilim yerini yeni müzebilime bırakırken müze ve toplum ilişkisi, yalnızca müzeleştirilen nesnelerle değil, toplumca önemsenen konularla, toplumun ilgi alanları ve ihtiyaçları ile ilişkilendirilerek düşünülmektedir (Kandemir ve Uçar, 2015).

İlk olarak, semt müzeleri, toplulukmüzeleri, ekomüzeler gibi yeni müze tiplerinin varlığı, ikinci olarak ise erişim, katılım, temsil ve sosyal içerme gibi kavramlarla geniş bir izleyici kitlesini dâhil etme fikri yeni müzeciliğin üzerinde yükseldiği iki eğilimi temsil eder (Heijnen, 2010).

Bekir Onur'a (2014) göre yeni müzecilik nesneye verilen önemin derece derece azaltılmasını temsil eder. "Müzenin disiplinler arası olmasını; halka, topluma ve eleştiriye açılmasını savunur. Kısaca söylemek gerekirse, yeni müzebilim, geleneksel müzenin değer, anlam, kontrol, yorum, otorite ve otantiklik konularına yaklaşımlarını özellikle sorgulayan hareketin adıdır." (s.59). Yani yeni müzebilim daha çok bir şemsiye tanım olarak kabul edilmektedir.

Karadeniz'in (2017) aktarımıyla Heijen'e göre müzeler üç devrim görmüştür:

1. Müze Devrimi (1900'ler): Müzenin kurumsallaşması ve müzecilik işlerinin profesyonelleşmesi.
2. Müze Devrimi (1970'ler): İşlev temelli müzenin koleksiyon temelli müzenin yerini almaya başlaması, izleyici ilişkilerinin planlanması.
3. Müze Devrimi (1990'lar): Geniş izleyici kitlesinin katılımı, yorum, sunuma katılımı ve sosyal kabul merkezi olarak müzenin sosyal işlevlerinin öne çıkması. Ekomüzeler, topluluk müzeleri, semt/ mahalle (neighbourhood museum) müzeleri ve hatta çocuk müzeleriyle bilim merkezleri bu devrimin ürünü olarak kabul edilir. (Karadeniz, 2017)

Heijen'in 1970'ler ile başlattığı süreci eğitimin müze işlevleri arasında sayılmaya başladığı 1950'lere kadar geriye çekilebilir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde bu tip girişimlerin yeni müze tanımı ile ilişkilendirilmesi bu savı desteklemektedir. Heijen'in tanımlamasıyla 3. Müze devrimi müzenin toplumsal işlevlerinin öne çıktığı, ziyaretçi merkezli bakış açılarının öne çıktığı dönemi ifade etmektedir. Ancak değişim ve dönüşüm çok daha geniş bir alana yayılmıştır. Gezici sergiler, blockbusterlar gibi yeni sergileme biçimleri, özel ilgi müzeleri, ekomüzeler, topluluk müzeleri gibi yeni müze tipleri, web müzeler, dijital sergiler, dijital belgeleme teknikleri ve sanal müzeler gibi yeni teknoloji kullanımları yanısıra müzelerin demokratikleşmesi, eleştirel müzecilik yaklaşımları gibi tartışmalarda bu dönemde gelişmiştir. Bu dönem aynı zamanda müzelerin giderek ticarileşmesi, sergileme politikalarının buna göre belirlenmesi, müzelerde homojenleşme eğilimlerinin artması gibi etkileri ile de ele alınabilir.

Prior'a (2006) göre "çağdaş müzeler, artan düşünömsellikleri (reflexivity) kadar farklılıklarıyla; uzmanlığa artan itirazları kadar tüketici kültürüne biatlarıyla; sosyal adaletsizlikleri yeniden üreten rolleri kadar artan demokratikleşmeleri ile de göze çarpılmaktadırlar." (s. 522).

Yeni müzecilik, miras endüstrisi ve turizmin bir noktada birleşmesiyle müzelerin kâr getirme ve keyif vermeyi amaçlamasıyla sonuçlandı. Birçok kurumda sergileme

alanlarında ofis etkinlikleri düzenlenebilir ya da dinozorlarla yemek yenilebilir artık. McLaughlin'e göre (1998) müzelerin, sanat galerileri ve bilim merkezlerinin yöneticileri tüm dünyada kültür ve ticareti karıştıracak daha sanatsal yollar arıyorlar. Müze ve müze benzeri kurumların özel büyük etkinlikleri ya da sinema sektöründeki anlamı ile gişe rekortmeni olarak tanımlayabileceğimiz Blockbuster sergiler bu listenin başında geliyor (McLaughlin, 1998).

Müze, kendine yönelen eleştirilere yanıt verirken, tıpkı küreselleşmenin kendisi gibi ikili bir karakter taşıyarak yenilendi. Yeni müzecilik ya da yeni müze üzerine yapılan değerlendirmelerde eleştiriler ve övgüler bir paranın iki yüzüne yöneltilmekte gibidir. Gezici, geçici sergiler ya da blockbuster sergilere yönelmek müzelerin hem kamularıyla daha geniş ilişkiler bulma çabasının bir sonucudur, hem de fonlar için yapılan mücadelenin. Hem bir iletişim çabasıdır hem de ticarileşmenin bir göstergesidir.

Çağdaş müzecilik anlayışının pazarlama, halkla ilişkiler ve reklamcılık gibi yeni alanlara vurgu yaptığını vurgulayan Artan'a (2014) göre:

Müzelerin bu yeni vasıfları, postmodern müzenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Postmodern müzecilik, müzeyi milli ideoloji ve toplumsal hafızanın gelecek kuşaklara aktarıldığı, kutsal ve muhafazakâr mekân olarak tanımlayan modern müzecilik anlayışının tam tersini simgeler. Öte yandan, bu yeni görünüm, 21. yüzyıl tüketim toplumunun müzelere yansması olarak da değerlendirilebilir. (s. 107)

Prior (2006) da müzenin yaşadığı dönüşe eleştirel yaklaşımlardandır. Sergileme politikalarının artan şekilde iş dünyasının mantığı ile bütünleştiğini vurgulamaktadır:

Büyük müzeler için standart üretim, kitlesel olarak organize edilmiş, üst düzey sergileri –pek çoğu yüksek oranda sponsorluğu garantilemek üzere sanatsal ticaret birimleri olarak paketlenmiş- içerir. Bazı sergiler, kültürel ürünlerin küresel dolaşımının bir parçası olmak üzere yurtdışına, “dünya turuna” gönderilir. (s.515)

Müze ve toplum üzerine çalışmalarıyla tanıdığımız Ceren Karadeniz son otuz yılda gerçekleşen değişimlerin müzeyi “toplumun hizmetine” giren ve hiçbir karşılık beklemeden bunu süreklilik içinde gerçekleştirecek bir eğitim kurumu haline getirdiğini öne sürmektedir. Ancak aynı metinde Karadeniz (2018) “21. yüzyılda müze izleyicileri artık bir çeşit müşteridir.” (s. 69-70) de demektedir. Unutulmamalıdır ki tüm ticarethaneler müşterilerinden bir bedel ödemesini bekler. Yalnızca müze ekonomisinde girdiler ve çıktılar her zaman aynı birimde olmaz. Ancak buradaki çelişki Karadeniz’de değil müzenin yeni kimliğinin taşıdığı çoklu anlamdadır.

Prior (2006) müzelerin ticarileşmesine eleştirilerini sıralarken amacının postmodern kültürel sahneye çekilen müzenin son günlerdeki karakterize edilen yönlerini tanımlamak, tüketim, vakit geçirme ve gösterinin “yumuşak” değerleri üzerine kurulu bir *modus operandi* (seri katillerin maktul üzerinde bıraktıkları belirleyici izler ya da davranış tarzı Ç.N.) bulunduğunu göstermek olduğunu söylemektedir.

Müzeler giderek, popüler medyaya, gündelik hayata, eğlence, turizm ve moda endüstrisine eklemlenen birer gösteriye (spectacle) dönüşür. Bu gösterinin en önemli ögesi artık sanat değil mimarlıktır (Artun, 2019). Giebelhausen ise sıklıkla tapınak ya da katedralle kıyaslanan müzeyi hapishane, tren istasyonu ya da alışveriş merkezlerine benzetmektedir (Kandemir, 2015).

Müzelerin geleceğini tartışan Smith (2006) “dükkanlar daha fazla müzelere benzerken – görsel ve estetik sergileme için mekânlar- müzeler daha fazla dükkanlara benzer hale geliyor” diyerek bu ticarileşmeyi Andy Warhol’un “bir gün bütün büyük mağazalar müze, bütün büyük müzeler de mağaza olacak” sözüne bağlıyor. “Böylece dükkanlar daha yaratıcı, daha tarihsel, estetik açıdan daha kışkırtıcı hale gelirken müzeler ekonomik ortamlarınca daha saldırganca ticari olmaya doğru itiliyorlar.” (s. 545).

Eilean Hooper-Greenhill etrafında sürdürülen post müze kavramı da yeni müzecilik tartışmaları içerisinde ele alabileceğimiz bir başlıktır. Müze kuramcısı Eilean Hooper-Greenhill “post-müze” terimin, kendini tümüyle yeniden yaratan bir kuruluşu önermek için kullanmaktadır. Post-müze artık bir “müze” değil “müze ile bağlantılı” yeni bir şeydir (Onur, 2014).

Post müze, müze değerlerinin feminizasyonu ve müze süreçlerinin demokratikleşmesi ile sarmalanacaktır. Müzeler içsel olarak koleksiyonlara yoğunlaşmaktan dışsal öğelere – izleyiciler, topluluklar ve kültürel politikalar- karşı almaya geçmiş, ilgili ve cevaplayıcı olacaktır (Hooper-Greenhill, 2001).

Yeni müzecilik tartışmalarının, müzenin yapılan eleştirilere 1990’lar boyunca verdiği yanıtlar ile sonuna geldiği düşünülebilir. 2022 yılında ICOM tarafından müze tanımının değiştirilmesi de bu algıyı güçlendirmektedir. Artık müzelerin eski, köhne, karanlık yapılar olduğu algısı yıkıldı ya da yıkılmakta, dünyanın birçok yerinde müzeler toplulukların ihtiyaçlarına yanıt vermeye çalışıyorlar, yeni müzecilik tarihi kitaplarında Batı Avrupa dışındaki deneyimler yer bulmaya başladılar. Ancak bütün

bu gelişmeler bu yeni dönemin sona erdiğini değil kurumsallaştığını göstermektedir. Yapılan eleştiriler ve bu eleştirileri yanıtlamaya çalışırken müzelerde yaşanan değişimler bu dönemin “yeni müzecilik” olarak adlandırılabilceğini göstermiştir.

Bu çalışmada yukarda detaylıca aktarılan yaşanan değişime dönük eleştirileri unutmadan, müze ve toplum ilişkisinde yaşanan değişime, bu değişim sürecinde tikel olana, azınlıklara, yerlilere olan ilginin artışına, müze tanımında gerçekleşen değişimlere ve bu değişimlerin ortaya çıkardığı yeni müzelere ve müze türlerine odaklanılacaktır.

2.6. Müzelerde Yeni Sergileme Biçimleri

Yeni sergi tiplerinin ortaya çıkışını anlamak için iki ana noktaya bakmakta fayda vardır, bunlardan birincisi kültür ekonomisi açısından müzelerin dönüşümü, ikincisi ise kültürel çalışmalar açısından yani sosyokültürel değişimlere bağlı olarak müze ve müzeolojinin geldiği noktadır.

Prior’a (2006) göre müze pratiklerinde en fazla görünür olan değişiklikler – sergilemenin ticarileşmesi, blockbuster sergilerin yükselişi ve olağanüstü ya da simülasyonlar “deneyimlerin” sağlanması olarak sıralanabilir.

Müzelerin gelecekteki gelişimini analiz etmede iki anahtar nokta, yeni teknolojilerin uygulanışı ve kültür ve ticaretin artan melezleşmesi ise üçüncü nokta, nesnenin küçülen dünyasıdır; müzelerin eğilimi üç boyutlu nesnelere ve sanat eserlerine ayrılan alanı azaltmak ve geçici sergilere, dükkânlara ve kafelere ayrılan mekânların oranlı olarak genişlemesidir (Smith, 2006).

Sergi programlamanın uluslararasılaşması, koleksiyonların değiş tokuşu ve küratör ve yönetici hareketleri günümüzde olağan hale gelmiştir. Ancak 20. Yüzyılın başında bir serginin bir ülkeyi dolaşması ya da ülkeler arasında dolaşması hayal etmesi zor bir olasılıktı. Genellikle New York’ta 1913’te gerçekleştirilen Armory Show ilk gezici sergi olarak bilinir. Sergi kataloğunda yer alan “farklı ya da alışılmadık olandan korkmak hayattan korkmaktır, hayattan korkmak ise hakikatten korkmaktır” çağrısı yapan sergi Avrupa avangarde eserlerini Amerikan izleyicisi ile buluşturarak sanat tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. 1903 yılında bir serginin Syracuse’dan Rochester’a olan az bilinen yolculuğu ilk gezici sergi deneyimini 10 yıl geri taşımıştır. İlk gezici sergi hakkında bir kitap yazan Bruce Austin, “Yıl 1903; eşyaları

toplayıp bir kamyonu koyup otoyola gönderemezsiniz. Büyük olasılıkla kamyon yoktu ve kesinlikle otoyol da yoktu. Bunu yapmak kolay bir şey değildi, bu nedenle sergiyi gezdirme fikrinin ortaya çıkması oldukça dikkat çekici” demektedir. UNESCO tarafından 1953’te yayınlanan The Manual of Travelling Exhibitions gezici sergiler konusunda bir el kitabı niteliğindedir. 1970’lerde gezici sergi konsept ve stratejisi Metropolitan Museum of Art’ın yöneticisi Thomas Hoving tarafından yaratılan sağlam temeller ile belirlenmişti. Hoving, Londra’da British Museum’da başlayan ve ABD’yi dolaşarak en son Met’te noktalanın Tutankhamun’un Hazinele (1972) sergisini gerçekleştirdi (Barker’dan 1999: 28 aktaran Rectanus 2006) Yirminci yüzyılın başındaki ilk adımlardan günümüze uzanan kısa tarihte gezici sergiler hem müzelerin ekonomik girdilerine hem de kültürel geçişkenliklere önemli katkılar sağlamıştır.

1980’lerden itibaren müze, sanat galerisi gibi kurumların özel büyük etkinliklerini adlandırmakta “Blockbuster” terimi kullanılmaya başlanmıştır. Kısa süreli ve yaygın kamusal ilgi oluşturan bu etkinlikler hem müzeyi öne çıkarmakta hem de gelir getirmektedir. Ancak bir sergiyi Blockbuster olarak tanımlamak onu Blockbuster yapmaz, bunun için kamuda bulduğu yankı beklenmelidir. Ancak hem Birleşik Devletlerde hem de İngiltere’de Blockbuster için, “daha az akademik”, “elitist olmayan”, “popülarist” tanımlamaları da görülmektedir. Yeni sergileme davranışları arasında öne çıkan Blockbuster sergiler, pazarlama ve sergileme stratejilerini kesiştiren ayrı bir yer oluşturmaktadırlar. Bu tip sergileri ne pazarlama ne de sergileme politikalarına sıkıştırmak mümkün değildir. Rectanus (2006) blockbuster sergilerin ortak özelliklerine değinmektedir:

Blockbuster sergiler (a) rutinleşmiş uluslararası toplu pazarlama ve ürün ticareti sistemlerini kurması ile; (b) ulusal kültür (örn. Ulusal hazineler), kanon (örn. İzlenimcilik) ve kimlik mecazlarını küreselleştirerek; (c) müzelerin salâhiyetini hükümetlerden alıp demokratikleştirerek ve yeni kitlelere ulaşmayı onaylayarak; (d) hem eğlenceye hem de aydınlanmaya yönelerek (Huyssen 1995:24); ve (e) ortak sponsorluklar aracılığı ile ortak imajlar tesisi için araçlar sağlayarak; çağımız müzeciliğinin küreselleşmesinde önemli bir anı işaret emektedir. (s.382)

Bu sergiler geniş kitleleri olduğu kadar geniş şirket sponsorluklarını da etkileme kabiliyetine sahiptir. Blockbuster için kullanılan tanımlamalardan bazılarını derleyen McLaughlin (1998) şöyle aktarmaktadır:

Elsen tarafından 1984’te yapılan tanıma göre Blockbuster “... normalde müzeye gitmeyen insanların görmek için saatlerce sıra bekledikleri büyük ölçekli ödünç

sergi..."dir. James Rosenfield, 1993'te Direct Marketing'de yazdığı şekliyle, başarılı bir Blockbuster sergiyi "... hem küratoryal hem de pazarlama becerilerinin zaferi..." olarak tanımlamaktadır. Blockbuster için kişisel tanımlamam ise "hem sıra beklemeyi hem de giriş ücreti ödemeyi göze alan genel kamunun ilgisini çeken sınırlı bir süre izlenebilecek popüler, yüksek bilinirlikte sergidir."

Blockbuster ya da herhangi bir müze aktivitesinin başarılı ve kar edilebilir olduğunun kanıtlanması durumunda orada daima fikri kapitalize edecek bir girişimcinin bulunacağını vurgulayan McLaughlin (1998) blockbusterın "en önemli özelliklerinden biri de tazyiki ve aciliyetidir. İnsanlar kısa bir süre için ulaşılabilen bir ürünün parçası olmaktadır, oysa sergilemeyi sunan enstitü sonsuza kadar var olacak bir varlık olarak görülmekte ve gelecekte bir zamanda uygun olacağı" düşünüldüğünü belirtmektedir.

Gezici sergiler ve blockbuster etkinlikler yalnızca ekonomik sonuçlarıyla değerlendirilmemelidir. Bu sergiler dünyanın farklı noktalarını gezerken kültürel etkileşim elçileri olmuşlardır. Sergileme alanında yaşanan bu ve benzeri değişimler, geleneksel sergi kalıplarının sorgulanmasının da önünü açmıştır.

2.7. Yeni Müze Türleri

Günümüzde sayıları ve türleri hızla artan müzeleri sınıflamak zorlaşmaktadır. Gartenhaus'a göre müzelerin pek çok çeşitleri, boyutları ve biçimleri vardır ve her biri ayrı ayrı ele alınacak olsa tam bir konular ve fikirler yelpazesi sunmaktadır. Ambrose ve Paine müzeleri sınıflarken müze amaçlarının çeşitlendiğini ve günümüzde neredeyse her konuya vurgu yapan bir müze bulunduğunu ifade etmektedir (aktaran Karadeniz, 2018). Ambrose ve Paine (2006) müze çeşitliliğinin yalnızca müze tiplerinde yaşanmadığını ayrıca bunların yanı sıra "Washington'daki Smithsonian Enstitüsü gibi büyük uluslararası müzelerden en küçük tek odalı köy müzesine kadar büyüklük ve aktivite açısından da çeşitlilik gösterdiğini" (s. 6) vurgulamaktadır.

Lee (1996), In the Name of the Museum adlı makalesinde "yirminci yüzyılın ikinci yarısı itibariyle artık çok kültürlü, post-modern, post-kolonyal, transküresel melezleşme, bir zamanlar indirgemeci olan müze mekanları da dahil olmak üzere artık pek çok mekânda kendini gösteriyor." (s.9) demektedir. Bu gelişmelerin sonucu olarak artık pek çok yeni müze türü ve müze konusu var.

2.7.1. Özel İlgi Müzeleri

Tek bir konuya odaklanan ve müze izleyicilerini de memnun edecek şekilde tek bir günde gezilecek büyüklükte yeni ilgi müzeleri ilk olarak 1950’den sonra kurulmaya başlanmıştır. Karadeniz (2018) türleri ve sayıları hızla artan özel ilgi müzelerinin müzelerin değişen amaç ve işlevlerini de anlamamıza yardımcı olacağını belirtmektedir:

Bu müzeler kendi finansal kaynaklarını kendileri yaratmış, ihtiyaçlarına göre personel istihdam etmiş ve müze gönüllüleri ile çalışmışlardır. Bu yeni müzeler koleksiyonlarıyla ilgi gruplarına hizmet vermekte ve özel ilgi müzeleri olarak adlandırılmaktadır. İlgi müzeleri koleksiyon içeriği ve idari işleyiş bağlamında farklı bir sisteme sahiptirler. Geleneksel müzelerden uzak olan bu müzeler doğaya ve insana ilişkin önemli bir çeşitlilik yansıtır. (s.77-78)

Bekir Onur (2014) da Yeni Müzebilim kitabında tek tek isim sayarak müze çeşitliliğindeki artışa dikkat çekmektedir:

Özel ilgi müzeleri bağlamında tekstil müzeleri (örneğin Atina’daki Yunan Giyisi Tarihi Müzesi), ulaşım müzeleri(ör. Szentendre/Macaristan’daki Kitle Ulaşım Müzesi), bilgisayar müzeleri (ör. Mountain View/ Kanada’daki Bilgisayar Tarihi Müzesi), tasarım müzeleri (ör. Worcestershire/ İngiltere’deki Gordon Russell Tasarım Müzesi) spor müzeleri (ör. Melbourne /Avustralya’da Ulusal Spor Müzesi) fotoğrafçılık müzeleri (ör. Chicago/ABD’deki Çağdaş Fotoğrafçılık Müzesi), uzay ve havacılık müzeleri (ör. Ottawa /Kanada’daki Kanada Havacılık ve Uzay Müzesi), tarım müzeleri (ör. Ottawa’daki Kanada Tarım ve Gıda Müzesi), motorlu araç müzeleri (ör. Utah /ABD’deki Antik Otomobil Müzesi) ve daha binlercesi sayılabilir. (s.18)

Geçmişte müze olarak tanımlanmayacak ya da bu isme layık görülmeyen pek çok alan müze tanımına dâhil edilmiştir. İlgi ve bakış açımızı bu yeni müzelerdeki çeşitlilikten yola çıkarak geçmişe yansıtabilirsek daha önce müze olarak adlandırmadığımız pek çok kurumun yeniden değerlendirmeye açılabileceğini de gösterecektir.

“Avrupa ülkelerinde rastlanan özel ilgi müzelerinden biri de, tümüyle ölümle ilgili konulara (ölme, ölü gömme, anma) ayrılmış müzelerdir. Bu müzeler tarih, kültür ve sanat odaklı bir kültür tarihi yaklaşımını izler; koleksiyonları ve sergileri cenaze ve mezarlık kültürü örneklerine yoğunlaşır” (Onur, 2014, s. 20). Bekir Onur’un bu tespiti iki açıdan oldukça önemlidir. Birincisi yakın zamanlara kadar Osmanlı ölü gömme kültürünün önemli ve özgün bir kurumu olan türbelerin bir müze konusu olması akademide dahi pek kabul görmezken, özel ilgi müzelerinin sayı ve çeşitliliğindeki artış bu tartışmayı noktalamış görünmektedir. İkinci nokta ise bu

çalışmanın dördüncü bölümünde detaylı olarak incelenecek olan Türbeler Müzesi ve koleksiyonun çeşitliliği ve diğer özel ilgi müzelerinden farklılığıdır.

Müze ve ziyaretçi sayısındaki artışın, müzelerin faaliyet alanları ve topladıkları nesne türlerindeki çeşitlilikle eşleştiğine dikkat çeken Hopkins (2021):

Geleneksel doğa tarihi, güzel sanatlar, bilim veya antika müzelerinin yanı sıra artık futbola, markalara ve dondurmaya adanmış müzelerimiz var. Erotik müzeler, su altı müzeleri, rağmen müzeleri, casusluk ve tuvalet müzeleri var. Hatta patates kızartması müzesi bile var. Bir nesneye ya da etkinliğe isim verdiğinizde muhtemelen ona adanmış bir müze ortaya çıkar. (s.17)

2.7.2. Ekomüzeler

Key Concepts of Museology’de Mairesse ve Desvallées (2010) müze teriminin anlamlarını sıralarken dördüncü ve son kullanımın orijinal anlayışındaki ekomüzenin ilkelerine bakmayı gerektirdiğini vurgulamaktadır. Belirli bir bölgedeki yaşama ve çalışma ortamını ve bununla ilgili araştırmaları temsil eden ekomüze, bir topluluğun gelişimi için, aynı toplumun sahip olduğu kültürel ve doğal mirasın korunmasını, sergilenmesini ve açıklanmasını birleştiren bir müzesel kurumdur (Mairesse ve Desvallées, 2010).

Ekoloji ve müze kelimelerinin birleşiminden türetilmiş olan ekomüze müze bilimin dönüşümünde etkili bir rol oynamıştır. Ekomüze, belirlenmiş bir çevrenin tarihsel, doğal ve kültürel özellikleri ile yerel halkın hayatını ve geleneklerini ziyaretçilere açan, sergileyen ve tanıtan bir kurumdur.

Onur (2014) ekomüze kavramının 1971’de Hugues de Varine tarafından gelişme için yerel mirası kullanan ve yerel topluluklar tarafından yönetilen müzeler yaratma fikrinden üretildiğini aktarmaktadır. Onur’a göre (2014) ekomüzenin misyonu “yerlerin (yerel insanların yönettiği manzaralarıyla, vahşi yaşamıyla, tarihi el ürünleriyle, halkıyla, gelenekleriyle ve folkloruyla bir bölgenin) özel doğasını korumaktır.”

Ekomüze, bir bina, hatta bir müze alanı ile sınırlı değildir; bir bölgedeki kendi alanı yani ‘territoire’ olarak tanımladığı her şeyi kuşatır. Ekomüze, müzeyi binanın dışına çıkararak ve insanları sergilenen ve bu sergilemenin karar alıcıları olarak sürecin içine katışıyla geleneksel müze kavramını ileri taşımıştır.

2.7.3. Topluluk Müzeleri

Müzeler yaşayan kurumlardır ve süregelen olarak, değişmekte ve sıklıkla amaçlarını yeniden gözden geçirmektedirler. Özellikle son elli yılda müzeler önemli değişimlere sahne olmuşlardır. Müze kavramı ve işlevleri birçok tartışmaya sahne olmuş, bunların sonucunda müzeler ait oldukları topluluklarla ilişkilerini, kimlik ve aidiyet kavramlarını daha fazla işlemeye başlamışlardır.

Kimliği oluşturan iki bileşen vardır. Bunlardan birincisi tanınma ve tanımlama, ikincisi ise aidiyettir. Tanınma ve tanımlama bireyin toplum içerisinde, toplum tarafından nasıl tanındığı ve kendisini nasıl tanımladığıdır. Bunu aracı ise dil ve kültürdür. Aidiyet ise bireyin kendini herhangi bir toplumsal gruba dâhil hissetmesiyle kendini gösterir. Müzeler kimliklerini bulundukları toplumlardan alır ve toplumsal kimliğin oluşturulma sürecine aktif olarak katılırlar. Bir toplumun kimliğini oluşturmak için, sahip olunan belleğin kaydedilmesi ve toplanması ise en iyi yollarından biri müzelerdir. Müzeler belleği depolayarak, koruyucusu olmaktadır. Bilinçli olarak toplumun sahip olduğu ortak belleği, doğal erozyondan korumak için fiziksel olarak izleyiciye sunmaktadır (Crane, 2000).

Hatton tarafından hazırlanan Müzelerin Sosyal İşlevlerindeki Değişim tablosunda Toplumsal Aidiyet Gururu 17. Yüzyıldan beri müzelerin sosyal işlevleri arasında gösterilmektedir. (Hatton, 2008'den aktaran Karadeniz, 2018) Müzelerin ulusal kimlik inşasındaki rolü de Louvre Müzesi aracılığıyla kralın mekânın kamuya açılmasından beri tartışılmaktadır. Ancak topluluk temelli müzeler yeni müzecilik içinde ele alabileceğimiz ayrı bir başlığı hak etmektedir.

Sheila Watson (2007) editörlüğünü üstlendiği *Museum and Their Communities* adlı kitapla aynı adı taşıyan makalesinde “Topluluğuna bir girdi sağlamayan müze sosyal olarak yararsızdır ve kar etmeyen bir işletme gibidir. Toplumun kaynaklarını boşa harcamaktadır.” (Weil, 2003'ten aktaran Watson, 2007) sözünü aktararak yeni bir bakış açısına işaret etmektedir.

İngiltere'de faaliyet gösteren müzelerin akreditasyonunu sağlayan Birleşik Krallık Müzeler Birliği Etik Kodları ‘toplum müzelerden, toplulukları, kullanıcıları ve destekçilerini kapsamasını ve onlara danışmasını bekler’ ve ‘müzenin işlerinde ortak bir sahipliği paylaşma duygusunun yükselmesini’ ve hatta ‘karar alma süreçlerinde bileşenlerini kapsamasını’ (Watson, 2007) bekler denilmektedir.

Ancak topluluk müzeleri ana akım müzelerin toplumsal kimlik inşasından farklı bir rol üstlenmişlerdir. Onur (2014) topluluğun “dar anlamı bir müzenin en yakın insan çevresi, geniş anlamı ise bölgesel ya da etnik görevinin kapsadığı insanlar” (s. 46) olduğunu dile getirmektedir. Örneğin Los Angeles Afrikalı-Amerikalıları gibi. Ancak artan nüfus hareketlilikleri ve göçler toplumları hızla değiştirmektedir. Bu hız Müller’e (2020) göre “yerel toplulukların kimliklerine, yerel tarih anlayışlarına ve yerel tarih müzelerinin çekiciliğine ve işlevlerine meydan okuyor ve dönüştürüyorlar. Yerin ve sakinlerinin tarihi olarak yerel tarihin geleneksel anlatıları artık yerel topluluk üyelerinin bireysel biyografileri veya şimdiki yaşamlarıyla örtüşmüyor.” (s. 11). Simmons (2016) topluluk müzelerini tanımlarken “yerel ihtiyaç ve taleplere yanıt veren, bir toplumsal kuruluş tarafından yönlendirilen, yerel halkın doğrudan katılımıyla oluşturulan ve geliştirilen ve topluluğun mülkiyetinde olan bir topluluk girişimi tarafından oluşturulan” (s.234) kurumlar olarak tarif etmektedir. Topluluk müzeleri yalnızca bir anımsama mekânı değildir. Kaplan’a (2006) göre bu müzeler genellikle daha geniş görünürlük arzulayan gruplara daha geniş politik haklar, otonomi ya da ‘ulusal’ statü sağlamak açısından hayati önemde görülmektedir (Kaplan, 2006). Simmons’un (2016) Camarena and Morales’ten aktardığı pasaj ise topluluk müzelerinin önemini vurgulamaktadır:

Özellikle küreselleşme çağında topluluk müzesi bir lüks değildir ve değeri yalnızca dekoratif değildir: toplulukların miraslarına hem fiziksel hem de sembolik olarak yeniden sahip çıkmalarına olanak tanıyan bir gerekliliktir. Geleceği yeniden düşünmek, hızla yüzleşmek için bir araçtır. Kökleri geçmişe dayanan bir çekirdek kimlikten doğan güç içindeki dönüşümler. İnsanları birbirine bağlayan değerlerin somut bir görüntüsü ve bu değerleri yansıtmak ve meşrulaştırmak için bir araçtır. Unutulmaması gereken, korunması gereken, yaşamsal deneyimlerin hatırlanması ve bunları miras alacak nesillerin yetiştirilmesi için bir fırsattır. (s.235)

2.7.4. Yerli Müzeleri

Gizemli ve egzotik olan şeyleri biriktirmek için duyulan tutku, Batı’nın yeni dünyaları keşfinden itibaren koleksiyonculuğun gözde nesnesi olmuştur. Yüzyıllar süren yağma sonucunda bireysel ve kurumsal koleksiyoncular yerli sanatı ve maddi kültürü alanında büyük koleksiyonlar yaptılar. Müzeler bu eserleri sergilerken genellikle kaynak toplulukların kültürel farklılıklarını görmezden gelerek sergilediler, hatta bazen onların sergilenmesini istemedikleri kutsal eşyaları bile. (Onur, 2014) Bu toplama eylemi ile yerli halklar kendi kültürlerinin maddi ürünlerinden ayrılmıştır. Simpson’a (2007) göre yerli halkların “antropolojinin ve

müze küratörlüğünün profesyonel etkinliklerinde konu olarak kendileri seçilmiş olmasına karşın büyük oranda temsiliyet, mirasın yönetilmesi, sunum ve etkileşim üzerine mesleki ve kurumsal politikaların inşası süreçlerinde dışlanmışlardır (s.238).

Onur (2014), yerli müzelerin ortaya çıkmasında 1960'larda ve 1970'lerde özyönetim hareketlerinin yükselmesi ile yerli halkların müzelerde kendi kendilerini temsil etme yolunu seçmelerinin etkili olduğunu düşünmektedir. "Bunun sonucu olarak ya yerli halkların kurduğu ya da onlarla iş birliği yapan müzeler kuruldu ve çoğaldı." (s.47).

Simmons'ın (2016) Cooper'ı referans göstererek aktardığına göre yerli müzelerin önemi, "Yerli toplulukların artık kendilerinin kim olduğunu tanımlama konusunda yerli olmayan kurumlara güvenmiyor olmalarıdır." (s.235). Bu sorun çözümü için "topluluk odaklı olarak kurulan çoğu kabile müzesinde, bilgilere erişim, kullanım ve depolama konusunda kararların alınmasına yardımcı olacak danışma kurulları bulunur." (Simmons, 2016, s.235). Yerli uzmanlardan oluşan bu danışma kurulları zamanla daha kalıcı yerli müze profesyonellerin istihdamında önünü açmıştır.

Birleşik Devletlerde, Yerli Amerikalı "geleneksel gözetim" metotlarının müzelere entegre edildiği ve Batı müzeolojisi yanında yerini aldığı örnekler çoğalmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde giderek daha fazla Kızılderili kabilesi müzelerle bağlantı kurdukça ya da kendi yerli müzelerini kurdukça, sadece yerli kültürlerin sunumunda değil, koleksiyonların bakımında da değişiklikler oldu (Simmons, 2016). Yerli Amerikalı akademisyen, küratör, ruhsal lider ve danışmanlar küratoryal pratiklerin yeniden tanımlanması ve yeniden formüle edilmesine katkı sağlamaktadır (Kreps, 2006).

Heterodoks yaklaşımların da müzecilikte de etkin olmaya başlaması ile yerli müze modelleri daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar sonucunda yerli müzeleri iki ana başlıkta incelenmeyi hak etmektedir. Birinci başlıkta sayıları hızla artan yerli kültürüne içeriden bakan, yerli küratoryal faaliyetlerinin öne çıktığı Batı müzelerinin yeniden ele alındığı müzeleri saymak gerekir. Ulusal Amerikan Yerlileri Müzesi gibi örnekler bu başlıkta yer almaktadır. İkinci başlıkta ise eleştirel müzecilik tartışmalarının yoğunlaşmasıyla yapılan yeniden değerlendirmeler sonucunda müze olarak tanımlanan veya geleneksel müze gibi (museum-like) kurumların yeniden organizasyonu ile ortaya çıkan yerli müzeleridir. Malay Takımadaları'ndaki saklama evleri ya da Maori karşılama evleri bu ikinci başlıkta ele alınmalıdır.

Malay Takımadaları'ndaki klan köylerinde avlanmış kafalar, ataların rölikleri, soy sembolleri ve diğer değerli kutsal eşyalar için özel evler yapılıyordu. Bu kutsal saklama evleri ayrıca tapınak olarak da işlev görüyordu. (Bellwood, 1985; Kreps, 2006)

Mead'e (1983) göre Maori karşılama-evi yerli müze modelinin bir örneğidir, çünkü buralar oymaların, fotoğrafların, geleneksel silahların, değerli sanat nesnelerinin ve ata yadigârlarının depolandığı ve sergilendiği yerler olduğu gibi aynı zamanda komünal toplanma yerleridir. (s.98). Doğu Salomon Adalarındaki "gelenek evleri" Kreps (2006) tarafından "müzeye çok benzer" olarak tanımlanmaktadır. Gelenek evleri "değerli nesneleri saklamak ve sergilemek işlevleri kadar yerel sanat geleneklerinin çalışılabilirdiği ve saklandığı eğitim kaynakları işlevleriyle de müzeye benzemektedirler." (s. 462).

Birçok topluluğun müze kavramını benimsediği ancak kavramı kendi kültürel gereksinimlerine göre uyarladığını vurgulayan Onur (2014) yerli müzelerin kültürel özgüllüklerin müze kavramında toplanması ve uyumlu kılınması sonucunda ortaya çıkacak etkileri gösterdiğini aktarmaktadır. Onur'a göre yerli müzelerin analizinin batılı olmayan epistemolojilerin (bilgi kuramlarının) batılı müze kavramının yeniden biçimlendirilmesinde önemli bir rolü vardır.

Yerli müzeleri üzerine yapılan düşünsel tartışmalar müzelerin Batılı olmayan kökenleri de olabileceğini göstermiştir. Yerli müzeleri kendi kültürlerini, kendi kültürlerine uygun koşullarla korurken yepyeni olanakları ve tartışmaları da aralamıştır. Onur'a (2014) göre bunun anlamı tek bir evrensel 'müze' modeli olmadığıdır.

2.8. Müzecilikte Batılı Olmayan Arayışlar

Mairesseve Desvallées (2010) 18. yüzyılda, Antik Yunan'dan ve onun Batı Rönesans'ındaki yeniden canlanışından yola çıkarak müze adı altında tanımlanmadan önce, her uygarlığın bugün aynı kelime altında grupladığımıza az çok benzeyen bir dizi mekânı, kurumu ve kuruluşu olduğunu vurgulamaktadır. (s. 58).

Bu önemli tespit iki önemli sorun alanı ve bu alanlara dair cevaplar üretmektedir. Birincisi Batılı-olmayan halkların kendi kültürel malzemelerini koruyamayacakları iddiası Batı'daki müzelerin koleksiyonlarını meşrulaştırmak için sıklıkla (Onur,

2014) başvurdıkları argümanlardandır. Batılı-olmayan kültürlerin müze benzeri yapılar, kurumlar oluşturmuş olması ve bu kurumlar aracılığıyla kültürel nesneleri nesilden nesile aktarması Batının büyük müzelerinin evrensel müze savunularını sorgulanır hale getirmektedir. Kaynak ülkelerin yeniden analizini zorunlu kılmaktadır. Örneğin ülkemizde Karaca Ahmed'in kişisel kullanım eşyaları yüzyıllardır türbesinde muhafaza edilmektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün, bir sonraki bölümde detaylı olarak incelemeye çalışacağımız Yavuz Sultan Selim'e ait kaftanın türbesinde muhafazası sadece nesilden nesile aktarım değil aynı zamanda müzeleştirme işlemidir de. İkinci önemli nokta ise insanların farklı kültürel bağlamlarda kültür malzemelerini nasıl algıladıkları ve korudukları (Onur, 2014) gelecek kuşaklara aktarırken neleri öne çıkardıkları üzerine yapılacak araştırmalar farklı toplumların farklı epistemolojilerini ve öğrenme ihtiyaçlarını anlamamızı sağlayacaktır.

Yerli müzelerin ve ilişkili kültürel kurumların analizi, Batı-dışı epistemolojilerin Batılı müze konseptini yeniden şekillendirmede bir rolü olacağını göstermektedir (Simpson, 2007). Christina Kreps'in (2006) belirttiği gibi,

Batılı olmayan müze modelleri ve küratoryal uygulamalar, benzersiz kültürel ifadeler ve insani kültürel çeşitliliğin örnekleri olarak kendi başarılarına değere sahiptir. Ama aynı zamanda kültürler arası müzeolojik davranış anlayışımıza, daha doğrusu farklı kültürel bağlamlardaki insanların kültürel materyalleri nasıl algıladıklarına, değer verdiklerine, önemsediklerine ve koruduklarına dair anlayışımıza da katkıda bulunacak çok şey var. (s.457)

Müzedede tıpkı sanat eseri gibi bir başka dile tam olarak çevrilemez bir anlatıdır. Ancak bu anlatı da tıpkı diğer anlatılar gibi tanımlandığı, aktarıldığı topluluk içinde anlam bulur. Her ne kadar küreselleşme sonrası bütün toplumların dillerinde bir benzerlik oluşsa da her topluluk kendi özgün dilini, doğal olarak da epistemolojisini geliştirir. Küresel dünyada yerel olana, tikele, azınlığa, mikro tarihlere ilgi çoğalmış da olsa sergileme davranışlarındaki, sergi dili ve tasarımıındaki benzerlikler de çoğalmıştır. Bu ezici kanon altında yeknesaklığa düşmemek için batılı olmayan müze epistemolojilerine olan ilgiyi artırmak gerekmektedir.

Mead (1983), Maori karşılama-evini bir yerli müze örneği olarak tanımlarken oymaların, fotoğrafların, geleneksel silahların, değerli sanat nesnelerinin ve ata yadigârlarının depolandığı ve sergilendiği yerler olmasını vurgulamaktadır.

Doğu Salomon Adalarındaki “gelenek evleri” Kreps (2006) tarafından “müzeye çok benzer” olarak tanımlanırken benzer şekilde “değerli nesneleri saklamak ve sergilemek işlevleri kadar yerel sanat geleneklerinin çalışılabildiği ve saklandığı eğitim kaynakları işlevlerine” (s. 462) vurgu yapılmaktadır.

Hem yerli hem de Batı müzelerinde nesneler iletişim kuracak ve bilgi aktaracak araçlar olarak işlev görmektedir ve bize anlatabildikleri hikâyeler ile değer kazanmaktadırlar (Kreps, 2006).

Kreps (2006), Doğu Kalimmtan’daki, pirinç ambarlarının genellikle yangınlardan ve su baskınlarından korunabilecekleri şekilde köyün dışında yüksek bölgelerde konumlanmasının yerli konservasyon ve korumamodeli olduğunu vurgulamaktadır. Pirinç ambarlarının genel tasarımı ve mimari özelliklerinin “önleyici koruma” örneği, hareketli tenteler ve havalandırmaların ambar içindeki sıcaklığı düzenleyen “iklim kontrol” örneği olduğunu vurgulayan Kreps “pirinç ambarlarına nem düzenleyici olarak odun kömürü” konulduğunu aktarmaktadır.

Şu ana kadar incelenen yerli müze örnekleri ve Batılı müze modelleri arasındaki en önemli fark erişim esasları ve kamusal etkinlik alanına dönüşme noktalarında görülmektedir. Batı’da müze koleksiyonları kamu güveni ile korunmaktadır ve kelime anlamıyla kamu erişimine açık olmalıdır. Buna rağmen, birçok geleneksel toplumda, yerli müze modellerine erişim, örneğin tapınaklar, pirinç ambarları, karşılama evleri erkekler, üyeliğe kabul edilmiş bireyler, rahipler, ritüel uzmanları ve geleneksel hukukun köy liderleri gibi toplumun belirli üyeleri ile sınırlandırılmıştır (Ames 1992; Pearce 1992; Simpson, 1996; Kreps, 2006).

Bu alanda yapılan çalışmalar çoğaldıkça yerli müze modelleri ile Batılı müze modelini karşılaştıracak örneklerimiz çoğalacaktır. Müzeolojik birikimin artması ile yerli müze modelleri ve batılı olmayan arayışlar da yalnızca antropolojik çalışmaların konusu olmaktan çıkarak farklı toplulukların koleksiyonlarının hangi kurumlarca günümüze aktarıldığının incelenmesini de kapsayacak şekilde genişleyecektir.

3. TÜRKİYE MÜZECİLİĞİNİN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE MÜZECİLİĞİNE KÖKEN ARAYIŞLARI

Ülkemizde Batılı anlamda müzelerin ortaya çıkışı 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı Batılılaşma hareketlerinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok kurum modernize edilmiş yahut Batı tarzı yeni kurumlar ortaya çıkmıştır. Batı tarzı koleksiyonlar ve müzeler de Osmanlı Batılılaşma hareketiyle paralel ilerlemiştir. Tanzimat süreciyle birlikte eski eser ve müzecilik alanında ilk ciddi adımlar atılmaya başlanmıştır (Şahin, 2019).

3.1. Türkiye’de Müzeciliğinin İlk Yılları

Müzeler, Batılılaşma ile ülkemize de ithal edilmiş ve sürdürülmüştür. 1850’lerden 1880’lere kadar müzelerimizde Batılılaşma etkisi, Batı’dan kopyalamanın somut bir kanıtı da müze müdürlüklerine ilk olarak Galatasaray Lisesi’nden Edward Goold, ardından Pio Francesco Carlo Terenzio ve son olarak Philipp Anton Dethier gibi yabancıların getirilmesidir. “İlk eski eserler kanunu (Asar-ı Atika Nizamnamesi) 1874 yılında Dethier tarafından hazırlanmıştır” (Madran ve Önal, 2000). Tahsin Öz (1970) VII. Türk Tarih Kongresine sunduğu *Yurdumuzda Müzeler Nasıl Kuruldu? Neler Yapıldı? Neler Yapılması Gerekli?* adlı bildirgesinde Dethier’in ölümünden sonraki gelişmeleri aktarırken “Detye vefat edince, Almanya’da sefir Sadullah Paşa’ya münasip bir kimsenin bulunması yazılmıştır ki, Vahit Bey bir yazısında (Müze müdürleri Almanya’da bulunur bir metemiş gibi aranmaktadır)” (s.952) demektedir. Öz’ün ilk Türk müze yöneticisi atanmadan önceki süreci espirili bir şekilde aktardığı anektodtan da anlaşılacağı gibi o yıllarda Batılı bir kurum olan müzenin yalnızca Batılılar tarafından yönetilebileceği düşünülmektedir. Müzeciliğimizde İslam kültürüne yönelik ilgi de Batı ile ilişkiler dolayımında gündeme gelmiştir. “Batı’nın İslam eserlerini toplamak için gösterdiği büyük çaba, Osmanlı toplum hayatında Batılılaşma nedeniyle değişen değer yargıları ve Osmanlı’nın içinde bulunduğu ekonomik kriz, toplum hayatının bir parçası olarak

kullanılan eserler için büyük bir pazar oluşmasına neden olmuştur.” (Kutluay, 2014). Evkafı İslamiye Müzesi’nin Kurulmasını Hazırlayan Ortam ve Kurucuları adlı makalesinde müzeye giden süreçteki toplumsal ortamı özetleyen Kutluay (2014), Osmanlı İmparatorluğu’nun İslam Kültürüne ait eserleri 1889 yılına kadar müze çatısı altında toplamayı düşünmediğini vurgulayarak Batı’nın İslam eserlerine olan talebi sonucu artan hırsızlık olaylarının Müze-i Hümayun’da “İslam Sanatları Bölümü”nün kurulmasını sağladığını söylemektedir. 1914 yılında açılan Evkaf-ı İslamiye Müzesi için hazırlanacak Nizamnameye örnek olarak Londra’da Bulunan Kensington Müzesi’nin Şark ve İslam Eserlerine ait nizamnamesinden örnek istenmiştir (Şahin, 2019). Bu örnekler Türk Müzeciliğinin Batılı müzecilik uygulamalarını esas aldığını göstermektedir.

Batılı müzecilik uygulamalarının taklidi ile başlayan süreçte Osman Hamdi Beyin müze müdürü olarak atanmasıyla yeni bir sayfa açılmıştır. Osman Hamdi Beyin 1881’de müze müdürlüğü görevine başlamasından sonra eski eserlere yönelik ilgi artmış, yapılan kazılar ile eser çeşitliliği sağlanmıştır. 1909 yılında Evkaf Nazırı Halil Hamâde’nin kaleme aldığı tezkerede “bütün kavim ve ümmetlerin güzel eserleri, kendileri için övünç kaynağı olmakta ve binaenaleyh bütün medeni ülkelerde, bu adı geçen eserlerin iyi korunması için olağanüstü özen gösterilmektedir. Bu gibi eserlerin toplanması ve korunduğu yerleri ziyaret için seyyahlar ile eski eser uzmanlarının ve araştırmacıların gelip gitmesi bu memleketler için ayrıca birtakım maddi ve manevi fayda sağlamaktadır” denilmektedir (Kutluay, 2014).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu, ulusal tarih bilincinin devlet desteğiyle geliştirilmesine gösterilen özen, etnografya müzesinin açılması, Evkaf-ı İslamiye Müzesinin Türk ve İslam Eserleri Müzesi olarak yeniden isimlendirilerek ziyarete açılması gibi gelişmeler müzeciliğe yönelik ilgiyi artırmıştır. Bu dönemde Halil Edhem’in Tarih Kongresinde müzecilik üzerine bildirge yayınlaması Türkiye’de müzecilik yazınının ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1910 yılında Osman Hamdi Beyin vefatı sonrasında müze müdürlüğüne getirilen ve 1931 yılına kadar bu görevi sürdüren Halil Edhem’in 1932 yılında Birinci Türk Tarih Kongresine sunduğu ‘Müzeler’ makalesi Ali Artun’a göre ‘müzeciliğin kuruluş bildirgesidir’ (Artun, 2019). Bu bildirgede Edhem, Türkiye Müzeciliğinin ‘1846 veya 47’ yılında Fethi Paşa tarafından oluşturulan müze ile başladığını belirtmektedir. Edhem (1932)

bildirgede Yavuz Sultan Selim'den beri toplanan hazinenin III. Murad dönemine kadar Yedikule'de muhafaza edildiğini dile getirmektedir. Ancak sunumun ilerleyen bölümlerinde Edhem bu hazinenin Cumhuriyet ile müzeye dönüştüğünü vurgular ve Osmanlı Saray Hazinesinin öncesinde ise “Nadireler salonundan başka bir şey değildi.” (s.557) sözleriyle nitelendirerek “1846 veya 1847” senesini ilk müze kuruluşu yılı olarak kabul etmektedir.

Bu alandaki ilk çalışmalardan biri olan *Müzeler Tarihi* adlı kitabında Enver Behnan Şapolyo (1936) Hun, Avar ve Selçuklu gibi Türk devletlerinde eser toplandığını belirtse de herhangi bir ayrıntı vermemektedir. Edhem gibi Şapolyo da Yavuz Sultan Selim döneminden itibaren kıymetli eşyaların Yedikule'de saklandığını, III. Murat döneminde bunların Topkapı Sarayı'na taşındığını ifade etmektedir, ancak Edhem'e herhangi bir atıf bulunmamaktadır. Şapolyo 1846 ve sonrasını daha detaylı olarak ele almakta ve bu dönemden sonra kurulan müzeleri, yapılan kazıları ve Osman Hamdi Bey gibi tarihsel figürleri konu edinmektedir. Ancak Türkiye Müzeciliğinin kökenleri konusu maalesef birkaç cümle ile geçilmiştir.

Bu tarihten sonra pek çok kaynakta Ahmet Fethi Paşa tarafından Aya İrini'de toplanan koleksiyonun tasnif edilerek kısıtlı da olsa ziyarete açılması milat olarak değerlendirilmiştir. Arkeoloji Müzeleri Müdürü Aziz Ogan da (1947) *Türk Müzeciliğinin 100'üncü Yıldönümü* adlı çalışmasında Ahmet Fethi Paşa ve 1846'yı milat olarak görmektedir.

Remzi Oğuz Arık (1953) *Türk Müzeciliğine Bir Bakış* adlı kitabında Türk Müzeciliğinin başlangıcını 1846 olarak vermektedir. Arık Dethier dışındaki yabancı müdürlere dönük ciddi eleştiriler getirmekte ve Osman Hamdi Beyi Türk müzeciliğinin gelişiminde öne çıkarmaktadır. Arık (1953) çalışmasında Osmanlı padişahları dünyanın en eski sanat hazine daireleri: Cabinets Royaux'ne sahip olmuşlardı tespiti yer almaktadır. Arık'ın önemli tespitlerinin biri de “müzeciliğimiz ve arkeolojinin memleketimizde Cumhuriyetten sonra hızla gelişmesini hazırlayan amillerin başında Türk Tarih Kurumunun işe başlaması” (s. 8) olduğudur.

Hayrullah Cengiz (2010), *İstanbul Müzeleri Literatürü* adlı makalesinde 1846 başlangıcını hikâyeleştirerek anlatmaktadır. 14 Nisan 1910 tarihli *Servet-i Fünun* dergisinde ünlü Alman arkeolog ve Berlin müzeleri müdürü Dr. Th.

Wiegand'ın kaleme aldığı bir yazıda, Osmanlı Devleti'ndeki müzeciliğin kuruluşu ile ilgili bir anlatı yayınladığını aktaran Cengiz'in buradan aktardığına göre:

Sultan Abdülmecid Han 1845 yılında Yalova'ya yaptığı bir gezi esnasında çevrede dağınık vaziyette bulunan üzeri yazılı mermerlere tesadüf etti. Yanındaki görevlilere bu yazıların ne olduğunu sordu. Görevliler, yazıların Latince olduğunu ve Kral Konstantin'in isminin de bulunduğunu söylediler. Buna tepki gösteren padişah, "Böyle büyük bir hükümdarın namını taşıyan şeylerin yerde yatması doğru değildir" diyerek, mermerleri toplatıp İstanbul'a göndertti. Dönemin Tophane-i Amire müşiri olan Damat Fethi Ahmed Paşa, bu taşları koruma altına alarak eskiden beri tarihî silah deposu olarak kullanılan Aya İrini Kilisesi'ne naklettirdi. Meydana gelen bu gelişmelerle, Osmanlılarda ilk müzecilik ve müze serüveninin başlamış olduğu ortak kabul haline gelmiştir. (s.277)

Müzecilik üzerine yapılan erken çalışmaların hemen hemen tamamı, Hun, Avar, Selçuklu ya da Batılılaşma öncesi Osmanlı İmparatorluğu gibi eski Türk devletlerinde toplama konusuna kısaca değindikten sonra, 1846 düzenlemesini ve Aya İrini koleksiyonunu müzeciliğimizin başlangıcı olarak ele almaktadırlar.

3.2. Köken Arayışları

Türkiye müzeciliğinin gelişimi üzerine yapılan erken çalışmalarda müzeciliğin kökeni tartışmaları çeşitli nesnelerin toplanması ya da biriktirilmesi ile başlatılmaktadır. Toplama örnekleri içerisinde en çok dile getirilen örnek Topkapı Hazinesidir. Birtakım eşyaların saklanıp biriktirilmesinin müze faaliyeti çerçevesinde değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Ancak müzeciliğin kökenleri arasında sayılan bu toplama pretiği müzeolojik bir değerlendirme süzgecinden geçmediği gibi çoğu zaman herhangi bir belge ya da araştırmaya da dayanmamaktadır.

Türkiye müzeciliğinin kökeni konusunda en çok tekrar edilen önermelerden birisi de 1985 yılında Eyice tarafından ortaya konulur. Semavi Eyice'nin 1985 tarihli makalesinde Konya surlarında kullanılan antikalar konusuna değinir ve Müzeciliğimizin tarihi konusunda iddialı bir yaklaşım öne sürer. "Fransız seyyahı Leon de Laborde (1807-1869), 1837'de yayınlanan büyük *Voyages en Asie Mineure et en Syrie* başlıklı eserindeki gravürlerde bu sur duvarlarını ve kapıları, onları süsleyen kabartmalar ve heykellerle tasvir etmiştir (Ek 20). Bunlar arasında, duvara saplanmış bir konsol üzerine yerleştirilmiş başsız çıplak bir erkek heykelinin varlığı bilhassa dikkat çekicidir. Böylece Türk müzeciliğinin çok uzak geçmişini ve

öncülüğünü Selçuklular dönemine, 13. yy'a kadar indirmek mümkündür.” (Eyice, 1985).

Bu yaklaşımı iddialı olarak değerlendirmemizin nedeni daha önceki medeniyetlere ait işlenmiş parçaların Türk mimari eserlerinde kullanılmasını Türklerde ilk müzecilik hareketleri olarak değerlendirmeleri ve müzeciliğimizin tarihini Selçuklu dönemine dek indirmeleridir. İkincil kullanımın bu eserlerin yok olmalarını önleyecek bir yaklaşım olduğunu öne sürmek benzer kullanımların sık görüldüğü Roma ve Bizans mimarisini göz ardı etmekte ve geriye dönük niyet okumaktadır. Gahtan ve Pegazzano (2015) *Museum Archetypes and Collecting in the Ancient World* adlı kitabın giriş bölümünde Bizans devşirme kullanımına yer vermiş, “mimari devşirmelerin (spolia) bazen yorumlandığı şekilde bu eserler, Hristiyan fethinde ele geçirilen bir tür pagan ganimeti olarak” (s.8) düşünülebileceğini ya da Batıl pagan inançlarının bir tezahürü olarak görülebileceğini ya da tamamen dekoratif olabileceğini hatta bu heykellerin halkın alay etmesi için bile olabileceğini vurgulamaktadır (Gahtan ve Pegazzano, 2015) Bizans spolia geleneklerine dair kapsamlı araştırma ve analiz olmadan Konya surlarında devşirme malzeme kullanılmasına dair “temsili koleksiyon” (Gahtan ve Pegazzano, 2015) müzeciliğe öncülük ediyor demek zordur. Konya surlarında taşların arasına yer yer antik çağ kalıntılarının yerleştirilmesi, Türkiye Müzeciliğinin başlangıcı sayma eğilimi 2000’lerde kaynaktan kaynağa aktarılarak yaygın kabul görme eğilimindedir. Ancak bu yaklaşım ile ilgili iki önemli sorun bulunmaktadır. Birincisi bu işe dair tek kanıt bir gravür, Fransız gezgin Leon Laborde’nin 1837 tarihli gravürüdür. İkincisi amaç ve işlev ilişkisine dair bir çıkarım yapmak için gerekli kaynaklardan yoksun olunmasıdır. Müzenin işlevleri açısından baktığımızda ise bu işlevler ile ilişkilendirebileceğimiz bir veri bulunmamaktadır.

Ferruh Gerçek’in *Türk Müzeciliği* (1999), Erdem Yücel’in *Türkiye’de Müzecilik* (1999) gibi kitaplarda müzecilik tarihini geriye götürme çabaları dikkat çekmektedir. Eyice’nin Konya surlarını ilk müzecilik örneği sayma eğilimini Gerçek de (1999) sürdürmektedir. Gerçek “Dulkadiroğulları Beyliği (1399-1522) hükümdarlarından Alaaüddöle’nin Maraş surları içerisindeki bir bölümde Geç Hitit eserlerini biriktirdiği bilinmektedir.” (s.78) der ancak bu bilgiye dair bir atıf bulunmamaktadır. Osmanlı sultanlarının hazinelerine, Fatih ve III. Murat’a kısaca değinen Gerçek 1846 yılından itibaren müze tarihini detaylı olarak aktarmaktadır (Gerçek, 1999). Konya

surları ve Fatih'in Bizans eserlerini toplamasını (Yücel,1999) Eyice gibi müzeciliğimizin kökenleri arasında sayan Yücel de daha detaylı bir araştırma ya da delillendirmeye gitmemiştir. Ayrıca, Atatürk'ün Sofya'da Ataşe olarak görevli olduğu dönemde Askeri Müzeden getirttiği Yeniçeri kıyafeti ile kıyafet balosuna katılmasını Cumhuriyet, Atatürk ve müze ilişkisinin kaynakları arasında saymak da kaynaktan kaynağa aktarılan efsaneler arasındadır (Önder, 1989; Yücel, 1999).

Fethiye Erbay ise 2019 tarihli Yüksek Lisans tezinde müzecilik tarihimizi 1453 ile başlatma eğilimindedir. Topkapı hazinesi ve burada korunan değerli eserler müzeciliğimizin erken pratiği olarak ele alınmaktadır. Erbay tezinde, Saray koleksiyonunun Türk müzeciliğinin temelini oluşturması nedeniyle Türk Müzeciliğinin tarihini 1453 yılına dayandırıldığını vurgulamaktadır. Erbay, Atagök'ün 2000 tarihli Türkiye Müzecilik çalışmasına atıfla enderun hazinelerinin dini etkinliklerde halka açıldığını ve gösterildiğini belirtmektedir. Tezinde Fatih Sultan Mehmet'in yanı sıra Kanuni dönemine kısaca değinen Erbay, müzeciliğimizin Avrupa örneklerine uygun olarak saray koleksiyonunun halka açılmasıyla şekillendiğini öne sürmektedir.

Mehmet Şahin'in önce tez olarak hazırlanan ve daha sonra kitaplaştırılan *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Müzecilik* (2019) adlı çalışması Türkiye Müzeciliğinin kökenleri konusunda yapılan çalışmaları arşiv belgeleriyle detaylandırması açısından önemlidir. Şahin çalışmasında geçmişte "birtakım müze olarak anılan yerlerde toplanan kıymetli eşyaların neler olduğu, kıymetlerinin hammaddesinden mi yoksa işlevlerinden mi kaynaklandığı ve hangi amaçlarla buralara konulduğu da pek aydınlatılamamıştır." (s.20) demektedir. Bu konuda belgelerin yetersiz olduğu açıktır ancak müzeolojik yaklaşımdaki eksikliklerde köken arayışının müzecilik dışında bir takım efsane ve söylemlere dayandırılmasını etkilemiş görünmektedir. Örneğin Şahin çalışmasında kazı, eski eser, arkeoloji ve müze gibi kavramların farkında olunmadığı dönemlerde birtakım eşyaların saklanıp biriktirilmesini müze faaliyeti çerçevesinde değil, bir tür koleksiyonculuk veya koleksiyonculuğa giden evre içerisinde görmenin daha doğru bir yaklaşım olacağını vurgulamaktadır. Ancak Şahin'in tezinde koleksiyon müze ilişkisi ve bu kavramların müzeolojik içeriği tartışılmamaktadır.

Kronolojik Notlarıyla 19. Yüzyıl Osmanlı Müzeciliği adlı makalesinde Selçuk Mülâyim (2009) Osmanlı Müzeciliği için ilerde yapılacak çalışmalara veri oluşturma hedefiyle Osmanlı Müzeciliğine etki eden olay ve kişilerin kronolojisini oluşturmaya

çalışır. Burada dikkat çeken yaklaşım kronoloji çalışmasında iki noktayı öne çıkarmasıdır. İlk önemli nokta olarak Batılı ülkelerin Osmanlı coğrafyasında yer alan eserlere yönelik ilgisi ve coğrafyadan çıkarılarak Batının büyük müzelerine taşınan eserlerin kronolojide yer bulması sayılabilir. İkinci önemli nokta da müzeleştirme faaliyetlerinin yokluğunda çeşitli toplumsal olaylar sonucu yitip giden tarihi eserlerin kronolojide sayılmasıdır. Mülâyim kronolojisinin 1840 yılı tespitinde “vilayetlere gönderilen bir genelge ile eski eserlerin saptanması ve değerli görülenlerin İstanbul’a ulaştırılması istenir.” (s.180) demektedir. Yani müzecilik faaliyetlerinin öncesine koleksiyon oluşumunu getirmektedir. Saray koleksiyonları, mabetler gibi soyut vurgularla geçen tanımlara bir somutlama çabası olarak görülebilir bu girişim.

Ali Artun’un (2019) *Halil Edhem’in Modern İstanbul Müzesi* adlı çalışmasında Hazine koleksiyonunda bulunan eserler ile Nadireler Kabinelerinde eser toplama pratikleri arasındaki benzerlikler üzerine kurduğu yaklaşım çok değerlidir. Artun’a göre (2019) Topkapı Sarayı koleksiyonları gerek barındırdığı Nadireler, gerek bilişsel yapısı, işlevi ve himaye düzeni bakımından Avrupa’daki diğer imparatorluk koleksiyonlarıyla ilkesel bir ayrılık göstermez. Müzeciliğimizin tarihi konusunda neredeyse her makalede zikredilen Hanedan hazinesi, Artun’un yaklaşımı ile ete kemiğe bürünmüştür. Ancak bu koleksiyon Batıdan ithal edilen çağdaş kurumlar olarak müzeler kurulana kadar bir müzeye dönüşmemiştir.

Wendy M. K. Shaw 1730’da Aya İrini’de yeniden düzenlenen Dar-ül Esliha’yı müzeciliğin kökenleri içerisinde incelerken ganimetler kadar, çeşitli anlatılara dayanarak hem Hristiyan hem de İslam dini açısından kutsal emanetlerin burada muhafaza edildiğine değinmektedir. “Cephanelikte korunan kutsal nesneler –sakalı şerif ve Bizanslılara ait kutsal eşyalar – kutsal kişileri ve olayları hatırlatan metonimik yadigârlar olmakla kalmadı, en az dinsel hatıralar kadar imparatorluğun gücünün de simgesi oldu” ifadesi ile Shaw (2020) gerek İslam gerekse Hristiyan kutsal emanetleri ve silahların bir arada koleksiyon oluşturmalarının Osmanlı İmparatorluğunun egemenlik biçimini yansıttığını da savlamaktadır. Shaw’un değerlendirmelerinin önemi müzeciliğin kökenlerini ele alırken nesnelerin yan yana getirilme nedenleri ve toplumla ilişkisi üzerinde durmasında, böylece tarih yazımcılığını aşarak müzeolojik değerlendirmelere başlamasıdır. Shaw’a göre: (2020)

Dünyanın dört bir yanında kurulan müzelerin, genellikle Batı müzelerini örnek aldığı ve Batılı çizgide geliştiği varsayımı, müze kuramlarında çok yaygındır” diyerek bu varsayıma karşıt bir fikri ortaya koymak üzere kaleme alındığını söylediği kitabında “bir kurum, başka bir bağlama yerleştiğinde, yeni konumuna uygun yeni bir kişilik geliştirir. (s.14)

Wendy M. K. Shaw’ın (2020) *Osmanlı Müzeciliği Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi* kitabında coğrafyamızda batılı anlamada müzelerin ortaya çıkmasından önce ön-müzeolojik diye isimlendirilebilecek iki sergileme biçiminin mevcut olduğunu öne sürmüştür. Her ikisi de “spolia” (devşirme) kavramıyla ilişkili düşünülerek ganimet ve mimari devşirme ön müzecilik biçimleri olarak ele alınmaktadır (Shaw, 2020). Nesnelerin bir araya getirilmesi ve korunması bir koleksiyon biçimi oluşturur, yani Shaw’a göre ön müzeolojik olarak tanımladığı bu çalışmalarda müze işlevlerinin sadece nüvesi görünmektedir. Daha önce de vurgulandığı gibi spolia kullanımını Bizans ve Roma mimari geleneklerini dikkate almadan ve kavram üzerine müzeolojik çalışmalar olmadan ön müzecilik deneyimi olarak ele almak zordur. Müzecilik tarihini geriye çekmek amacıyla çeşitli araştırmacıların müzeciliğin başlangıcı saydığı Kutsal Emanetlerin Osmanlı İmparatorluğuna getirilmesi, Fatih Sultan Mehmet’in Bizans kalıntısı mimari parçaları toplatması veya Eyice’den itibaren birçok kaynaktan rastlanılan Konya surlarına heykeller yerleştirildiği varsayımları Shaw tarafından koleksiyon olarak ele alınmaktadır.

Shaw’un değerlendirmelerinde müze kavramının kullanılması için koleksiyonun müze işlevlerine, toplama, koruma, belgeleme, depolama, sergileme gibi geleneksel işlevler ya da eğitim ve iletişim gibi çağdaş işlevlere sahip olması gerektiği beklentisi öne çıkmaktadır.

Shaw’a (2020) göre Osmanlı Müzeleri, Aydınlanma sonrası Avrupa’sının müzeleri değildir. Shaw Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa’nın Aydınlanma düşüncesinden etkilendiğini, reformlar yoluyla Batılılaşma adımları attığını ancak kendi kültürel değerlerini de koruduğunu ve Avrupa egemenliğine karşı mücadele verdiğini, modernleşme sürecini bu çelişik durumun belirlediğini düşünmektedir. Özellikle sanat ve doğa tarih koleksiyonlarının oluşturulmamasının epistemolojik bir yaklaşım olduğunu öne süren Shaw (2020) bu çelişkili durumu şöyle açıklamaktadır;

Burada bahsi geçen müzeler, Avrupa’da ve Amerika’da aynı dönemlerde gelişmekte olan örneklerine benzese de onlardan farklı sorunlara çözüm üretmekte, biçimsel açıdan benzer ama içeriği itibarıyla farklı bir kurumsal kimlik

inşa etmekteydi. Bu nedenle, bu müzelere ilişkin olarak burada anlatılan öykü, o dönemde bırakılan izlerden yola çıkılarak çizilen bir güzergâhtır, ama tek güzergâh olmak zorunda değildir. (s.15)

Shaw (2020) Osmanlı müzeciliğinde gördüğü farklılıkların aynı zamanda bir olanak olduğunu ve Türkiye’deki müzelerin canlı mekânlar haline gelebilmesi için, Osmanlı müzelerinin yüzyıl önce attıkları temel üzerinde geliştirilmeleri gerektiğini düşünmektedir.

Türkiye müzecilik tarihi üzerine yaptığımız alanyazın taramalarında 1999 sonrasında Türkiye Müzecilik tarihi ve müzeler üzerine yayınlar ve araştırmaların artış gösterdiği tespit edilmiştir. Müzeciliğin kökenleri konusunda son yıllarda artan incelemelerde tarihi belgeler daha detaylı incelenmekte, tek tek müzelerin tarihi ve gelişimi detaylandırılmaktadır. Bu çalışmaların genellikle tarih araştırması şeklinde geliştiği, yorum ve analizden daha çok arşiv taraması üzerinde yükseldiği, arşiv belgelerinden kalan boşlukların hikâye ve rivayetler ile doldurulmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmalarda Türkiye Müzeciliğinin kökenleri arasında türbelere yer verilmemiş, hatta Cumhuriyetin ilanından sonra türbeler müze olarak ziyarete açıldıklarında da türbe – müze ilişkisine değinilmemiş, adeta yok sayılmıştır.

Mahir Polat (t.y) Ulusal Tarih Yönünden Türkiye Müzeciliği adlı makalesinde Türkiye de bir ulusal müze olmadığını savlayarak bu durumun kendi ulus sembollerine çok fazla vurgu yapan bir ülke için şaşırtıcılığına dikkat çekmektedir. Polat’a göre Türkiye’de bir ulusal müze yoktur fakat müzecilik ve müzeler başlı başına hayali düzlemde değeri olan şanlı bir geçmişin taşıyıcısıdır. (Polat, t.y) Ulusal sembellere yapılan vurguya rağmen kendine özgü bir müze tipine sahip olmak ya da özgün bir müze tipi olarak türbelerin varlığında hak ettiği ilgiyi görmemiştir.

Genellikle pratik bir ihtiyacın ürünü olarak ortaya çıktığı kabul edilen İstanbul Türbeler Müzesi ya da müze olarak ziyarete açılan türbeler bu çalışmanın bir ve ikinci bölümünde ayrıntılı şekilde ele alınan gelişmeler ışığında yeniden değerlendirilmeyi hak etmektedir.

4. TÜRKİYE MÜZECİLİĞİNİN GELİŞİMİNDE TÜRBELER: İSTANBUL TÜRBELER MÜZESİNİN İNCELENMESİ

Kelimeler ve Şeyler kitabının önsözünde Michel Foucault (2001) Çin ansiklopedisi alıntısının kitabın yazılma sebebi olabileceğine değinmektedir. Bu Batı Avrupa düşünme biçiminden oldukça farklı olan sınıflama, şeylerin düzeni üzerine düşünmeyi getirir.

Bu eserde hayvanlar “a) İmparatora ait olanlar, b) içi saman doldurulmuş olanlar, c) evcilleştirilmiş olanlar, d) süt domuzları, e) denizkızları, f) masalsı hayvanlar, g) başıboş köpekler, h) bu tasnifin içinde yer alanlar, i) deli gibi çırpınanlar, j) sayılamayacak kadar çok olanlar, k) devetüyünden çok ince bir fırçayla resmedilenler, l) vesaire, m) testiyi kırmış olanlar, n) uzaktan sineğe benzeyenler olarak ayrılırlar” diye yazılmıştır. (Foucault, 2001; s.11)

“Foucault’nun kavrayışına göre herhangi bir bilgi sistemi var olmak için ortak bir zemine, belirli bir düzenleme yoluna dayanmak zorundadır. Foucault bu ortak zemini “episteme” olarak adlandırır.” (Topinka, 2024). Ancak bizimkinden farklı bir episteme ile karşılaştığımızda onu anlamlandırmak kolay değildir. Müze öğrendiğimiz bu ortak dilde Aydınlanma düşüncesinin bir ürünüdür. Erken müzeler şeylerin kronolojik ve tematik sınıflaması üzerine inşa edilmiş, modernitenin biçimlendirici işlevlerini üstlenmiş, tozlu ve karanlık yapılardır. Yaşanan bir dizi gelişme bu düşünce biçiminin sınırlarını zorlayarak yeni bakış açılarını olanaklı kılmıştır. Müze kavramı, tarihsel ve toplumsal eleştirilere yanıt verebilmek için değişirken kapsamı da genişlemiştir. Artık daha önce müze olarak adlandırılmamış, farklı epistemolojik kökenlere sahip yapıları ele alabilecek müzeolojik olanaklar mevcuttur.

Müze tarihi ele alınırken tapınak ve mabetlere atıf yapılmakta ancak bu yapılarda biriktirilen eserlerin bir koleksiyona tekabül edip etmediği üzerinde fazlaca durulmamaktadır. Müze ve müzecilik tarihini anlatan yayınlar çoğaldıkça geçmiş müze pratiklerine daha yakından bakma olanağı artmıştır. Ayrıca müze tarihi çalışmalarında da Avrupa merkezli değerlendirmeleri aşma çabaları yanında Batılı olmayan örneklerle de yer vermeye; kilise ve katedraller dışında inanç merkezli yapılar ele alınmaya bunların müzesel etkinliklerine bakılmaya başlanmıştır. Bu

alandaki ana akım bakış açısının dışına çıkan araştırmacılar Batılı olmayan bağlamlarda toplama ve koleksiyon oluşturma pratiklerini inceleyerek Türkiye Müzecilik tarihine farklı açılardan bakılabileceğini göstermişlerdir.

Yeni müzecilik ya da yeni müzebilim üzerine yapılan tartışmalar müze çeşitlerinde yaşanan hızlı artışa dikkat çekmektedir. İkinci bölümde üzerinde durulan bu çalışmalar ekomüze, yerli müzeleri ya da topluluk müzeleri gibi içinde doğdukları toplumun kültürel yapısı ve tarihi ile sıkı bağları olan yeni tipte müzecilik pratikleri üretirken geçmişte müze kavramı içerisinde düşünemediğimiz birçok koleksiyon ve konu müzebilim alanında kendine yer bulabilmiştir. Dünyada artık akla gelebilecek “her şeyin” müzesi vardır (Onur, 2014, s. 16). Araştırmalar bu yeni müzelerdeki çeşitlilikten yola çıkarak geçmişe yansıtılabilirse daha önce müze olarak adlandırılmayan pek çok kurumun yeniden değerlendirilmeye açılacağı görülecektir. Türbeler ve Türbeler Müzesi de bu nedenle tekrar ele alınmayı hak etmektedir. Bu araştırmanın ana sorusu olan türbelerin, Türkiye’de müzeciliğin gelişimindeki yerini anlayabilmek için türbe kavramını ve İstanbul Türbeler Müzesini daha yakından tanımak faydalı olacaktır. Çalışmada araştırma ana sorusu ve alt sorularının cevaplanmasında tarihsel gelişim ve genelden öze doğru olarak öncelikle türbe ve türbe kültürü ele alınmış, ardından türbelerin müze olarak ziyarete açılması değerlendirilmiş ve bunun özgün bir örneği olan İstanbul Türbeler Müzesi incelenmiştir. Araştırmanın ana sorusu İstanbul Türbeler Müzesi örneğinde yer alan türbelerin koleksiyonu aracılığıyla ele alınmıştır.

4.1. Türbe ve Türbe Kültürü

Türk İslam sanatında içerisinde bir mezar bulunan üstü kapalı ya da açık, anıtsal yapılara türbe adı verilmiştir (Güven, 1992). İslam kültürü genellikle anıtsal mezar yapılarını yadsımış, ölünün yalın olarak gömülmesini öngörmüştür. Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Din İşleri Yüksek Kurulu (2017) kabirlerin bir-iki karıştan yüksek yapılması, üzerlerine bina veya kubbe inşa edilmesi; kabir taşlarına kimlik bilgilerinin ötesinde aşırı övgü sözlerinin; ölümden ve kaderden şikâyet eden ifadelerin yazılması uygun görülmediğini internet sitesinden duyurmaktadır. Buna rağmen Türklerin İslamiyet öncesi inanışlarında taşıdıkları ölü gömme gelenekleri ve ata kültü İslam coğrafyasının geri kalanından daha zengin bir mezar mimarisinin geliştirilmesine vesile olmuştur. TDV İslam

Ansiklopedisine göre İslam coğrafyasında bilinen ilk türbe Kubbetü's-suleybiyye'dir. Dicle nehrinin batısında, Kasrû'l-âşık'ın güneyindeki bir tepe üzerine inşa edilmiştir (Yetkin, 1998). Abbasi dönemi yapısı olan türbe ilk türbe olarak anılmaktadır. Karahanlılar ve Gazneliler döneminde türbe inşası Türklerde gelenek haline gelmeye başlamıştır. Karahanlılar ve Gaznelilerce inşa edilen Arap Ata Türbesi, Ayşe Bibi Türbesi, Sultan Hüseyin Türbesi, Aslan Cazip Türbesi ile Selçuklulara ait Ebû'l-Fazl Türbesi ve Alembirdâr gibi örnekler Anadolu'ya gelmeden önce Türkler tarafından inşa edilen türbe örnekleridir (Orman, 2012).

Türk ve İslam kültüründe mezar yapıları çok sayıda kıymetli anıtsal yapının inşaa edilmesine neden olmuştur. Hayrullah Cengiz (2011) yurt tipi çadır biçiminin Türklerin İslâmiyet'i kabulünden sonra kümbet ve türbelerin gelişiminde çok etkili olduğunun artık genel bir kanaat haline geldiğini ancak kümbet ve türbelerin bütünü üzerinde çeşitli kültür ve medeniyetlerin etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Anadolu öncesi İran, Azerbaycan ve Horasan'da inşa edilmiş türbeler, biçim ve bezemeleriyle Anadolu'dakilere öncülük etmişlerdir, Anadolu Selçuklu Döneminde kümbetler kendine has formlarıyla anıtsal ölü gömme geleneklerini sürdürmüşlerdir. Osmanlı döneminde coğrafyanın geneline yayılan türbeler ile bu anıtsal mimari gelenek özel bir forma ulaşmıştır.

Ülkemizde binlerce türbe yer almaktadır. Kültürenvanteri sitesinde “türbe” anahtar kelimesi ile 2024 yılında yapılan aramada 1712 sonuç yer almaktadır. Bu listede Anadolu Selçuklu mezar yapıları olan kümbetlerde sayılmıştır, ancak listeye giremeyen Osmanlı türbeleri olduğu da açıktır. Büyük İstanbul Tarihi (2015) sitesine göre yalnızca İstanbul'da hiçbir tasnif yapılmadan hazırlanan listede türbelerinin sayısı 487'dir. Halil İbrahim Düzenli (2015) 460 sene boyunca 1.000'li rakamlarla ifade edilebilecek türbe/kabir/makam biriktiren İstanbul'un, türbeleri bağlamında ilgiyi hak ettiğini vurgulamaktadır. Bazı türbeler zaman içerisinde kaybolmasına karşın İstanbul'un farklı sokaklarına dağılmış dörtüüzün üzerinde türbe geleneğinin izlerini her sokağa yaymıştır. Edhem Eldem (2005), Sur içinde 15'i padişahlar için inşa edilmiş ya da içinde padişah yatan, 18'i ise şehzade, sultan ve kadınefendi gibi hanedan üyelerine ayrılmış 33 hanedan türbesinde 28'i padişah olmak üzere 380 hanedan üyesi yattığını vurgulayarak “İstanbul bir mezarlıklar kenti olarak olduğu kadar bir türbeler kenti olarak da tanımlanabilir” (s. 26) demektedir.

Türbeler, anıtsal birer mimari yapıt olmanın yanı sıra kendilerine ait bir kültür de üretmişlerdir. Bu kültürün yerleşmesinde Türklerin İslamiyet öncesi kültürlerinin de rolü vardır.

Çelik (2013) Türbe Mekânı, Türbe Kültürü adlı yüksek lisans çalışmasında kutsal kabul edilen mekânlar arasında bulunan türbelerin çok çeşitli sebeplerle ziyaret edildiğini vurgulamaktadır. Türbeleri herkesin rahatlıkla girdikleri yerler olduğundan kamusal alan olarak nitelendiren Çelik'in çalışmasında (2013) din ve inanç merkezli ziyaretler öne çıksa da “hastalıklardan tedavi ve şifa amacı”, “belli hacet, dilek, istek ve muratlarla yapılan ziyaretler”, “türbelerdeki manevi şahsiyetlerin örnekliği”, “çeşitli ikram, paylaşım ve ilişkiler yoluyla sosyalleştikleri bir mekân” gibi ziyaret sebeplerine ve örneklerine yer verilmiştir.

Halkın yoğun olarak ziyaret ettiği türbeler Osmanlı Hanedanlığında da bazı ritüellerin oluşmasına neden olmuştur. Kılıç kuşanma töreni bu ritüeller arasında en saygın olanlardandır. Padişah tahta çıktıktan sonra onbeş gün içinde devlet erkânının da katıldığı bir alayla Haliç'te bulunan Eyüp Sultan türbesine gider orada “kılıç kuşanma” töreni yapılırdı.

Türbelerin erkeklerden daha çok kadınlar tarafından ziyaret edildiğini belirten Çelik (2013) bunun “kutsalın hissedilebilmesini erkekler camide yaşarken kadınlar bunu türbelerde arama”larına bağlamaktadır. Semra Yılmaz (2012) ise *Türbe Ziyaretlerinin Sosyolojik Anlamı* adlı yüksek lisans tezinde birçok yaşlı kadın için türbe ziyareti ve orada yaşlılarıyla vakit geçirmenin, yaşlılıkla başa çıkmanın bir yolu olarak görülebileceğini ve böylece türbenin “sosyalleşme platformu” haline geldiğini belirtmektedir.

Türbelerde kadın ziyaretçiler üzerine araştırma yapan Emelie Olson (1994), “Türkiye’de Dini Sembol Sistemleri ve Ritüellerin Kullanımı: Kadınların Evliya Türbelerindeki Aktiviteleri” adlı makalesinde, kadınların türbe ziyareti sırasındaki aktiviteleri ile sosyal etkileşimi önemli ölçüde sağladığını, bu aktivitelerin kişilere acılarını sözlü bir şekilde ifade etme fırsatını sunduğu için de duygusal açıdan tedavi edici özellik taşıdığını iddia etmektedir. (aktran Çelik, 2013).

4.2. Türbelerin Müze Olarak Açılması

Araştırmanın alt sorularından birisi türbelerin müzeye dönüştürülme sürecinin nasıl olduğudur. Cumhuriyetin ilanının ardından kutsal kabul edilen türbelerin seküler bir kurum olarak tanınan müzelere dönüşümünü anlayabilmek için türbelerin kapatılması ve müze olarak tekrar ziyarete açılmasının incelenmesi gerekmektedir. Bu bölüm araştırmanın sınırlarının belirlenmesi ve türbeler ile ilgili belgelere dayanak olduğundan türbelerde müze işlevlerinden önce ele alınmıştır.

Kutsal alanlardan seküler müzelere dönüşümün dünya çapında en bilinen örnekleri: Vatikan'daki Vatikan Müzesi, İspanya'daki Sagrada Familia Müzesi, Sri Lanka'daki Diş Tapınağı Müzesi, Hollanda Attika'daki Rabbimiz Müzesi, Floransa'daki ibadet amaçlı kullanılan çeşitli müzeler, siteler aynı zamanda Rusya'daki St. Basil Katedrali, İngiltere'deki St. John Tarikatı Müzesi'dir (Yıldırım, 2017).

Türbeler, kutsal alanlar olmanın yanı sıra birer anıtsal mezar yapısıdır. Bu nokta da ölüm ve mezar kültürü ile ilgili örneklerle de bakılmalıdır. Bekir Onur, Batı Avrupa ülkelerinde ölme, ölü gömme, anma gibi tümüyle ölümle ilgili konulara ayrılmış müzeler olduğunu ancak ölüm bir tabu olarak anıldığından adlarında ölüm sözcüğü bulunmadığını vurgulamaktadır. Cenaze Müzesi, Viyana / Avusturya; Mezar Kültürü Müzesi, Kassel / Almanya; Ulusal Cenaze Müzesi, Londra / İngiltere; Ayrılış Müzesi, Hollanda; Cenaze Arabaları Müzesi, İspanya gibi müzelerin tarih, kültür ve sanat odaklı bir kültür tarihi yaklaşımını izlediğini vurgulayan Onur, koleksiyonları ve sergilerinin ise cenaze ve mezarlık kültürü örneklerine yoğunlaştığını aktarır (Onur, 2014).

1925'te Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar İle Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun (Ek 2) ile türbelerin ziyarete kapatılması sonrasında İstanbul, Ankara, Konya, Bursa ve Nevşehir gibi merkezlerde türbelerin ne olacağı tartışılmaya başlanmıştır. Bu konuda hazırlanan kararnamede (Ek 3) türbelerin kapatıldığı ve değerli olan türbelerin koruma ve idaresinin daha sonra Millî Eğitim Bakanlığı adını alacak olan Maarif Vekâleti'ne devredildiği belirtilmiştir. 1925'te genç Cumhuriyet'te henüz bağımsız bir Kültür Bakanlığı kurulmadığından Maarif Vekâleti altında Hars Dairesi kültür ile ilişkili konulara bakmaktadır.

Erdem Yücel (1999) Konya'daki Mevlâna Dergâhı, Hacı Bektaş ve Seyyit Battal Gazi Tekkelerinin kapatılması ile popüler kültürün yaşadığı yerler olarak kabul

edilen tekke ve zaviyelerin törensel ve günlük kullanım eşyalarının halk kültürün bir parçası olarak tanımlanıp, Etnografya Müzesi'nin tarihleme kategorisine alınarak geçmişte kaldığının vurgulandığını ifade etmektedir. Bu politik vurgu Müzecilik Tarihi yazımında Türbelerden bahseden ender pasajlardandır.

Kurucu iradenin müze olarak işlevlendirme talimatları sonrasında türbelerin bir kısmı müzeye dönüştürülmüş, 1 Eylül 1926 tarihinde Konya Mevlâna Türbesi, 16 Ağustos 1964 tarihinde Nevşehir'de Hacı Bektaş Türbesi Müze olarak ziyarete açılmıştır. İstanbul'da ise türbelerin sayısı ve nevi fazla olduğundan hangi türbelerin müze kapsamına alınacağına dair çalışmalar uzun sürmüştür. İstanbul'da bulunan türbelerin durumu ve İstanbul Türbeler Müzesi adıyla Müdürlüğe dönüşme serüveni ayrıntılı olarak incelenecektir. Benzer bir süreç geç de olsa Galata Mevlevihanesi ve içerisinde yer alan iki türbe için de işlemiştir. Mevlevihane, 2 Ekim 1946 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile müze olması için Maarif Vekâleti'ne devredilmiştir. 1965–1975 yılları arasında yapılan düzenlemelerle 27 Aralık 1975 günü “Divan Edebiyatı Müzesi” olarak ziyarete açılan Mevlevihane, 2011 yılında gerçekleştirilen onarım çalışmalarının ardından Galata Mevlevihanesi adını almıştır (KVMGM, 2024). Diğer illerde ziyarete açılan türbelerin kendileri bir kuruma dönüşmemiş, çeşitli devlet kurumları uhdesinde ziyaret edilmişlerdir.

Erdem Yücel Atatürk'ün daha önce incelediği Konya Mevlâna Dergâhının kapatılmayarak içerisindeki eşyalarla birlikte müze olarak düzenlenmesini istemesi üzerine “Tarz-ı mimari nokta-i nazarından kıymeti ve Etnografyaya müteallik asar-ı ihtiva eylemesi hasebiyle müze ittihazına elverişli olduğunu”¹ belirten 6 Nisan 1926 günlü kararla dergâhın müzeye dönüştürülmesine karar verildiğini aktarmaktadır. (Yücel, 1999) Yücel'in daha önce incelediği diyerek atıf yaptığı ziyaret Mehmet Önder'in (1989) Atatürk ve Müzeler makalesinde detaylarına yer verdiği 3 Nisan 1922 tarihli ziyaret yahut 1924 tarihli ziyaret olmalıdır. 12 kez Konya'yı ziyaret eden Atatürk'ün Türbenin müzeye dönüştürülmesinden önce iki kez Mevlâna Türbesini ziyaret ettiği bilinmektedir. Koşay (1949) ise bu karar öncesinde dergâhın uzmanlara incelettirildiğini ifade etmektedir:

Konya'daki Mevlâna Tekke ve Türbesi'nin Selçuklu ve Osmanlı sanat eserlerini ihtiva etmesi göz önünde tutularak, Başbakanlığın tensibi ile İstanbul arkeoloji Müzeleri Müdürü Halil Edhem ve Hars Müdürü Hamit Zübeyir'e incelettirilmiş

¹ Mimari üslup bakımından kıymeti ve etnografya ile ilgili eserleri barındırması nedeniyle müze saymaya (olarak kabul etmeye) elverişli olduğunu

ve verdikleri raporlar üzerine 6 Nisan 1926 tarih ve 3426 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla bu tekke genel heyetiyle müzeye çevrilmiştir. (s. 3)

Müzenin açılış töreni ise *Konya Asar-ı Atika Müzesi* adıyla (Yıldırım, 2017) 2 Mart 1927’de gerçekleştirilmiştir (Yücel, 1999). 1954’te müzenin ismi Mevlâna Müzesi olarak değiştirilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğünün 02.12.2014 tarih ve 433 sayılı Yönetim Kurulu kararı ile 07.12.2014 tarihinden itibaren ücretsiz olarak ziyaret edilmektedir (KVMGM, 2024).

Osmanlı anıtsal mezar mimarisinin müzeye dönüştürüldüğü bir başka örnek ise Nevşehir’de bulunan Hacı Bektaş Veli Türbesidir. Hacı Bektaş Türbesi ve Dergâhı, yapıların onarımlarının yapılmasının ardından 16 Ağustos 1964’te müzeye dönüştürülmüş ve ziyarete açılmıştır. Tek parti döneminde de türbenin müze olarak ziyarete açılması gündeme gelmiş ancak gerçekleştirilememiş, 1950’li yılların başında konu tekrar gündeme gelmiş, hatta bu hususta Türkiye Anıtlar Derneği adıyla bir hesap açtırılarak tamir ve yeni düzenleme için destek dahi toplanmıştır (Gürbey vd. 2022). Hüsnü Gürbey, Mahsuni Gül ve Hakkı Taşkın Tekke ve Zaviyelerini Kapatılmasının Ardından Hacı Bektaş Veli Dergâhı’ndaki Eşyaların Durumu (2022) adlı çalışmalarında Ali Sümer’in Hacı Bektaş Dergâhı Nasıl Açıldı adlı makalesinden nakil ile Dergâhın müze olarak açılmasının 2.4.1960 tarih ve 4/12832 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla gerçekleşse de 26 Mayıs 1960 yılında Vakıflardan çıkarılan ödenekle dergâhın etrafında duvarlar yaptırıldığını ancak 7 Mayıs 1960’ta ihtilal gerçekleşince her şeyin yarım kaldığını anlatmaktadır.

Hacıbektaş Türbesinin 02.04.1960 tarihli Kararname ile müze olarak düzenlenerek umuma açılmasına karar verilirken, 16.9.1925 tarihli ve 2509 sayılı karar (Ek 4) gereğince Etnografya Müzesi’ne alınan eşyasının iadesi de kararlaştırılmıştır. 16 Ağustos 1964 tarihinde onarımların tamamlanmasının ardından müze olarak ziyarete açılmıştır. Uzun yıllar en çok ziyaret edilen müzeler listelerinde üst sıralarda yer alan müze Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğünün 02.12.2014 tarih ve 433 sayılı Yönetim Kurulu kararı ile 07.12.2014 tarihinden itibaren ücretsiz olarak ziyaret edilmektedir (KVMGM, 2024).

Türbelerin, 1925’te kapatılmasının ardından, ilk etapta Konya Mevlâna Türbesi’nin, ardından İstanbul Türbelerinin, ardından diğer illerdeki türbelerin Galata Mevlevihanesi örneğinde olduğu gibi bir müzeye bağlı olarak ya da Hacı Bektaş türbesinde olduğu gibi kendi başına bir müze olarak ziyarete açılmasının iki önemli

nedeni vardır. Birincisi halkın yoğun olarak ziyaret ettiği, kültürel pratiklerinin bir parçası olan mekânların Cumhuriyetin temel ilkeleri ile çatışmayacak bir şekilde yeniden ziyarete açılması yani pratik bir ihtiyaç, ikincisi de zengin koleksiyonlara ev sahipliği yapan bu yapıların taşıdığı “kültürel” değerın sezgilenmiş olmasıdır. 1925 tarihli kararnamede “kıymete haiz” vurgusunun yer alması; türbeler ile ilgili kararlarda Halil Edhem, Hamit Zübeyir gibi devrin önde gelen müzecilerinin görüşlerine başvurulması; Konya Mevlâna türbesinin müzeye dönüştürülmesi kararında “Tarz-ı mimari noktai nazarından kıymeti” ve etnografik nitelikli eserler bulundurması nedeniyle müzeye dönüştürülmesinin uygun olacağının belirtilmesi gibi örnekler bu sezgisel durumun ifadesi olarak düşünölmelidir.

Türbelerin müzeye dönüştürölmesi yahut birer müze birimi olarak ziyarete açılması kamuoyunda farklı tepkilere neden olmuş, üzerinden geçen uzun yıllara karşın bir uzlaşma sağlanamamıştır. Madran ve Önal (2000), *Yerellikten Küreselliğe Uzanan Çizgide Tarihin Çokpaylaşımlı Vitrinleri* adlı makalede halkçı ve paylaşımcı bir dönem tepkisi olarak şu pasajı aktarmaktadırlar:

1 Eylül 1926 tarihinden Belhli Mevlâna Mehmet Celalettin Türbesi ile dergâhının ve müştemilatının Asarı Atika Müzesi ittihazına karar verildi... Evvelce Mevla’na dergâhını ve müştemilat ve muhteviyatını görüp bilen pek az idi. Çelebiyan ve ahvadı Mevlanadan bile bunları bilmiyenler ve görmiyenler pek çok idi. (s. 178)

Wendy M. K. Shaw 2002 tarihli *Tra(ve)ils of Secularism: Islam in Museums from the Ottoman Empire to the Turkish Republic* adlı makalesinde Cumhuriyetin ilk on yılında Aya Sofya Camii ve Cellaledin Rumi Türbesi gibi anıtsal dini kurumların müzeye dönüştürölüğünü söylemekte ve bunun nedeninin yeni düzenin “güçlü teşhir sembollerini bilinçli olarak yaratmak” (s.144) olduğunu vurgulamaktadır.

Hazal Yıldırimer (2017) *The Transformation Of A Religious Site Into A State Museum In Turkey* adlı yüksek lisans çalışmasında türbenin müze olarak açılmasının asıl amacının etnografik açıdan değerli bir yapıyı kullanmaktan daha kapsamlı olduğunu öne sürmektedir. 1926 yılında kurulan ve Mevlana Celaledin Rumi'nin türbesinde yer alan Konya Asar-ı Atika Müzesi'nin, ibadet mekânları ile sergi mekânlarının mekânsal unsurlarının, dini bağıllık ile etnografik değerin sınırlarını bulanıklaştırmak için kasıtlı bir girişimle birleştirdiğini öne süren Shaw (2002) Halil Edhem tarafından yapılan türbe yapısına bitişik derviş hücrelerinin duvarlarının yıkılarak bir sergi alanına dönüştürölmesi ya da Şeyh Odasının Müze Müdürüne ayrılması gibi değışikliklerin seküler bir dönüşöme işaret ettiğini vurgulamaktadır.

Halil Edhem'in merkezinde yer aldığı seküler dönüşümlere karşın Edhem'in müzeye dönüşümü için çaba harcadığı yapıda islami olmayan eserlerin sergilenmemesini önerdiğini de aktarmaktadır.

Yıldırım (2017) dini kurumlar ile ilişkili müzelerin "ulusal tanımlayıcılar" olarak etkinliğinin çok erken bir aşamada fark edilmiş olsa da açılış süreçleri tarih, arkeoloji, etnografya veya askeri müzelerle karşılaştırıldığında daha zor olduğunu dile getirmektedir. Mevlâna örneğinde bu süreç kolay aşılabilmesine karşın, Hacı Bektaş türbesinde bu zorlukları aşmak pek kolay olmamıştır. İstanbul Türbeleri de karmaşık bir süreç yaşamıştır.

Ülkede o güne kadarki bütün müzelerden farklı olarak tüm türbe bölümlerinin orijinal formunu korumasının dikkat çekici olduğunu vurgulayan Shaw, bu durumun etnografik bir diorama yaratmasının yanı sıra halkın türbelere yaklaşımının hükümetçe bilinmesi olduğunu ve Cumhuriyetin sekülerizmi dinin yerine geçirmek değil monarşik yaklaşıma bir set çekmek için düşündüğünü öne sürmektedir (Shaw, 2002).

Türbelerin özgün dekorasyonu ile birer müze gibi olması ve müze benzeri işlevler sergilemesinin de bu dönüşümde, türbelerin orijinal formunun korunmasında etkili olmuş olabilir. 6 Nisan 1926 tarihli Konya Mevlana Türbesinin müzeye dönüştürülmesi ile ilgili kararda müze olarak açılmaya elverişli olduğu vurgusu yapılması ve türbe mekânının olduğu gibi korunarak ziyarete açılması bu düşüncüyü destekler niteliktedir.

Harmanşah, Tanyeri-Erdemir ve Hayden (2014), Mevlana ve Hacı Bektaş türbelerinin dönüşümünü inceledikleri çalışmalarında devletin bu mekânları laik kurumlar olarak işletme çabalarına rağmen, pek çok ziyaretçinin bu müzeleri önemli ve duygu yüklü hac mekânları olarak görmeye devam ettiğini vurgulamaktadır. Benzer tespitleri Shaw'da yapmaktadır. Türbe/müze, sadece turistik anlamda değil, hac anlamında da ziyaret yeri olarak işlev görmekte, antik ve modern seyahat, keşif ve seyir amaçlarını tek bir mekânda bir araya getirmektedir (Shaw, 2002). Shaw'ın "türbe/müze" şeklinde kavramsallaştırdığı kullanım ise türbeler ve müze ilişkisi için bir ipucu gibidir.

4.3. İstanbul Türbeler Müzesinin İncelenmesi

Bu tez çalışması türbelerin, Türkiye’de müzeciliğin gelişimindeki yerini araştırmaktadır. Bu inceleme İstanbul Türbeler Müzesi ve bağlı türbeleri örneğinde gerçekleştirilmiştir. İstanbul Türbeler Müzesinin hangi amaçla kurulduğu, neleri kapsadığı ve hangi işlevleri yerine getirdiği alt problemleri araştırılmıştır. Ancak öncelikle İstanbul Türbeler Müzesi’ne bağlı türbeler öncelikli olarak ele alınmıştır. Türbelerde biriken koleksiyon müze işlevlerinin varlığının temel kanıtlarının arandığı zemini oluşturmaktadır. Türbe koleksiyonu edinim yolları ve konularına göre tasnif edilmiş ve Türbeler Müzesi Koleksiyonu başlığı altında toplanmıştır. Koleksiyonun varlığı başlı başına bir kanıt iken edinim, sergileme, belgeleme, koruma ve onarım işlevlerinin modern müzelerde olduğu gibi türbelerde de mevcut olduğu İstanbul Türbeler Müzesi koleksiyonunun incelenmesi ile ortaya konmuştur. Türbelerde müze işlevleri başlığı altında sergileme örnekleri, belgeleme örnekleri, koruma ve onarım örnekleri ve toplumsal işlevler, iletişim örnekleri açıklanmıştır.

İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü, Osmanlı ölü gömme gelenekleri üzerine kurulu, uhdesinde bulunan türbeler ve bu türbelere ait koleksiyonlar ile benzerleri içerisinde en büyük kurumdur. Türbe menşeli bir koleksiyona sahip olması, türbelerin kapanmasından önceki hallerini muhafaza eden türbeleri uhdesinde bulundurması ve türbeler kapatıldıktan sonra müze olarak devam etmesi nedeniyle bu çalışmanın ihtiyaç duyduğu verileri sağlayacak nitelikleri olduğu düşünülmektedir. Ayrıca türbe kültürü bölümünde de aktarıldığı gibi türbeler üzerine yapılan tez ve incelemeler türbelerin özellikle kadın ziyaretçiler için bir sosyalleşme, rejenerasyon işlevi de taşıdığını vurgulamaktadır. Toplama, koruma, belgeleme, depolama, sergileme gibi geleneksel işlevler ve eğitim, iletişim gibi çağdaş işlevlerin türbelerde yerine getirildiği İstanbul Türbeler Müzesi örneğinde ele alınmıştır.

4.3.1. İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne bağlı türbe sayısı 124’tür. Bu türbelerden 122’si Türbeler Müzesi Müdürlüğü’ne (Ek 19) ve Galip Dede Türbesi ve Halet Efendi Türbesi ise Galata Mevlevihanesi Müzesi Müdürlüğü’ne bağlıdır. Türbeler müzesi kendisine bağlı 122 türbe ile Osmanlı İmparatorluğu’nun mimari mirasını gelecek kuşaklara akataran kurumların en önemlilerindendir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün (KVMGM) İstanbul Türbeler

Müzesi Müdürlüğü ile ilgili bölümünde (2024) İstanbul Türbeler Müze Müdürlüğüne bağlı 122 türbenin adreslerine ve haklarında kısa bilgiye ulaşılabilmektedir. Türbeler Müze Müdürlüğüne bağlı türbeler erken Osmanlı Mimarisinden, Batılılaşma Dönemi Mimari Üsluplarına uzanan geniş bir yelpazeyi barındırmaktadır. İstanbul'un fethi ile eş zamanlı olarak anılan Eyüp Sultan Türbesi 1458 yılına tarihli kesme taştan imal sekiz köşeli ve kubbeli bir yapıdır. Sultan Mehmed Reşad Han Türbesi ise Mimar Kemalettin tarafından 1913–1914 yılında Neo-Klasik üslupta yapılmıştır (KVMGM, 2024). Türbeler Müze Müdürlüğü, 677 sayılı Kanun'un 1925'te yayınlanmasından bugüne türbelere ait eserlerin korunması için çalışan kurumlardan biridir.

Şeyh Sait isyanı sonrasında Atatürk ve Meclisin tekke ve türbelere bakış açısı hızla değişmiştir. Bakanlar Kurulu'nun 2 Eylül 1925 tarihli ve 2413 sayılı “Tekâyâ ve Zevâyânın Seddine ve İlmiyye Sınıfı Kisvesine ve Bi'l-umûm Devlet Me'mûrlarının Kıyâfetlerine Dâir İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 2 Eylül 1341 Târihli İctimâ'ında Müttehiz Karâr Üzerine Tanzîm Edilmiş Olan Karârname²”si ile türbeler kapatılmıştır. Kararnamenin 5. Maddesi ile değerli olan türbelerin korunması ve yönetimi Maarif Vekaletine yani Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu kararnamenin bir sonucu olarak kurulan komisyonla “kıymete haiz” türbeler, Türk büyüklerine ait olanlar ve ayrıca sanatsal ve mimari değeri bulunan türbeler belirlemek için bir çalışma yapılmıştır (Nişancı, 2014). Ayrıca, kapatılan tekke veya zaviyenin fonksiyonlarını yitirecek olan binalarından elverişli olanlarının okul haline getirilmesine, olmayanların Evkaf Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından nakde dönüştürülerek, elde edilecek parayla köylerden başlayarak gerekli yerlerde okul inşa edilmesine hükmedilmiştir (Apaydın, 2017).

2 Eylül 1925 tarihli kararnamenin yayınlanmasının ardından illerden Millî Eğitim Bakanlığı'na 773 tekke ve 905 türbenin kapatıldığı (Koşay, 1949; 2) bildirilmiştir. Koşay sayının azlığını o tarihte birçok yapının metruk halde bulunmasına bağlamaktadır.

Apaydın (2017) yüzyıllardır gelen tarihi ve kültürel bir mirası yansıtan tekke hayatına ait mevcut değerli eşyanın muhafazası için “Tekke ve zaviyelerde mevcut olan eşyanın müzelere nakli” konulu 16 Eylül 1925 bir kararname ile buralarda

² Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması ve İlmiye Sınıfı Giyimi Ve Tüm Devlet Memurlarının Kıyafetlerine Dair Bakanlar Kurulunun 2 Eylül 1341 Tarihli Toplantısında Kabul Edilen Karar Üzerine Düzenlenmiş Olan Kararname

bulunan bütün tarihi değere sahip eşyanın tespit edilip müzelere nakledilmesinin istendiğini belirtmektedir.

Koşay (1949) ise 28.11.1341 (Miladi 1925) tarih ve 8493 sayılı genelge ile kapatılan tekke ve türbelere ait bilcümle muamelatın maarif idareleri tarafından görülmesi gerektiğinin bildirildiğini vurgulamaktadır.

Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair 677 Sayılı Kanun ise 30 Kasım 1925 tarihinde kabul edilmiş ve 13 Aralık 1925 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Kanun, kararnameye ilave olarak aksi davranışta bulunacaklara cezai müeyyideler getirmiştir (Apaydın, 2017).

Koşay'ın aktardığına göre mimari ve tarihi değeri olup korunmasına karar verilen türbelerin ana süslemesine dahil kabul edilen eşyanın kaldırılmasını ve bunun dışında kalanların ise müzelere alınması konulu 13/12/1341 tarih ve 9193/2323 sayılı genelge sonucunda müzelere yaklaşık 9362 eser toplanmıştır (Koşay, 1949).

Oğuz Arık (1953) tarafından yapılan bir değerlendirmeye göre:

Saraylar, türbeler, tekkeler, ibadet edeni kalmamış kadar az olan bazı camiler ...boşaltılıyor, devlet eline geçiyordu. Bu suretle muhafazaları devlete devredilmiş yapılar ve anıtlara binler ve binlerce yeni, nefis, tarihi eserde katılmış oluyordu. Devlete geçişlerinin sebebi bir tasfiyede olsa, bu eserler, yaratıcısı Türkler olan tarihimizin vesikaları idi. Bu sebeple de bizler bu milli mirasa karşı mesuldük, onları korumak en kesin vazifemizdi. (s. 6)

Erman Güven (1998) Eyüp Sultan Türbesi'ne Vakfedilen Eserler adlı makalesinde Topkapı Sarayı Müzesi ayniyat şefliğinde muhafaza edilen defter kayıtlarından bahsetmektedir. Bu defterin Osmanlıca yazılmış olduğunu ve defterin başında “Mesdûdü (Seddedilmiş, Kapatılmış) Tekaya ve Zevaya ve Türbelerden Nakil Olunan Eşya ve Teberukata Mahsus Defteridir” yazısı bulunduğunu belirtmekte ve belgede 1926 tarihinin okunmakta olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum henüz türbelerin devri tamamlanmadan eserlerin müzelere geldiği ve kayıt altına alındığını göstermektedir.

677 Sayılı Kanun ve 2 Eylül 1925 tarihli kararname ile Milli Eğitime devredilen türbelerin durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Koşay'ın belirttiğine göre (1949) 27 Eylül 1341 (Miladi 1925) tarih ve 6602/1813 sayılı yönetmeliğin 2ci maddesi gereğince Asarı Atika Müzeleri Müdürü Halil Edhem'in başkanlığında İstanbul Müftüsü Fehmi, Evkaf Müdürü İsmail Hakkı, Maarif Müdürü Nail Reşit, Müessesatı Diniye Müdürü Esat, Türk Tarih Encümeni Azasından Ziya, Muhasebei Hususiye

Müdürü Cemal'den mürekkep Yüksek komisyon 70 türbenin tarihi ve mimari değeri olduğunu tespit etmiştir.

Yüksek Komisyonun belirlediği türbeler, o yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı uhdesinde faaliyet gösteren ve bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri adını almış olan İstanbul Asar-ı Atika Müzesi Umum Müdürlüğüne tahsis edilmiştir. Ardından türbeler Müze Müdürü Tahsin Öz'ün çabasıyla Topkapı Sarayı Müzesi uhdesine verilmiştir. Tahsin Öz ve ekibi türbelerin onarımını imkânları ölçüsünde yerine getirmeye çalışmıştır (Koşay, 1949).

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivleri içerisinde yer alan 29.11.1928 tarihli bir belge Bursa'daki türbelerin korunma işinin de İstanbul Asar-ı Atika Müzesine ait olduğunu belirtmektedir.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi eski müdürlerinden Seracettin Şahin Yüzyıllık Geçmişiyle Türk ve İslam Eserleri Müzesi adlı makalesinde (2014) 1964 yılında tekrar bağımsız bir müdürlük oluncaya kadar geçen 40 yılda Müze'den önemli sayıda eser çıkışı olduğunu belirterek “Padişah türbelerinden 1911-1914 yılları arasında toplanan entari, kaftan, gömlek, puşide, serpuş, takke, şal, mendil, yağlık, yastık yüzü, bohça, Kâbe örtüsü, işleme, şal gibi eserler Bursa Müzesi'ne gönderilmiş” demektedir. Buradan Türbeler Müzesi koleksiyonunu tamamlayacak pek çok eserin ülkenin çeşitli müzelerine dağılmış olduğu anlaşılmaktadır.

İstanbul Türbelerinin sayısal olarak çok olması yani İstanbul geneline yayılan 400 civarında yapının bu kapsam içerisinde değerlendirilme potansiyeli taşıması; mimari açıdan değerli olmak, etnografik eser barındırmak, Türk tarihi için önem arz etmek gibi çok yönlü bir değerlendirmeden geçmek zorunda olması ve mülkiyet ya da idari açıdan bağlı bulundukları kurumların belirsizliği gibi karmaşık durumu çalışmaların sonucunu da muğlaklaştırmıştır. İstanbul Türbelerinin müze bünyesinde ve müze olarak faaliyetleri konusunda bu belirsizlik sık sık karşımıza çıkmaktadır. İstanbul Asar-ı Atika Müzeleri Umum Müdürlüğünün 14 Haziran 1932 tarihli ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdüriyetine hitaplı yazısında tamir edilmek istenen Sinan Paşa Türbesi hususunda İstanbul Evkaf Müdüriyeti tarafından yazılan cevapta “Müzeye devredilen türbeler meyanında³ bulunduğu hakkında tereddüt ima edilmekle beraber

³ arasında

anahtarın Evkafta olmadığı gibi sabık⁴ türbedarın da mahalli ikametinin malum ve mukayyet⁵ bulunmadığı beyan edilmiştir.” (TMA) denildiği açıklanmaktadır (Ek 5). Henüz türbelerin kapatılması ve Millî Eğitim Bakanlığına devri üzerinden 6 yıl geçmesine karşın hangi türbelerin devrolunduğu konusunda tartışma yaşanmaktadır. Mimar Sinan Türbesinin onarımı için 23 Ekim 1932 tarihli Resmî Gazetede (Ek 6) bir kararname yayınlanmıştır. Bu durum Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmayan türbelerin bakım onarımları ile ilgili süreçlerin Evkaf Umum Müdürlüğünün teklifi ile merkezi hükümet üzerinden gerçekleştiğini göstermektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi’nin İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni Riyasetine hitaplı 23 Eylül 1940 tarihli yazıda (TMA) Mimar Sinan, Merkez Efendi, Gazanfer Ağa türbeleri zikredilerek Millî Eğitim Bakanlığı emrinde bulunan türbeler arasında bu türbelerin bulunmadığı, bu tür türbelerin tespit edilerek bildirilmesi rica edilmektedir (Ek 7). Aynı dosyada bu türbelerin de aralarında bulunduğu 19 türbelik bir liste bulunmaktadır. İstanbul Asar-ı Atika Müzesi Umum Müdürlüğü’nün 14 Temmuz 1941 tarihli ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğüne hitaplı yazısında idaresi Müze Müdürlüğüne bırakılan türbelerden başka 19 adedinin encümenince tespit edildiği belirtilerek bu türbelerin diğer türbeler meyanına dâhil edilmesi hususundaki girişimlerin sonucu sorulmaktadır (TMA) (Ek 8).

Ayaşlıoğluda (1949) Mahmut Paşa Türbesi üzerine kalem aldığı makalesinde 70 civarı türbenin adını zikretmektedir. Ancak aynı yıl aynı dergide yayınlanan bu ikinci makalede Ayaşlıoğlu Millî Eğitim Bakanlığı kurtarıcı elini uzatmış ve bu defa İstanbul türbelerinden yüz tanesini daha Topkapı Sarayı Müzesi İdaresine vermiştir demektedir. Dipnotta ise bu türbeler isim isim sayılmıştır. Sayılan türbeler arasında Nurettin Cerrahi Türbesi ve Kemal Paşa türbeleri dışında yukarda bahsi geçen listedeki türbelerin tamamı yer almaktadır.

Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürü olarak da çalışmış olan Hamit Koşay’ın (1949) Güzel Sanatlar dergisinde yayınlanan “Tekke ve Türbeler Kapandıktan Sonra” makalesinde “Türkiye müzelerine ayrılan bu ödeneğin kâfi gelmediği, hele türbelerin ödeneksizlik yüzünden her gün biraz daha haraplığa yüz tuttuğu” anlatılmaktadır. Vakıflar Genel Müdürü Fahri Kiper’in odasında 4 Mayıs 1945’te dönemin Millî Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel’in de katıldığı bir toplantı

⁴ eski

⁵ ilişkili

yapılmıştır. Türbelerin giderek artan sorunlarına çözüm aranmıştır. Sonuç olarak ikili yönetim yerine türbelerin tek kuruma devrinin faydalı olacağı sonucuna varıldığı aktarılmaktadır. Genel bütçeden yüklü miktarda para ayrılması gerektiği ve yüzlerce bekçi temin edilmesi gerekliliğine de değinilmiştir (Koşay, 1949).

1925-1950 arasında türbeler ziyarete kapalı kalmıştır. 4 Mart 1950 tarih ve 5566 sayılı kanun ile 677 sayılı kanuna “Türbelerden, Türk büyüklerine ait olanlarla büyük sanat değeri bulunanlar Millî Eğitim Bakanlığı’nca umuma açılabilir. Bunlara bakım için gerekli memur ve hizmetliler tayin edilir. Açılacak türbelerin listesi Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanır ve Bakanlar Kurulu’nca tasvip olunur” (Ek 9) ifadesi eklenmiştir. 10 Ekim 1950’de Resmî Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı (Ek 10) ile Eyüp Sultan Türbesi resmi olarak ziyarete açılmıştır. Bu açılışı takiben İstanbul’da 8 ve toplam 19 türbe ilk aşamada ziyarete açılmıştır.

Hazineye gelir sağlayacağı düşüncesiyle 10 Mart 1956 gün ve 4 / 6862 sayılı İcra Vekilleri Heyeti kararıyla ziyarete açılmasına karar verilen beş türbeden giriş ücreti alınmasının kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır (Gürbey vd. 2022). Ancak kısa süre sonra 18 Temmuz 1957’de ek bir karar alınarak İstanbul’daki Eyüp Türbesi’ni ziyaret edeceklerden ücret alınmaması kararlaştırılmıştır (Ek 11).

Türbelerin ziyaret açılması ve artan onarımlar İstanbul Türbeleri için yeni bir dönemin geldiğini göstermektedir. 4 Şubat 1966 tarihinde Topkapı Sarayından ayrılarak bağımsız bir Müze Müdürlüğü haline gelmiştir (TMA).

Türbeler Müzesi arşivinde yer alan 1966 tarihli bir protokolde (Ek 12) 10 Eylül 1957’de 7044 sayılı Kanun ile mülkiyeti Vakıflar idaresine yeniden devredilen türbelerden 119 adedi hakkında yeni oluşturulan Türbeler Müzesi Müdürlüğüne devrinin uygun olacağı ancak büyük onarımların Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılacağı hususunda mutabık kalındığı anlaşılmaktadır (TMA).

Türbeler dört yıl bağımsız bir müze müdürlüğü olarak çalıştıktan sonra 28.02.1970 tarihinde bir müdür muavini tarafından yönetilmesi şartıyla Türk ve İslam Eserleri Müzesine bağlanmıştır. Bu yeni statü 15 Şubat 1978 tarihine kadar sürmüştür. 15 Şubat 1978 tarih ve 862-34-376 sayılı Bakanlık Oluru ile tekrar bağımsız bir Müdürlük haline gelmiştir.

7 Şubat 1990 tarih ve 3612 sayılı kanun değişikliğiyle (Ek 13) “Türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla büyük sanat değerleri bulunanlar Kültür Bakanlığınca

umuma açılabilir. Bunlara bakım için gerekli memur ve hizmetliler tayin edilir.” hükmüyle, türbelerin açılma ve idare edilme yetkisi Kültür Bakanlığına devredilmiştir.

Türbeler Müzesi Müdürlüğü, 1978 yılında müdürlük hüviyeti kazanmasından 2018 yılına kadar idari birimleri Sultanahmet’te I. Ahmed Türbesi müstemilatında yer almıştır. 2018 yılında Gülhane Parkı içerisinde yer alan bugünkü idari binaya taşınmıştır. 2020 yılında Ayasofya Müzesi’nin Cumhurbaşkanı Kararı ile ibadete açılması sonrasında Ayasofya Müzesi’ne bağlı olan türbelerinde katılımı ile idaresinde bulunan türbe sayısı 122’ye (Ek 19) çıkmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı uhdesinde İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğüne bağlı 122 türbe ve Galata Mevlevihanesi Müzesine bağlı iki türbe bulunmaktadır. Geçmişte Türbeler Müzesine bağlı olan bir türbe Deniz Müzesi’ne, bir türbe ise 1980’lerde Kenan Evren imzası ile Hamidiye Suları’na devredilmiştir.

Önemli sayılabilecek sayıda esere sahip İstanbul Türbeler Müzesinin kalıcı bir sergileme alanı bulunmamaktadır. Bu da Müzenin tanınırlığını etkilediği gibi, geleneksel ziyaretçilerin müze ziyaretçisine dönüştürülememesine neden olmaktadır. Türbe eserleri, ziyarete açık türbelerde kısmen görülebilmektedir. Bu konuda, 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti Ajansı sponsorluğunda hazırlanan ‘Sonsuzluğun Kapısı Türbeler Sergisi’ 20 bin kişiye ulaşarak bu kapsamda önemli bir adım olmuştur (Nişancı, 2014).

İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü, İstanbul geneline yayılan 122 türbe ile İstanbul’un her semtinde işlevsel yapıları olan bir kültür kurumudur. Müze envanterine kayıtlı 6 binin üzerinde eser, ilgili müze uzmanlarınca periyodik olarak kontrol edilmekte, uygun olan türbelerde eserler tarihsel tefrişata uygun olarak korunmakta ve sergilenmekte, uygun koşulların sağlanamadığı kültür varlıkları için Sultan Ahmed türbesi müstemilatında yer alan Dar-ül Kurra içerisinde yer alan müze deposu kullanılmaktadır. İstanbul Türbeler Müze Müdürlüğü bünyesindeki tüm türbelerin eserlerinin sergilendiği merkezi bir sergi alanına sahip olmamak dışında Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı diğer müzelerin üstlendiği tüm görevleri üstlenmekte ve müze işlevlerini yerine getirmektedir. Bu işlevler arasında eğitim ve araştırma da sayılmalıdır.

4.3.2. Türbeler Müzesi Koleksiyonu

İstanbul Türbeler Müzesi İstanbul geneline yayılan ve Osmanlı mimarisinin izlerinin takip edilebileceği anıtsal yapıların yanı sıra zengin koleksiyonu ile de dikkat çekmektedir. Günümüzde İstanbul Türbeler Müzesi envanterinde altı bin civarında taşınır kültür varlığı kayıtlıdır. Bu eserler içerisinde Hanedan üyelerince bağışlanan eşyalar Saray'ın ince zevkini yansıtırken, sıradan insanların bağışları halkın günlük yaşamına ışık tutmakta, türbelerin yaşaması için oluşturulan vakıflarca sağlanan kullanım eşyaları ise dönemin sosyo ekonomik yapısını anlatmaktadır. Ambrose ve Paine (2006) her müzenin diğer müzelerle ortak noktasının koleksiyonları olduğunu ne sürmektedir, öyleyse bir müzeyi tanıyabilmek, diğer müzelerle benzerlik ve ayrımlarını anlamaya çalışmak için müze koleksiyonu önemli bir referans olacaktır.

4.3.2.1. Koleksiyonun Oluşumu

Yüzlerce yıl süren toplama ve biriktirme faaliyetinin sonucu olarak oluşan türbe koleksiyonu maalesef günümüze tam olarak ulaşamamıştır. Batı müzelerinin ve koleksiyoncuların İslam eserlerine yönelik ilgisinin artması sonucunda türbe koleksiyonlarının bir kısmı Avrupa'ya kaçırılmış, bunun karşısında koruma amacıyla bazı eserler toplanarak Evkaf-ı İslamiye Müzesine getirilmiş ve son olarak tekke ve zaviyelerin kaptılmasından sonra türbe koleksiyonlarından hatırı sayılır miktarda eser müzelere taşınmıştır. Koşay'ın (1949) aktardığına göre tarihi ve mimari değeri olup korunması kararlaştırılan türbelerin esas süslemesinden sayılan eşyanın kaldırılmasını ve bunun dışında kalan eşyanın müzelere alınması konulu 13/12/1341 tarih ve 9193/2323 sayılı genelge sonucunda müzelere yaklaşık 9362 eser toplanmıştır.

Oğuz Arık (1953) da tekke ve türbe koleksiyonlarında yaşanan bu el değiştirmeyi şu sözlerle vurgulamaktadır; “Saraylar, türbeler, tekkeler, ibadet edeni kalmamış kadar az olan bazı camiler ...boşaltılıyor, devlet eline geçiyordu. Bu suretle muhafazaları devlete devredilmiş yapılar ve anıtlara binler ve binlerce yeni, nefis, tarihi eserde katılmış oluyordu.” (s. 6).

Koşay ve Arık'ın aktarımları ve günümüzde müze koleksiyonlarında yapılan çalışmalar Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli müzelerin koleksiyonlarında hatırı sayılır oranda türbe koleksiyonlarının varlığını göstermektedir.

Arık'ın (1953) Türkiye Müzelerinin müstesna zenginliğini dört türlü amilin meydana getirdiği görülür diyerek sıraladığı eylemlerden birisi de Cumhuriyetten sonra tasfiye edilen müesseselerden Devlet'e geçen eserlerdir.

İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nin 1939 tarihli kataloğunda yer alan türbe menşei 200 kalem civarında eserin bu dönemde müzeye taşınmış olması olasıdır. Eserler arasında, Pertevniyal Valide Sultan Türbesi'ne ait Kâbe Kilidi ve Kılıfı, yine aynı türbeden Ravza-i Mutahhara Anahtarı, Mihrişah Valide Sultan Türbesi'nden yakut ve firuze işlemeli Lihye-i Saadet ve III. Selim'in Tuğrası, Abdülmecid Türbesi'nden Lihye-i Saadet ziyaretine mahsus Sütun, I. Ahmed Türbesi'nden üzeri vefk yazılı gömlek ve yine aynı türbeden şehzade elbiseleri ve kullanım eşyaları dikkat çekicidir (Nişancı, 2014).

Türbeler Müzesi oluşturulmadan bugün Türbeler Müzesine bağlı türbelerin de içinde bulunduğu yapılardan çok sayıda eser başkaca müzelerin koleksiyonuna dâhil edilmiştir.

Tekke ve türbelerden toplanan eserler Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Bursa Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Müzeleri gibi kurumların koleksiyonlarının önemli bir kısmını oluşturmuştur. Hacıbektaş Türbesinin 02.04.1960 tarihli Kararname ile müze olarak düzenlenerek umuma açılmasına karar verilirken, 16.9.1925 tarihli ve 2509 sayılı karar gereğince Etnografya Müzesi'ne alınan eşyasının iadesi de kararlaştırılmıştır. Ancak 1925'te tekke ve türbelerin kapatılmasının ardından Asarı Atika Umum Müdürlüğüne bağlanan, uzun yıllar Topkapı Sarayı Müzesine bağlı olarak korunan ve 1966'da bağımsız bir müdürlük olarak çalışmaya başlayan İstanbul türbeleri için benzer bir geri dönüş ya da eser iadesi gündeme gelmemiştir.

Türbe koleksiyonlarına yönelik bu ilgi yurt içi ile sınırlı kalmamıştır. Selin İpek'in (2005) Hülya Tezcan ve Patricia Baker'a dayanarak aktardığına göre padişah türbelerindeki eserlerin kaybolması ile Londra'daki Victoria and Albert Museum'da otuz kadar çocuk kaftanının ortaya çıkması aynı zamana rastlamaktadır. İpek bu eserlerin kayıtlarına İstanbul ve Bursa Türbeleri menşeli olduklarının yazıldığı vurgulayarak trajik bir olaya daha değinmektedir; İngiltere'ye kaçırılmasının ardından Edinburgh'ta yeni açılan Royal Scottish Museum bu eserleri ister. Victoria and Albert Museum, eserleri yan ve omuz dikişlerinden sökerek ayırır. İkiye ayrılan

kaftanlar müzeler arasında paylaşılır (İpek, 2005). Günümüzde dünyanın önemli müzelerinde türbe menşeli eserlere rastlamak mümkündür. Bu eserlerin büyük çoğunluğu kaçakçılık sonucudur, ancak aralarında yasal olarak edinilen eserler de olduğu bilinmektedir. Örneğin, Hacı Bektaş türbesinden bir Nefir'in Saint Petersburg'da bulunan Leningrad Şehir Müzesine icra vekilleri heyetinin 8/ 1/ 930 tarihli kararıyla gönderildiği anlaşılmaktadır (Gürbey vd. 2022).

1925'te kapatılan türbelerin eserleri önemli bir kısmının farklı müze ve koleksiyonlara dağılmasına karşın tamamen kaybolmamış, büyük oranda muhafaza edilmiştir. Türbeler Müzesi koleksiyonu, 1925 yılında tekke ve türbelerin kapatılmasının ardından kendisine bağlı olan türbelerde halen kullanılmakta olan günlük kullanım eşyalarından, kapanma öncesinde başka koleksiyon ve müzelere aktarılmayan vakıf kayıtlı teberrukat eşyalarına uzanan geniş bir yelpazeden oluşmaktadır.

4.3.2.2. Koleksiyonun Kapsamı

Türbeler Müzesi koleksiyonu hem saray işi diye tanımlayabileceğimiz dönemin büyük ustalarının ellerinden çıkan değerli sanat eserlerini, hem de halk işi diye tanımlayabileceğimiz halkın günlük hayatından manevi değere haiz eşyaları bir araya getirmesi ile eşsiz bir bütünlük oluşturmaktadır (Nişancı, 2014).

İstanbul Türbeler Müzesi ve bağlı türbelerin barındırdığı koleksiyon genel olarak türbeler ve koleksiyonları üzerine bir fikir oluşturacak çeşitliliktedir. Türbeler ve müze ilişkisini incelemeye başlamadan önce bu koleksiyon daha yakından ele alınmalıdır. Oluşum ve toplanma yöntemlerine göre ayrıştırıldığında Türbeler Müzesi koleksiyonu dört ana başlık altında incelenebilir. İlk olarak Nişancı (2014) tarafından yapılan bu sınıflandırma tekke ve zaviyeler 1925 yılında kapatıldığında Türbeler Müzesi uhdesinde yer alan eserlerin koleksiyona dahil olma biçimi göz önüne alınarak yapılmıştır. Türbeler tekke ve zaviyeler ile birlikte kapatıldığında hali hazırda kullanılmakta olan eşyalar ve türbelerin dekorasyonunda kullanılan tefrişat nesneleri türbelerin yaşamını anlamamızı sağlayan birer belge olarak koleksiyonun ilk grubunu oluşturmaktadır. Türbe koleksiyonunun ana gövdesini yüz yıllar boyu türbelere hediye edilen teberrukat eşyaları oluşturmaktadır. Üçüncü önemli grup ise birer teberrukat eşyası gibi değerlendiremeyeceğimiz, İslamiyet öncesi Türk ölü gömme geleneklerinin izlerini taşıyan ve bellek olarak düşünülebilecek türbede

medfun şahısların kişisel kullanım eşyalarından oluşmaktadır. Son grup ise aslında teberrukat eşyaları gibi türbelere bağışlanan ancak içerik ve biçim olarak birbirleri ile bağlantılı bir grup özel eserin, Hicaz'dan getirilen kutsal emanetler ve bunları tamamlayan hatıra eserlerin, bir arada ele alınması ile oluşmuştur.

4.3.2.2.1. Türbelerde Kullanılan Günlük Kullanım Eşyaları ve Tefrişat

Türbeler, 1925 yılında 677 sayılı yasa ile kapatılınca kadar yalnızca ziyaret mekânları, birer mezar anıtı değil aynı zamanda yaşayan mekânlardır. Halı, kilim, kazan, testi, mangal, aşurelik, şamdan gibi günlük kullanım eşyaları türbelerin kapatılması üzerinden geçen yüzyıla yakın zamanda birer kültür varlığı, tarihi esere dönüşmüş olmalarının yanı sıra yaşayan türbe kültürünü anlamamıza yardımcı olacak belgelerdir. Çalışan kadroları, ikram gelenekleri ile bu kültürü bugün bize aktaran bu eserler, az sayıdaki yazınsal kaynak ile birlikte bu geleneğin yegâne kanıtlarıdır. (Nişancı, 2014) Günlük kullanım eşyaları da tıpkı müze koleksiyonunun kalanı gibi saray işi ve halk işi eserleri bir arada bulundurmaktadır. Karaca Ahmed Türbesi'ne ait pilav kazanları, Pertevniyal Valide Sultan Türbesi'nden leğen ve ibrikler halk işi diye tabir edebileceğimiz günlük kullanım eşyalarının iyi örnekleridir. Zeynep Kâmil Türbesi'ne ait Baccarat markalı kristal takımlar ise saray işi günlük kullanım eşyalarına örnek gösterilebilir. 1764'te 15. Louis'nin izni ile Metz piskoposu Louis de Montmorency-Laval (Wikipedia, Baccarat) tarafından kurulan firma halen Avrupa'nın en kaliteli kristal ürünlerini üretmekte olup 19. yüzyıldan itibaren Avrupa saraylarının gözde ürünlerini üretmişlerdir. Hint mihracelerinden, Osmanlı İmparatorluğu'na, Rus Çarlığı'na ve Japonya'ya uzanan geniş bir coğrafyanın gözde ürünleri olmuştur. Prenses Zeynep Hanım (1826-1881) ile eşi Yusuf Kâmil Paşa'nın (1808-1876) kişisel eşyaları olan ve daha sonra evlatlıkları tarafından türbeye bağışlanan özel eşyalarından olduğu düşünülen Baccarat kristalleri Osmanlı saray yaşamının ince zevkinin göstergelerindendir (Nişancı, 2014).

Türbelerin dekorasyonunda kullanılan, yapının ayrılmaz parçaları (mütemim cüz) olarak tanımlayabileceğimiz aydınlatma elemanları, sanduka şebekeleri, askı toplar, dolap, çekmece ve raflar gibi bazı eşyalar bugün önemli bir koleksiyon haline gelmiştir.

4.3.2.2.2. Teberrükat Eserler ve Hediyeler

Hayır sahibi olmak isteyen sıradan vatandaşların gündelik hayatın içinden gelen bağışlarından oluşan, halk işi diye tarif edilebilecek ve Osmanlı Hanedan üyesi Padişah, Hanım Sultan ve Şehzadeler ile Önemli paşaların hediye ettiği çoğunlukla Saray koleksiyonlarından edinilen eşyadan oluşan, saray işi diye tarif edilebilecek iki kategoriye ayrılabilir bu eserler arasında gümüş askı kandiller, şamdanlar, üzerlerindeki vakıf kayıtları ile türbelerin her dönem hanedanın ilgisine mazhar olduğunu gözler önüne sermektedir. Eyüp Sultan Türbesi harim bölümü üzerinde halen asılı olarak bulunan ve burada sergilenen gümüş askılar bu türün en güzel örnekleridir (Nişancı, 2014). Eyüp Sultan Türbesi harim bölümü, yani sandukanın bulunduğu iç kısım Osmanlı dönemindeki özgün yapısını büyük oranda korumaktadır. III. Selim tarafından yaptırılan gümüş şebeke görülmeye değerdir. Şebeke üzerinde büyük çoğunluğu hanedan üyeleri tarafından bağışlanan gümüş eserler bulunmaktadır. Bu eserlerin büyük çoğunluğunda bağışçının kimliği eser üzerine hak edilmiştir. Bu askılardan Eyüp Sultan Türbesi envanterine kayıtlı Gümüş Askı vakıf kayıtlı askılara bir örnek olarak görülebilir. Gümüş zincirli ve püsküllü ve üst nısıf küresi kenarında ‘Vakf-ı Hazret-i Sultan Ahmed Han’ yazısı bulunmaktadır.

Ayrıca halk işi yazma kuranlar, etnografik nitelikleri dışında özel bir değeri olmayan rahleler, Türbeler Müzesi koleksiyonunun ikili karakterine dikkat çekmektedir. Yüzyıllar boyunca Yahya Efendi Türbesinde muhafaza edilen Yahya Efendi’ye ait 2020-5806-E envanter numaralı şifalı gömlek Osmanlı Hanedan üyelerine ait şifalı gömlekler ile benzer nitelikler taşıırken, Aziz Mahmud Hüdayi Türbesinde muhafaza edilen kişisel kullanım eşyalarından olan 2020-398-E envanter numaralı şifalı gömlek belirli bir şablona bağlı kalmaksızın yazılan rünler, muskalar, dualar ve vefklerden oluşmaktadır. Bu iki eserin karşılaştırılması halk işi ve saray işi olarak yapılan ayrımın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır (Ek 14).

Türbelere hediye verme geleneği vakfedilen kullanım ve süs eşyaları dışında hat eserlerini de kapsamaktadır. Çeşitli hattatların eserlerini türbelere hediye etme geleneği olduğu bilinmektedir. Bu geleneği hattat padişahlarda devam ettirmişlerdir. Bu koleksiyon başlığı altında Hattat Mustafa Rakım’ın levhaları, II. Mahmud başta olmak üzere hattat padişahların eserleri sayılabilir ayrıca hattatların icazet levhalarını türbelere bırakması da ilginç bir örnektir. Padişah hatları ve icazetnameler bu çalışma kapsamında daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Ayrıca, II. Mahmud türbesinde kubbeye asılı kristal avize Birleşik Krallık Kraliçesi I. Victoria tarafından hediye olarak gönderilmiştir. Kapının iki yanındaki 2020-4580-E ve 2020-4581-E envanter numaralı altın yaldızlı duvar saatleri de Fransa İmparatoru III. Napolyon'un hediyesidir. 2020-4568-E envanter numarasına kayıtlı avize konik şekildedir. Avizenin tüm yüzeyi düz ve yuvarlak billurlarla süslü olup gümüş mumlukları vardır. Avize ampir üsluplu türbe ile uyumlu olup türbenin ihtişamlı yapısını daha da öne çıkarmaktadır (Nişancı, 2014).

4.3.2.2.3. Kişisel Kullanım Eşyaları ve Derviş Çeyizi

Türbeler Müzesi eserleri içerisinde türbede gömülü kişilerin kullanım eşyalarının türbelerde muhafazası sonucunda biriken özel eşyalar ve bu kişilerin önde gelen din adamları olduğu durumlarda tarikat eşyaları ile tekke ve dergâhlara özgü eşyalar önemli bir yer tutmaktadır. Şehsuvaroğlu (2005) türbelerde yatanların bazı kişisel eşyalarının türbede muhafaza edildiğine değinerek örnekler vermektedir; “Yavuz Sultan Selim türbesinde hükümdara atgedilen leğen ibrik, İbni Kemal'in atından sıçrayan çamurlarla lekelenmiş meşhur kaftan, II. Bayezit türbesinde bu hükümdara ait olduğu söylenen bir gömlek, I. Ahmed türbesinde kendisi tarafından kullanıldığı rivayet olunan kırmızı kadifeden bir seccade, Hürrem Sultan Türbesi'nde kaş bastı, mendiller, peşkirler” (s.150).

İpek (2005) ölen kişinin kaftanının ya da devrin değerli kumaşlarının sandukalar üzerine örtülmesinin Orta Asya'dan beri süregelen bir geleneğin Osmanlı'da uygulanması olduğunu düşünmektedir. “Bu gelenek sonucu türbelerde sandukalar üzerinde bulunan giysiler zamanla toplanarak müze koleksiyonlarına katılmıştır.” (s.324).

Hanedan üyelerinin eşyalarının saklanması İpek'in ele aldığı motivasyon rol oynamış olabilir, ancak halk arasında mezarlara eşya bırakma geleneği Osmanlı'da devam etmemiştir. Hanedan türbelerinden gelen bu eserlerin büyük çoğunluğu artık İstanbul Türbeler Müzesi koleksiyonunda yer almamaktadır. Türbelerde korunduğu bilinen bu eserlerin bir kısmı yurtdışı müzelerine kaçırılmış, bir kısmı ise tekke ve türbelerin kapatılması kararnamesine bağlı olarak toplanarak başka müzelerin koleksiyonlarına dâhil edilmiştir. Türbeler Müzesi koleksiyonunda yer alan kişisel kullanım eşyaları, sanduka üzerinde yer almadığı için yahut Mihrişah Valide Sultan'a ait bohça örneğinde olduğu gibi o tarihte henüz keşfedilmediği için korunabilmiştir.

Ancak, Hanedan üyesi olmayan lakin manevi yapısı ile halk içerisinde değer gören din adamları ya da tarikat liderlerine ait eşyaların saklanması gelen önemli miktarda eser Türbeler koleksiyonunda yer almaktadır. Tarikat büyüklerine ait eşyaların, Derviş Çeyizi olarak da bilinir, saklanması bu koleksiyonun oluşmasınaneden olmuştur. Aziz Mahmud Hüdai, Yahya Efendi, Nureddin Cerrahi ve Karaca Ahmed gibi kişilerin çeyizleri koleksiyonun dikkate değer parçalarıdır.

Tasavvuf geleneğinde Hazreti Muhammed (S.A.V)’in Mirac’a çıkarken kendisine Cebrail aracılığıyla gönderilen hediyelere çeyiz adı verilmiştir. Neredeyse bütün tarikatlarda görülen ve tarikatın sembolik düzenine göre farklılıklar taşıyan hırka, külah, sarık, taç, kemer, tesbih, lenger, keşköl, tığbend, asa, gibi eşyalar derviş çeyizi olarak da bilinmektedir. Sufi geleneğinde tarikata intisap eden dervişlere bu eşyalardan bir kısmının verilmesi veya giydirilmesi yaygın olan bir anlayıştır. Genel olarak derviş çeyizi denilen bu eşyalar tarikat sembolizminin en yaygın örnekleridir. Aralarında tarikat önde gelenlerinin gündelik hayatlarında kullandıkları birtakım eşyaları da içeren “derviş çeyizi” İstanbul Türbeler Müzesinin zenginliklerinin başında gelmektedir (Nişancı, 2014). Karaca Ahmed’e atfedilen devetüyünden hırka bu geleneğin en eski örneklerindendir. Günümüze ulaşan en geniş “derviş çeyizleri” Aziz Mahmud Hüdâyî ile Yahya Efendi’ye ait olanlardır.

Şeyh Yahya Efendi ve Aziz Mahmud Hüdâî Türbeleri ile Bu Türbelerdeki Bazı Eşyalar Hakkında başlıklı makalede emanet sandıkları içerisinde muhafaza edilen eserlerden bahseden Ali Ziyrek (2014), bu eserlerden bazılarında Aziz Mahmud Hüdaiye ait olduğunu gösterir notlar bulunduğu, bazı eserlerin ise envanter defter kayıtlarında Aziz Mahmud Hüdai’ye ait olduğunu gösterir kayıtlar olduğundan belirtmektedir. 1962 senesinde 105, 106 ve 107 nolu sandıklar içindekilerle beraber kayd-ı terkin edilmiştir. Ancak buna rağmen bu sandıklar ve içindekiler imha edilmeyerek muhafaza edilmiştir. Eski envanter defterinde 107 No’lu sandık bahsinde “Hazreti Pir’e ait 5 tane Tâc-ı Şerîf olup atlastan yeşil 2 torba içindedir” ibaresi mevcuttur (Ziyrek, 2014).

4.3.2.2.4. Hicazdan Emanetler

İstanbul Türbeler Müzesi eserleri arasında Hicazdan Emanetler ayrı bir yer tutar. Kutsal emanet terimi genellikle Hazreti Muhammed’e atfedilen eşya ve izlere verilen isimdir. Ancak Türbeler koleksiyonunda kutsal emanetlerin yanı sıra Hacca giden tarikat ehillerine dağıtılan örtülerin daha sonra türbelere bağışlanması yahut bu

örtülerin ikincil kullanımı ile üretilmiş nesnelerden oluşan eserler de bulunmaktadır. Kâbe iç ve dış örtüleri, Ravza örtüleri, Kâbe kuşakları bu örtüler arasında sayılabilir. Bu nedenle koleksiyonun bu bölümünü daha geniş bir parantez oluşturacak şekilde Hicazdan Emanetler olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca Türbeler Müzesi koleksiyonu içinde Haremeyn ziyaretinden hacılarca getirilen Surre Keseleri, Gubar-ı Şerifler ve bu ziyaretlerin hatırası için oluşturulan Hazreti Muhammed'in diktiği ağacın yaprağından üretilen levha, Hz. Ayşe'nin mezarından düşen çini gibi çeşitli eşyalar Mekke ve Medine ile yahut hac ibadeti ile ilişkilendirilebilecek ancak kutsal emanet tanımı dışında kalan koleksiyonu tamamlayıcı eserlerinde bulunması daha geniş bir tanımı gerektirmektedir.

İstanbul Türbeler Müzesinde farklı türbelerden gelen 40 adet Sakal-ı Şerif mevcuttur. Ayrıca, Eyüp Sultan Türbesi, I. Abdülhamid Türbesi ve III. Mustafa Türbesi içerisinde birer kadem-i şerif muhafaza edilmektedir (TMA). Kutsal emanetlere yönelik ilgi bu eserlere özel bir önem verilmesini ve bu eserlerin sergilenmesi için özel vitrinler ve örtüler tasarlanmasını getirmiştir. Örneğin, Eyüp Sultan Türbesinde yer alan Kadem-i şerife için III. Selim döneminde gümüşten muhafaza üretilmiştir. Bu Kadem-i Şerif için çeşitli örtüler de yaptırılmıştır. Türbelere Saraydan bağışlanan eserler arasında Kâbe anahtarı ve kilidi gibi eserler de vardır, ancak bu eserlerin bir kısmı günümüzde Türk ve İslam Eserleri Müzesi koleksiyonuna kayıtlıdır (TMA).

4.4. Türbelerin Müze İşlevleri

Selin İpek (2005), 1583 yılında Ayasofya'yı gezen W. Harborne'un türbeler hakkında görüşlerini Tülay Reyhanlı'ya (1983) dayanarak şöyle aktarmaktadır:

Birinde, padişahın babası Selim II. Ve beş oğlu yatmakta. Türbeler çok zengin dekorlu, kalıplara geçirilmiş turbanları ise çok temiz ve beyaz. Söylendiğine göre her Cuma değiştiriliyor. Tabutlarının ayakucunda, mücevherli kemerleri duruyor. Öbür türbede ise, oğullarından dördü ve bir kızı gömülü. I. türbede, 1-1.5 m. yüksekliğinde, sedef kakmalı ve üzeri yeşil örtülü, peygamberin mukaddes emanetinin muhafazası, padişahın (II. Selim) sandukasının sol baş tarafına konulmuş. Bu türbelerin tabanları örtülü ve duvarlarında işlemeli örtüler asılı. Bana göre, bu halı, duvar işlemleri ve lambalar £ 500 değerinde. Tavanları, kıymetli taşlar ve yıldızlarla bezemeli. Yerde, herkesin okuması için Kur'anlar var. (s. 326)

Henüz “müze” kavramının ortaya çıkmadığı bir çağda, Avrupalı bir gezginin tarifi heyecan vericidir. Türbelerin Osmanlı dönemi tefrişatını 19. Yüzyılda çekilen fotoğraflardan ve daha eski minyatürlerden biliyoruz, ancak bu 16. Yüzyıl anlatısı

koleksiyonun da desteklediği şekilde iki noktayı öne çıkarmaktadır. Paha biçilmez eserler türbelerde sergilenmektedir ve bu eserleri ziyaret etmek herkese açıktır. Hatta ziyaretçilerin okuması için Kur'an'ı Kerimler açık olarak sunulmaktadır.

Şehsuvaroğlu (2005) ise 1731'de I. Mahmud'un bir kademi saadeti Topkapı Saray'ndan Hazreti Halid türbesine naklettirdiğini aktararak böylelikle eserin "halkın ziyaretine açık" tutulduğunu öne sürmektedir.

Üstelik türbe ziyaretleri ile ilgili yapılan çalışmalar dünyada yerli müze örneklerine getirilen en önemli eleştiri olarak görebileceğimiz topluma açık olmama ya da "toplumun belirli üyeleri ile sınırlandırılmış" kısıtlı erişimin türbeler için geçerli olmadığını göstermiştir. Hatta Türbeler müzesi koleksiyonu incelendiğinde sadece ziyaret değil türbe koleksiyonlarının da her sınıftan insanın katkısına açık olduğu görülecektir. Türbeler Müzesi koleksiyonunda Padişahların bağışları ile sıradan insanların bağışları yan yana yer almaktadır.

Türklerde ölen sultan, hanedan mensubu, yüksek rütbeli devlet memuru ve din büyüklerinin eşyalarının türbelerine konması bir geleneğine vurgu yapan İpek (2005) bu geleneğin devamı olarak Osmanlılarda da türbenin ölen kişiye ait silah, giysi, mücevher gibi şahsi eşyalarla ve hatta mobilyalar, rahleler, lambalar, Kur'an ve başka el yazmaları ile donatılmasının devam ettiğini vurgulamaktadır. İpek'e (2005) göre "özellikle padişah türbeleri sultanların kendilerine ait çocukluk, yetişkinlik eşyalarıyla küçük bir müze görünümünü almışlardır." (s. 324).

Türbeler için konun ilgililerince hazırlanan çalışmalarda "tıpkı bir müze gibi", "adeta müze sergilemesi", "müze koleksiyonlarının önemli bir bölümüne kaynaklık etmektedir" gibi tespitler yapılmış olmasına karşın türbeler ve müze ilişkisi yeterince sorgulanmamıştır (Şehsuvaroğlu, 2005; İpek, 2005; Soyuer, 2019). Ölü gömme gelenekleri, kültürel bağlamlara, inanç gibi öğeler türbelerde biriken koleksiyonun ana hatlarını oluşturur ancak bunların hiçbiri türbeler koleksiyonunu açıklamak için yeterli değildir.

Bu yapılar, devirleri, içinde yatan şahsiyetler, zamanında ve sonradan konulan eşyası bakımından öyle bir hal almıştır ki aralarında hayatı ebedileştiren birer anıt vasfını kazanlar pek çoktur (Ayaşlıoğlu, 1949). Ayaşlıoğlu da türbelerin müze gibiliğinin cazibesine kapılmış görünmektedir. Şehsuvaroğlu (2005) da türbeleri tanımlarken

müze vurgusu yapmaktadır; “Dönemlerinin birer mimari şaheseri olan türbeler çeşitli sanat eserlerini bir araya getiren birer müze halindeydiler.” (s 150).

Türbe koleksiyonlarının müze benzeri davranışlar göstermesine değinmeden önce bir müzenin en temel ayaklarından birisi olan koleksiyon niteliğine sahip olduklarına açıklık getirmek yerinde olacaktır. Mairesse ve Desvallées (2010) koleksiyonu, bir kişi veya kurumun bir araya getirdiği, sınıflandırdığı, seçtiği ve güvenli bir ortamda muhafaza ettiği somut veya somut olmayan nesneler kümesi olarak tanımlamaktadır. Bir koleksiyon nesnesini, diğer nesnelerden ayıran şey ise onun özgün bağlamından koparılıp bir koleksiyonun parçası haline getirilmesidir; diğer bir deyişle nesne, fiziksel ve kavramsal olarak orijinal, doğal veya kültürel ortamından çıkarılıp bir koleksiyonun parçası haline geldiğinde, işlevsel gerçekliğin ötesine geçerek farklı bağlamda bir belge işlevi görür (Simmons, 2016).

Türbelerde yer alan sandukalardan başlayarak kullanılan nesneler sembolik bir düzen oluşturacak şekilde ele alınmıştır. Sandukalar aslında birer mezar yapısı değildir, mezar yapısının üzerine yerleştirilen birer göstergedir. Türbede birden fazla sanduka bulunması durumunda sandukaların boyutları, yaşları, hiyerarşik konumları gibi belirli kriterle göz önüne alınarak inşa edilir. Sandukaların baş kısmında yer alan taşlar, mezarda gömülü bulunan kişinin, işini ya da hangi tarikattan olduğunu gösterir birer semboldür. Sanduka üzerine bırakılan kıyafetler kişinin hatırasını canlı tutmayı amaçlamaktadır. Türbelerde sıkça karşılaşılan kutsal emanetler, ölen kişinin maneviyatını göstermenin yanı sıra türbeye ziyaretçi artışını da sağlar. Türbeye asılan levhalar, estetik bir görünüm yanı sıra bilgi ve iletişim işlevlerini yerine getirir. Türbede yer alan eserler bir araya gelerek belli bir bütünlük oluşturan koleksiyon haline gelirler.

Bu müze benzeri uygulamalar ile müze pratikleri arasındaki benzerliği daha iyi anlayabilmek için Türbeler Müzesi koleksiyonunda yer alan eserler aracılığıyla hangi işlevlerin yerine getirilmeye çalışıldığına yani çeşitli sergileme, belgeleme ve koruma örneklerine bakılmalıdır.

4.4.1. Türbelerde Sergileme Örnekleri

1925’te tekke ve türbelerin kapatılmasından önce Osmanlı İmparatorluğu’nun birbiri ardına patlak veren savaşlar ve toprak kayıplarıyla yoksullaşmasının doğal bir sonucu olarak türbeler bakımsız hale gelmiştir. Koşay’ın Türbeler Kapandıktan

Sonra (1949) adlı makalesinde “türbelerin ödeneksizlik yüzünden her gün biraz daha haraplığa yüz tuttuğu” vurgulanırken Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in katılımı ile 4 Mayıs 1945 tarihinde Vakıflar Genel Müdürü Fahri Kiper’in makamında yapılan toplantıda türbelerin vakıf gelirlerinin Balkanlarda kalması bu yetersiz bakımın nedenleri arasında sayılmaktadır. Benzer vurgulara 1966 tarihli protokolde de rastlanmaktadır (Ek 12). Bu durumun Cumhuriyetten önce başladığı ve artarak devam ettiği anlaşılmaktadır.

Türbeler koleksiyonunda yer alan eserlerin nasıl sergilendiğine dair bilgiler ise gezgin ve seyyahların anlatılarına, gravür, minyatür ve 18. Yüzyıl sonrasında resim ve fotoğraflara dayanmaktadır. Ayrıca özgün formunu bir nebze olsun koruyan türbeler de bu konuda önemli ipuçları vermektedir.

Türbelerde sergileme geleneğinin örnekleri arasında yer alan sandukalar üzerine ölen kişinin kaftan, kavuk, hançer, kemer, kaşbastı, mendil gibi özel eşyalarının konulması konusunda çok sayıda minyatür ve son dönemlerde çekilmiş türbe içi fotoğrafları kanıt niteliğindedir (İpek, 2005).

1583 yılında Ayasofya’yı gezen W. Harborne’un Ayasofya türbelerinin ilklerini oluşturan II. Selim Türbesi ve Şehzadeler türbesi hakkında anlattıkları seyyahların anlatımına bir örnektir. Bu konuda Türkiye Müzeciliğinin gelişimine katkıları yadsınamaz olan Osman Hamdi Bey’in tabloları da iyi birer örnektir. Osman Hamdi Beyin Şehzade Türbesinde Derviş, Türbe Ziyaret Eden İki Genç Kız, Yeşil Türbede Dua gibi yapıtlarında türbede eserlerin nasıl bulunduğu dair bilgi vermektedir (Ek 15). Yaptırdığı fotoğraf albümleri ile önemli bir belgeleme çalışması yapan Sultan II. Abdülhamid döneminde birçok türbe fotoğraflanmış ve türbelerin kapatılmasından önce nasıl görüldüğüne dair bilgilerimizi desteklemiştir (Ek 16). Türbelerin kapatılmasından kısa süre sonra müzeye dönüştürülen Konya Mevlâna Türbesi özgün yapısına dair oldukça zengin bir bilgi kaynağıdır. Ayrıca inanç merkezli nedenlerle Nevşehir Hacı Bektaş Türbesi ve İstanbul Nureddin Cerrahi Türbeleri de özgün düzenini büyük ölçüde korumuş yapılarıdır (Ek 17).

Bu sergileme örnekleri ile müze sergilemesi arasında ilişki kurmak için sergilenen eserlerin şeklinden çok nelerin sergilendiğine bakmak daha yararlı olacaktır. Türbe koleksiyonlarının ölü gömme gelenekleri ile ya da inanç ile ilgili olduğu yahut salt süsleme için yapılmış olabileceği itirazlarını giderebilmek amacıyla İstanbul

Türbeler Müzesi koleksiyonlarında yer alan bazı eserlere daha yakından bakılmalıdır. İstanbul Türbeler Müzesi envanterinde yer alan eser örneklerine (Ek 22) eklerde yer verilmiştir.

4.4.1.1. İcazetnameler

İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğüne bağlı türbeler envanterinde çok sayıda icazet levhası vardır. 2020-1815-E ve 2020-1816-E envanter numaralarına kayıtlı iki adet icazetname Eyüp Sultan Türbesinden, 2020-2743-E, 2020-2744-E, 2020-2745-E ve 2020-2784-E envanter numaralarına kayıtlı dört adet icazetname Nureddin Cerrahi Türbesinden, 2020-148-E envanter numarasına kayıtlı bir adet icazetname Aziz Mahmud Hüdayi Türbesinden, 2020-4548-E envanter numarasına kayıtlı bir adet icazetname Sultan II. Mahmud Türbesinden, 2020-1215-E envanter numarasına kayıtlı bir adet icazetname ise Hatice Turhan Sultan Türbesinden gelmektedir.

Mehmet Zeki Pakalın (1993) Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğünde icazetnameyi “Arapça mezuniyet, ruhsat manalarına gelen ‘icazet’ ile Farsça mektup, kitap demek olan ‘name’nin birleşmesinden meydana gelen icazetname tabirinin manası izin kâğıdı” (s. 19) olarak tanımlar. Hattat icazetnameleri, ‘eser metni’, ‘icazet metni’, ‘icazet tasdiki’ ve ‘tezyinat’ diye tanımlanan dört öğeden oluşur; ‘eser metni’ öğrenci tarafından yazılır, ‘icazet metni’ni hocası, ‘icazet tasdiki’ ise törende yer alan kurul üyeleri tarafından yazılır ve ‘tezyinat’ ise yazıdan ayrı olarak tamamlanır (Soyuer, 2019).

Zeynep Afra Soyuer (2019), Hat Sanatında İcazetname ve Ketebe Geleneği isimli yüksek lisans tezinde icazetnamenin öğrencinin, temeşşuk (uzun uzun yazma eylemi) sonucunda olgunlaşarak güzellik kazanmış yazısının ve süslenmiş (tezhip) halinin altına, hocaanın icazet (izin) yazması ve mümkünse başka hattatlara da onaylatılması ile oluştuğunu vurgulamaktadır.

Geleneksel sanatların birçoğu gibi usta çırak ilişkisi üzerine kurulu olan hat sanatında öğretmenin, öğrencisinin olgunlaştığını, yeterli deneyimi kazandığını düşünmesinin ardından, ondan icazetnamesini yazmasını istemesi ile mezuniyet süreci başlar. Öğretmenin istediği düzeltmeler sonucunda birçok tekrar sonrasında defalarca yazılarak ortaya çıkan bu eser, Soyuer’e (2019) göre hattatın ilk eseridir.

İcazetnamenin özel veya resmi makamlar tarafından verilebileceğini belirten Fikret Karaman (2018) ise temel ölçünün ilmi ehliyeteye hak kazanmak olduğunu

belirtmektedir. “Hiçbir zorlama olmaksızın herkes alanında uzman olduktan sonra icazetnamenin gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Bu şartların temininden sonra icazet sahibi yetkili kılınmakta ve öz güvene kavuşmaktadır. İsteddiği medreselerde veya diğer kamu kurumlarında çalışmaya başlamaktadır” (Karaman, 2018; s. 20).

Uzun ve özverili bir çalışmanın ürünü olan icazetnameler yeni hattatlar için oldukça değerli evraklardır. Hattatlara icazetnamelerinin verilmesi genellikle bir tören ile taçlandırılırdı. İcazet’in onaylanması tamamlandığında, icazetname sahibine verilir, böylece törene katılanlar arasında icazet ilân edilmiş olur (Soyuer, 2019). Hattatlar ise böylesine zor bir eğitimden sonra hak ederek aldıkları icazet ile itibar kazanmış (Özkafa, 2013) olurlardı.

Hak edilmesi, elde edilmesi uzun bir eğitim ve sınav sonucu olan icazetnameler, yalnızca bir diploma değildirler. İcazetnameler hem yazı hem de süslemeleri ile birer sanat eseri ve hat sanatı tarihine ışık tutan belgelerdir (Soyuer, 2019).

Soyuer’e (2019) göre icazetnameler koleksiyonlarda, müze ve kütüphanelerde bulunması gereken özel eserlerdir.

Zorluklar ve ritüeller ile elde edilen icazetnamelerin türbelere bağışlanması ve burada sergilenmesi özel bir ilgiyi hak etmektedir. Yalnızca Eyüp Sultan ya da Nureddin Cerrahi Türbesi gibi din adamlarına ait bir türbeye bağışlanmış olsa bu davranış inanç ile açıklanabilirdi. Ancak İstanbul Türbeler Müzesi koleksiyonunda Sultan II. Mahmud ve Hatice Turhan Sultan Türbesi gibi hanedan türbelerinden gelen icazetnameler de bulunmaktadır. Bu durum halka açık, halkın sıklıkla ziyaret ettiği kamusal bir alanda görünme isteği gibi görünmektedir.

4.4.1.2. Padişah Hatları

Türbelerin görsel etkinliğinin önemli bir kısmını hat levhaları oluşturur ve bu levhalar içerisinde Osmanlı padişahlarının yaptığı hatlar ayrı bir öneme sahiptir. Türbeler müzesi koleksiyonunda Sultan III. Ahmed, Sultan II. Mahmud, Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz’e ait hat levhaları bulunmaktadır. Bu eserler müzenin başyapıtları arasındadır. Eyüp Sultan türbesinde bulunan üç adet padişah hattı 2020-1605-E, 2020-1608-E ve 2020-1630-E envanter numaralarına kayıtlıdır. Bu eserlerden birisi 2020-1605-E envanter numarasına kayıtlı levhadır. Kırmızı ipek zemin üzerine altın yaldızlı kâğıt oyma tekniğiyle yapılmıştır. 1283 tarihli levha Sultan Abdülaziz bin Mahmud Han imzalıdır. Sülüs yazı ile (İnsanın selameti dilini

tutmasıdır) Hadis-i Şerif yazılıdır. Etrafı oyma bitkisel motifler ile süslüdür. Bir başka padişah hattı ise Sultan Abdülmecid türbesinden koleksiyona katılmıştır. Sultan Abdülmecid imzalı Hilve-i Şerif ise bu alanda yazılmış en iyi eserlerden biri olarak kabul edilmektedir (Nişancı, 2014).

Müzeciliğin kökeni sayabileceğimiz koleksiyon ile ilgili olarak “bir şey üretilmiş ise birileri onu toplayacaktır, bir şey koleksiyon haline gelmiş ise, birileri onu sergileyecektir ve bir şey sergileniyor ise birleri onu çalmaya çalışacaktır” (Chure, 2000) mottosu hat sanatının da bir koleksiyon nesnesi olarak düşünülmesi gerektiğini göstermektedir.

M. Uğur Derman İstanbul’da Hat Sanatı (2015) adlı çalışmasında hat koleksiyonları hakkında şu bilgileri aktarmaktadır;

Geçmiş yüzyılların İstanbul’unda hat koleksiyonuna malik olan kimselerin hüviyetleri tespit edilememektedir. Ancak, eski tereke kayıtlarında bazı devlet adamlarının evlerinde mushaflar, kıt’alar ve murakkaalar bulundurmaya âdet edindikleri anlaşılmaktadır. Başkalarını tacizle zengin bir koleksiyona sahip olan Dârüssaâde Ağası ve hattat Beşir Ağa (ö. 1752) hakkında bazı tafsilat zamanımıza gelmiştir. ... Hattatların birçoğunun eski üstadlara ait eserleri kendi imkânlarına göre toplamaya çalıştıkları da bilinir. (s. 335)

Derman, bu toplama eğiliminin 19. Yüzyıl ile birlikte daha görünür olduğunu, hatta her konakta birkaç hat levhası olmasının olağan sayıldığını vurgulamaktadır. Hat eserleri İslam inanışındakitasvir yasağı nedeniyle koleksiyonu yapılabilen az sayıda sanat eserleri arasındadır. Bu durum icazet levhalarının sergilenmesi gibi, hat eserlerinin de türbelere bağışlanmasında görülme isteği, motivasyonu olması gerektiğini düşündürmektedir. Sanat erbabı Osmanlı sultanları da ürettikleri sanat eserlerinin görünür olmasını istemiş olmalıdırlar. Hattat padişahlar arasında sayılan II. Mahmud’un hat levhalarını sıklıkla kamusal binalara astırdığı ve bazen de hocası Hattat Mustafa Rakım’ın eserleri ile bir arada sergilendiği bilinmektedir. Sanat eseri görülmek ister.

4.4.1.3. Envanter Numarası2020-1631-E Kitabe ve 2020-1620-E, 2020-1831-E Envanter Numaralı Levhalar

Eyüp Sultan Türbesi, Nureddin Cerrahi Türbesi ile birlikte iyi korunan, tekke ve türbeler kapatılmadan önce sahip oldukları eserleri muhafaza etmekte başarılı sayabileceğimiz türbelerdir. Eyüp Sultan Türbesinden İstanbul Türbeler Müzesi koleksiyonu katılan bazı eserler, türbelerde koleksiyon oluşumunu ölü gömme

gelenekleri, yeniden diriliş inancı ya da estetik düzenlemeler ile açıklamaya çalışan yaklaşımları sorgulamamıza yol açan niteliklere sahiptirler.

Eyüp Sultan Türbesi envanterine dahil eserler arasında 2020-1631-E envanter nolu Kitabe dikkat çekicidir. 54 x 76 cm ölçülerindeki levha kırmızı ipek üzerine kılaptan ile altı satır halinde yazılmıştır. Osmanlı Sultanı 3. Selim tarafından Kisve-i Şerife mesc ettirildiğine dair tarih mısralarıdır ve mısralar aynı şekilde sarı kılaptan ile çerçeveye alınmıştır. Kisve-i Şerif yani Kâbe'nin örtüsünün Yavuz Sultan Selim'in halifeliği almasından itibaren Osmanlı Sultanlarınca yenilenmesi bir gelenektir. Bu tarihçe kitabesinin Kâbe'de değil, III: Selim Türbesinde bulunması bir iletişim eylemi olarak dikkat çekicidir. Kisve-i Şerife mesc ettirildiğinin türbeyi ziyaret edenlerce bilinmesi istenmiştir adeta.

Eyüp Sultan Türbesinden bir başka ilginç levha örneği de 2020-1620-E envanter nolu Levhadır. Çerçevesi ile 83 x 71cm ölçülerindeki levha beyaz üzerine sülüs hatla Arapça olarak Hz. Eyyub'un mezarının nasıl bulunduğunu anlatmaktadır. Levha üzerinde “yazan Sultan el-Gazi Abdulhamid Hân zamanında imam, hat ve musiki hocası olan el-Hac Es-Seyyid Hasan Rıza Sene 1303” ibareleri mevcuttur. Levhanın Türkçe tercümesi “Fatih Sultan Mehmed Han Akşemseddin'den Ebâ Eyyüb el-Ensari'nin kabrinin yerini bulmasını istedi. Sultan tarih kitaplarında kabrin Kostantiniyye surları yakınlarında olduğunu görmüştü. Sonra Şeyh (Akşemseddin) geldi ve bu yerde bir nur görüyorum umulur ki; kabir ordadır dedi. Aradan belli bir zaman geçti tekrar geldi, (Ebâ Eyyüb el-Ensari)'nin ruhuyla karşılaştığını, onun fethi müjdelediğini ve gayretlerinizden Allah'ın razı olduğunu, beni de kâfirlerin zulmünden kurtarın dediğini bildirdi dedi. Sultan Mehmed Hân belirlenen yere geldi ve Şeyhe (Akşemseddin) söylediklerinden dolayı sana güveniyorum fakat gözlerimin göreceği bir alamet göster ki, kalbimde mutmain olsun dedi. Şeyh (Akşemseddin) o an bir yere yöneldi ve burayı baş kısmından iki zira kazın bir mermer çıkacak ve üzerinde İbranice kabri anlatan bir yazı olacak dedi. İki zira miktarı kazdılar, üzerinde yazı olan bir mermer buldular, yazıyı şeyhe (Akşemseddin) yorumladı. Sultan Mehmed Han bu olaya şaşırıp tutmasalardı neredeyse düşecekti. Sonra belirlenen yere bir kubbe, cami ve hücreler yapılmasını emretti. Bu olay Tarih-i Şekâyık-ın Numan'dan nakledilmiştir.” şeklindedir. Eyüp Sultan Türbesi için hazırlanan bu Levhanın türbeyi ziyaret edenlere türbenin tarihi hakkında bilgi vermek istediği, estetik ve iletişim çalışmasının bu eserde bulunduğu görülmektedir.

İstanbul’da Ölüm sergi kitabında Edhem Eldem (2005), bu öykünün ve tabii ki Eyüp Sultan Türbesinin sembolik önemini “Ak Şemseddinin Eba Eyüb Ensari’nin kabrini ‘keşfetmesi’ İslami geçmişe sahip olmayan kenti bir bakıma ‘geriye dönük’ olarak dinen meşrulaştırmanın aracı olmuştur.” (s. 16) diye aktarmaktadır.

Eyüp Sultan Türbesinden ele alacağımız son eser ise yine bir Levhadır. 2020-1831-E envanternolu Levha 50 x 39 cm ölçülerinde kumaş üzerine karışık teknik ile hazırlanmış bir eserdir. Levhanın ortasında kırmızı ipek üzerine siyah iplikle aynalı istifi kullanılarak oluşturulmuş yüz figürü vardır. Levhanın etrafı Meşrutiyet hatırası pullarla çevrilidir. Bu pullar boncuklarla kumaşa tutturulmuştur. Kullanılmış pulların bir sanat eserine dönüştürüldüğü bu levha yıllar sonra *readymade* nesneler kullanılarak oluşturulan çağdaş sanat eserlerinin öncüleri arasında sayılmalıdır. II. Meşrutiyetin ilanının kutlanması için hazırlanarak türbeye bağışlandığına dair rivayetler bulunsa da bu iddiayı destekleyici kanıtlar İstanbul Türbeler Müzesi arşivinde bulunamamıştır.

4.4.1.4. Lihye-i Saadet ve Kademi Saadet Vitrinleri

16. yüzyılda Ayasofya’yı gezen W. Harborne “sedef kakmalı ve üzeri yeşil örtülü, peygamberin mukaddes emanetinin muhafazası, padişahın (II. Selim) sandukasının sol baş tarafına konulmuş” (İpek, 2005) diyerek o tarihlerde de kutsal emanetlerin türbelerde sergilendiğini göstermektedir. Türbe koleksiyonlarında Kutsal Emanetler özel bir yer tutar. İstanbul Türbeler Müzesi koleksiyonunda farklı türbelerden toplanan 40 Sakal-ı Şerif bulunmaktadır. Sakal-ı Şerifler dışında Eyüp Sultan, I. Abdülhamid ve III. Mustafa Türbelerinde birer kadem-i şerif sergilenmektedir. Envanterde, Karaca Ahmed ve II: Mahmud türbeleri menşei iki adet Kadem-i Şerif daha kayıtlıdır. Ancak günümüzde bunlar türbe içerisinde özel bir bölümde bulunmamaktadır.

Kutsal emanetlere yönelik ilgi bu eserlere özel bir önem verilmesini ve bu eserlerin sergilenmesi için özel vitrinler ve örtüler tasarlanmasını getirmiştir. Örneğin, Eyüp Sultan Türbesinde yer alan Kadem-i şerife için III. Selim döneminde gümüşten muhafaza üretilmiştir. Bu Kadem-i Şerif için çeşitli örtüler de yaptırılmıştır, bu örtülerden biri Hattat Mustafa Rakım imzalı olup kumaş üzerine altın simli kılaptan işlemelidir. Üstünde siyah zemin üzerine sırma ile Osmanlı Türkçesi ile Haze Kadem-ül Nebi S.A.V. yani “işte bu Hazreti Peygamberin Ayak izidir” yazısı

işlenmiştir. Altta siyah bölümde ise Sultan II. Mahmud'un tuğrası işlenmiştir. Bu örtü Kadem-i Şerifi korurken, aynı zamanda onun hakkında iki bilgi vermektedir. Türbeyi ilk kez ziyaret edecekler için Kadem-i Şerifi işaret etmekte, tüm ziyaretçilere ise Padişahın bizzat bu eser ile ilgilendiğini söylemektedir.

Türbelerde bulunan kademi şeriflerden I. Abdülhamid türbesine kayıtlı olanın öyküsü kamuoyunda bilinmektedir. TDV İslam Ansiklopedisi Kademi Şerif maddesinde Nebi Bozkurt (2001) I. Abdülhamid'in Şam yakınlarındaki Kadem köyünde içinde kadem-i şerif bulunan mescidin bânisi Şeyh Seyyid Muhammed Ziyâd'dan kadem-i şerifi İstanbul'a getirmesini istediğini aktarmaktadır. Bozkurt O'nu başı üstünde taşıyarak getiren şeyhin, padişaktan büyük saygı gördüğü ve Sadrazam Halil Hamîd Paşa tarafından kendisi için Samatya'da Kadem-i Şerif adıyla bir tekke yaptırıldığını belirtmektedir. Bu kadem-i şerif halen I. Abdülhamid türbesinde ziyaret edilebilmektedir.

Bu kademi şerifler için Osmanlı döneminde yapılan sergileme vitrinleri ise eserlerin görülmesi, manevi ihtiyaçlar kadar sergileme biçiminin de öne çıktığını göstermektedir (Ek 18). Bugün de bu gelenek devam etmekte, Eyüp Sultan ve Nureddin Cerrahi türbelerinde yer alan sakalı Şerif ve Kademi Şerifler özel olarak imal edilen vitrinlerde sergilenmektedir.

4.4.1.5. Yavuz Sultan Selim'in Kaftanı

2020-6046-E envanter numarasına kayıtlı Biniş, İstanbul Türbeler Müzesi eserleri içinde muhafaza edilen kişisel kullanım eşyalarının en eskilerindendir. Yavuz Sultan Selim'in 1516 ve 1517 yılları arasında yapmış olduğu Mısır Seferi'nden dönerken Adana civarlarında üzerinde bulunan biniş olduğu düşünülmektedir. Yavuz Sultan Selim'in vasiyeti üzerine sandukasının üzerine örtülmüştür. Osmanlı türbe geleneklerinde hanedan üyelerinin türbelerinde sandukaların üzerine kaftanların bırakıldığı bilinmektedir. Ancak, 2020-6046-E envanter numaralı Biniş sıradan bir kaftan değildir. Özel bir yaşanmışlığa tanıklık ettiği varsayılan ve bu tanıklığın hatırasını yaşatmak ve kamuya aktarmak üzere türbeye yerleştirilmiş özel bir eserdir.

Rivayet olunur ki, Yavuz Sultan Selim, Mısır seferinden dönerken 1526'da, Zembilli Ali Efendi'nin vefatı üzerine şeyhülislâm tayin edilecek olan Anadolu kazaskeri Kemalpaşazade ile beraber yolculuk yapmaktadır. Kemalpaşazade'nin atı padişahın kaftanına çamur sıçratır. Herkes padişahın Kemalpaşazade'yi cezalandıracağını

düşünürken Yavuz Sultan Selim'in; "Bir âlimin atının ayağından sıçrayan çamur bizim için şereftir. Öldüğüm zaman bu kaftanı böylece sandukamın üstüne koysunlar", der. Sultanın vefatının ardından vasiyeti gereği kaftan sandukanın üstüne örtülür. Tekke ve zaviyeler kapatıldıktan sonra da kaftan türbede muhafaza edilir. 2005 yılında restore edilmek üzere götürülen Kaftan, 2017 yılında yeniden türbeye getirilir ve özel olarak yapılan bir vitrin ile sandukanın üzerine yerleştirilir.

Kaftan'ın sanduka üzerine örtülmesi, Osmanlı ölüm ve türbe geleneklerinin dışında âlimlere değer verilmesi üzerine bir mesajı iletme üzere türbe koleksiyonuna katılmıştır. Bu mesaj ve eser ilişkisi o kadar güçlüdür ki, 2016 darbe girişimi sonrasında Kaftan'ın çalınarak hilafet sembolü haline getirilmek istendiğine dair gazete haberlerine konu olmuştur.

4.4.2. Türbelerde Belgeleme Örnekleri

Osmanlı türbeleri de birçok başka kamu hizmeti veren kurum gibi vakıflar aracılığıyla hizmet vermişlerdir. Türbelerin yaşamını sürdürmesi için vakıflar kurulur ve bu vakıflar aracılığıyla hizmetler gerçekleştirilmeye çalışılırdı. Bu vakıflar bir vakıf senedi ya da vakfiye ile kurulurdu. Vakfiyelerde vakfın gelir kaynakları, bu akarın nereye ve nasıl harcanacağı detaylı olarak tarif edilirdi. Vakfiye örneklerine İstanbul Türbeler Müzesi koleksiyonu içerisinde rastlamak mümkündür. Vakfın işleyişi de kadılar ve saray tarafından kontrol edilirdi. Bu yapılara bağışlanan eşyalara ise teberrukat adı verilirdi. Türbe koleksiyonlarının hırsızlık konusu olmaya başlamasından sonra, türbelere bağışlanan eşyanın kayıtları ise teberrukat defterlerinde tutulmaya başlamıştır.

Sadi Bayram tarafından yayınlanan Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde Bulunan 12 Zilkade 1262 H./02 Ekim 1846 Tarihli Teberrukat Eşyası Tespit Defteri (2000) adlı çalışmada Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı Arşivi'nde bulunan 12 Zilkade 1262 (21 Ekim 1846) tarihli ve 929 numaralı defterde:

1. Ebu'l-Feth Sultan Mehmed Han Hazretlerinin Cami-i Şerif-i, imareti ve Türbesi'ndeki teberrukâtı,
2. Ebu Eyyüb-i el-Ensârî Hazretlerinin Cami-i Şerif-i ve Türbesi,
3. Sultan Selim Han Hazretlerinin Valide-i Muhteremeleri Valide Sultan Hazretlerinin yaptırmış oldukları Cami-i Şerif, Türbe, imâret, sebîl ve mektebinin teberrukatı,

4. İstanbul'da Ebu Süfyan-ı Kebir Cami-i Şerif yanında bulunan Cennetmekân Sultan Selim İbn-i Sultan Süleyman Han Hazretlerini Türbe-i Şerişeri,
5. Sultan Murad Han-ı Salis'in Türbesi,
6. Sultan Mustafa İbn-i Sultan Mehmet Han'ın Türbesi,
7. Beşiktaş'da Abbas Ağa Cami-i Şerif'inde Şeyh Vefa Hazretlerinin teberrukâtı,
8. Sultan Mehmet Han-ı evvel'in İstanbul'da Ebu Süfyan-ı Kebir Camii Şerif yanındaki imâret,
9. Sultan Murad Han-ı Rabi,
10. Valide Sultan, Valide-i Sultan Osman ve Sultan Murad'ın eczası ve diğer bazı mühim türbelerin teberrukatı bulunduğu belirtilmektedir. (s. 422)

Bayram (2000) makalesinde bu kayıtların, o günkü taşınır kültür varlıklarının bir nev'i envanteri niteliğinde olduğunu belirtmektedir.

Erman Güven (1998), Topkapı Sarayı Müzesi Ayniyat Şefliğinde muhafaza edilen ve üzerinde rika yazı ile “Mesdûdü (Seddedilmiş, Kapatılmış) Tekaya ve Zevaya ve Türbelerden Nakil Olunan Eşya ve Teberukata Mahsus Defteridir” notu bulunan iki cilt defterlerden bahsetmektedir. Güven (1998) defterleri tarif ederken “Özel olarak hanelere ayrılmış ve sütunların arası yazı yerleri çizgilerle belirtilmiştir. Mebani-i Hayriye, Vakıf ve Muteberi, (Vakfeden ve Teberruğ eden) Tarihi imal ve tahriri, İmal ve Mamulü, Kıymeti, Vakfeden vs. sütunlarını içerir. Bu deftere yazılan kayıtlardan vakfedilen eserlerin kimlerce vakfedildiği anlaşılmaktadır.” (s. 316) demektedir. Teberrukat kayıtlarının türbeler kapatılırken de tutulmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü internet sitesinde vakıflara ait belge örnekleri verilirken teberrukat kayıtlarının 1632 yılına kadar uzandığına değinerek Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebvî'de Menkûl Murassaât ve Teberrûkât (Ek 21) adlı defterde bulunan teberrûkât eşyalarına ait fotoğraflar yayınlanmaktadır.

Teberrûkat eşyaları ile ilgili bir başka belge, belgeleme örneği de ilmühaberlerdir. Mehmet Zeki Pakalın (1993), Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğünde İlm ü Haber başlığında resmi dairelerden birinin alakalı her hangi bir iş münasebetiyle diğer daireye malumatı havi yazdığı kâğıt hakkında kullanılır bir tabirdir açıklamasına yer vermektedir.

İstanbul Türbeler Müzesi envanterinde kayıtlı beş adet ilmühaber bulunmaktadır. Ebuzer Gümüş, bu beş ilmühaberden biri olan ve Sultan Abdülmecid Hân (1839–1865) dönemine ait 18 Zilhicce 1262 (7 Aralık 1846) tarihli ilmühaberi, düzenlendiği tarihte türbede mevcut teberrûkât ve mefruşat hakkında bilgi vermesi açısından önemli bir kaynak olarak tanımlamaktadır (Gümüş, 2024). Gümüş'e göre Evkâf Nezâreti'nin teberrûkât eşyalarının tespiti, kaydı ve korunması için gerçekleştirdiği iş

ve işlemler, günümüz müzecilik anlayışının gelişiminde üstlenmiş olduğu görevi anlamamız açısından da önemlidir.

Gümüş'ün makalesinin sonuç bölümünde zikrettiği tespit; “Zira teberrükât eşyalarının bir tutanakla türbedara teslim edilerek kayıtlarının yapılması, zarar gören veya kaybolan eşya olduğu takdirde yapılacak iş ve işlemleri belirtmesi; günümüz müzeciliğinin tarihsel süreç içerisinde gelişimine örnek teşkil etmektedir” (Gümüş, 2024) bu çalışma kapsamında türbeler ve müze arasında doğrudan bir ilişki tesis eden önemli bir vurgudur.

Osmanlı döneminde türbeler ile ilgili bir başka belgeleme örneği de değiştirilen sanduka örtüleri ile ilgilidir. İpek'in (2005) aktardığına göre Topkapı Sarayı Müzesi'nde türbelerden gelen arkaları astarlı sanduka örtüleri, sahiplerinin adı ile yenilendiklerini yazan etiketler taşımaktadırlar (Ek 20). Bu belgeler sanduka örtülerinin yapımı ya da yenilenmesine dair arşiv belgelerinden farklı olarak eser ile bir arada tutulmaktadır. Eser etiketine benzer şekilde bir arada bulunduğu eşyanın kısaca tanımlanması, bilgiye hızlı erişim amacı taşımaktadır. Topkapı Sarayı'ndan bir başka örnekte yine türbe menşeli eserlerdendir. İpek'in (2005) aktarımıyla; “Üzerinde etiket bulunan ikinci eser ise sanduka örtüsüdür. Tanıtılan ilk örtü ile aynı yazı dağılımına sahiptir. Kâğıt etikette, Sultan Selim Türbesi civarında Hatune Türbesi derununda medfun Sultan Süleyman hazretlerinin şehzadesi Sultan Murad sandukası üzerine ref olunan yazılıdır.” (s. 335).

Topkapı Sarayı koleksiyonunda muhafaza edilen Saray Koleksiyonlarında da benzer notlar bulunduğu bilinmektedir. Arık bu belgeleme örneğini 1953'te şöyle aktarmaktadır; “Padişahların, kadın sultanların, şehzadelerin elbise ve çamaşırlarıyla bunları muhafaza için kullanılan bohça ve torbaların üstünde, kime ait oldukları gösterir kayıtların konması adetti.” (s.11).

Bu etiketlerin saraya özgü olmadığını göstermek için türbelerden birkaç örnek daha vermekte yarar vardır. Ali Ziyrek (2014) Şeyh Yahya Efendi ve Aziz Mahmud Hüdâî Türbeleri ile Bu Türbelerdeki Bazı Eşyalar Hakkında başlıklı makalesinde emanet sandıkları içerisinde muhafaza edilen eserlerden bahsederek bu eserlerden bazılarında Aziz Mahmud Hüdâî'ye ait olduğunu gösterir notlar bulunduğunu söylemektedir. Örneğin, 2020-410-E envanter numarasına kayıtlı torbanın üzerine

teyellenmiş 1331 tarihli notta “Tac-ı şerif pirim efendimiz kuddise sırruh ma'lum ola” yazılıdır. (TMA)

2012 yılında Mihrişah Valide Sultan Türbesinde yapılan restorasyon çalışmaları sırasında Valide Sultan'a ait sandukanın iç kısmında bir bohça içerisinde eserler bulunmuştur. Bohça üzerinde bulunan 1220 (miladi 1805) tarihli notta Valide Sultan'ın vasiyeti gereği konulduğu açıklanmıştır. Bohça içerisindeki eserlerin bazılarında da benzer açıklama notları bulunmaktadır. Örneğin 2020-6494-E envanter numaralı Hırka-i Saadet Bohçası adlı bohça üzerine raptedilen notta Hırka-ı Şerif bohçası olduğu belirtilmektedir (TMA).

Eserler ile beraber bulunan bu notlar genellikle sade bir yazı ile farklı boylarda kağıtlar üzerine yazılmıştır. Bu notlar eserin muhafaza edildiği torba içerisine yahut eser üzerine raptedilmek suretiyle eser ile bir arada bulunmak üzere hazırlanmıştır. Unutulmamalıdır ki tekke ve türbelerde tutulan hüccetlerde (hesap defterleri) de standart bir defter ya da kâğıt boyutu kullanılmamıştır. Aziz Mahmud Hüdâyî türbesine ait hesap defterleri (hüccetler) eserler Osmanlı Arşivlerine devredildiğinden detaylı olarak incelenememiştir. Her şey titizlikle kayıt altına alınmış ancak bunlar Batılı bir göze karma karışık görünecek şekilde muhafaza edilmişlerdir.

4.4.3. Türbelerde Koruma ve Onarım Örnekleri

Osmanlı türbeleri de birçok başka kamu hizmeti veren kurum gibi vakıflar aracılığıyla hizmet vermekte idi. Türbelerin yaşamını sürdürmesi için vakıflar kurulur ve bu vakıflar aracılığıyla hizmetler gerçekleştirilmeye çalışılırdı. Bu vakıflar bir vakıf senedi ya da vakfiye ile resmileşmekteydi. Bu nedenle türbelerin geçmişine dair birçok veriyi vakıf kayıtlarından öğrenmekteyiz. Ancak bu kayıtlar dışında türbeler koleksiyonunda yer alan eserlerin eski envanter defter tanımları, üzerlerinde bulunan notlar ya da nesilden nesle aktarılarak bugüne ulaşan hikâyelerde eserlerin geçmişine dair önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Padişah ve saray kıyafetleri konusunda uzman Hülya Tezcan, Sultanların türbesinde padişah kılıcı, kavuk ve hançer gibi çeşitli eşyalar korunduğunu aktarmaktadır. (Tezcan, 2006) Ali Ziyrek (2014), Şeyh Yahya Efendi ve Aziz Mahmud Hüdâî Türbeleri ile Bu Türbelerdeki Bazı Eşyalar Hakkında adlı çalışmasında Aziz Mahmud Hüdâî Türbesinde muhafaza edilen eserlerin emanet sandıkları içerisinde

saklandığını ve içlerinde Aziz Mahmud Hüdayi'ye ait eşyaların bulunduğunu aktarmaktadır.

Karaca Ahmed Türbesinde muhafaza edilen ve Karaca Ahmed'e izafe edilen kaftan günümüze ulaşmak için birçok kez tamir edilmiş görünmektedir. Türbeler Müzesi arşivinde yapılan incelemede eserin tamir gördüğü ancak bu tamiratın yeni olmadığına dair kayıtlar vardır (TMA).

İstanbul Türbeler Müzesine bağlı türbelerin koleksiyonları üzerinde yapılan incelemelerde türbelerin 1925 sonrasında müzeye dönüştürülmelerinden önce de müze işlevlerini yerine getirdiğine dair bulgulara rastlanmıştır. Türbe koleksiyonlarında yer alan bazı eserlerin sergilenmek amacıyla türbeye bağışlandığı, görülmek üzere koleksiyona dâhil oldukları ve bu eserler üzerinden iletişim işlevlerinin yerine getirilmeye çalışıldığı kanaatine varılmıştır. Batılı örneklerden farklı da olsa belgeleme çalışmalarının müzeye dönüştürülmeden çok önce başladığı ve bu eserlerin gelecek kuşaklara aktarılacak üzere türbelerde muhafaza edildiği görülmüştür.

4.4.4. Türbelerde İletişim ve Toplumsal İşlev Örnekleri

Türbelerde biriken koleksiyon yalnızca kullanım değeri ya da dekoratif, estetik işlevler ile yan yana gelmemiştir. Koleksiyon üzerinde yapılan incelemede eserlerin eğitim, iletişim, propaganda gibi işlevlerde üstelendiği görülmüştür. Ayrıca türbeler etrafında oluşan türbe kültürü aracılığıyla çeşitli toplumsal işlevlerde sürdürülmüştür. 2020-1620-E envanter nolu Levha ile Eyüp Sultanın mezarının bulunış öyküsü anlatılmaktadır. Edhem Eldem (2005), bu öykünün ve tabii ki Eyüp Sultan Türbesinin sembolik önemini “Ak Şemseddinin Eba Eyüb Ensari'nin kabrini ‘keşfetmesi’ İslami geçmişe sahip olmayan kenti bir bakıma ‘geriye dönük’ olarak dinen meşrulaştırmanın aracı olmuştur” diye aktarmaktadır. Eyüp Türbesine ait levha mezarın bulunış öyküsünü anlatırken, çok katmanlı bir işlev yerine getirmektedir. Levha hat ve tezhibi ile sanatsal dekoratif bir işlev yerine getirirken, levha içeriği ziyaretçilere tarihi bir bilgiyi aktararak eğitim işlevini yerine getirmekte ve bu eğitimin konusu ile de Eldem'in vurguladığı gibi kent ve toplum arasında aidiyet bağını geriye dönük olarak yeniden inşa etmektedir.

Eyüp Sultan Türbesi 2020-1631-E envanter nolu Kitabe Osmanlı Sultanı 3. Selim tarafından Kisve-i Şerife mesc ettirildiğine dair tarih mısralarıdır. Bu tarihçe

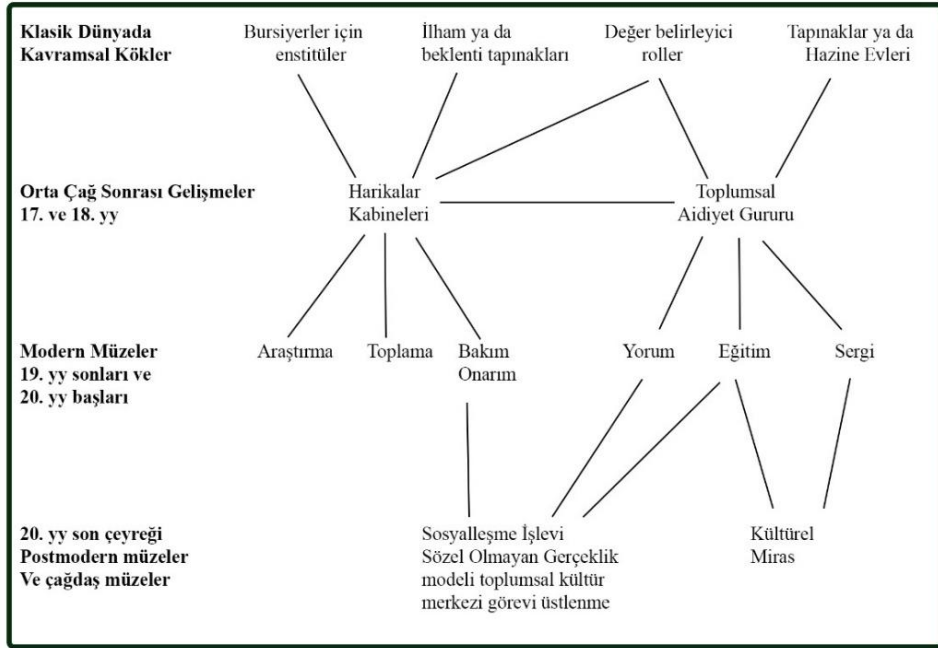
kitabesinin Kâbe’de değil, III: Selim Türbesinde bulunması bir iletişim eylemi olarak dikkat çekicidir.

Gahtan ve Pegazzano (2015) tapınak ve mabetlerde toplanan koleksiyonların birden fazla işleve sahip olduğunu vurgulayarak “farklı zamanlarda ve farklı özel nedenlerden dolayı bağışlanan bu nesnelerin kutsal toplamın içinde birleşmek suretiyle bağlamsal ve kolektif anlam” (s. 2) edindiklerini söylemektedir. Gahtan ve Pegazzano (2015) göre bu tür tapınak koleksiyonlarının “topluluklarına gurur, parlaklık ve sosyal uyum getiren topluluk koleksiyonları” (s.2) olduğunu ve “bu şekilde daha sonraki ulusal müzelerle ortak bir amaç paylaştıklarını” (s. 2) dile getirmektedir. Türbelerde toplanan koleksiyonlarda benzer bir işlev sergilemektedir. Türbe koleksiyonları ziyaretçilerini ortak bir tarih ve kültür potası altında topluyor ve bu tarihin tanınmasında ve değerler üretmesinde rol oynuyordu. Örneğin, 2020-6046-E envanter numarasına kayıtlı Biniş özel bir yaşamışlığa tanıklık ettiği varsayılan ve bu tanıklığın hatırasını yaşatmak ve kamuya aktarmak üzere türbeye yerleştirilmiş bir eserdir. Mısır seferi dönüşü Kemalpaşazade’nin atının sıçrattığı çamur ile lekeli kaftan padişahın vasiyeti üzerine ölümünden sonra türbeye yerleştirilmiştir. Kaftan’ın sanduka üzerine örtülmesi, Osmanlı ölüm ve türbe geleneklerinin dışında âlimlere değer verilmesi üzerine bir mesajı iletmek üzere türbe koleksiyonuna katılmıştır. Bu mesaj ve eser ilişkisi o kadar güçlüdür ki, 2016 darbe girişimi sonrasında Kaftan’ın çalınarak hilafet sembolü haline getirilmek istendiğine dair gazete haberlerine konu olmuştur.

Hatton tarafından hazırlanan Müzelerin Sosyal İşlevlerindeki Değişim tablosu (Hatton, 2008 aktaran Karadeniz, 2018, s.72) müzelerin sosyal işlevlerindeki değişimi göstermektedir. Tezde ağırlıklı olarak müzenin içe dönük, klasik işlevleri üzerinde durulmuştur. Ancak Hatton tarafından hazırlanan tablo müzelerin her dönemde sosyal işlevlerde taşıdığını göstermektedir. Yeni müzecilik ile bu sosyal işlevler artmış, müze yeni işlevler kazanmıştır. Bu tablodan yola çıkarak benzer işlevler türbeler üzerinden ele alınmaya çalışılmıştır. Hatton’un tablosundan yola çıkarak bu tez için hazırlanan özgün tablo türbeler ve müze ilişkisindeki karmaşıklığı göstermektedir. İstanbul Türbeler Müzesi olarak tanımlanmadan önce ve sonra türbelerde gözlemlenen sosyal işlevlere tabloda yer verilmeye çalışılmıştır. Bu iki dönem tabloda Türbeler ve Türbeler Müzesi olarak isimlendirilmiştir. Türbeler, Batılı anlamda müze tanımı yapılmadan ve Türbeler Müze olarak ziyarete açılmadan

önceki dönemi, Türbeler Müzesi ise 1925 sonrasında türbelerin müze olarak ziyarete açılmasından sonraki dönemi ifade etmektedir. Tabloda yer alan sosyal işlevlerin Hatton tarafından hazırlanan tabloda farklı olarak dönemler arasında keskin şekilde farklılaşmadığı, işlevlerin büyük bölümünün iki dönemde de görüldüğü anlaşılmıştır.

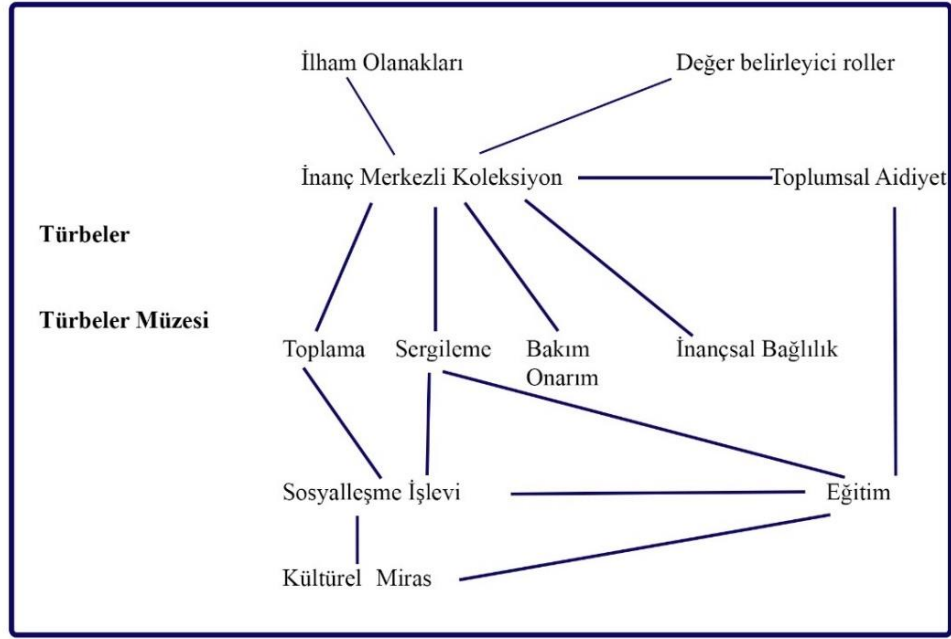
Şekil 1. Müzelerin Sosyal İşlevlerindeki Değişim

Kaynak: Hatton, 2008 aktaran Karadeniz, 2018, s.72

Türbeler Müzesine bağlı türbelerde toplanan koleksiyona yaptığımız incelemede inanç merkezli olarak koleksiyonun toplandığı, bu koleksiyonun müze benzeri kurumlarda olduğu gibi toplama, sergileme ve bakım onarım işlemlerini yerine getirdiği örnekler ele alınmıştı. Batılı olmayan müze örneği olarak türbeler ile İstanbul Türbeler Müzesine bağlı türbeler arasındaki işlev değişikliği, türbelerin müzeye dönüştürülmesi ile koleksiyonun kültürel miras niteliği kazanması ve müzede araştırma ve eğitim işlevlerinin de yerine getirilmesi sayılmalıdır.

Şekil 2. Türbeler ve Türbeler Müzesi Sosyal İşlevleri

Kaynak: Nişancı, 2024

Hedeflenmiş iletişim ve toplumsal işlevler dışında türbe kültürünün kendiliğinden bir şekilde ortaya çıkardığı toplumsal işlevler de vardır. Türbelerin erkeklerden daha çok kadınlar tarafından ziyaret edildiğini bilinmektedir (Çelik, 2013). Semra Yılmaz (2012) *Türbe Ziyaretlerinin Sosyolojik Anlamı* adlı yüksek lisans tezinde birçok yaşlı kadın için türbe ziyareti ve orada yaşlılarıyla vakit geçirmenin, yaşlılıkla başa çıkmanın bir yolu olarak görülebileceğini ve böylece türbenin “sosyalleşme platformu” haline geldiğini belirtmektedir.

Türbelerde kadın ziyaretçiler üzerine araştırma yapan Emelie Olson (1994) ise kadınların türbe ziyareti sırasındaki aktiviteleri ile sosyal etkileşimi önemli ölçüde sağladığını, bu aktivitelerin kişilere acılarını sözlü bir şekilde ifade etme fırsatını sunduğu için de duygusal açıdan tedavi edici özellik taşıdığını iddia etmektedir (aktaran Çelik, 2013).

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kalın bir toz tabakasıyla kaplı ihmal edilmiş, kaotik müze koleksiyonu, gazete hikâyelerinde, kurgularda ve filmlerde standart bir kinayedir oysaki müze koleksiyonlarının büyük çoğunluğu temiz ve düzenlidir. Her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri'nde müzeleri ziyaret edenlerin sayısı profesyonel spor etkinliklerine katılanlardan daha fazla olsa da müze sıklıkla sıkıcı ve eski moda bir metafor olarak kullanılmaktadır (Simmons, 2016; xi). Türkiye Cumhuriyeti'nde bu yönlü bir karşılaştırmalı veri bulunmamaktadır. Ancak müzelere bakış burada da benzerdir ve ziyaretçi sayıları da benzer sonuçlar verecektir. Transfermarkt internet sitesi verilerine göre 2022-2023 sezonunda 19 takımlı süper ligde ziyaretçi toplam sayısı 3.888.609 kişidir. TÜİK verilerine göre 2022 yılında müze ve ören yeri ziyaretçi sayısı ise 45 milyon 822 bin 525 kişidir. Yine TÜİK verilerine göre kişi sinema seyirci sayısı 2022 yılında 35 milyon 754 bin 644 kişidir.

Müzeler adeta bir sihirle gizlenmiştir. Milyonlarca insan ziyaret için kuyruğa da girse, kentlerin turizm gelirleri, prestijleri, yeniden dönüşümlerinin merkezinde de yer alsalar müzeleri oldukları gibi görmemizi engelleyen bir tür sihir varmış gibidir. Bu durum yalnızca kamuoyundaki müze imajı için geçerli değildir. Meslekten müzeciler içinde “kral çıplak” denilene kadar bazı tanımlar apaçık hale gelmezler. Türbeler için konunun ilgililerince hazırlanan çalışmalarda “tıpkı bir müze gibi”, “adeta müze sergilemesi”, “müze koleksiyonlarının önemli bir bölümüne kaynaklık etmektedir” gibi tespitler yapılmıştır (Şehsuvaroğlu, 2005; İpek, 2005; Soyuer, 2019). Üstelik “ortaçağda koleksiyonlar tapınak ve mabetlerde muhafaza edilmektedir” mottosu müzeciliğin gelişimi üzerine yapılan bütün çalışmaların ortak fikri olması, Türk İslam Eserleri Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi ve Topkapı Sarayı Müzesi gibi ülkemizin önemli müzelerinin koleksiyonlarında hatırı sayılır sayıda eserin türbelerden gelmesi, Biritish Museum, Victoria and Albert Museum gibi müzelerin koleksiyonunda türbe kökenli eserler yer alması, müze olarak ziyarete açılan türbelerin en çok ziyaret edilen müzeler listelerinde uzun yıllar üst sıralarda

yer etmesine karşın türbeler ile müze ilişkisi müphem bir grilikte kalmıştır. 2017 yılında 2 milyon 480 bin 433 kişiyi ağırlayan Konya Mevlâna Müzesi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müzeler içerisinde birinci sırada (Anka, 2017), 2018 yılında Topkapı Sarayı Müzesi ve Ayasofya Müzesi'nin ardından 2 milyon 817 bin 386 kişi ile üçüncü sırada (Anadolu Ajansı, 2018), 2019 yılında 3 milyon 465 bin 155 kişi ile Ayasofya Müzesi'nin ardından ikinci sırada (Anadolu Ajansı, 2019), 2021 yılında 1milyon 507 bin 264 kişi (Arkeofili, 2022) ile yeniden ilk sırada yer almıştır. Maalesef, İstanbul Türbeler Müzesine bağlı türbeler ücretsiz ziyaret edilmeleri nedeniyle ziyaretçi istatistikleri bulunmamaktadır.

Bu çalışma boyunca, İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğüne bağlı türbeler ve koleksiyonları incelenerek bu sis perdesi aralanmaya çalışılmıştır. Türbeler ve müze ilişkisi bakışı etkileyen bir sis varmış gibi tam olarak görülememiştir. Bakışı etkileyen engeli kaldırmak amacıyla çalışma süresince müze tanımı, müze işlevleri ile türbeler koleksiyonu ve işlevleri mercek altına alınmıştır.

Çalışma kapsamında öncelikle Türkiye'de müzeciliğin gelişimi üzerine çalışmalar incelenmiştir. Makale, kitap ve tezlerin dahil edildiği alanyazın taramaları sonucunda 1999 yılı öncesinde çalışma sayısının sınırlı olduğu, 1999 yılından sonra dünyada ve ülkemizde müzecilik bölümlerinin açılması, yeni müzecilik tartışmaları sonucunda müzeciliğin daha görünür hale gelmesi, ülkemizde ve dünyada müze türleri ve sayısının hızla artması gibi nedenlerle çalışma sayısının hızla arttığı görülmüştür. Ancak bu çalışmaların genellikle tarih araştırması şeklinde geliştiği, yorum ve analizden daha çok alanyazın taraması üzerinde yükseldiği, son dönem akademik çalışmalarda arşiv belgeleri ile ilişki kurulduğu, arşiv belgelerinden kalan boşlukların, hikâye ve rivayetler ile doldurulmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda Türkiye Müzeciliğinin kökenleri arasında türbelere yer verilmemiş, hatta Cumhuriyetin ilanından sonra türbeler müze olarak ziyarete açıldıklarında da türbe – müze ilişkisine değinilmemiş, adeta yok sayılmıştır. Türbeler konusunda hazırlanan akademik tezler arasında türbeler ve müze ilişkisine atıf yapan tek tez Türbeler Müzesi envanterinden bazı eşyaların Sultan Reşat Türbesinde sergilenmesi (Güven, 1992) üzerinedir. Ankara Üniversitesinde Müzeoloji dersi için Prof. Dr. İbrahim Tunç Sipahi tarafından hazırlanan Türkiye'de Müzecilik ders notlarında “Osmanlılarda müze denebilecek yerlerin tekke ve türbeler olduğu da ileri sürülebilir” önermesi, herhangi bir açıklama yapılmamış olsa da önemlidir.

Yeni müzecilik tartışmalarıyla başlayan ve müzelerin hızla dönüşmesiyle devam eden süreç içerisinde dünyada müze algısı ve tanımı köklü bir şekilde değişmiştir. Müze türleri ve sayısı hızla çoğalmıştır. Bu gelişmeler ışığında yeni müze türleri içerisinde sayabileceğimiz yerli müzeleri ve topluluk müzeleri, iki önemli gelişmeyi tetiklemiştir. Müze ve toplum ilişkisinin yeniden ele alınması ve müzeleri yeniden şekillendirmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Yerli küratoryal etkinlikleri, araştırmacıları Batı'nın müze çizgisinin dışında alanları araştırmaya teşvik etmiştir. Batı tipi müze ve müze tarihi tek ve evrensel doğru olmaktan çıkmıştır. Batılı olmayan müze modelleri müze tarihinde kabul görmeye başlamıştır.

Türbelerin Türkiye'de müzeciliğin gelişimindeki yeri anlaşılmaya çalışılırken türbeler koleksiyonu üzerinden müze işlevleri tezde çalışılmıştır. Sergileme, koruma ve onarım işlevleri tezde koleksiyondan bu işlevleri gösteren eserler üzerinden incelenmiştir. Türkiye'de müzeciliğin gelişiminde türbelerin yeri müzeolojik yorumlar ile konumlandırılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ana sorusu türbelerin Türkiye'de müzeciliğin gelişimindeki yeridir. Yapılan değerlendirme sonucunda, öncelikle türbelerin Batılı olmayan bir müze örneği olduğu görülmüştür. İkinci olarak türbelerde bulunan koleksiyon aracılığıyla müze işlevlerinin gerçekleştirildiği ve Türkiye müzeciliğinin başlangıç tarihinin İstanbul Türbeler Müzesi örneğindeki türbeler aracılığıyla 15. yüzyıla kadar temellendirilebileceği anlaşılmıştır. Üçüncü olarak türbelerin müzeye dönüştürülmesinde türbelerin müze benzeri işlevlerinin rolü açıklanmış ve İstanbul Türbeler Müzesinin müze işlevleri değerlendirilmiştir. Değerlendirme ve sonuç bölümü çalışmanın kapsamı dışında kalan yeni olasılıklar ile noktalanmıştır.

5.1. Türbeler: Batılı Olmayan Müze Örneği

Mairesse ve Desvallées'e (2010) göre 18. yüzyılda, müze bildiğimiz şekilde tanımlanmadan önce, her uygarlığın bugün aynı kelime altında grupladığımıza az çok benzeyen bir dizi mekânı, kurumu ve kuruluşu vardı. Müzede tıpkı sanat eseri gibi bir başka dile tam olarak çevrilemez bir anlatıdır. Ancak müzeyi hangi dilde olursa olsun tanımamızı sağlayacak ipuçları vardır. Mead (1983) Maori karşılama-evini bir yerli müze örneği olarak tanımlarken oymaların, fotoğrafların, geleneksel silahların, değerli sanat nesnelerinin ve ata yadigârlarının depolandığı ve sergilendiği yerler olmasını vurgulamaktadır. Doğu Salomon Adalarındaki "gelenek evleri" Kreps

(2006) tarafından “müzeye çok benzer” olarak tanımlanırken benzer şekilde “değerli nesneleri saklamak ve sergilemek işlevleri kadar yerel sanat geleneklerinin çalışılabildiği ve saklandığı eğitim kaynakları işlevlerine” (s. 462) vurgu yapılmaktadır. Hem yerli hem de Batı müzelerinde nesneler iletişim kuracak ve bilgi aktaracak araçlar olarak işlev görmektedir ve bize anlatabildikleri hikâyeler ile değer kazanmaktadırlar (Kreps, 2006).

Bu alanda yapılan çalışmalar çoğaldıkça yerli müze modelleri ile Batılı müze modelini karşılaştıracak örneklerimiz çoğalacaktır. Müzeolojik birikimin artması ile yerli müze modelleri ve batılı olmayan arayışlar da yalnızca antropolojik çalışmaların konusu olmaktan çıkarak farklı toplulukların koleksiyonlarının hangi kurumlarca günümüze aktarıldığının incelenmesini de kapsayacak şekilde genişleyecektir. İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü’ne bağlı türbeler ve bu türbeler de biriken koleksiyon bu alanda çalışmalara ön açacaktır.

Türkiye müzelerindeki etnografik kültür varlıklarının önemli bir bölümü tekkelerden, camilerden ve saray hazinelerinden gelmektedir. Arık (1953), müze koleksiyonlarında yer alan bu eserler ile bu eserlerin müzeleştirilmesinden önceki durumlarını kıyaslayarak “bir derviş tekkesiyle, bir saray hazinesiyle bir milli müze arasında uçurum vardır. Bu uçurum, tarihçinin diline çevrilince “zaman” adını alır. Zaman adlı bu uçurumun dolması bir tekkenin veya bir sarayın müzeye çevrilmesi için ruhlarda bir ihtilal’in kopması” (s.11) gerektiğini savlamaktadır. Ancak aynı “zaman” bir derviş türbesinin milli bir müze olarak tanımlanabileceği bir geleceğe de açılabilir. Bunun için gereken ihtilal ruhlarda değil müze tanımında ve müze bilimindedir.

Türbeleri, müze-niteliğinde bir yapı olarak tanımlamamıza yarayacak ipuçları çok uzun zamandır müze tanımına içkin olarak bulunmaktadır. Ancak bu tanıma bu şekilde bakabilmek için gerekli düşünsel kapı ancak müze türlerinin çeşitlenmesi, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile dünyanın geri kalanında yapılan araştırmalara erişim, müze bilim alanında yürütülen tartışmalar ile müze kavrayışımızın değişimi ile mümkün olmuştur.

ICOM 1961 tamına müze tanımına dâhil kurumları sıralarken “tarihi anıtlar ve tarihi anıtların parçaları veya bunlara bağlı yapılar, örneğin resmi olarak kamuya açık olan katedral hazineleri, tarihi, arkeolojik ve doğal alanlar” da sıralanmaktadır. (Mairesse,

2017) ICOM 1961 tanımına dâhil edilen kurumlar içerisinde kamuya açık olmak kaydıyla katedral hazinelerinin sayılmış olması dikkat çekicidir. Bir koleksiyon olarak ele alınabilecek katedral hazinelerinin kamuya açılmak kaydıyla müze niteliği kazandığı düşünülmüş olmalıdır. Kamuya açıklık koleksiyonu toplanma kaygısından başka bir bağlama taşıyabilecek güce sahiptir. Türbeler koleksiyonu bu niteliklere sahiptir. Batılı ve Batılı olmayan müze modelleri arasındaki en önemli fark erişim esasları ve kamusal etkinlik alanına dönüşme noktalarında görünmektedir. Ancak müzenin Batılı tanımından farklıda olsa müze niteliğinde bir yapının geliştiği türbelerde nesnelere erişim konusundaki sınırlamanın daha az olduğu görülmektedir. Selin İpek, 1583 yılında Ayasofya'yı gezen W. Harborne'un türbeler hakkında görüşlerini şöyle aktarırken, "Henüz "müze" kavramının ortaya çıkmadığı bir çağda paha biçilmez eserlerin türbelerde sergilendiğini ve bu eserleri ziyaret etmenin herkese açık olduğunu, hatta ziyaretçilerin okuması için Kur'an'ı Kerimlerin açık olarak sunulduğunu söylemektedir. Topluma açık olmama ya da "toplumun belirli üyeleri ile sınırlandırılmış" kısıtlı erişimin türbeler için geçerli olmadığı görülecektir. Hatta Türbeler müzesi koleksiyonu incelendiğinde sadece ziyaret değil türbe koleksiyonlarının da her sınıftan insanın katkısına açık olduğu görülecektir. Türbeler Müzesi koleksiyonunda Padişahların bağışları ile sıradan insanların bağışları yan yana yer almaktadır.

1974 yılında halka açıklık kavramı yerine müze işlevlerine vurgu yapılmış, edinim, koruma ve iletişim sayılmıştır. Bu işlevlere sahip olması nedeniyle "museum nature" yani müze doğası olan tarihi, arkeolojik ve etnografik tüm alan ve anıtlar tanıma dâhil edilmiştir (Mairesse, 2017). Tanımın koşulları artırılırken, sınırları genişletilmiştir. Bu çalışmada, türbelerin birçok farklı kaynaktan beslenen edinim süreçleri, edinilen kültür varlıklarının korunması ve muhafazası örnekleri ve hatta bu eserler aracılığıyla sağlanan iletişim örneklerine yer verilmiştir.

1989 yılında müze tanımında yapılan güncelleme ile 1974 yılında müze tanımına eklenen "insanın ve çevresinin maddi kanıtları" ifadesi "doğal, arkeolojik ve etnografik anıtlar ve alanlar ile tarihi anıtlar ve alanların" müze doğasında kabul edilmeleri için edinim, koruma ve iletişim faaliyetlerinin konusu olarak eklenir (Mairesse, 2017).

2022'de kabul edilen yeni tanımda ise müze; "somut ve somut olmayan mirası araştıran, toplayan, koruyan, yorumlayan, sergileyen ve toplumun hizmetinde olan,

kâr amacı gütmeyen, kalıcı bir kurumdur. Halka açık, erişilebilir ve kapsayıcı olan müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Eğitim, eğlence ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunar; etik, profesyonel olarak ve toplulukların katılımıyla çalışır ve iletişim kurar.” (ICOM, 2024) şeklinde tanımlanmıştır.

İstanbul Türbeler Müzesi Koleksiyonunda yapılan incelemelerde türbelerde geniş bir koleksiyon toplandığı görülmüştür. Bu koleksiyon çalışmada detaylı olarak incelenmiş ve edinim, koruma, onarım, belgeleme ve sergileme işlevlerinin modern müzelerde olduğu gibi türbelerde de mevcut olduğu tespit edilmiştir. Türbe koleksiyonu edinim yolları ve konularına göre tasnif edilmiş ve halkın bağışları ve Saray kökenli eserlerin bir arada bulunması nedeniyle eşsiz bir nitelik taşıdığı görülmüştür. İcazetname alan hattatların levhalarını bağışlaması, III. Selim’in Kaba’ye örtü yaptırması ya da Eyüp Sultan’ın mezarının bulunuş öyküsünde olduğu gibi Türbeler koleksiyonunda incelenen sergileme örnekleri bu eserler ile sadece dekoratif, estetik bir işlev sağlanmadığı türbelerdeki sergilemenin bir iletişim işlevi de barındırdığı örnekler ile gösterilmiştir. Batı sınıflandırmalarından farklı da olsa türbelerde sürdürülen belgeleme örnekleri özellikle kişisel kullanım eşyalarının kimlere ait olduğunu yüzlerce yıl muhafaza etmiştir. Ayrıca türbeler üzerine yapılan tez ve incelemeler türbelerin özellikle kadın ziyaretçiler için bir sosyalleşme, rejenerasyon işlevi de taşıdığını vurgulamaktadır.

Bu tanımların tamamı türbeleri bir müze örneği olarak kabul etmemizi sağlayacak ipuçları ile donatılmıştır. Ancak bu müze ve sınıflandırmaları hiç kuşkusuz Batılı müzelerin kataloglarından, sergilemelerinden ve ziyaretlerinden farklıdır.

Yıldırım (2017), Mevlâna müzesi üzerine yaptığı tez çalışmasında bir yer aynı anda dini, laik ve daha birçok şey olabilir, “bir müze, dini ve laik, kamusal ve özel ya da doğulu ve batılı olarak tanımlanabilir” demektedir. Türbeler, Batılı olmayan müzelere bir örnektir. Anıtsal bir mezar yapısı olarak türbeler inanç merkezli yapılardır. Türbeler barındırdıkları koleksiyonları aracılığıyla yerine getirdikleri işlevler ile de müzedirler.

5.2. Türkiye Müzecilik Tarihi ve Türbeler

Talboys nesnelerin kültürel, tarihi, sosyal veya manevi önemi olmasına değinir ve müzeyi bu nesnelerden kamuya sunulmaya değer özelliklerdeki bulundugu yer

olarak tanımlamaktadır (Karadeniz, 2018). Birçok müzede kendine yer bulan türbeler koleksiyonunun müzelik değeri tartışmasıdır.

Bu çalışmada, İstanbul Türbeler Müzesine bağlı türbelerin koleksiyonunda sergileme, belgeleme ve iletişim işlevini yerine getiren eserler olduğu örnekler ile gösterilmiştir. Türkiye Müzecilik tarihinde hiç yer verilmeyen türbeler Türkiye Müzecilik tarihindeki en eski yapılardandır. Bu çalışma kapsamında İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğüne bağlı türbeler ele alındığından 1453 yılında İstanbul'un fethi sonrasında inşa edilmiş türbe örneklerine yer verilmiştir. Bu örneklerden yola çıkarak Türkiye Müzeciliğinin tarihinin İstanbul türbeleri aracılığıyla 15. yüzyıla kadar indirilebileceği tespit edilmiştir. İstanbul dışındaki türbelerin başkaca araştırmalara konu olması ile bu tarihin daha da geriye çekilebileceği düşünülmektedir.

5.3. Türbelerin Müze Olarak Ziyarete Açılması

1925'te Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanunun yayınlanmasının ardından Türkiye genelinde türbeler kapatılmıştır. Bu konuda hazırlanan kararnamenin 5. maddesinde, türbelerin kapatıldığı ve kıymete haiz olan türbelerin “emr-i muhafaza ve idaresi”nin Maarif Vekaleti'ne (Millî Eğitim Bakanlığı) devredildiği belirtilmiştir. Kurucu iradenin müze olarak işlevlendirme talimatları sonrasında Konya Mevlâna Türbeleri, Hacı Bektaş Türbe ve Dergâhı ve İstanbul Türbeler Müzesi gibi yapılar müzeye dönüştürülmüştür. Konya Mevlâna Dergâhının müzeye dönüştürülmesine dair 6 Nisan 1926 günlü kararda “Tarz-ı mimari nokta-i nazarından kıymeti ve Etnografyaya müteallik asar-ı ihtiva etmesi hasebiyle müze ittihazına elverişli olduğu” belirtilmiştir.

Koşay'a (1949) göre bu karar öncesinde dergâhın İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Halil Edhem ve Hars Müdürü Hamit Zübeyir'e incelettirilmiş ve verdikleri raporda türbenin Selçuklu ve Osmanlı sanat eserlerini ihtiva etmesi göz önünde tutularak tekke genel heyetiyle müzeye çevrilmiştir.

Türbelerin müze olarak ziyarete açılmasının iki önemli nedeni vardır. Birincisi halkın yoğun olarak ziyaret ettiği, kültürel pratiklerinin bir parçası olan mekânların Cumhuriyetin temel ilkeleri ile çatışmayacak bir şekilde yeniden ziyarete açılması

yani pratik bir ihtiyaç, ikincisi de zengin koleksiyonlara ev sahipliği yapan bu yapıların taşıdığı “kültürel” değerin sezgilenmiş olmasıdır.

1925 tarihli kararnamede “kıymete haiz” vurgusunun yer alması; türbeler ile ilgili kararlarda Halil Edhem, Hamit Zübeyir gibi devrin önde gelen müzecilerinin görüşlerine başvurulması; Konya Mevlâna türbesinin müzeye dönüştürülmesi kararında “Tarz-ı mimari nokta-i nazarından kıymeti” ve etnografik nitelikli eserler bulundurması nedeniyle müzeye dönüştürülmesinin uygun olacağının belirtilmesi gibi örnekler bu sezgisel durumun ifadesi olarak düşünülmelidir.

Türbelerin müzeye dönüştürülmesi sürecinde önemli bir değişikliğe gidilmeden genel heyetiyle müzeye çevrilmiş olmaları da türbelerin müze niteliğinde olduğunun bir kanıtı olarak düşünülebilir. Türbelerin müzeye dönüştürülmesi pratik ihtiyacın giderilmesi için iptidai bir keşif, bir buluş değildir, müze gibilik türbelerde içkindir, tekke ve zaviyelerin kapatılmasının ardından türbelerin müze olarak ziyarete açılması da bu durumun bir çeşit onaylanması, bu müze niteliğinde olma halinin kendini gerçekleştirmesi olarak görülebilir.

İstanbul Türbeler Müzesi, türbelerin geleneksel koleksiyonu ile bağlarını koparmadan Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı diğer müzelerin üstlendiği tüm görevleri yerine getirmektedir. Kalıcı bir sergileme mekânı bulunmaması bir eksiklik olsa da, kendi dokusunu koruyan Eyüp Sultan Türbesi, Nureddin Cerrahi Türbesi gibi örnekler ile geleneksel türbe sergilemesinin örneklerini günümüz ziyaretçileri ile buluşturmaktadır.

5.4. Yeni Olasılıklar

Batı’da müze kavramı gelişmeden, ya da bu batılı kavram dünyanın geri kalanında somut ve somut olmayan kültür varlıklarını koruma ve gelecek kuşaklara aktarmanın tek yolu olarak kabul edilmeden önce farklı kültürlerin kültürel varlıkların muhafazası için kendilerine özgü kurumları, yapıları olduğu artık dünya üzerinde kabul görmeye başlamıştır. (Kreps, 2006; Simpson, 2007; Mairesse ve Desvallées, 2010; Onur, 2014; Simmons, 2016 gibi) Bu tespit iki önemli sorun alanı üretmektedir. Birincisi Batılı-olmayan halkların kendi kültürel malzemelerini koruyamayacakları iddiası Batı’daki müzelerin koleksiyonlarını meşrulaştırmak için sıklıkla (Onur, 2014) başvurdukları argümanlardandır. Batılı-olmayan kültürlerin

müze benzeri yapılar, kurumlar oluşturmuş olması ve bu kurumlar aracılığıyla kültürel nesneleri nesilden nesile aktarması Batının büyük müzelerinin evrensel müze savunularını sorgulanır hale getirmektedir. Kaynak ülkelerin yeniden analizini zorunlu kılmaktadır. Örneğin ülkemizde türbelerin Batılı olmayan bir müze yapısı olduğunun kabul edilmesi yüzyıl başında türbelerden çeşitli yöntemler ile yurtdışına çıkarılan tüm kültür varlıklarının geri dönüşü için ahlaki ve hukuki zemini değiştirecektir. Kurumun kendisinden yasal yollar ile temin edilmemiş tüm kültür varlıkları bir “müzeden” başka yöntemler ile ele geçirilmiş demektir.

İkinci önemli nokta ise insanların farklı kültürel bağlamlarda kültür malzemelerini nasıl algıladıkları ve korudukları (Onur, 2014) gelecek kuşaklara aktarırken neleri öne çıkardıkları üzerine yapılacak araştırmalar farklı toplumların farklı epistemolojilerini ve öğrenme ihtiyaçlarını anlamamızı sağlayacaktır. Ülkemizde türbeler, Batı’dan müze kavramı adapte edilmeden çok önce, kültür varlıklarını sergiliyor, onarıyor, belgeliyor, gelecek kuşaklara aktarıyor ve bu koleksiyonlar aracılığıyla kamularıyla iletişim kuruyordu. Shaw (2002) haklı olarak “bir müze nesnesi ile bir ibadet nesnesi arasındaki ayrım çizgisi nedir? Dini inanç ile estetik beğeni arasındaki sınır nerede?” (s.144) sorularını sormaktadır. Bu sorulara yanıt vermeden önce, soruları çoğaltmak gerekir örneğin, “bir nesne aynı zamanda birden fazla kültürel alanı kapsayabilir mi?” ya da “inanç ile estetik beğeni arasında bir sınır olmak zorunda mıdır?” Micheal Foucault (2001) Kelimeler ve Şeyler kitabında Velazquez’in ölümsüz eseri Las Meninas’ı tahlil ederken aynadan yansıyan görüntü, kral ve kraliçenin uzamdaki varlığı ve izleyicinin eseri izlerken konumlanmak zorunda olduğu alanın kesiştiğini açıklamaktadır. Türbelere bağışlanan bir icazetname mekânın inanç değerini kendine yansıtan bir beklenti ile kendisine bakan türbe ziyaretçisinin estetik beğenisini etkilemeyi aynı anda hedefleyebilir.

Batılı olmayan müze modelleri ve küratoryal uygulamalarda, farklı kültürel bağlamlardaki insanların kültürel materyalleri nasıl algıladıklarına, değer verdiklerine, önemsediklerine ve koruduklarına dair anlayışımıza katkıda bulunacak çok şey vardır (Kreps, 2006). Türbelerde biriken koleksiyon, genellikle inanç ile estetik beğenin ortak zemini paylaştığını, ancak koleksiyonun aynı zamanda toplumsal bir iletişim amacı da taşıdığını düşündürmektedir. Ancak bu çalışma türbelerin ve İstanbul Türbeler Müzesi’nin Türkiye müze tarihindeki yeri ve hangi işlevleri yerine getirdiği ile sınırlıdır. Bu çalışmanın sonucunda türbelerin ülkemiz

müze tarihinde Batılı anlamda müzeler kurulmadan müze işlevini yerine getiren bir kurum olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonucun başka araştırmalar ile derinleştirilmesi coğrafyamızda Batılı normlarda müzeler kurulmadan, kültürel materyallerin nasıl algılandığı, sergilendiği, nasıl bir müze epistemolojisi ürettiği, “bir müze nesnesi ile bir ibadet nesnesi arasındaki ayrım çizgisinin” ne olduğu, bir nesnenin aynı zamanda birden fazla kültürel alanı kapsayıp kapsayamayacağı gibi soruların da yanıt bulmasını sağlayacaktır.

Ayrıca çalışma kapsamında yapılan alan yazın taraması sonucunda müzeolojik verilere ve yorumlara dayanarak Türkiye’de müzecilik tarihinin yeniden yazılması ve bu gelişim içinde farklı müze türlerinin de yerinin olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Türbelerin Türkiye’de müzeciliğin gelişimindeki yerinin de vurgulandığı yeni müzecilik tarihi yeni olasılıkları artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Prof. Dr. A., Öztürk, Doç. Dr. S., & Baş, Y. (2005). *Üç Devirde Bir Mabel Ayasofya*. Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Ambrose, T. ve Paine, C. (2006) *Museum Basics*. Routledge. Londra ve New York.
- Anadolu Ajansı. (2024, 18 Mayıs). <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/13001>
- Anadolu Ajansı. (2024, 21 Mayıs). <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/ayasofya-2019da-en-cok-ziyaret-edilen-muze-oldu/1722436>
- Anka Haber Ajansı. (2024, 20 Mayıs). <https://www.ankahaber.com.tr/kultur-sanat/2017-de-en-cok-ziyaret-edilen-muze-ve-oren-yerleri-h40253.html>
- Apaydın, C. (2017). Belgeler Işığında Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması Üzerine Bir Değerlendirme. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2017/2, Cilt:16, Sayı: 32, 149-171. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/378780>
- Arık, R. O. (1953). *Türk Müzeciliğine Bir Bakış*. Milli Eğitim Basımevi.
- Arkeofili. (2024, 21 Mayıs). <https://arkeofili.com/turkiyedeki-muze-ve-orenyeri-2021-ziyaretci-sayilari-aciklandi/>
- Artan, E. Ç. Etkileşim Düzlemi ve Tüketim Mekânı Olarak Postmodern Müzeler İstanbul'daki Özel Müzeler Üzerine Bir İnceleme. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, Özel Sayı: 2 (Aynalı Labirent: Küreselleşen Kentte Tüketim)*. 105-132. <http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/tr/pub/issue/7382/96646>
- Artun, A. (2019). *Mümkün Olmayan Müze*. İletişim Yayınları.
- Artun, A. (2012). *Müze ve Modernlik Tarih Sahneleri Sanat Müzeleri I*. İletişim Yayınları.
- Atagök, T. (1999). Müze Mimarisi. *Yeniden Müzeciliği Düşünmek*. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi. İstanbul
- Ayaşlıoğlu, M. (1949). İstanbul'da Mahmut Paşa Türbesi. *Güzel Sanatlar Dergisi*, (6), 1-5. Milli Eğitim Basımevi.
- Baki Nalcıoğlu, Z. S. (2023). Müzeler Değişiyor: Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(29), 206-217. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3065321>
- Bayram, S. (2000). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yıldönümü Münasebetiyle Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde Bulunan 12 Zilkade 1262 H./02 Ekim 1846 Tarihli Teberrukat Eşyası Tespit Defteri. *Eyüp Sultan Sempozyumu III Tebliğler*, 420-427. Eyüp Sultan Belediyesi Kültür Yayınları

- Bıçakçı, İ. (2004). İletişim Ve Siyasal Ekonomi Düzleminde Globalleşme Gerçeği Ve Türkiye. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (19). <https://doi.org/10.17064/iüifhd.16025>
- Boylan, P. (2002). Culture and World Trade. *ICOM NEWS*, (1)
- Bozkurt, N. (2001). Kadem-i Şerif. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kadem-i-serif> . (erişim 28.05.2024).
- British Museums Association. (2024, 20 Mayıs). What is a musem? <https://www.museumsassociation.org/about/faqs/#what-is-a-museum>
- Cengiz, H. (2010). İstanbul Müzeleri Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* (16), 277-332. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/652830>
- Cengiz, H. (2011). Türklerde Defin Olgusu Ve İstanbul Padişah Türbeleri. *Din ve Hayat, Tdv - İstanbul Müftülüğü Dergisi*, (14) https://www.academia.edu/38230622/T%C3%BCrklerde_Defin_Olgusu_ve_%C4%B0stanbul_Padi%C5%9Fah_T%C3%BCrbeleri
- Chure, D. (2000). New Threats to Old Bones-The Theft of Fossil Vertebrates from Museum Collections. *CRM 23* (5) 18-22. <https://corpora.tika.apache.org/base/docs/govdocs1/265/265120.pdf> [erişim 14.08.2023]
- Christidis, L., Vinod, D., Monaghan, P., Carrillo-Huffman, Y., & Huffman, K. (2008) Engaging with Creator Communities: The Way Forward for Museums. *The International Journal of the Inclusive Museum*. **Ahmedabad** 1(2), 1-6. <https://doi.org/10.18848/1835-2014/CGP/v01i02/44490>
- Crimp, D. (1980). On The Museum Ruins. *October*, Vol. 13 (Summer, 1980), 41-57. The MIT Press. <http://www.jstor.org/stable/3397701>
- Çapçioğlu, İ. (2008). Cultural Globalization and Global Flow of Popular Culture. *World Applied Sciences Journal*, 4 (1), 10-15. https://www.researchgate.net/profile/Ihsan-Capcioglu/publication/27570335_Cultural_Globalization_and_Global_Flow_of_Popular_Culture/links/5a8172b6aca2726ad8489df6/Cultural-Globalization-and-Global-Flow-of-Popular-Culture.pdf
- Çelik, A. A. (2013) (Yayın No. 345624) [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Derman, M. U. (2015). İstanbul'da Hat Sanatı. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İBB Kültür A.Ş. Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1995). *Dünya'da Küreselleşme Ve Bölgesel Bütünleşmeler*. Alt Komisyon Raporu. DPT Yayınları.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2017, erişim 2024, 10 Nisan). <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/376/kabir-veya-turbe-yaptirmanin-hukmu-nedir>

- Duncan, C. (1991). *Art Museums And The Ritual Of Citizenship*. 88-103. In I. Karp & S.D. Lavine (Eds) *Exhibiting Cultures: The Poetics And Politics Of Museum Display*. Washington, Dc: Smithsonian Institution.
- Düzenli, H. İ. (2015). *İstanbul Türbeleri*. Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, İBB Kültür A.Ş. Yayınları.
- Edhem, H. (1932, 10 Temmuz). I. Türk tarih kongresi.[Müzeler]. Türk Tarih Kurumu.<https://www.ttk.gov.tr/kongreler/i-turk-tarih-kongresi-02-11-temmuz-1932-ankara/>
- Eldem, E. (2005). *İstanbul'da Ölüm Osmanlı-İslam Kültüründe Ölüm ve Ritüelleri*. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Eyice, S. (1985). Arkeoloji Müzesi ve Kuruluşu. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. 1596-1603. İletişim Yayınları
- Eyice, S. (1990). Müzeciliğimizin Başlangıcı ve Türk-İslam Müzeleri. *Müze/Museum* Ed. İnci Bayburtluoğlu, 2-3, Temmuz 1989-Haziran 1990, 5-8. Kültür Bakanlığı.
- Erbay, F. (2019) *The Historical Development of Museology in Turkey*. (Yayın No. 578855)[Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler*. İmge Kitapevi.
- Gahtan, M. W. ve Donatella, P. (2015). *Museum Archetypes and Collecting in the Ancient World*. Brill, Leiden
- Gerçek, F. (1999). *Türk Müzeciliği*. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Gidens, A. (1980). *The Consequence Of Modernity*, Cambridge
- Gingsburg, V. ve Mairesse, F. (1997). Defining A Museum: Suggestions for an Alternative Approach. *Museum Managment and Curatorship*, 16(1), 15-33. <https://doi.org/10.1080/09647779700301601>
- Gümüş, E. (2024). 18 Zilhicce 1262 (7 Aralık 1846) Tarihli İlmühabere Göre Sultan II. Mahmud Hân Türbesi'nde Mevcut Teberrükât ve Mefrûşâtın Sayısı. *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*. Değerlendirme Aşamasında.
- Gürbey, H. Gül, M. ve Taşgın, H. (2022). Tekke Ve Zaviyelerini Kapatılmasının Ardından Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndaki Eşyaların Durumu. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2022(101), 421-440. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2390952>
- Güven, E. (1992). *Eyyüp Sultan Türbesindeki Eserlerin İncelenerek Sultan Reşad Türbesinde Sergilenmesi*. (Yayın No. 21075)[Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Güven, E. (1998). Eyüp Sultan Türbesi'ne Vakfedilen Eserler. *Eyüp Sultan Sempozyumu II Tebliğler*. 312-319. Eyüp Sultan Belediyesi Kültür Yayınları
- Harmanşah, R., Tanyeri-Erdemir, T. ve Hayden, R. M. (2014). Secularizing the Unsecularizable: A Comparative Study of the Hacı Bektaş and Mevlana Museums in Turkey. *Choreographies of Shared Sacred Sites*, Ed. by Elazar Barkan and Karen Barkey. 336-367. Columbia University Press.
- Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu*. Metis Yayınları.
- Heijnen, W. (2010). The new professional: Underdog or Expert? New Museology in the 21th century. *To understand New Museology in the 21st Century Sociomuseology*, 2010 (3), 13-29. <https://core.ac.uk/download/pdf/48580359.pdf>
- Hoberman, R. (2011). *Museum Trouble: Edwardian Fiction and the Emergence of Modernism*. University Of Virginia Press, Charlottesville And London
- Hooper-Greenhill, E. (2001). Cultural Change In Museums: Professional Issues, Taking The Lead. *University of Leicester Department of Museum Studies Online Papers*.
- Hopkins, O. (2021). *The Museum From Its Origins to the 21st Century*. Frances Lincoln.
- Huyssen, A. (1999). *Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek*. (Çev., Kemal Atakay) İstanbul, Metis Yayınları. (Orijinal çalışma 1995'te yayımlandı)
- ICOM. (2020). 224 Years Of Defining The Museum. https://icom.museum/wp-content/uploads/2020/12/2020_ICOM-Czech-Republic_224-years-of-defining-the-museum.pdf
- ICOM. Museum Defination, <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> [erişim 08.05.2024].
- İpek, S. (2005). Osmanlı'da Sandukalara Örtü Örtme Geleneği ve Eyüp Sultan Haziresindeki Taş Lahit. *Eyüp Sultan Sempozyumu IX Tebliğler*, 322-37. Eyüp Sultan Belediyesi Kültür Yayınları
- Karadeniz, C. (2017). Müze ve Toplum: Müzeyle Topluma Ulaşmak. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6(8), 19-37. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/396204>
- Karadeniz, C. (2018). *Müze, Kültür Toplum. Çağdaş Müze ve Müzenin Toplumsal İşlevleri*. İmge Kitapevi.
- Karadeniz, C. (2023). *Ders İçerikleri*. 2. hafta. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/124154/mod_resource/content/1/2.hafta.pdf
- Karadeniz, C. (2024). *Ders İçerikleri. Müze ve Toplum giriş*. <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=2756>
- Karaman, F. (2018). Eğitimde Bilimsel Bir Belge: İcazetnâme ve İçeriği. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Bahar 2018 / 9(1)* 9-20. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article->

<file/512752#:~:text=%C4%B0cazetnamelerin%20metinleri%20e%C4%9Fitim%2C%20k%C3%BClt%C3%BCr%20ve,ve%20hizmetlerini%20kronolojik%20olarak%20aktarmaktad%C4%B1r.>

- Kandemir, Ö. ve Uçar, Ö. (2015). Değişen Müze Kavramı ve Çağdaş Müze Mekanlarının Oluşturulmasına Yönelik Tasarım Girdileri. *Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 5(2) 17 – 47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/192412>
- Koşay, H. (1949). Tekke Ve Türbeler Kapandıktan Sonra. *Güzel Sanatlar Dergisi*, 6, 1-5. Milli Eğitim Basımevi.
- Kreps, C. (2006). *Non-Western Models of Museums and Curation In Crosscultural Perspective*. A Companion to Museum Studies, S. Macdonald (Ed.). Blackwell Publishing. <https://doi.org/10.1002/9780470996836.ch28>
- Kutluay, S. (2014). *Evkaf-ı İslamiye Müzesi'nin Kurulmasını Hazırlayan Ortam ve Kurucuları*. Türk ve İslam Eserleri Müzesi 100 Yıl Önce ve 100 Yıl Sonra. 7-42. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2024, 02 Şubat). Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği. <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14442/muzeler-ic-hizmetler-yonetmeliği.html>
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. (2024, 24 Mayıs). İstanbul Türbeler Müze Müdürlüğü. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44099/istanbul-turbeler-muze-mudurlugu.html>
- Lee, P. Y. (1996). In The Name of The Museum. *Museum Anthropology* 20(2), 7-14. <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/mua.1996.20.2.7> [erişim 18.11.2023] .
- McLaughlin, D. (1998). The Blockbuster Phenomenon: Trends in Australia and Overseas. Australasian Science and Technology: Exhibitors Network. Focus on Issues. http://www.astenetwork.net/issues/blockbuster_phenomenon.html [erişim 04.08.2018].
- Madran, B. (1999). *Müze Türleri*. Yeniden Müzeciliği Düşünmek. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.
- Madran, B. ve Önal, Ş. (2000). *Yerellikten Küreselliğe Uzanan Çizgide Tarihin Çokpaylaşımlı Vitrinleri: Müzeler ve Sunumları*. Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme. Tarih Vakfı Yayınları.
- Mairesse, F. ve Desvallées, A. (2010). *Key Concepts of Museology*, Armand Colin.
- Mairesse, F. (2017). *Définir le musée du XXIe siècle*. ICOFOM. Paris https://icofom.mini.icom.museum/wp-content/uploads/sites/18/2022/03/2017_definir_le_musee_du_XXIe_siecle.pdf
- Mathur, S. (2005). Museums And Globalization. *Anthropological Quarterly*, 78(3), 697-708. <https://doi.org/10.1353/anq.2005.0037>.
- Museums Association. (2024, 05 Nisan). <https://www.museumsassociation.org/about/faqs/#what-is-a-museum>
- Mülayim, S. (2009). Kronolojik Notlarıyla 19. Yüzyıl Osmanlı Müzeciliği. *Osmanlı Araştırmaları XXXIV, Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı*, II, 175 – 201.

- Müller, I. (2020). The Local Museum in the Global Village. *transcript Museum*, 46. Verlag.
- New York Almanack. (2022). <https://www.newyorkalmanack.com/2022/09/gustav-stickleys-1903-exhibitions/>
- Nişancı, S. (2014). Mirası Gelecek Kuşaklara Taşımak. *Keşkül*, 31, 102- 113. Timaş Yayınları.
- Ogan, A. (1947). *Türk müzeciliğinin 100. yıl dönümü*. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Onur, B. (2014). *Yeni Müzebilim*. İmge Kitapevi. Ankara. 2014
- Orman, İ. (2012) Türbe. TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/turbe> (erişim 28.08.2024).
- Oruçoğlu, Z., (2002). Toplumsal Uyum Merkezi Olarak Müzeler, *Sanat Ve Sosyal AdanmışlıkSanart 5. Uluslararası Sempozyumu*, ODTÜ/Ankara, 1-3 Mayıs 2002.
- Önder, M. (1989). Atatürk ve Müzeler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 6(6), 63-74.
- Öz, T. (1970). *Yurdumuzda Müzeler Nasıl Kuruldu? Neler Yapıldı? Neler Yapılması Gerekli?*.VII. Türk Tarih Kongresi. Ankara <https://ttk.gov.tr/vii-turk-tarih-kongresi-25-29-eylul-1970-ankara-ii-cilt/>
- Özkafa, F. (2013). Kur'an Sanatını Koruyan Gelenek: Meşk ve İcazet Usûlü. *1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi*, (18), 28-31.
- Özkasım, H. ve Ögel, S. (2005). Türkiye’de Müzeciliğin Gelişimi. *İtüdergisi, Sosyalbilimler*, 2 (1), 96-102.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*.Cilt II. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı
- Prösler, M. (1996). Museums and Globalization.*Theorizing Museums*, Blackwell Publisher.
- Prior, N. (2006). *Postmodern Restructuring*.A Companion to Museum Studies, S. Macdonald (Ed.). Blackwell Publishing
- Rectanus, M. W. (2006). Globalization: Incorporating the Museum, A Companion to Museum Studies, S. Macdonald (Ed.). Blackwell Publishing
- Resmi Gazete. (2024, 10 Şubat). Tekke Ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine Ve Türbedarlıklar İle Bir Takım Unvanların Men Ve İlgasına Dair Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/243.pdf>
- Resmi Gazete. (2024, 10 Şubat). Tekke ve Zaviyeler Hakkında Kararname. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/168.pdf>
- Resmi Gazete. (2024, 10 Şubat). Türbe Tekke ve Zaviyelerdeki Eşya Hakkında. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/248.pdf>
- Resmi Gazete. (2024, 10 Şubat). Mimar Sinan Türbesinin Onarımı. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2233.pdf>

- Resmi Gazete. (2024, 10 Şubat). 677 Sayılı Kanuna Fıkra Eklenmesi.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7448.pdf>
- Resmi Gazete. (2024, 10 Şubat). Eyüp Türbesinin umuma Açılması.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7627.pdf>
- Resmi Gazete. (2024, 10 Şubat). Eyüp Türbesinden Ücret Alınmaması.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9658.pdf>
- Reyhanlı, T. (1983). İngiliz Gezginlerine Göre XVI. Yüzyılda İstanbul'da Hayat (1582-1599).
Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Robertson, Roland, (2003). The Conceptual Promise Of Glocalization: Commonality And
Diversity, In *Proceedings Of The International Forum On Cultural Diversity And
Common Values*. Seoul, 2003, 76-89
- Rochester Institute of Technology. (2022, 6 Eylül) by Felicia Swartzenberg
<https://www.rit.edu/news/symbiotic-partnership-tells-story-first-traveling-art-exhibition-us>
- Simmons, J. E. (2016) *Museums A History*. Rowman & Littlefield.
- Shaw, W. M. K. (2004). *Osmanlı Müzeciliği, Müzeler, Arkeoloji Ve Tarihin
Görselleştirilmesi*. İletişim Yayınları.
- Shaw, W. M.K. (2002). *Tra(ve)ils of Secularism: Islam in Museums from the Ottoman Empire
to the Turkish Republic*. 133-155. In *The Invention of Religion*, Derek Peterson, New
Brunswick and New Jersey: Rutgers University Press.
- Schubert, K. (2004). *Küratörün Yumurtası*, Çev. Rana Smith, İstanbul
- Smith, C. S. (2006). *The Future of the Museum*. A Companion To Museum Studies, S.
Macdonald (Ed.). Blackwell Publishing
- Simpson, M. G. (2007). *Charting The Boundaries*. Museum Revolutions How Museums
Change and Are Changed. Routledge.
- Sipahi, Prof. Dr. İ. T. (2024). *Müzeoloji Ders.
Notları*. <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=123780>
- Soyuer, Z. A. (2019). Hat Sanatında İcazetname Ve Ketebe Geleneği. (Yayın No.
541429)[Yüksek Lisans Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Su, K. (1965). *Osman Hamdi Bey'e Kadar Türk Müzesi*. İCOM Türkiye Milli Komitesi
Yayınları
- Şahin, M. (2019). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Müzecilik 1846-1938. (Yayın No.
569940)[Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Şahin, S. (2014). *Yüzyıllık Geçmişle Türk ve İslam Eserleri Müzesi*. Türk ve İslam Eserleri Müzesi 100 Yıl Önce ve 100 Yıl Sonra. 43-66. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Şahin, S., Kutluay, S., & Çelen, M. (2014) *Türk ve İslam Eserleri Müzesi 100 Yıl Önce 100 Yıl Sonra*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Şehsuvaroğlu, H. (2005) *Asırlar Boyunca İstanbul*. Cumhuriyet Gazetesi Yayınları. İstanbul
- Tezcan, H. (2006). *Osmanlı Sarayının Çocukları, Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri*. 63-64
- Thomas, N. (2016). *The Return Of Curiosity What Museums are Good For in the 21st Century*, Reaktion Books Ltd.
- Topink, R. (2018). Çin ansiklopedisi. *Sabah Ülkesi*, 56. <https://www.sabahulkesi.com/2018/08/16/cin-ansiklopedisi/>
- Transfermarkt. (2023, 07 Haziran). https://www.transfermarkt.com.tr/superlig/besuchertzahlen/wettbewerb/TR1/plus/?saison_id=2022
- TUİK. (2023, 07 Haziran). Kültürel Miras İstatistikleri, 2022 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kulturel-Miras-Istatistikleri-2022-49749>
- TUİK. (2023, 07 Haziran). Sinema ve Gösteri Sanatları İstatistikleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cinema-and-Performing-Arts-Statistics-2022-49695>
- Türk Ve İslâm Eserleri Müzesi Rehberi. (1939).İstanbul Devlet Basımevi.
- Türker, R. (2014). Evkaf-ı İslamiye Müzesinin Kuruluşunun 100. Yılı ve Vakıf Müzeleri (Panel). Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Tremblay, F. (2002). We Are No Longer Alone, *Icom News*, No. 1
- Ünsal, Deniz. (2012). *Müze, Katılım ve Yurttaşlık*. Müzebilimin ABC'si. Ege Yayınları.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2024, 03 Eylül). 1997 Numaralı Topkapı Saray-ı Hümayununda Harem-i Şerif-i Hazret-i Nebvî'de Menkûl Murassaât Ve Teberrükât Adlı Defterde Bulunan Teberrükât Eşyalarına Ait Fotoğraflar. <https://www.vgm.gov.tr/kurumsal/vakif-kayitlar-arsivi/belge-ornekleri>
- Vergo, P. (1989). *New Museology*. Reaktion Books Ltd. London
- Watson, S. (2007). *Museums and Their Communities*. Museums and Their Communities (ed. Sheila Watson). Routledge. London
- Wikipedia. Baccarat. (2024, 23 Şubat). [https://en.wikipedia.org/wiki/Baccarat_\(company\)#cite_note-bac2-9](https://en.wikipedia.org/wiki/Baccarat_(company)#cite_note-bac2-9)
- Yetkin, Ş. (1998). "Abbâsîler", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/abbasiler#2-sanat>(erişim 27.05.2024).

- Yıldırım, H. (2017). *The Transformation Of A Religious Site Into A State Museum In Turkey: The Case Of The Mevlana Museum*. (Yayın No. 481953) [Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, S. (2012) *Türbe Ziyaretlerinin Sosyolojik Anlamı*. (Yayın No. 321711) [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Young, L. (2002). Globalisation, Culture And Museums. *Icom News*, No. 1
- Young, L. (1999) Globalisation, culture and museums: A review of theory. *International Journal of Heritage Studies*, 5: 1, 6 — 15
<http://dx.doi.org/10.1080/13527259908722242>
- Yücel, E. (1999). *Türkiye’de Müzecilik*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Ziyrek, A. (2014). Şeyh Yahya Efendi ve Aziz Mahmud Hüdâi Türbeleri ile Bu Türbelerdeki Bazı Eşyalar Hakkında. Uluslararası İstanbul Tarihi Yarımada Sempozyumu 2013, 783 – 798. İSTYAM- Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.

EKLER

Ek 1. İzin Belgeleri

Ek 2. Tekke Ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine Ve Türbedarlıklar İle Bir Takım Unvanların Men Ve İlgasına Dair Kanun

Ek 3. Tekke Ve Zaviyeler Hakkında Kararname

Ek 4. 16.9.1925 Tarihli Ve 2509 Sayılı Türbe Tekke Ve Zaviyelerdeki Eşya Hakkında Karar

Ek 5. İstanbul Asariatıka Müzeleri Umum Müdürlüğünün 14 Haziran 1932 Tarihli Ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdüriyetine Hitaplı Yazısı

Ek 6. Mimar Sinan Türbesinin Onarımı Konusunda 23 Ekim 1932 Tarihli Resmi Gazetede Yayınlanan Kararname

Ek 7. 23 Eylül 1940 Tarihli İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni Riyasetine Hitaplı Yazı

Ek 8. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Umum Müdürlüğü'nün 14 Temmuz 1941 Tarihli Ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğüne Hitaplı Yazısı

Ek 9. Resmi Gazete 4 Mart 1950 Tarih Ve 5566 Sayılı Kanun

Ek 10. Eyüp Sultan Türbesi Hakkında 10 Ekim 1950'de Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı

Ek 11. Eyüp Sultan Türbesinin Ücretsiz Olması Hakkında 18 Temmuz 1957'de Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı

Ek 12. 1966 Tarihli Protokol

Ek 13. 7 Şubat 1990 Tarih Ve 3612 Sayılı Kanun

Ek 14. Aziz Mahmud Hüdayi Gümleği ile Yahya Efendi Gümleği Fotoğrafları

Ek 15. Osman Hamdi Bey'in Türbe İçeren Tabloları

Ek 16. Türbe Fotoğraf Örnekleri

Ek 17. Nureddin Cerrahi Türbesi Restorasyon Öncesi ve Sonrası Fotoğraflar

Ek 18. Kademi Şerif Vitrin Fotoğrafları

Ek 19. Türbeler Müzesi Müdürlüğüne Bağlı Olan Türbeler

Ek 20. Léon de Laborde'un Konya surları gravürü

Ek 21. Topkapı Sarayı Müzesinde muhafaza edilen Sanduka örtüsü üzerindeki kağıt etiket ve 1997 Numaralı Topkapı Sarayı Hümâyununda Harem-i Şerîf-i Hazret-i Nebvî'de Menkûl Murassaât Ve Teberrükât Adlı Defterde Bulunan Teberrükât Eşyalarına Ait Fotoğraflar

Ek 22. Eser Örnekleri

Ek 1. İzin Belgeleri

İSTANBUL TÜRBELER MÜZESİ MÜDÜLÜĞÜNE

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzecilik Yüksek Lisans programında tez aşamasında öğrenciyim. Ülkemiz Müzecilik Tarihinde Türbelerin Yeri konulu Yüksek Lisans tezimde İstanbul Türbeler Müzesi tarihi, bağlı türbelerin ziyarete açılışları ve envantere kayıtlı eserler üzerine çalışmak istiyorum. Çalışmamda konusunda kurumunuzca gerekli kolaylığın sağlanması hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.17.05.2024

Serkan NİŞANCI

Arkeolog / Yüksek Lisans Öğrencisi

Adres:

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
İstanbul Türbeler Müze Müdürlüğü

Sayı : E-33959026-155.03-5171041
Konu : Tez Çalışması (Serkan Nişancı)

22.05.2024

Sayın Serkan NİŞANCI

İlgi : Serkan NİŞANCI'nın 17.05.2024 tarihli başvurusu.

İlgi başvurunuzla, "Ülkemiz Müzecilik Tarihinde Türbelerin Yeri" konulu tez çalışmanız kapsamında, Müdürlüğümüze bağlı türbelerde çalışma yapabilmek için izin talebinde bulunmaktasınız.

Müdürlüğümüze bağlı türbelerde çalışma yapmanız, Müdürlüğümüzden randevu alma koşuluyla, hafta içi mesai saatlerinde, Müdürlüğümüzün belirleyeceği şartlar ve ilgili yönerge hükümlerine uyularak, tez çalışmanızın bir örneğinin Müdürlüğümüze iletilmesi şartıyla görevli personelin refakatinde uygun görülmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Ebuzer GÜMÜŞ
Müze Müdür V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: CF558AFB-4E6B-4E0C-B4E5-F06F28F51457 Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ktb-ebys>
Cankurtaran Mahallesi, Gülhane Parkı İçi No: 15 Posta Kodu: 34122 - Fatih/İSTANBUL Bilgi için Burcu ARI
Telefon: (212) 518 29 19 Belgeçer: (212) 517 05 44 İşçi
turbelermuzesi@ktb.gov.tr
KEP Adresi: istanbulkulturturizm@hs01.kep.tr

Türkiye

Ek 2. Tekke Ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine Ve Türbedarlıklar İle Bir Takım Unvanların Men Ve İlgasına Dair Kanun

آبونه شرايطى
سنة لکى ۱۵۶ نسخه اعتباريله
۳۹۰ غروش
آلى آيى : ۷۸ نسخه
اعتباريله ۱۹۵ غروش
طشده اچون سئلهكى بوسته اجرى
داخل اولديغى حالده ۴۶۵، آلى
ايلى ۲۳۵ غروش

رسمى جريدك

تأسيس تاريخى : ۷ تفرين اول ۱۳۳۶

پارار
۱۳ كانون اول ۱۳۴۱
۲۶ جاذى الاول ۱۲۴۴
ادارى و تيجيرى معاملات اچون
مطيهات مديرى و عوميه سنده
رسى خريده و لغريات مديريتته
مراجعت اولنور
هر نسخه سى ۱۰۰ پاره در

نومرو : ۲۴۳

توركيه جمهوريتك رسمى غزته سيدر

سنة : ۳

قانونلر

استعماليله بو عنوان وصفنلره عائد خدمت ايضا و كسوه اكتسابى ممنوعدر . توركيه جمهوريتى داخلنده سلاطينه عائد ويا برطريقه ويا خود حر منفعته مستند اولانلرله بالعموم سائر تربلر مسدود و تربه دارانلر ملغادر . سد ابدلش تكبه ويا زاويلرى ويا تربلرى آچانلر ويا خود بونلرى يكيكن احداث ابدنلر ويا آيين طريقت اجراسنه مخصوص اولارق ولو موقه اولسه بيله ير و بره نلر ويا قايدهكى عنوانلرى طاشيانلر ويا بونلر مخصوص خدمتاي ايضا ويا قايقت اكتسابيله بن كيمسه لر اوج آبدن اكسيك اولماق اوزره حبس والى ليرادن آشاغى اولماق اوزره جزاى نقدى ايله عز لانديريلىر .
ايكنجى ماده - اشبو قانون نئرى تاريخندن معتبردر .
اوجونجى ماده - اشبو قانونك اجراسنه اجرا و كچليرى هيئى مأمورددر .
۳۰ تفرين ثانى ۱۳۴۱ و ۱۳ جاذى الاول ۱۳۴۴

تكميل وزاويلرلر سدرلر سدر و سدر دارلر ابد بر طاقم عنوانلرلر منع و القاسه داب قانونه نومرو : ۶۷۷

برنجى ماده - توركيه جمهوريتى داخلنده كرك و نف صورتيله كرك ملك اوله رق شيخك تحت تصرفنده كرك صور آخرله تأسيس ابدلش بولناز بالعموم تكبيلر وزاويلر صاحبلىرلك ديكر شكلده حق ملك و تصرفلى باقى قالى اوزره كاملا سد ابدلشدر . بونلردن اصول موضوعه سى دائره سنده فى الحال جامع ويا بر جد اولارق استعمال ايديلنلر ابقا ايديلير .
ملى العموم طريقتلره شيخك ، درويشلك ، سرك ، لك ، ددملك ، سيدلك ، جليلك ، باباى ، اميرلك ، نقيبك ، خليفه لك ، فالجلىق ، بوجيلىك ، اوفور و جيكلك ، و غايدين خبر و برمك و مراده قاووشد برقى مقصديله نسخه جيلق كچى عنوان وصفنلرلك

تعميللر

اداره خصوصيه لر طرفندن ملكيتلرلك مزايده به وضع ابدلديكى آكلاشيلديغندن مقررات و تبليغات سابقه احكامنه رعيت اولونمى لزومك تا ميني اوقاف مديريت عوميه سندن بيلديرلديكى باش و كالت جليله دن اشعار بيورولمشدر . ۲۴۱۳ نومرولى قرارنامه احكامنه مقياس معامله ايضاسى صورتيله يا كشللرله ميدان و برله مى تعميماً تبليغ اولنور .
۳ كانون اول ۱۳۴۱

§ تكايا وزاويلرلك سدى حقندن قرارنامه ك دردئى ماده سى موجبجه تكبيلر وزاويلرلدن مكتب اتخاذنه الوريشلى اولانلرلك مشتب اوله رق استعمالى الوريشلى اوليانلرلك مستفى منها وقافه عائد ۱۹ مائس ۳۲۷ تاريخلى قانونه نوبقاً اوقاف اداره لرى طرفندن نقد ايله اسقبدالى و حاصل اولاجى پاره ايله ايجاب ايدن محللرده مكتب انشا و اداره خصوصيه لر دور اولونمى مقتضى بولنديغى حالده بعض ولايتلرده تكبيلر بنالرينك

اعلانلر

عائد اولان عرصه به ده بوزاللى ليرا كه جماعيك بوزاللى ليرا حكومت جانيندن ورود ايدن هيئت مخنه طرفندن بدل تقدير ايديله رك خسته خانه به الحاق ايدلك اوزره و ايايده كى قانون مخصوصنه نوبقاً حامله استعمال كيمى اجرا قلنديغندن بوياده كى علاقه دارانك راءتراضلر اولديغى تقديرده ۱ كانون اول ۱۳۴۱ تاريخندن ۱۵ كانون اول ۱۳۴۱ تاريخنه قدر نمونه خسته خانه سى سرباقنه سراجمئلرلى اعلان اولنور .
۳-۷

آنقره نمونه خسته خانه سى سرباقنلرله :
آنقره نك مقدم محله سنده مقيد و خسته خانه جوازنده كائن اولوب متوفى مهاجر سيدعللى دن محلول ايكي باب خانه اصالنده ايكي قطعه عرصه دن ايكي باب خانه برباب اوله رق سيد علين محلول درويشده اوج حصه سى خزينه ماليله و بر حصه سى ورئه نه عائد اولوب تمامنه سكر بوزليرا و اتصاليده بولنان سرقوم عليك باجناغى ابوبه عائد عرصه به ايكي بوزليرا و صاطى قادين ورئه لرله

تجارت ولایت ملیر سمنه :
 زبرده جنس و بهاری عمر مادک ت مادن نظامنامه سکه قری بیتی مادمسی مدل ۱۲ نیسان ۱۳۴۱ تاریخی و ۶۰۸ نومردی قاتوک بزنجی مادمسی موبینجه مکتوفاً
 امالسی مقرر اولدیندن طالب اولانلرک باستندا تجارت وکالت جلیهسته مراجعتری اعلان اولنور .

ولایت	قضایی	تاجیه	قریه و یا موقی	مادک جنس	جرری	امتیاز تاریخی	حصه مقداری
دکزی	قریه قراماچ	۰	کوسن	قروم	۱۲۵۸	۳۰ حریران ۳۲۸	تجای حکومت انتقال ایلندر
زوتونلوق	ارکلی	۰	کپاز	مالفاز	۲۲۷	۲۶ تموز ۳۲۶	» ۵۰ ٪
۰	۰	۰	پوروک	۰	۲۰۸	۲۶ مئه	» ۵۰ ٪
قسلمونی	بارمین	۰	قوریمه شیل	لیکینیت	۴۴۰۵	۷ آغستوس ۱۲۹۰	» ۳۶ حصه اعتبارله ۴
ساروخان	آقحصار	۰	سر سره جک	سوده	۵۱۳	۱۹ کلون ثانی ۳۲۶	» ۰ ٪
۰	آلانهر	۰	اورنلی	اقتوان سیمی قورشون	۳۵۲	۲ مارت ۳۲۴	» ۱۹۲ حصه اعتبارله ۹۶
۰	صومه	۰	۰	لیکینیت	۱۲۶	۲ کلون ثانی ۳۳۰	» ۵۰ ٪
طرزول	۰	۰	پوسره	مالفاز	۴۷۱	۳۰ حریران ۲۲۹	» تجای
قریه حصار شرق	۰	۰	سپس اورنه	سیمی قورشون	۱۸۶۴	۳۱ آغستوس ۳۳۶	» ۴۰ ٪
قریه	بالیکسر	۰	اپوزندی	اقتوان	۱۲۳۶	۷ کلون اول ۳۲۹	» تجی
۰	۰	۰	فرط	پوراسیت	۴۱	۱۵ ایلول ۳۰۸	» ۴۸ حصه اعتبارله ۳۶
۰	۰	۰	۰	۰	۲۸۳	۳ شباط ۲۲۸	» ۲۶،۶۰ ٪
۰	۰	۰	صوسفرائی	مدن صری	۴	۲۹ مارت ۳۲۹	» تجای
۰	باله	۰	دلی بوسفرا	سیمی قورشون	۱۰۷۶	۵ مایس ۳۱۰	» ۴۰ ٪
قسلمونی	جیده	۰	آبدوس	کرور	۸۸۳	۷ کلون اول ۱۳۰۸	» تجای
ایزیت	آله یازاری	قریه	آق عاک	سیمی قورشون	۱۲۵۰	۱۴ کلون اول سنه ۱۲۱۹	» ۳۰۰ حصه اعتبارله ۷۸
۰	۰	۰	آق ماش	۰	۱۷۹۹	۱۴ کلون اول ۳۱۹	» ۳۰۰ ٪
۰	۰	۰	داماق	۰	۶۶۴	۲۶ تقریر ثانی سنه ۱۳۳۲	» ۶۳،۵ ٪
۰	۰	۰	کستانه بیکاز	۰	۳۰۰	۵ مایس سنه ۱۳۲۹	» تجای
۰	۰	۰	۰	۰	۳۲۲	۱ تقریر ثانی سنه ۱۲۳۸	» ۶۳،۴۳ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۶۰۲	۱۳۱۵ سنه ۱۳۱۵	» ۵۰ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۳۸۳	۱۰ نیسان سنه ۱۳۳۰	» ۲۰ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۶۲۸	۱۰ نیسان ۱۳۳۰	» ۲۰ ٪
کوشخانه	طرول	۰	کورس کودول	۰	۱۰۶۹	۲۸ مایس سنه ۱۳۲۸	» تجای
آق سرا	قوشحصار	۰	سارن بیتی	لیکینیت	۲۸۸	۲۱ شباط سنه ۱۳۲۵	» تجای
آقره	چایگاه	۰	۰	۰	۲۵۸	۳۰ مایس سنه ۱۳۳۴	» ۳۵ ٪

ولایت	قضایی	تاجیه	قریه و یا موقی	جنس	جرری	امتیاز تاریخی	حکومت انتقال ایلد حصه
آبدین	۰	کوشک و ده	قارغه	لیکینیت	۲۵۰	۳۰ تقریر ثانی ۱۳۲۷	» ۵۰۸ حصه اعتبارله ۱۶
۰	سوک	۰	۰	دمیر	۹۰۷	۲ مایس سنه ۱۳۳۳	» ۷۱ ٪
۰	۰	۰	۰	کورد	۵۱۲	۲ تموز سنه ۱۳۱۴	» تجای
۰	۰	۰	۰	۰	۷۵۱	۴ مارت سنه ۱۳۳۰	» ۳۴ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۵۵۵	۴ حریران سنه ۱۳۲۵	» ۳ حصه اعتبارله
ازمیر	۰	سیدی کوی	عذاب طانی	سیمی قورشون	۴۶۲	۹ کلون ثانی سنه ۲۹۲	» تجای
۰	۰	طودالی	قوجه دین کول	زمیاره	۲۱۱۳	۱ مارت سنه ۱۳۳۳	» ۶۳ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۷۶۱	۲۷ آغستوس ۱۳۲۷	» تجای
۰	۰	۰	۰	۰	۱۸۰۷	۲۳ مارت ۱۳۳۴	» ۵۰ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۸۹۰	۱۸ نیسان ۱۳۲۹	» ۱۲۰ ده ۷۲
۰	۰	۰	۰	۰	۷۵۱	۲۷ مارت ۱۳۳۶	» ۶۰ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۶۷۵	۸ آغستوس ۱۳۳۱	» تجای
۰	۰	۰	۰	۰	۷۰۲	۹ مارت ۱۳۳۴	» ۴۹ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۵۳۳	۸ مارت ۳۲۵	» تجای
۰	۰	۰	۰	۰	۱۸۹	۱۰ حریران ۱۳۱۲	» ۰
۰	۰	۰	۰	۰	۹۴۶	۱۱ تقریر اول ۱۳۲۶	» ۵۰ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۶۹۵	۱۳ مئه	» تجای
۰	۰	۰	۰	۰	۶۸۴	۱۳ تقریر اول ۱۲۹۰	» ۰
۰	۰	۰	۰	۰	۴۹۵	۲۶ مایس ۱۳۰۷	» ۴۷ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۸۲۴	۳۱ آغستوس ۱۳۳۴	» تجای
۰	۰	۰	۰	۰	۴۶۴	۱۳ مایس ۱۳۳۴	» تجای
۰	۰	۰	۰	۰	۱۴۴۵	۱۱ کلون ثانی ۱۳۲۹	» ۵۰ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۲۴۷	۱۴ حریران ۱۳۳۴	» تجای
۰	۰	۰	۰	۰	۱۶۳۹	۱۳ تموز ۱۳۲۸	» ۰
۰	۰	۰	۰	۰	۲۳۱	۳ شباط ۱۳۲۸	» ۰
۰	۰	۰	۰	۰	۴۰۷	۱۱ کلون ثانی ۱۳۲۹	» ۰
۰	۰	۰	۰	۰	۲۲۸	۱۰ حریران ۱۳۲۲	» ۷۱ ٪
۰	۰	۰	۰	۰	۱۴۲	۴ آغستوس ۱۳۲۵	» تجای
۰	۰	۰	۰	۰	۱۳۹۹	۱۴ حریران ۱۳۳۰	» ۰
۰	۰	۰	۰	۰	۵۹۳	۸ نیسان ۱۳۲۹	» ۰

ولايى	قشاسى	ناجىسى	قرى ويا موقى	مەدەك جىسى	جىرى	امىياز تارىخى	حكومتە انتقال ايدىن جىسى
مەمۇرىيەلەرنى	مىللىيە	.	تەمىن	باقر	۶۵	۱۱ شىبى ۱۳۲۸	تەمى
مىللىيە	بوزاۋىر	.	ئىسكەنەسار	زۇمىرە	۵۶۹	۳۱ مائۇت ۱۳۲۹	۵۰ %
مىللىيە	مىللىيە	.	ئالدىن	قروم	۱۰۷۸	۷ كاتون اول ۱۳۲۷	تەمى
مىللىيە	مىللىيە	.	چىنكەر	مىللىيە	۳۶۰	۲۶ تەمىن ئاڭى ۱۳۳۵	مىللىيە
مىللىيە	مىللىيە	.	قازى قوجە	مىللىيە	۴۵۸	۲۱ كاتون ئاڭى ۱۳۲۹	مىللىيە
مىللىيە	مىللىيە	.	كوتچە ئىل قىيا	مىللىيە	۳۷۴	۳ شىبى ۱۳۲۸	مىللىيە
مىللىيە	مىللىيە	.	بوز كوش	قروم	۲۷۹	۸ ايلول ۳۲۶	تەمى
مىللىيە	مىللىيە	.	قياغاچ	مىللىيە	۱۰۸	۱ كاتون اول ۳۱۹	مىللىيە
مىللىيە	مىللىيە	.	قرومە	مىللىيە	۲۲۲۲	۲۴ كاتون ئاڭى ۳۱۱	مىللىيە
مىللىيە	مىللىيە	.	كوتچە	مىللىيە	۲۱۳	۴ شىبى ۳۳۴	مىللىيە
مىللىيە	مىللىيە	.	اوتلىنىر	قروم	۲۶۹	۱۴ مە	مىللىيە
مىللىيە	مىللىيە	.	چاى جىمار	مىللىيە	۱۸۴۲	۹۸ كاتون ئاڭى	مىللىيە
مىللىيە	مىللىيە	.	ماتىراز مائى	مىللىيە	۱۸۵۰	۱۴ شىبى ۳۳۸	مىللىيە
مىللىيە	مىللىيە	.	كوتچىكەر جىنكەر	مىللىيە	۱۶۵۴	۱۳ ايلول ۳۳۰	مىللىيە

آقەرە: تۈركىيە بۈيۈك دىنلەت جىمىيەسى

Sayı:243

Resmî Ceride

13 Kânûn-ı Evvel 1341

26 Cemâziye'l-Evvel 1344

Sayfa:5

İÇİNDEKİLER

Kânûnlar.....	1 (735)
677 Tekke ve Zâviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedârlıklar ile Bir Takım Ünvânların Men' ve İlgâsına Dâir Kânûn	1 (735)
Ta'mimler.....	1 (735)
İ'lânlar.....	1 (735)

**TEKKE VE ZAVİYELERLE TÜRBELERİN SEDDİNE VE
TÜRBEDARLIKLAR İLE BİR TAKIM UNVANLARIN
MEN VE İLGASINA DAİR KANUN ⁽¹⁾**

Kanun Numarası : 677
Kabul Tarihi : 30/11/1925
Yayınlandığı R. Gazete : Tarih : 13/12/1925 Sayı : 243
Yayınlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt : 7 Sayfa : 113

Madde 1 – Türkiye Cumhuriyeti dahilinde gerek vakıf suretiyle gerek mülk olarak şeyhın tahtı tasarrufunda gerek suveri aharla tesis edilmiş bulunan bîlümüm tekkeler ve zaviyeler sahiplerinin diğer şekilde hakkı temellük ve tasarrufları baki kalmak üzere kamilen seddedilmiştir. Bunlardan usulü mevzuası dairesinde filhal cami veya mescit olarak istimal edilenler ipka edilir.

Alelümüm tarikatlerle şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, nakiplik, halifelik, falcılık, büyticilik, üfürükçülük ve gayıptan haber vermek ve murada kavuşturmak maksadiyle nüshacılık gibi unvan ve sıfatların istimaliyle bu unvan ve sıfatlara ait hizmet ifa ve kisve iktisası memmudur. Türkiye Cumhuriyeti dahilinde salatine ait veya bir tarika veyahut cerri menfaate müstenit olanlarla bîlümüm sair türbeler mesdud ve türbedarlıklar mülğadır. Seddedilmiş olan tekke veya zaviyeleri veya türbeleri açanlar veyahut bunları yeniden ihdas edenler veya aynı tarikat icrasına mahsus olarak velev muvakkaten olsa bile yer verenler ve yukarıdaki unvanları taşıyanlar veya bunlara mahsus hidematı ifa veya kıyafet iktisa eyleyen kimseler üç aydan eksik olmamak üzere hapis ve elli liradan aşağı olmamak üzere cezayı nakdiile cezalandırılır.

(Ek: 10/6/1949 - 5438/1 md.) Şeyhlik, Babalık ve Halifelik gibi mensupları arasında baş mevkiinde bulunanlar altı aydan az olmamak üzere hapis ve 500 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasından başka bir yıldan aşağı olmamak üzere sürgün cezası ile cezalandırılırlar ⁽¹⁾.

(Ek: 1/3/1950 - 5566/1 md.; Değişik: 7/2/1990 - 3612/5 md.) Türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla büyük sanat değeri bulunanlar Kültür Bakanlığınca umuma açılabilir. Bunlara bakım için gerekli memur ve hizmetliler tayin edilir.

Madde 2 – İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 – İşbu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Ek 3. Tekke ve Zaviyeler Hakkında Kararname

آبونه شرائط

پرستاشی : ۱۵۶ لىشه اعتبارى
۳۹۰ غروش

آلک آبوني : ۷۸ لىشه اعتبارى
۱۹۵ غروش

طهره داچون سئلى پرست اجرت
داخل اولدىقنى حاقه ۱۴۶۵ آلک
آبوني ۲۴۵ غروشدر

رئسلى حىرلىك

تأسيس تاريخى : ۷ تهرن اوله ۱۳۳۶

جمه ابرلى

۵ اپرل ۱۳۴۱
۱۶ ستر ۱۳۴۴

ادارى و تهرى صاملاچون
مطبوعات مديريت جوميه سنده و سى
جره مديريت مديريته مراجعت
اولنور

جره نسخى ۱۰۰ ياره در

سنة : ۳

تورکيه جمهوريتىك رسمى غزنه سيدر

نومرو : ۱۶۸

قرارنامه لر

و مقصدلرله كوره تعويش ايجوز صلاحيت و وضيت طاقندلرى
كورولمقدور .

ثاناً — وطنداشلىك قياقنى و طرز تابى كى منحصرأ
اجتماعى و مدنى اسبابه مربوط اولوب اعتقاد وجدانى ايله اساسأ
ارتباطى بولونغان مسائل اوزرنده افكارك تقوشى و ترده الفا
ابدلىكى آكلاشمقدور .

م.ائل مذكوره حقنده توركيه جمهوريتى داخلنده آتيدكى
قرارنامه لره كوره ماماله اولونماسى تقرر ايجمقدور .

تتاليا وزوايا مقصد قرارنامدر

۱ — توركيه جمهوريتى داخلنده كرك وقف صورتيله
انفا ايدلىش و كرك شينك ملكى اوله رق بايايو تحت نملكنده
بولونش اولان بالموم تكايا وزوايا بلاستاكاملأ سد ايدلىشدور .
آنحق وقتيله جامع و مسجد اوله رق انفا ايدلىش ايكن بالاخره
ميشيت احدائى صورتيله هم جامع وهم تكيه اوله رق استعمال
ايدىلنلر ياكىز جامع و مسجد اوله رق كشاف ايدىله جكدور .

۲ — توركيه جمهوريتى داخلنده هيچ بر طريقت ء بونلره
منسوب هيچ بر شينخ و درويش و سرپد يوقدر بو صفتلره جائد
خصوصى كسولر و عنوانلر ملقا و ممنوعدر .

۳ — سد ايدىلن تكايا وزواياك وقفه لرند شينك اقامته
مخصوص آريجه مفرطه خانه و ارايه بونلرده اوله شينخ اولانلر
قيد حيات شرطه اقامت ايدىله جكدور . شينخ اولاد واقفدن ايه
اليوم ذاته مخصوص وظيفه كى كذاق قيد حيات شرطيله كنديسه
ويريله جكى كى قديمه لرند مندرج شرائطه توفيقأ ينه اولاد واقفدن
مرزقه سى و ارايه آنلر كده مخصصائى نسوبه اوله قدر .

۴ — بوقبل مسدود مبانيدن مكاتب انخافينه الوبيل

باسمه و لالت چيكرده :

تتاليا و نوابلىك سدين و علميه صنفى ايله كسوسه
ريالعموم دولت مامورلرلىك قياقلميزدا ايجرا و كىلدى
هينك ۲ اپرل ۱۳۴۱ تاريخى اجتماعنده منن قرار اوزرينه
تتليم ابرلىله اولده قرارنامه

توسرى : ۲۴۱۳

هيت و كيه ۲ / اپرل / ۱۳۴۱ تاريخنده رئيس جمهور
حضر نلرلىك تحت و يلىترنده اجتماع ايدى .

وطنه ملك و بايجه برچوق قداكارلرلر تحمىل اغتش اولان
بروك ارنجام حادىسى اوزدنه شرق استقلال حكومه سنىك
داؤره قضائى داخلنده كى تكايا وزواياك سدين قرار و برديكى
معلومدر . آقره استقلال حكومه سى دى تكايا وزواياك سدى
لزوننه داؤر حكومه قنظر دقنى جلب ايجمقدور . كرك بوقرار
ناملر و حكومته دى وقوع اولان استملالات معاقدوات
آتيدى قناظله منجر اولمقدور :

اولاً — موجود تكيه لر و طريقتلر و زاويه لر منسوب
وسالكرنده يچ چوق مصوم وطنداشلىر بونديقه شيه اوله اقله
برابر ارباب قسدىك بومؤسات واسطه سيله مصوملرى اضلاله
فرصت بولمقدورى و ظاهرأ صميمى اجتهاد و اعتقادنامه مقاصد
مضمرة سياسيه تعقيب ايدىله جكرى و دائما تعقيب ايدىله جكرى
ونناء عليه تفكيكات اساسيه دى ماده مخصوصه كى قيدمانه تماس
حانده بولمقدورى آكلاشيلمقدور .

ثانياً — مملكتك هر طرفنده علما كسوسه سنى كندىلكندن
حامل اولايلىن ذوات و اشخاصك افكار اهالىنى تحبيل توجه

اولانلر مکتب اولارق استعمال ایدیه کج والوریشلی اولیانلری مستقی عناقنده کی ۱۹ مایس ۱۳۲۷ تاریخلی ماده قانیه به توفیقاً اوقاف مدیریت عمومی نقد ایله بالاستبدال حاصل اولاجق یاره ایله کویلردن باشلاهرق ایجاب ایدن محالدره مکتبلر انشا و بونلری اداره خصوصیه لره ترک ایدیه کجدر .

۵ — صلاطین ماضیه تره لری سد اولمشدر . کذلک جر مضعت ایچون وسیله اولهرق ویا بر تکیه وطریقه مستداولق اوزره قولانیلان تره ل دخی سدايدلشدر . علی العموم تره لردن حائر قیمت اولانلرک اسرعاظه واداره سی معارف وکالتنه عائددر .

۶ — تره دارلق ملغادر . ایوم تره دارلق جهتی حائر بولنانلرک تخصصانک تسویه سنه دوام اولنه کجدر . شو قدر وازکه بو تره دارلر جوامع و مساجد شریفه ده مالحوال ایدیه کج ، امامت ، مؤذن و قیماق کی جهان دیانت ایشلری ریاستجه ترجیحاً تعیین ایدیه کجدر . و حین تعیینلرنده تره دارلقه عائد تخصصا تقطع اولنه کجدر .

علمیه صفی و علمیه کسره سی هقنره قرار نامدر

۱ — تورکجه جورینی داخونده علمیه صنفه منسوب اولانلر منحصر آئیده کی مقام ووظیفه صاحب لردر :

- ۱ — دیانت ایشلری رئیس
- ب — دیانت ایشلری ریاست هیئت مشاوره سی
- ج — ولایت و قضا مرکز لرند بولونان مقننلر و مسودلر .
- د — دیانت ایشلری ریاست طرفندن منصوب اماملر
- ه — دیانت ایشلری ریاست طرفندن منصوب خطیبلر
- و — دیانت ایشلری ریاست طرفندن موظف واعظلر
- ز — دیانت ایشلری ریاسته تمدن بیورلدیسی اولان کوی خواجهری

۲ — علمیه صنفه کسره سنده علامت قارقه بیاض صاریق و سیاه لاطه دن عبارتدر . اردوده ایشای وظیفه ایدن اماملر صاریقک و لاطه نک رنگی خصوصتده عسکری ایجاب تا بیدر

۳ — علمیه صنفی تشکیل ایدن ذوات وظیفه لری خارجنده کسره علمیه لر نی لایس بولونقه مجبور دکلددرلر .

۴ — کسره علمیه یی لایس اولانلر دواثر رسمیه داخونده اصولاً باشی آجیق بولونورلر . مع مافیه باشلری قبالی اولهرق دخی بولونقه مختاردرلر .

۵ — کسره علمیه یی لایس اولانلر بنال خارجنده تاملر سلام ایچون سر بوشلری چیقارهرق باشله و یاسر بوشلری چیقارهرق ال ایلله حرکتده مختاردرلر . آنجیق قاترنا جمهوریت باری اولان کونیه رسمی مراسمی نشاندده سلام تاملیسی سر بوشنی چیقارهرق باشله ایشا اولور .

۶ — برنجی ماده به کوره علمیه صنفی خارجنده بولونانلر کسره علمیه یی اکتسا ایدیه کج .

بالعموم دولت مأمورلرک قیافتلری هقنره قرار نامدر

۱ — اردو و دو تنامنسوبلرله علمیه صنفه منسوب اولانلردن و حکام کی قیافتلری دولتجه صورت خصوصیه تعیین ایدلش بولونانلردن ماعدا بالعموم دولت مأمورلرک قیافتلری دنیا یوزنده کی مدنی ملنلرک مشترک و عمومی قیافتلرک عقیدر . یعنی کوندوز و کیجه نک مختلف وضعیتلرله ورسی سر اسمه کوره کیلمک اوزره مختلف البسلر و شایقلردر .

۲ — بنال داخونده باشی آجیق بولونقی قاعده در . سلام تاملیسی باش اشازتیه اولور .

۳ — بنال خارجنده سلام تاملیسی شایقه ایلله اولور .

۴ — علی العموم خلق ، اردو و دو تنام و علمیه صنفه مخصوص و یا حکام ایچون اولدی کی قانون مخصوص ایلله تعیین ایدلش البسلری کییه مزلر . فقط دولت مأمورلرک قیافتلری بالعموم صنوف خلق طرفندن عیناً و یا حال مستاعیلرله مطابق صورتده قبول اولونه بیلیر .

تورکجه رئیس جمهوری	غازی مصطفی کمال
بحریه و کیلی	مدافعه علیه و کیلی
احسان	رجب محمود اسعد عصمت
معارف و کیلی	مالیه و کیلی
حدادله صبحی	حسن حسنی محمود اسعد م . جیل
تجارت و کیلی	زراعت و کانی و کیلی
علی جنائی	علی جنائی
صحیه و معاونت اجنابه و کیلی	سلمان سری
دوقورور قیق	

معارف وکالت علیه سسریریه :

§ ۱ — منحل بولنان چایلیک . معارف مدیریت لکچره درت بیک غروش ماشله ترلیا اوکسوز یوردی . بدیری . نقلیف بک تعیین ایدلشدر .

۲ — بوقرار نامه نک اجراییه معارف و کیلی مأموردر .

۲۲ . ش . ا . د . ۳۴۱	تورکجه رئیس جمهوری
	غازی مصطفی کمال
معارف و کیلی	باش و کیلی
حدادله صبحی	حدادله صبحی

اعلانلر

صمیم و معاونت اجتماعیه و ولایتلرله :

سیواسلی کوچوک صمیم مأمورلری مکتبی ایچون لزوی اولان مختلفالجنس آلتی قلم مالزیه قیالی طرف اصولیه مایمه ایدیه چکدر . مناقصه مدنی ۲۳ ایلول ۱۳۴۱ چارشلبه کونی ختامه ایره جکندن طالب اولانلرک مذکور مالزیه تک جنس و مقداریه شرائطی آکلامق اوزره شیمیدین صمیم و معاونت اجنایه و کالتی حفظالصحة عمومیه شیمه سنه واستانبولده صمیم و معاونت اجنایه مدیریتنه مراجعت ایللری . ۱-۴

§ دیاربکر دارالکلب تدابیرخانه می ایچون لزوی اولان مختلفالجنس اوتوزاوج قلم مالزیه قیالی طرف اصولیه مایمه ایدیه چکدر . مناقصه مدنی ۱۹ ایلول ۱۳۴۱ جمه ایتسی کونی

بجارت ولایت هلیله سنرله :

§ — اسپارته ولایتک یلواج قضا سنک یاربیق قیامو قمنده واقع اولوب ۹ کاؤنٹائی ۳۴۱ تاریخی قرارنامه ابله یگری بش سنه مدته اسکجه لی می رضا وطحراشلی ابراهیم ادهم و پوروک زاده محمد امین افندیلر عهدله لرینه تفویض قانمش اولان قورقاز کدیکی نامیه معروف برقطه لیکیت ممدنک عدم اعمالدن دولایی اولباده کی مقاوله نامه سنک فسخ ایدلش اولدینی اعلان اولنور .

آڱره : بړوك ملت مجلې مطبعه ښي :

İÇİNDEKİLER

Karârnâmeler.....	1 (445)
Baş Vekâlet-i Celîleden.....	1 (445)
2413 Tekâyâ ve Zevâyânın Seddine ve İlmiyye Sınıfı Kisvesine ve Bi'l-umûm Devlet Me'mûrlarının Kıyâfetlerine Dâir İcrâ Vekîlleri Hey'etinin 2 Eylül 1341 Târihli İctimâ'ında Müttehiz Karâr Üzerine Tanzîm Edilmiş Olan Karâmâme.....	1 (445)
Ma'ârif Vekâlet-i Celîlesinden.....	2 (446)
İ'lânlar.....	3 (447)

Tekke ve Zaviyeler Hakkında Kararname:

Madde 1: Türkiye Cumhuriyeti dahilinde gerek vakıf suretiyle inşa edilmiş ve gerek şeyhin mülkü olarak tapu ve tahtı temlikinde bulunmuş olan bilumum tekaya ve zevaya bilaistisna kamilen sed edilmiştir. Ancak vaktile cami ve mescid olarak inşa edilmişken bilahare meşihat ihdası suretiyle hem cami hem tekke olarak istimal edilenler (kullanılanlar) yalnız cami ve mescid olarak açılacaktır.

Madde 2: Türkiye Cumhuriyeti dahilinde hiçbir tarikat, bunlara mensup hiçbir şeyh, derviş ve mürid yoktur. Bu sınıflara ait hususî kisveler ve unvanlar mülga ve memnu'dur.

Madde 3: Seddedilen (Kapatılan) tekaya ve zevaya (tekke ve zaviyelerin) vakfiyelerinde şeyhin ikametine mahsus ayrıca meşruta hane varsa, bunlarda evvelce şeyh olanlar kaydı hayat saik ile ikamet edebileceklerdir. Şeyh evladı vakfiyeden ise, el yevm (bugün) zatına mahsus vazifesi kezalik (bunun gibi) kaydı hayat şartı ile kendisine verileceği gibi vakfiyelerinde münderiç (yer alan) şeraita tevfiikan (uygun olarak) yine evladı vakıftan mürtezikası (hak sahipleri) varsa onların da muhassasatı (tahsis edilen para) tesviye olunacaktır(bağlanacaktır).

Madde 4: Bu kabil mesdud mebaniyeden (kapatılmış binalardan) mektep ittihazına (kabul edilmesine) elverişli olanlar mektep olarak istimal edilecek (kullanılacak) ve elverişli olmayanları müstani anha(yetiştiren) hakkındaki 19 Mayıs 1327 (1 Haziran 1921) tarihli madde-i kanuniye tevfiikan Evkaf Müdüriyeti Umumiyesi nakit ile bala tebdil (değiştirerek) hasıl olacak para ile köylerden başlayarak icab eden mahallerde mektebler inşa ve bunları idare hususilere terk eyleyecektir.

Madde 5: Geçmiş sultanların türbeleri sed olunmuştur (kapatılmıştır). Kezalik cer ve menfaat için vesile olarak veya bir tekkeye ve tarikata mesnet olmak üzere kullanılan türbeler dahi sed edilmiştir (kapatılmıştır). Bütün türbelerden haiz-i kıymet olanların emr-i muhafaza ve idaresi Maarif Vekâleti'ne aittir.

Madde 6: Türbedarlık mülgadır. Bugün türbedarlık cehtini haiz bulunanların muhassasatının tesviyesine devam olunacaktır. Şu kadar var ki bu türbedarlar cami ve mesacid-i şerifede inhilal edecek imamet, müezzin ve kayyımlik gibi Cihane-i Diyanet İşleri Riyasetince tercihan tayin edileceklerdir. Ve anında tayinlerde türbedarlığa ait muhassasa (tahsis edilen para) takdi edilecektir.

Ek 4. 16.9.1925 Tarihli Ve 2509 Sayılı Türbe Tekke Ve Zaviyelerdeki Eşya Hakkında Karar

آبونه شرايطى
سنه لکى ۱۰۶ نسخه اعتباريله
۳۹۰ غروش
آلى آبامى : ۷۸ نسخه
اعتباريله ۱۹۵ غروش
مشره اپچون سنه لکى بوسته اجرى
داخل اولدينى حالده ۴۶۵ آلق
آيلقى ۲۳۵ غروشدر

رئیس مجلس شورای اسلامی

جمعه ایرتسى
۱۹ کانون اول ۱۳۴۱
۲ جاذى الاخر ۱۳۴۴
ادارى و تجرى معاملات اپچون
مطهرعات مديرىب عموميه سنده
رسمى جريده و نظريات مديرىبنه
مراجعت اولنور
هر نسخه سى ۱۰۰ ياره در

تأسيس تاريخى : ۷ تشرين اول ۱۳۳۶

نومرو : ۲۴۸

تورکيه جمهوريتنک رسمى غزنه سيدر

سنه : ۳

قرارنامه لر

§ ملكيه مفتى فائق بک عزلى نسيب ابدلشدر
اشبو قرارنامه نك اجراسته داخليه وكيلى مأمورددر
۷ کانون اول ۱۳۴۱

§ تکيد داغى ولايتى تخريرات مديرىبنه صدرغى قائم مقام
اسبق شاکر بکک تبينى نسيب ابدلشدر
اشبو قرارنامه نك اجراسته داخليه وكيلى مأمورددر
۷ کانون اول ۱۳۴۱

تورکيه رئيس جمهورى
داخليه وكيلى باش وکیل غازى مصطفى کال
م . جيل عصمت

مالیه وکالت مجلس سنده :

۱ — منحل بولنان خريطه مديرىت عموميه سى محاسبه
مديرىبنه درت بيک غروش ماشله محاسبه عموميه مديرىت عموميه سى
تدقيق معاملات قلمى ميزاولى على بک ترفيماً تبين ابدلشدر .
۲ — اشبو قرارنامه نك اجراى احکامنه مالیه وكيلى
مأمورددر . ۱۳۴۱/۱۲/۷

عربيه وکالت مجلس سنده :

نومرو : ۹۰

اوف اصليه رايسته كوره له اصليه افاضانندن صالح صبرى،
بايزيد مستطقلكنه استانبول مسلك مكنتى مأذونلرندن ناجى
جندى، ملاطيه تخريرياتنه دياربكر اعضاى سابقه سندن حسين حسن،
قوله اعضا ملازمككنه قوله مستطقل ابراهيم ادمم، مرعش اصليه
مدعى عموميلكنه بيرمچك حاكى سلمان تروت، بيرمچك
حاكككنه مرعش اصليه افاضانندن غالب، مرعش مرتب اصليه
اعضالنه اونوز بش ليرا ماشلى علائق اصليه افاضانندن عمر
لطفي، علائق اصليه اعضالنه حق مكنتسى محفوظ قالى اوزره
طليله بلاخرجرا دياربكر مستقل جنابت رئيسى توفيق، سيواس

پكرى آلتنى اجناعه هاند ضبط جريده سى مربوطدر

داخليه وکالت مجلس سنده :

استقلال محكمه سنجه ايک سنه مدته مأموردندن محرومينه
قرار و بولش اولان سيواس والى وکيلى ذکى بکک عزله برنه
سابق والى حليمى بکک تبينى داخليه وکالت جليله سنك ۲
کانون اول ۱۳۴۱ تاريخ و ۶۸۶۴ مأموردن وسجل مديرىبنه
تذکره . يله وقوع بولان تکليفى اوزرينه اجرا وکيلارى هيئتک
۲ کانون اول ۱۳۴۱ تاريخلى اجناعه تصويب و قبول اولوشددر .
۲ کانون اول ۱۳۴۱

§ قهرى ولايته وکالت ايفاي وظيفه ايتکده اولان
حازم بکک اصالة تبينى، داخليه وکالتک ۳ کانون اول ۱۳۴۱
تاريخ و مأموردن مديرىت عموميه سى نومرولو تذکره سيله وقوع
بولان تکليفى اوزرينه اجرا وکيلارى هيئتک ۷ کانون اول
۱۳۴۱ تاريخلى اجناعه تصويب و قبول اولوشددر .
۷ کانون اول ۱۳۴۱

§ درس ولايته وکالت ايفاي وظيفه ايتکده اولان حليم
بکک اصالة تبينى، داخليه وکالت جليله سنك ۲۹ تشرين
تافى ۱۳۴۱ تاريخ و مأموردن مديرىت عموميه سى نومرولو تذکره سيله وقوع
بولان تکليفى اوزرينه اجرا وکيلارى هيئتک ۲ کانون اول ۱۳۴۱
تاريخلى اجناعه تصويب و قبول اولوشددر .

۲ کانون اول ۱۳۴۱

رئيس جمهور

غازى مصطفى کال

بحره وکيلى	مدافعه مله وکيلى	مدله وکيلى	باش وکيل
خسته	رجب	محمود اسعد	عصمت
معارف وکالت وکيلى	ماله وکيلى	خارجيه وکالت وکيلى	داخليه وکيلى
دوقتور رفیق	حسن حسن	محمود اسعد	جيل
صيه و معاونت اجناعه وکيلى	زراعت وکالت وکيلى	نافه وکيلى	خسته
دوقتور رفیق	على جنابى		

مستقل جنایت ریاسته ریزه جنایت ریسی اولوب نحوایی قرارگیر اولان طرف ، ریزه جنایت ریاسته کیره سون مرتب اصلیه ریسی فوزی ، کیره سون مرتب اصلیه ریاسته اردو مرتب اصلیه ریسی مصطفی وصی ، اردو مرتب اصلیه ریاسته بارطین مرتب اصلیه ریسی صادق ، بارطین مرتب اصلیه ریاسته اردو محکمه اصلیه مدعی عمومی عیدالقادر ، بولودین اعضا ملازمکنه آچه آباد مدعی عمومی سابق عیداه غالب ، نیکده اعضا ملازمکنه بیان آباد اعضاسندن محمد خلوصی ، سفورلو مستطقلکنه طلبیه کسکین مستطقلی احسان ، کسکین مستطقلکنه اورخان غازی مستطقلی حلوان ، پوسخوف مستطقلکنه یالو مستطقلی سابق عارف ، طرزون جنایت اعضالنه آبدین اعضاسندن توفیق ، آبدین اعضالنه طواس ریسی حسین نافذ ، اردو اصلیه مدعی عمومی لایسکی حاکمی علی رضا ، طواس اصلیه ریاسته نیکده اعضا سابقه سندن حسین شکری ، درسم اعضا ملازمکنه بشیری مستطقلی ضیا ، بشیری مستطقلکنه وقف کبیر مستطقلی طاهر ، قوله مستطقلکنه نحوایی قرارگیر اولان اوده مش مستطقلی رفعت ، آقحصار مدعی عمومی لکنه طلبیه کونان مدعی عمومی مظهر ، کونان مدعی عمومی لکنه یک شهر مدعی عمومی رشید ، کلپس اصلیه مدعی عمومی لکنه کلپس محکمه اصلیه اعضاسندن خلوصی ، زونفولداق اعضا ملازمکنه طلبیه ایلین مدعی عمومی شکری ، ایلین مدعی عمومی لکنه طلبیه عزیزی مدعی عمومی رجائی ، آقره اصلیه اعضا ملازمکنه محکمه مذکوره اعضا ملازم

سابقی تحسین ناهید ، لجه حاکمکنه شناق صلح حاکمی صابر ، یالو حاکمکنه ملاطیه اعضا ملازمکنه حافظ محمد خیری ، کنج حاکمکنه العزیز اعضا ملازمکنه احمدشوق ، استانبول محکمه اصلیه مدعی عمومی معاونکنه بکری لیرا مماشله آقره اعضا ملازمکنه بهاء الدین ، زونفولداق اصلیه اعضالنه مغله اعضاسندن مستطقلی جلال ، بهستی حاکم معاونکنه بالا اعضاسندن ملک ، مغله مستطقلکنه استانبول مسلک مکتبی مآذونلرندن و ایکنجی جزا ضبط کتبه سندن احمد جودت ، اوده مش مستطقلکنه استانبول مسلک مکتبی مآذونلرندن صلح محکمه سی کتبه سندن عبدالله ماجده ، فنیکه مستطقلکنه استانبول مسلک مکتبی مآذونلرندن احمد مختار ، اولوبورلو مستطقلکنه استانبول مسلک مکتبی مآذونلرندن وهی ، قادیان مستطقلکنه استانبول مسلک مکتبی مآذونلرندن احمد حلمی ، بوی آباد مستطقلکنه استانبول مسلک مکتبی مآذونلرندن علی کمال ، ازبیر اصلیه اعضا ملازمکنه مکتب حقوق مآذونلرندن نجات سلیم ، ملاطیه اعضا ملازمکنه محکمه مذکوره اعضا ملازم سابق همان خانی ، خیزان صلح حاکمکنه طلبیه پلورس حاکمی مصطفی قهیمی یک واقفیدلرک اختیاریه قرار ویرلدی .

۲ — انتخاب واقع انجمن عدلیه یک ۳ کانون اول ۳۴۱ تاریخی آجیاهنده قرارگیر اولمیش .

۳ — اشیو قرارنامه یک اجرای احکانه عدلیه وکیل مأموردر . ۱۶ جادی الاول ۱۳۴۴ و ۳ کانون اول ۳۴۱

تعمیلر

زراعت ولایت جلد سمره :

اورمان سرمحافظ و محافظه مأمورلرک بموجب تعلیمات بولند برملری اقتضا ایدن علامت فارقه لری و کالتجه قرر ایتدیرلش اولدینی شکل وجسامتده اعمال ایتدیرلرک استانبول باش مدیریت واسطه سیله بدلی مقابلنده توزیع ایدلمکده اولدیفندن داخل دائرة مأموریتکده مستخدم سرمحافظ و محافظه مأمورلری ایچون ایجاب ایدن مقدارلرک بدلی مقابلنده جلی ضمننده مدیریت موی الیه به مراجعت ایدلسی ژووی تعمیماً تبلیغ اولنور .

۱۳۴۱ کانون اول ۱۳

معارف ولایت جلد سمره :

تورک برلکفی پارچالامفه چالیشان جریانلر حقنده تورک سیاسی برلکنه داخل اولان وتورک حرشی قبول ایدن هر فردک تورک اولدوق تسمیه سی تفکیلات اساسیه ایجاباتندن اولدینی جهته تحریرات و معاملاتده اسلرک اوکنده کرد ، چرکس و لازکی القاب قوللایلماماسی و کردستان ،

ارمنستان حق لازستان کی تقسیمات استعمال ایدلمه سی تورکمن و بوروک کی تورک قبیله اسملرینه آری بر قومیت و سیاسی برلک معناسی اضافه چالیشان جریانلر فارشی مجادله ابله تورک و حدثنی تأمین ایدن تلقینات دائمه ده بولونولماسی تعمیماً تبلیغ اولونور .

۸ کانون اول ۱۳۴۱

کتابخانه فیشلری حقنده

§ کتبخانه ل طرفندن کوندرلین فهرستلر مع الاسف مطلوبه موافق اولمقدن چوق اوزاقدرلر . برچوغنده مؤلفک اسمی بیله تصریح ایدلمه دیکی کی محل طبع و یا تحریر ، یازنیک جنسی ، جلدک شکل خارجیسی ، تزییناتک ، کاغذک جنسی کی . معلومات احوال ایدیلشدر . کتابلرک اسملری بر چوغلرنده هینا یازلامش و آنحق هانکی فنه طائد اولدینی قید ایدیلشدر . بعضی اثرلرک ماهیتی آکلاشیلمادیفندن طائد اولمادینی شبه فنه ادخال ایدیلشدر . فهرستلرک اکثر سنده خلاصه ل بولونمیشور . یازمه اثرلرک برچوغی اوراق پریشان دبه طوبدن اغاده ایدیلش و حالبوکه بونلرک ایچنده

قيمتدار لسان خاطرلرينك بولونماسي محتملدر . اسمريازمهرك فهرسته آلفاسنده مین اصولر وارددر . بونلر ایچین رهبرلك كتابلر حاضرلانمقدردر .

کوتوك دفترلى مطبعه حاسرهده طبع اولوندقدن صوكره نوزيغ ايديله جکدر . کتبخانه مامورلرينك شيبيدن کتبخانهده موجود اترلى آرى آرى يديقى ايدهرك لهما کوندهرين نمونه اوزرينه بويوك طبعه کاغذك ربع ويا نصي جسامتمده فيشلى احضار ايجملرى ايجاب ايدهر ايکي نسخه اولاجق اولان فيش قوله کسيونلر بر دانهسي کتبخانهده قالاچق ديکرى کتبخانهلر علمى تعنيف هيئته کوندهريله جکندن ايجاب ايدهرلره تيليغات مقتضيهده بولونولماسي رجا اولونور .

۸/ کائون اول / ۱۳۴۱

تربه، تکيه و زاويه لرده کي اشيا حقنده

§ تربه، تکيه و زاويه لرده کي اشياک تفريق و تصنيفي خصوصنده ولايتلرده کي بعض محلي قوميسيونلرجه تردد حاصل اولدني آکلاشيلمه بوجه آني خصوصات توضيح اولنور :

۱ — تاريخ وصنت نقطه نظرندن حائر قيمت اشيا ايله برلکده هئتوغرافيه متعلق اشياده موزمه قونق اوزمه تفريق اولونا بقدر هر نوع آلات موسيقيه (ناي، قدوم، ساز، تل الخ) ، شيش، تيره کسکول، عصا، کرسی، رحله، تسبيح، قان طاشي، تسليم ماشلري، قاووق، مفقر، عراقيه، پوست، شمعدان قنديل، بکناشي نفسلرندن برقاچ يني ويا رسملري احتوا ايدهن لوحه لر، طوپوز، قلنج، قاتقان کي اشيا بلاتردد هئتوغرافي موزمه ايچون تفريق اولونا بيلير .

۲ — جمکاري و آتاپولى معمولانندن اولان نياني

بويا ايله تلون ايديش اسى کيليم و خاليلر و بولرک پارچلري آثار اسلاميه و صنايع نفيسه موزمه ايچون مهمدر .

۳ — دارالفنونک مصيب تکيلي اوزرينه ياقينده تاسيسي تصور ايديلن اغلاب موزمهنده ماضيه قاريشان بکناشي، قادري، نقشبندي و مولوى الخ طريقتلرته حائذ اولق اوزره بوتون نفراتيله بر تکيه نمونه سي اولاجندن اشيا لک حسن صورته محافظه سي و ايکي عدد داخل قوطوغرافرينک وکاته ارسال ايجاب ايدهر .

۴ — تکيه و تره لرده بولنان کتابلر استانبولده قوميسيونک و کتبخانه لر مفتش عمومينک نظارتي آلتنده سايلاييه، روسه ده کيلر موزمه کتبخانه ينه، قسطنطينيه کيلر دارالفرايه، فويه ده کيلر يوسف آغا کتبخانه طويلاه جق، ديکرو ولايتلرده کي اترلک ده محلي کتبخانه لرده محافظه سي تامين اولونا چق و متفرق اترلر دوغروجه آخيره ده کي کتبخانه صوميه کوندهريله جکدر .

۵ — تکيه و تره لرده بولنان کتابلرک ايکي نسخه اوله رق مفصل فهرستى وجوده کتيريله جک و بر نسخه سي نهايت اونيش کون ظرفنده مرکزده کوندهريله جکدر .

۶ — محافظه سي ايجاب ايدهن ديکرموزمه لک اشياک موزمه سي اولان ولايتلرده موزمه لر — مکتب موزملري خاريجدر اولايان يرلرده معارف اداره لرينک تسيب ايده جکي برعله نقل ايله محافظه سنک تاميني مطلوبدر .

۷ — تکيه و تره لر حقنده کي تملانامه لک آلتنجي ماده سته توفيقاً قوميسيون مخصوص طرفندن محافظه سته لزوم کوسترلين تره لک اسامي سي بونلره بکيجي تمين ايديلوب ايده لمه سي ونه مقدار بکيجي به احتياج اولدني حقنده کي معلومات اعظمي سرعته وکاته بيلديريله جکدر .

Sayfa:5

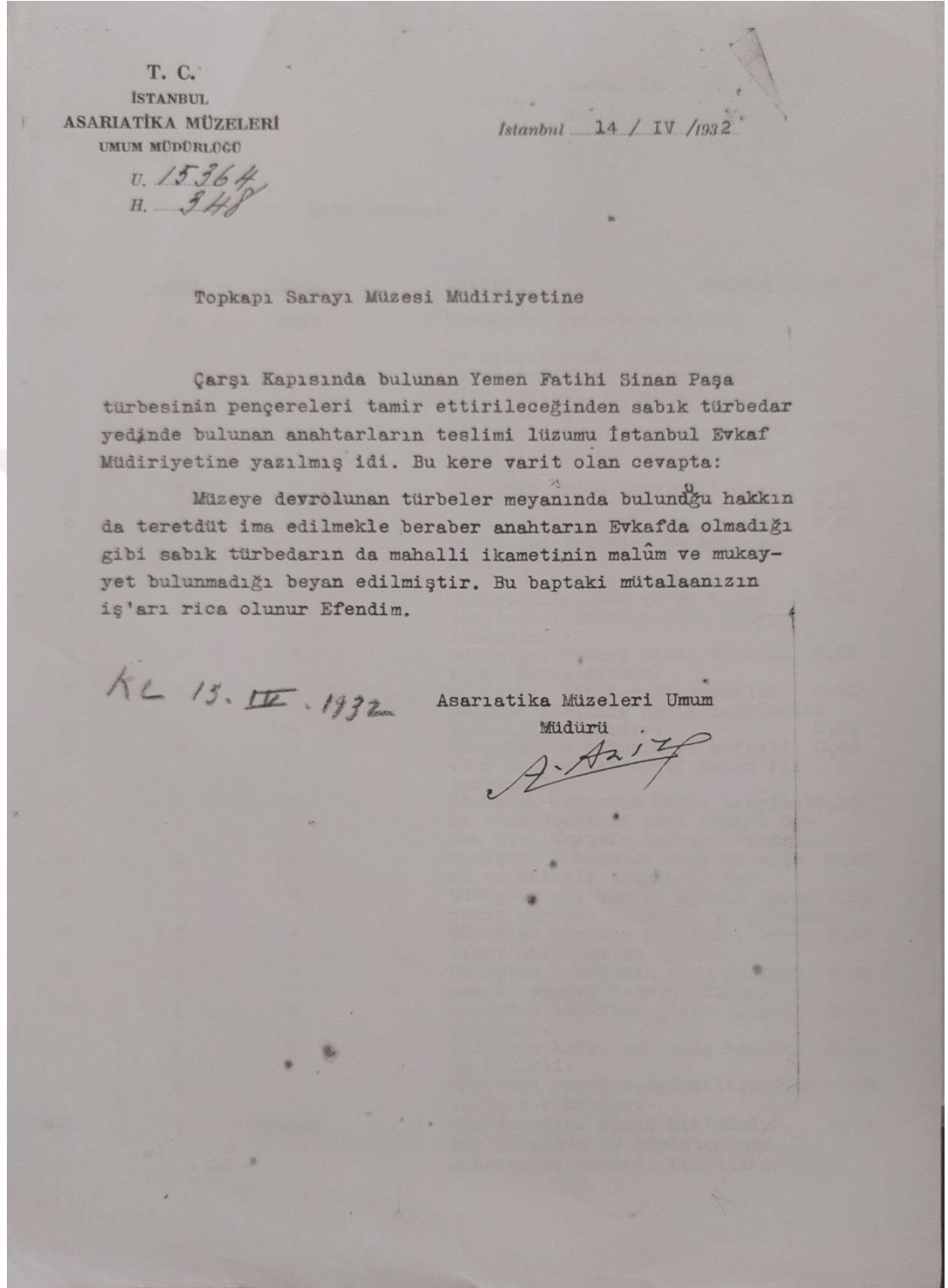
İÇİNDEKİLER**Karâr-nâmeler**

Dâhiliyye Vekâlet-i Celîlesinden.....	1 (763)
Mâliyye Vekâlet-i Celîlesinden	1 (763)
Adliyye Vekâlet-i Celîlesinden	
90 Numaralı Karâr-nâme	1 (763)

Ta'mîmler

Zirâ'at Vekâlet-i Celîlesinden	2 (764)
Maârif Vekâlet-i Celîlesinden	2 (764)
Kütüphâne Fişleri Hakkında.....	2 (764)
Türbe Tekke ve Zâviyelerdeki Eşya Hakkında.....	3 (765)

Ek 5. İstanbul Asariatika Müzeleri Umum Müdürlüğünün 14 Haziran 1932 Tarihli Ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdüriyetine Hitaplı Yazısı

Kaynak: Türbeler Müzesi Arşivi

Ek 6. Mimar Sinan Türbesinin Onarımı Konusunda 23 Ekim 1932 tarihli Resmi Gazetede Yayınlanan Kararname

T.C. Resmî Gazete

Tesis tarihi: 7 Tegrinievvel 1336

İdare ve yazı işleri için Başvekkâlet Mâdevenat Mûdûrlûğâne müracaat olunur.	23 TEŞRİNİEVVEL 1932 PAZAR	SAYI: 2233
--	-------------------------------	------------

KARARNAME

Kararname №: 13313

İstanbulda Süleymaniye Camii civarındaki Mimar Sinan türbesinin tamiri ve türbenin kudsiyetini ihlâl eden yanındaki binanın hedmi ile arsasının türbeye ilâvesi için 7700 lira mukabilinde yapılabileceği anlaşılan ameliyatın, türbenin mimarî kıymetine zarar vermemesi ve vaz'ı aslisile tamininin temini için emaneten yaptırılması, Evkaf Umum Mûdûrlüğünün 16/8/1932 tarih ve 112226/95 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi

üz.rine İcra Vekilleri Heyetinin 18/9/1932 tarihli içtimanda tasvip ve kabul olunmuştur. 18/9/1982

REİSİCÜMHUR
GAZİ M. KEMAL

Başvekil İSMET	Adliye Vekili M. ABDÜLHALİK	Millî Müdafaa Vekili ZEKÂİ	Dahiliye Vekili Ş. KAYA
Hariye Vekili Dr. T. RUŞTU	Maliye Vekili M. ABDÜLHALİK	Maarif Vekili HİLMİ	Nafia Vekili HİLMİ
İktisat Vekili M. CÂLÂL	Sıhhat ve İçtimai Musavenet Vekili Dr. REFIK	Gümrük ve İhbarat Vekili ALİ RANA Z.	Ziraat Vekili MUHLİS

İLÂNLAR

Ticaret İşleri Umum Mûdûrlüğünden:

Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı arasında münakit Ticaret ve Seyrisefain Muahednamesi ahkâmına tevfi kan tescil edilmiş olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı Hükûmeti müessesatından (Soyuzneft Eksport-Neft Sendikat) müessesesinin Türkiye umum vekili aiz olduğu salâhiyete binaen bu kerre müracaatla kendisinin Türkiyeden muvakkaten gayubeti esnasında müesses namına yapacağı işlerden doğacak davalarda bütün mahkemelerde dava eden, edilen ve üçüncü şahıs sıfatı ile hazır bulunmak üzere Alek-andır Nagornof Efendiye vekil tayin eylediğini bildirmiş ve lâzımgelen vesikayı vermiştir.

Keyfiyet kanunî hükümlere muvafık görülmüş olmakla ilân olunur. 759

§

Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı Hükûmeti arasında münakit Ticaret ve Seyrisefain Muahedesi hükümlerine göre evvelce tescil edilmiş olan ve Türkiyedeki şubesi «Soyuzneft Eksport-Neft Sendikat» tesmiye olunan müessesenin Türkiye umum vekili haiz olduğu salâhiyete binaen bu kerre müracaatla kendisinin muvakkaten Türkiyeden gayubeti esnasında müesses namına yapacağı işlerden doğacak davalarda bütün mahkemelerde dava eden, edilen ve

Kaynak: Resmi Gazete.(2024, 10 Şubat) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2233.pdf>

üçüncü şahıs sıfatlarıyla hazır bulunmak ve kendisine verilen vekâlet müddeti 31 kânunuevvel 1932 tarihinde hitam bulmak üzere Dimitri Ladnef Efendiye vekil tayin eylediğini bildirmiş ve lâzımgelen vesikayı vermiştir. Keyfiyet kanunî hükümlere muvafık görülmüş olmakla ilân olunur. 760

Ayancık Asliye Mahkemesinden:

Tayyare Cemiyeti İstanbul Sevk Müdürlüğü emrine tevdi edilmek üzere Ayancık Tayyare Şubesinde Ayancık Ziraat Bankasından alınan 35/43248 numaranı ve (50) lırayı mnhtevi çek zayı olmasından mevridine teslim edilmemesine binaen mezkûr çek bedelinin hükme raptı hakkında Tayyare Cemiyeti Ayancık Şubesinin Ziraat Bankası aleyhine açtığı davanın cari muhakemesinde zayı olan çek muhteviyatı ile 45 gün zarfında çekin mahkemeye irae ve ibraz edilmediği takdirde bu müddet hitamında çekin iptaline karar verileceği hususunun Ankarada münteşir Resmî Gazete ve Sinop gazetelerile yekdiğerini takiben üçer defa ilânı tebliğât ifasına ve muhakemenin de 28/11/1932 tarihine talikına karar verildiğinden tebliğ makamına kaim olmak üzere ilânı keyfiyet olunur. 757

Çerkeş İcra Memurluğundan:

Açık arttırma ile paraya çevrilecek gayri menkulün ne olduğu: Çerkeşte Eski Handa yokarı katta 270, 279 namarada iki ve aşağı katta 268, 269 namarada iki ki ceman 4 bap oda

Gayri menkulün bulunduğu mevki mahallesi, sokağı, numarası:

Takdir olunan kıymet: Hepsinin 300 lira Türk parası
Arttırmanın yapılacağı yer, gün saat: Çarşıda kıraathane önünde 15/12/1932 perşembe günü saat 15

1 — İşbu gayri menkulün arttırma şartnamesi 11/10/1932 tarihinden itibaren 227 numara ile Çerkeş İcra Dairesinin muayyen numarasında herkesin görebilmesi için açıktır. İlânda

yazılı olanlardan fazla malûmat almak isteyenler, işbu şartnameye ve dosya numarasile memuriyetimize müracaat etmelidir.

2 — Arttırmaya iştirak için yukarıda yazılı kıymetin yüzde 7,5 ға nisbetinde teminat gösterilecektir.

3 — Hakları tapu sicilile sabit olmyan ipotekli alacaklılarla diğér alâkadarların ve irtifak hakkı sahiplerinin bu haklarını ve hususile faiz ve masrafa dair olan iddialarını işbu ilân tarihinden itibaren yirmi gün içinde evrakı müşbitelerile birlikte memuriyetimize bildirmeleri icap eder aksi halde hakları tapu sicilile sabit olmyanlar satış bedelinin paylaşmasında hariç kılırlar.

4 — Gösterilen günde arttırmaya iştirak edenler arttırma şartnamesini okumuş ve lüzumlu malûmatı almış, bunları tamamen kabul etmiş ad ve itibar olunurlar. Üstünde bırakılan gayri menkulün bedeli zamanında verilmezse gayri menkul ikinci bir arttırma ile satılır ve bedel farkı ve mahrum kalmış yüzde beş faiz ve diğér zararlar ayrıca hükme hacet kalmaksızın memuriyetimizce alıcıdan tahsil olunur. Beş numaralı fıkradaki şart tahakkuk etmek kaydıla üç defa bağrıldıktan sonra gayri menkul en çok arttırmanın üstünde bırakılır. Şart tahakkuk etmezse arttırma geri bırakılıp alıcı taahhütlerinden kurtulur ve teminat ta kalkar.

5 — Arttırmanın birinci veya ikinci olmasına ve gayri menkule taalluk eden kanunî hakka ve satışın tarzına göre diğér şartlar.

Yazılan şerait veçhile yukarıda gösterilen 15/12/1932 tarihinde Çerkeş İcra Memurluğu odasında işbu ilân ve gösterilen arttırma şartnamesi dairesinde satılacağı ilân olunur. 762

Ayvacak Asliye Hukuk Mahkemesinden:

Ayvacak Kazasının Behram iskelesindeki maa kordon ve liman 50 altmış senedenberi nizasız ve fasılasız malik sıfatile Ayvacak Belediyesinin tasarruf ve ziyedinde bulunduğundan mezkûr belediye namına tescili talep olunmuş vebu baptaki muhakeme derdest bulunmuş olduğundan mezkûr maa kordon liman hakkında istihkak iddiasında bulunanların tarihi ilândan itibaren bir ay zarfında Ayvacak Asliye Hukuk Mahkemesine müracaatları ilân olunur. 761

ABONE ŞARTLARI

Abone senelliktir. Abone bedelt:
Ankara içtin: 750 kuruş
Vilâyetler » : 900 »
Ecnebt memleketter içtin 1500 kuruş

B M. M. nin bir içtima senesine altı sabit cerideleri bir senelik addolunur Resmî Gazeteye Zabıt Ceridesi ile birlikte abone kaydolanıya surette gazete bedeli iki maddine iblâğ olunur.

İLAN ŞARTLARI

Resmî ilânların satışından 5 kuruş
Hususi » » » 10 »
ücret alınır.

Yevmi nüsha 100 paradır.

Basvekilât Müderrizat Matbaası

İÇİNDEKİLER**Kararname****Sayfa**

13313 Mimar Sinan Türbesinin Mimari Kıymetine Zarar Vermemesi ve Vaz'ı Aslîsile
Tamirinin Temini İçin Emaneten Yapıtılmasına Dair Kararname

1

İlanlar

1

Ek 7. 23 Eylül 1940 tarihli İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni Riyasetine Hitaplı Yazı

T. C.
Maarif Vekâleti
Topkapı Sarayı Müzesi
Müdüriyeti
Sa : 5609
739

İstanbul, 23 / IX / 1940
Öz:

İstanbul Eski eserleri koruma
Encümeni Riyasetine

Tarihi ve Minari kıymeti hasebile Maarif Vekâleti
zarfında bulunan İstanbul türbelerinin isimlerini havi
listeyi sunuyorum .
Ancak türbelerin seddini müteakip hazırlanan bu
listeye belki de istical yüzünden tarihi ve Minari kıyme-
ti olan bazı türbelerin idhal edilemediği ve bu sebepten
kararnameye de dahil olamadığı anlaşılmaktadır . Bilfarz
Minar Sinan , Şaire Fitnat , Darüssaade ağalarından Meh-
met , ve Gazanfer ağalar ve Merkez Efendi türbelerile
son devir ricalinden Regit ve Fuat Pağaların türbeleri
bu meyanda zikrolunabilir .
Binaenaleyh keyfiyet Maarif Vekâletine arzolunmak
üzere İstanbulda daha hangi türbelerin tarihi ve Minari
kıymetleri hasebile bu bapta ki kanuna nazaren muhafazası
iktiza edeceğinin tesbiti ile bildirilmesine müsaadeleri
ni rica eylerim .

Topkapı Sarayı Müzesi
Müdürü
Tahsin

Emri mene
23. IX. 1940
212
1186

Kaynak: Türbeler Müzesi Arşivi

Muhafazası lâzımgelen türbeler meyanına
idhali muktazı türbeler

Türbe ismi	Bulunduğu semt
Ebûlvefa Muslihiddin	Vefa karakolu civarında
Cevat Paşa "Sadriazam"	Emirbuharide
Hazreti Cafer	Zindankapıda
Darüssaade ağası Mehmet Ağa	Çarşambada
= = Hüseyin =	Kuşukayasofyada
= = Gazanfer =	Kerküşmede
Reşit Paşa "Sadriazam"	Okçularda
Gazi Osman Paşa	Fatihte
Fuat Paşa "Sadriazam"	Peykhanede
Kemal Paşa	Hoşkadem camii civarında
Merkez Efendi	Mevlevî hane kapısında
Darüssaade ağası Hacı ^{Besir} serif ağa:	Eyüpte
Defterdar Mehmet Çelebi	Defterdar
Ragıp Paşa ve kerimesi	Süleymaniyede
Mimar Sinan	Karagümrükte
Şeyh Nurettin Cerrahî	Eyüpte
Şaire Fitnat	Vefada
Hızır Bey ve Kâtip Çelebi	Vefada
Kâtip Çelebi	Vefada
Hubii Kadın	Eyüpte

Ek 8. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Umum Müdürlüğü'nün 14 Temmuz 1941 Tarihli Ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğüne Hitaplı Yazısı

(407)	638/438
-------	---------

(17 / VI / 1941)

T. C.
İSTANBUL ARKEOLOJİ
MÜZELERİ UMUM
MÜDÜRLÜĞÜ

14 - VI - 1941

Ö. 31879
G. 649

e-
anü
bir

Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğüne

Mukaddema idaremize devredilmiş ve elyevm Müdiriye-
tiniz emrine tevdi buyrulmuş olan esamisi muayyen türbeler-
den maada mimarî ve tarihî kıymeti haiz olan sahipsiz ve ba-
kimsiz bir takım türbelerin bakım altına alınmak üzere bildi-
rilmesi hakkındaki 23.IX.940 tarih ve 5609/739 sayılı yazıla-
rı üzerine encümençe, bunlardan 19 adedi tesbit edilerek ka-
rar altına alınmış ve keyfiyet 6.3.94I tarih ve 31453/223 sa-
yıllı yazı ile cevaben bildirilmişti.

Harablıkları her gün bir az daha artan bu türbele-
rin diğer türbeler meyanına idhali hakkında yüksek vekillik
nezdinde vuku bulan teşebbüsâtınızın ne netice verdiğinin
bildirilmesini encümen kararile reca eder saygılarımı suna-
rım.

A. E.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Umum Müdürü
ve
Eski Eserleri Koruma Encümeni
Reisi

5318 KL 17. VI. 1941

5609

5318

5609

Kaynak: Türbeler Müzesi Arşivi

T.C. Resmî Gazete

Kuruluş tarihi: 7 Ekim 1336-1920

İdare ve yasa işleri için Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Umum Müdürlüğüne müracaat olunur	4 MART 1950 CUMARTESİ	Sayı : 7448
--	--------------------------	-------------

KANUNLAR

İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve Görevleri
hakkındaki Kanunun bazı maddelerinin
değiştirilmesine dair Kanun

Kanun No: 5562

Kabul tarihi: 1/3/1950

Madde 1 — 4837 sayılı kanunun 6, 9, 10, 13 ve 16 ncı maddeleri aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir:

Madde 6 — Genel Müdürlük kuruluştur. Genel Müdür ile iki yardımcısından ve Genel Merkez Kuruluşu ile şubelerden meydana gelir.

Kurum şubelerinin nerelerde kurulacağı ve her bir şubenin hangi il ve belediyelerin sınırları içinde faaliyetinde bulunacağı Genel Müdürlüğün teklifi ve Çalışma Bakanlığının kararı ile belirlenir.

Madde 9 — Kurum memurlarının aylıkları hakkında 3659 sayılı kanun hükümleri uygulanır.

Kurumun yetkili memurları tarafından İş ve İşçi Bulma Kurumu ile ilgili işlerin yürütülmesinde İş Kanununun 92 ve 137 ncı maddeleri hükümleri uygulanır.

Madde 10 — Danışma kurulu ve mahalli danışma komisyonları:

1. Danışma kurulu:

A) İçerisinde müesseselerin bağlı bulunduğu bakanlıklar ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının il genel meclisi ile belediyelerin münevver ve sanayi odalarıyla işçi sendikaları ve benzeri kurumları temsilcilerinden,

B) Çalışma Bakanlığınca uygun görülecek münevver suretiyle ticaret ve sanayi odalarıyla işçi sendikaları ve benzeri kurumları temsilcilerinden,

Meydana gelir.

İşçi ve iş verenlerin temsilci üyelerinin görev süreleri üç yıldır. Çalışma Bakanı veya görevlendirileceği kurse Danışma kuruluna başkanlık eder.

Kurul, Çalışma Bakanlığının çağırısı üzerine yılda bir defa adiyen ve gerekli görüldükçe her zaman olağanüstü toplanır.

2. Mahalli danışma komisyonları:

Lüzum görülecek yerlerde Genel Müdürlüğün teklifi ve Çalışma Bakanlığının tasvibiyle teşkil edilir. Bunların vazife, terekküp ve faaliyet tarzlarıyla üyelerine ödenecek yol giderleri ve günlük ödenekler çıkarılacak tüzükte tesbit olunur.

Madde 13 — Kurum gelirleri şunlardır:

A) Her yıl Çalışma Bakanlığının bütçesinde İş ve İşçi Bulma Kurumuna yardım adıyla açılacak özel bölüme konulacak ödenek,

B) Bir veya birkaç il ve belediyeyi içine alan Kurum şubelerinin bölge sınırları dâhilindeki özel idare bütçelerine gelirlerinin yüzde yarımı

olarak konulacak ödeneklerle; bütçeleri yüz bin liradan iki milyon liraya kadar olan belediyelere gelirlerinin yüzde yarımı ve bütçeleri iki milyon lira ve daha fazla olan belediyelere gelirlerinin yüzde biri olarak bütçelerine konulacak ödenekler (il ve belediye bütçelerinde bu maksat için ayrılan ödenekler hiçbir suretle başka bölüme aktarılamaz ve ilk altı ay içinde tahakkuk ettirilerek kurumun adına ve hesabına ödenir).

C) Gerçek veya tüzelkişiler tarafından yapılacak bağışlar ve vasiyetler,

D) Diğer çeşitli gelirler,

Madde 16 — İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Muhasebe, Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunları hükümlerine ve Sayıştayın vize ve denetlemesine bağlıdır.

Kurumun malları İcra ve İflas ve Türk Ceza Kanunları bakımından Devlet malı hükmünde olup alacakları da Devlet alacağı derecesinde imtiyazlıdır.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanun hükümleri Bakanlar Kurulunca yürütülür.
3/3/1950

No.	Bağlı	Dünya Tarih	Cilt	Sahife	Resmî Gazete Seri
1 — İhtil Kanunlar :					
4837 İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun	25/1/1946	3	27	842	6215
4961 İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve Görevleri hakkındaki kanuna geçici bir madde eklenmesine dair Kanun	12/12/1946	3	28	28	6478
2 — Süreli geçen Kanunlar :					
765 Türk Ceza Kanunu	13/3/1926	3	7	519	—
1850 Muhasebî Umumiye Kanunu	14/5/1927	3	8	628	607
1424 İcra ve İflas Kanunu	4/5/1929	3	10	731	1183
2490 Arizma, Ekallime ve İhale Kanunu	10/6/1934	3	15	1657	2723
3659 Bakanlar ve Devlet memurlarının aylıklarına tevhit ve teadili hakkında Kanun	11/7/1939	3	29	1539	4255
İş Kanunu	15/6/1936	3	17	1146	3330

Devlet memurlarının aylıklarının tevhit ve teadiliüne
dair olan 3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı
cetvelde değişiklik yapılmaması
hakkında Kanun

Kanun No: 5563

Kabul tarihi: 1/3/1950

Madde 1 — 30/6/1939 tarihli ve 3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin ek ve tadillerinin İşçileri Bakanlığı kısmından kaymakam ve

hukuk işleri müdürü kadroları kaldırılmış ve yerine bağlı cetvelde yazılı kadrolar eklenmiştir.

Bu kadrolardan 41 adedinden fazla hukuk işleri müdürü kadrosu tahsis edilemez.

Geçici Madde — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kaymakam ve hukuk işleri müdürü kadrolarında görevli bulunanların yeniden tayinlerine lüzum olmayıp ayınlıklarının verilmesine devam olunur.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

3/3/1950

CETVEL

D.	Görevin çeşidi	Sayı	Aylık
5	Kaymakam ve Hukuk İşleri Müdürü	64	80
6		69	70
7		79	60
8		182	50
9		103	40

[5572 sayılı kanun altında emel ve kıtaca vardır.]

Tekke ve zaviyelerde türbelerin seddine ve türbedarlıklarla birtakım unvanların men'i ve ilgasına dair olan 677 sayılı kanunun birinci maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında Kanun

Kanun No 5566

Kabul tarihi: 1/3/1950

Madde 1 — Tekke ve zaviyelerde türbelerin seddine ve türbedarlıklarla birtakım unvanların men'i ve ilgasına dair olan 677 sayılı kanunun birinci maddesinin sonuna aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

Turbelerden Türk büyükelçine ait olanlarla büyük sanat değeri bulunanlar Milli Eğitim Bakanlığınca umuma açılabılır Bunlara bakım lgn. gerekli memur ve hizmetliler tayin edilir. Açılacak türbelerin hısteşi Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanır ve Bakanlar Kurulunca tasvip olunur.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

3/3/1950

No.	Başlık	Düster Tarih	Cilt	Sahife	Resmî Gazete Sayı	
677	Yükük Kanunlar					
6438	Tekke ve zaviyeler seddine ve türbedarlıklar ile bu takım avansların men'i ve ilgasına dair Kanun	13/12/1941	3	7	113	243
	Tekke ve zaviyelerde türbelerin kapatılmasına ve türbedarlık, her ilde bir tekke avanslarına men'i ve ilgasına dair olan 677 sayılı kanunun birinci maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında Kanun	16/6/1950	3	30	1438	7234

Belediye Gelirleri Kanununun 5385 sayılı kanunla değiştirilen 22 nci maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun

Kanun No 5569

Kabul tarihi: 1/3/1950

Madde 1 — 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 5385 sayılı kanunla değiştirilen 22 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Ölçü ve tartı aletlerinden alınacak muayene ve damga resmi,

Madde 22 — Aşağıda yazılı ölçü aletleri ve tartılardan 1782 sayılı Ölçüler Kanunu ve Tüzüğü hükümlerine göre normal olarak yapılacak muayenelerde ölçülerin belediyeye damgalatılması karşılığında aşağıdaki resimler alınır.

- A) 500 grama kadar tartıların beher parçasından 10 kuruş,
- B) 50 kilograma kadar tartıların beher parçasından 50 kuruş,
- C) İbreh terazilerden 100 kuruş,
- D) Masa terazilerinden 50 kuruş,
- E) El terazilerinden 20 kuruş,
- F) Her çeşit basküllerden 200 ve kantarlardan 100 kuruş,
- G) Akıcı ve kuru taneli maddeler hacim ölçüklerinin beher parçasından 10 kuruş,
- H) Uzunluk ölçülerinin beherinden 20 kuruş

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

3/3/1950

No.	Başlık	Düster Tarih	Cilt	Sahife	Resmî Gazete Sayı	
1	1 — Belediye gelirleri hakkındaki 5237 sayılı kanunun tadil ve ekleri 2/1/1950 tarih ve 7395 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 5478 sayılı kanun taslağı altına tabiiye edilmiştir.					
	2 — Soru geçen Kanun .					
1782	Ölçüler Kanunu	4/4/1931	3	12	250	1764
	3 — Soru geçen Tazuk .					
14826	Ölçüler Nispetnamesi	26/8/1933	3	16	1681	2487

Kadın ticareti namıyla anılan cinai ticarete karşı müessir bir himayenin sağlanması maksadıyla imzalanmış bulunan Milletlerarası Anlaşma ile Kadın Ticaretinin zecren men'ine dair imzalanmış olan Milletlerarası Sözleşmeyi değiştiren Protokol ve ekinin onanmasına dair Kanun

Kanun No: 5570

Kabul tarihi: 1/3/1950

Madde 1 — 4 Mayıs 1949 da New - York'ta Lâke Success'de imzalanan ve,

A) Kadın ticareti namıyla anılan cinai ticarete karşı müessir bir himayenin sağlanması maksadıyla 18 Mayıs 1904 de Paris'te imzalanmış bulunan Milletlerarası Anlaşmayı,

B) Kadın ticaretinin zecren men'ine dair 4 Mayıs 1910 da Paris'te imzalanmış olan Milletlerarası Sözleşmeyi,

değiştiren Protokol ve eki onanmıştır.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

3/3/1950

(Beyaz kadın ticareti namıyla anılan cinai ticarete karşı müessir bir himayenin sağlanması için 18 Mayıs 1904 tarihinde Paris'te imzalanmış Milletlerarası Anlaşma ile beyaz kadın ticaretinin zecren men'ine dair 4 Mayıs 1910 tarihinde Paris'te imzalanmış Milletlerarası Sözleşme) yi değiştiren Protokol

İşbu Protokola dâhil olan Devletler, (Beyaz Kadın Ticareti namıyla anılan cinai ticarete karşı müessir bir himayenin sağlanması maksadıyla 18 Mayıs 1904 te Paris'te imzalanmış Milletlerarası Anlaşma ile Beyaz Kadın Ticaretinin zecren men'ine dair 4 Mayıs 1910 da Paris'te imzalanan Milletlerarası Sözleşme) hükümlerine göre Fransa Cumhuriyet Hükümetinin bazı vazifelerle görevlendirilmiş bulunduğunu ve bu Hükümetin mezkûr anlaşmalara tevfikân gormekte olduğu vazifeleri Birleşmiş Milletlere devir etmek istediğini ve bu işlerin bundan sonra Birleşmiş Milletlerce görülmesinin uygun bulunduğunu nazarı itibara alarak aşağıdaki hükümler üzerinde mutabık kalmışlardır.

Madde — 1

İşbu Protokola dâhil bulunan devletlerden her biri, dâhil bulunduğu senet hususunda, ve bu Protokol hükümleri dairesinde, bu Protokol ekinin ihtiva ettiği senetlere mütataallık tadiilatı aralarında hukuken tanımayı, bunları yürürlüğe koymayı ve tatbikını temin etmeyi taahhüt ederler.

İÇİNDEKİLER

<u>Kanunlar</u>	<u>Sayfa</u>
5562 İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	1
5563 Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	1
5566 Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarla Birtakım Unvanların, Meni ve İlgasına Dair Olan 677 Sayılı Kanunun Birinci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun	2
5569 Belediye Gelirleri Kanununun 5885 Sayılı Kanunla Değiştirilen 22 nci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	2
5570 Kadın Ticareti Namiyle Anılan Cinai Ticarete Karşı Mütessir Bir Himayenin Sağlanması Maksadıyla İmzalanmış Bulunan Milletlerarası Anlaşma ile Kadın Ticaretinin Zecren Men'ine Dair İmzalanmış Olan Milletlerarası Sözleşmeyi Değiştiren Protokol ve Ekinin Onanmasına Dair Kanun	2
5571 Müstehcen Neşriyat Tedavülünün Zecren Menine Dair İmzalanmış Olan Anlaşmayı Değiştiren Protokol ve Ekinin Onanmasına Dair Kanun	4
5572 Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3.656 Sayılı Kanuna Bağlı (I) Sayılı Cetvelin Adalet Bakanlığı ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bölümlerinde Değişiklik Yapılması ve Kadastro Mahkemeleriyle Gezici Mahkemelerin Kaldırılması Hakkında Kanun	5
5573 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa Bazı Hüktümter Eklennesine ve 4258 Sayılı Kanuna Bağlı Kadro Cetvellerin Değiştirilmesine Dair Olan 4862 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	6
5574 Türkiye Hüktümeti ile Yunanistan Hüktümeti Arasında Akdedilen Veteriner Sözleşmesinde Değişiklik Yapılması İçin Teati Olunan Mektupların Onanması Hakkında Kanun	7
5575 11 Aralık 1946 Tarihli New-York Protokolü ile Hüktümleri Değişen Cenevre Anlaşması Hüktümleri İçerisine Girmiyen Uyuşturucu Maddelerin Milletlerarası Kontrola Tabi Tutulmasına Dair Olan Paris Protokolünün Onanması Hakkında Kanun	7
5576 İller Bankası Kanununun 22 nci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	9
5577 Türkiye ile Suriye Arasında Buğday Satışı Hakkında Teati, Olunan Mektupların Onanması Hakkında Kanun	9
5579 Milli Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadrolariyle Merkez Kuruluşu ve Görevleri Hakkındaki 2287 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Olan 4926 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvele Bazı Kadrolar Eklenmesi Hakkında Kanun	10
5580 Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkındaki Kanunun 3 üncü ve 11 inci Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	11
5581 Atatürk Anıt - Kabri İnşasına Dair Olan 4677 Sayılı Kanuna Ek Kanun	11
5582 Mairshall Plânı (Avrupa Kalkınması Programı) Çerçevesi Dâhilinde Elde Edilecek Yardımların Bütçe ve Hazine Hesaplarına İntikal Şekline İlişik Kanun	11
5583 Hazinece Özel Teşebbüslere Kefalet Edilmesine ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanun	12
<u>Bakanlar Kurulu Kararları</u>	
3/ 10643 Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği Hakkında Karar	12
3/10659 Devlet Hesabına Yabancı Memleketlerde Okuyan Öğrenciler Hakkında Karar	12
<u>Kararlar</u>	
İçişleri Bakanlığına Ait Belediye Kurulmasına Ait Karar	13
Adalet, Maliye, Milli Eğitim Bakanlığına Ait Atama Kararları	13
<u>İlanlar</u>	13

Ek 10. Eyüp Sultan Türbesi Hakkında 10 Ekim 1950'de Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı

T.C. Resmî Gazete

Kuruluş tarihi: 7 Ekim 1336-1920

İdare ve yasa işleri için Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Umumî Müdürlüğüne müracaat olunur	10 EKİM 1950 SALI	Sayı : 7627
---	----------------------	-------------

Bakanlar Kurulu Kararları

3
Karar Sayısı: 11842

İstanbul'da Eyüp Türbesinin umuma açılması; Millî Eğitim Bakanlığının 13/9/1950 tarihli ve 2572 sayılı yazısı üzerine, 5596 sayılı kanunun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunun 20/9/1950 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

20/9/1950

CUMHURBAŞKANI
C. BAYAR

Başbakan A. MENDERES	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı S. AĞAOĞLU	Devlet Bakanı F. L. KARAOSMANOĞLU	Adalet Bakanı H. ÖZYÖRÜK
M. Savunma Bakanı REFİK Ş. İNCE	İçişleri Bakanı R. NASUHİOĞLU	Dışişleri Bakanı F. KÖPRÜLÜ	Maliye Bakanı H. AYAN
M. Eğitim Bakanı T. İLERİ	Bayındırlık Bakanı F. BELEN	Ek. ve Ticaret Bakanı Z. H. VELİBEŞE	Sa. ve So. Y. Bakanı Dr. H. ÜSTÜNDAĞ
G. ve T. Bakanı N. ÖZSAN	Tarım Bakanı N. İYRİBOZ	Ulaştırma Bakanı S. KURTBEK	Çalışma Bakanı H. POLATKAN
			İşletmeler Bakanı MUHLİS ETE

3
Karar Sayısı: 11858

Santiago Elçisi Bedri Tahir Şaman'ın memleketimizi Bolıvya, Kolombiya, Elkuatör ve Peru Devletleri nezdinde de temsil etmesi; Dışişleri Bakanlığının 19/9/1950 tarihli ve 7922/422 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 21/9/1950 tarihinde kararlaştırılmıştır.

21/9/1950

CUMHURBAŞKANI
C. BAYAR

Başbakan M. MENDERES	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı S. AĞAOĞLU	Devlet Bakanı F. L. KARAOSMANOĞLU	Adalet Bakanı H. ÖZYÖRÜK
M. Savunma Bakanı REFİK Ş. İNCE	İçişleri Bakanı R. NASUHİOĞLU	Dışişleri Bakanı F. KÖPRÜLÜ	Maliye Bakanı H. AYAN
M. Eğitim Bakanı T. İLERİ	Bayındırlık Bakanı F. BELEN	Ek. ve Ticaret Bakanı Z. H. VELİBEŞE	Sa. ve So. Y. Bakanı Dr. H. ÜSTÜNDAĞ
G. ve T. Bakanı N. ÖZSAN	Tarım Bakanı N. İYRİBOZ	Ulaştırma Bakanı S. KURTBEK	Çalışma Bakanı H. POLATKAN
			İşletmeler Bakanı MUHLİS ETE

3
Karar Sayısı: 11860

Türkiye Garanti Bankası tarafından Gaziantep, Kayseri, Diyarbakır ve Söke'de birer şube açılmasına izin verilmesi, Maliye Bakanlığının uygun görüşüne dayanan Ekonomî ve Ticaret Bakanlığının 18/9/1950 tarihli ve 4/7587/37969 sayılı yazısı üzerine, 2999 sayılı kanunun 4 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 21/9/1950 tarihinde kararlaştırılmıştır.

21/9/1950

CUMHURBAŞKANI
C. BAYAR

Başbakan A. MENDERES	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı S. AĞAOĞLU	Devlet Bakanı F. L. KARAOSMANOĞLU	Adalet Bakanı H. ÖZYÖRÜK
M. Savunma Bakanı REFİK Ş. İNCE	İçişleri Bakanı R. NASUHİOĞLU	Dışişleri Bakanı F. KÖPRÜLÜ	Maliye Bakanı H. AYAN
M. Eğitim Bakanı T. İLERİ	Bayındırlık Bakanı F. BELEN	Ek. ve Ticaret Bakanı Z. H. VELİBEŞE	Sa. ve So. Y. Bakanı Dr. H. ÜSTÜNDAĞ
G. ve T. Bakanı N. ÖZSAN	Tarım Bakanı N. İYRİBOZ	Ulaştırma Bakanı S. KURTBEK	Çalışma Bakanı H. POLATKAN
			İşletmeler Bakanı MUHLİS ETE

3
Karar Sayısı: 11874

Örgütlendirme Kanununun 8 inci maddesinin a, b, c, d, ve e fıkralarında yazılı olan arazinin hak sahibi buhmanlara dağıtımını yapması ve aynı kanunun 14 üncü maddesinin a ve b fıkralarında yazılı olan arazinin dağıtılmak üzere kamulaştırılması; Tarım Bakanlığının 19/9/1950 tarihli ve 3700/21/14496 sayılı yazısı üzerine, 4753 sayılı kanunun 5618

Kaynak: Resmi Gazete.(2024, 10 Şubat) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7627.pdf>

Ek 11. Eyüp Sultan Türbesinin Ücretsiz Olması Hakkında 18 Temmuz 1957'de Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı

T.C. Resmî Gazete

Kuruluş tarihi: 7 Ekim 1336 - 1920

<i>İdare ve yam işleri için Başvekilat Neşriyat ve Müdevvenet Umum Müdürlüğüne müracaat olunur</i>	18 TEMMUZ 1957 PERŞEMBE	Sayı : 9658
--	-----------------------------------	-------------

KARARNAMELER

⁴
Karar Sayısı: 9058

17/1935 tarihli ve 2/2911 sayılı kararnameye ektir.
Sıtma ve frengi ilaçları hakkındaki 2767 sayılı kanun gereğince Türkiye Kızılay Cemiyetinin inhisarı altına verilmiş olan ilaçlara ait listeye «Daraprin Pirimetamin Comprime 25 Mgr.» adlı müstahzarın da sıtma ilacı olarak ithal edilmesi; Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletinin 14/5/1957 tarihli ve 6633 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 22/5/1957 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR
C. BAYAR

Başvekil A. MENDERES	Devlet Vekili Dr. M.C. BENGÜ	Devlet Vekili Ş. ERGİN	Devlet Vekili C. YARDIMCI
Adliye Vekili GÖKTÜRK	Milli Mü.V.V Ş. ERGİN	Dahiliye Vekili Dr. N. GEDİK	Hariciye V.V. E. MENDERES
Maarif Vekili T. İLERİ	Nafia Vekili E. MENDERES	İkt. ve Ticaret Vekili A. AKER	Sih. ve İc. Mua. Vekili Dr. N. KÖREZ
Güm. ve İnh. Vekili H. HÜSMAN	Ziraat Vekili E. BUDAKOĞLU	Münakalat Vekili A. DEMİRER	Çalışma Vekili M. TARHAN
			İşletmeler Vekili S. AĞAOĞLU

⁴
Karar Sayısı: 9066

10/2/1956 tarihli ve 4/6862 sayılı kararnameye ektir.
İstanbul'daki Eyüp Türbesi'ni ziyaret edeceklerden ücret alınmaması; Maliye Vekâletinin muvafık mütalâasına dayanan Maarif Vekâletinin 7/5/1957 tarihli ve 0024-1745 sayılı yazısı üzerine, 3340 sayılı kanunun 6152 sayılı kanunla değiştirilen 1 inci maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 25/5/1957 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR
C. BAYAR

Başvekil A. MENDERES	Devlet Vekili Dr. M.C. BENGÜ	Devlet Vekili Ş. ERGİN	Devlet Vekili C. YARDIMCI
Adliye Vekili GÖKTÜRK	Milli Mü.V.V Ş. ERGİN	Dahiliye Vekili Dr. N. GEDİK	Hariciye V.V. E. MENDERES
Maarif Vekili T. İLERİ	Nafia Vekili E. MENDERES	İkt. ve Ticaret Vekili A. AKER	Sih. ve İc. Mua. Vekili Dr. N. KÖREZ
Güm. ve İnh. Vekili H. HÜSMAN	Ziraat Vekili E. BUDAKOĞLU	Münakalat Vekili A. DEMİRER	Çalışma Vekili M. TARHAN
			İşletmeler Vekili S. AĞAOĞLU

⁴
Karar Sayısı: 9076

«Türkiye G8z Bankası Derneği» nin umumî menfaatlere hadım cemiyetlerden sayılması; Dahiliye Vekâletinin 3/4/1957 tarihli ve 81-175/145 sayılı yazısı ve Devlet Şurası Umumi Heyetinin 25/4/1957 tarihli ve 57/1085/737 sayılı kararı üzerine, 3512 sayılı kanunun 37 nci maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 25/5/1957 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR
C. BAYAR

Başvekil A. MENDERES	Devlet Vekili Dr. M.C. BENGÜ	Devlet Vekili Ş. ERGİN	Devlet Vekili C. YARDIMCI
Adliye Vekili GÖKTÜRK	Milli Mü.V.V Ş. ERGİN	Dahiliye Vekili Dr. N. GEDİK	Hariciye V.V. E. MENDERES
Maarif Vekili T. İLERİ	Nafia Vekili E. MENDERES	İkt. ve Ticaret Vekili A. AKER	Sih. ve İc. Mua. Vekili Dr. N. KÖREZ
Güm. ve İnh. Vekili H. HÜSMAN	Ziraat Vekili E. BUDAKOĞLU	Münakalat Vekili A. DEMİRER	Çalışma Vekili M. TARHAN
			İşletmeler Vekili S. AĞAOĞLU

⁴
Karar Sayısı: 9090

İkt. Hükûmet nezdindeki elçiliklerin karşılıklı olarak Büyük Elçiliğe çıkarılması hususunda Portekiz Hükûmetiyle varılan mutabakata istinaden Lizbon Elçiliğimizin Büyük Elçiliğe yükseltilmesi ve bu yer Elçisi Tarrık Emin Yenisey'in 6081 sayılı kanun hükümleri dairesinde Büyük Elçi unvanıyla mezkûr Büyük Elçiliğe tedvire memur edilmesi; Hariciye Vekâletinin 7/5/1957, 20/5/1957 tarihli ve 11617/273, 12753/290 sayılı yazıları üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 7/6/1957 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR
C. BAYAR

Başvekil A. MENDERES	Devlet Vekili Dr. M.C. BENGÜ	Devlet Vekili Ş. ERGİN	Devlet Vekili E. KALAFAT	Devlet Vekili C. YARDIMCI
Adliye Vekili GÖKTÜRK	Milli Mü.V.V Ş. ERGİN	Dahiliye Vekili Dr. N. GEDİK	Hariciye V.V. E. MENDERES	Maliye Vekili H. POLATKAN
Maarif Vekili T. İLERİ	Nafia Vekili E. MENDERES	İkt. ve Ticaret Vekili A. AKER	Sih. ve İc. Mua. Vekili Dr. N. KÖREZ	
Güm. ve İnh. Vekili H. HÜSMAN	Ziraat Vekili E. BUDAKOĞLU	Münakalat Vekili A. DEMİRER	Çalışma Vekili M. TARHAN	İşletmeler Vekili S. AĞAOĞLU

Kaynak: Resmi Gazete. (2024, 10 Şubat) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9658.pdf>

Ek 12. 1966 Tarihli Protokol

Protokol

İstanbul Türbeler Müdürlüğünün, Milli Eğitim Bakanlığının 4.2.1966 tarih ve 730-35-234 Sayılı onaylarıyla Topkapı Sarayından ayrılarak, müstakil bir şekilde kuruluşundan sonra durum etüd edilmiş ve aşağıdaki sonuca varılmıştır.

1- Eski (Vakıflar Nezareti) nin, vakıf yolu ile intikal etmiş bir müessesesi olan Türbeler, Câmiler, Çeşmeler vesaire bırakan hayır sahiplerinin, yine bıraktıkları mülklerle idâme ettirilen birer eseri idi.

1. Dünya harbi mağlubiyeti, gutareke, Anadolu harekâtı, kurtuluş savaşı ve zaferi neticesi yapılan Lozan Sulhu ile (Milli Misak) bu günkü coğrafi hudutlarımız tayin edilmiştir.

Bunun neticesi :

a) Hayır eserlerinin bir çok gelir kaynakları milli hudutlar dışında kalmıştır.

b) O günlerin iktisadi şartları, hayır işleri kademelerinin bakımını sağlayan meabulün azalışı ile bir tensikat yapılması iczamu zaruri görülmüştür.

c) Yanlış Vakıf müesseselerini tedvir eden Vakıflar Nezareti kaldırılarak Baş Vekailete bağlı bir (Vakıflar Umum Müdürlüğü) ihdas edilmiş ve pek tabii olarak tensikattan artan gelir Maliyeye intikal ettirilerek memleketin öteden beri harap ve bakımsız olan diğer sınırlarının imarına sarf edilmiştir.

d) Eski İstanbul Yangınları, zelzeleler, zamanın tahribâtı, ihmaller eski eserlerin başında gelen Türbeleri bütünü harabetmiştir.

e) Tekke ve Türbelerin kapatılmasından sonra da hemen, hemen bütünü suhipsiz ve bakımsız kalmış bulunan bu eski eserler, memlekette tarih, kültür ve eski eserlerle alakalı bütün merciler için bir problem haline gelmiştir.

Böyle olunca, sonradan tozakkul eden (Vakıflar Umum Müdürlüğü) imkânları nisbetinde Türbelerin onarımları ile uğraşmış, bir çoklarına bu gün ayakta durabilir halde muhafaza ettirmiştir.

10.Eylül.1957 de 7044 sayılı kanunla mülkiyeti Vakıflar İdaresine yeniden devredilen Eski Eserler meydanındaki Türbelerden (119) tanesi, her ne kadar Müzeler Umum Müdürlüğü kanalı ile Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğüne devredilmiş ise'de, mülkiyet hakkı dolayısıyla her türlü tasarrufu elinde tutan Vakıflar Umum Müdürlüğü ile daimi bir tedahül meydana gelmiş ve istenilen çalışma, her iki dairenin iyi niyetlerine rağmen, hiç bir zaman yapılamamıştır.

Kaynak: Türbeler Müzesi Arşivi

Bütün bu durumlar, gerek Müdürlüğümüzün topraklı gereksinimleri
Vakıflar Baş Müdürlüğünün yeni ve ileri bir çalışma anlayışı içinde
iki Müdürlük, Türbeler problemini yeniden gözden geçirince:
(İki ayrıbaşa bağlı bir müessesenin sistemli ve randımanlı bir çalışma
yapıp müspet sonuca varılabileceği) müsterek kanaatine erilmiştir.
Bu kanaat ile:

İlişik listede daha evvelce Topkapı Sarayına şimdi de Eğitim
Bakanlığının yukarıda tarih ve sayısı yazılı emirleriyle teşekkül
eden Müdürlüğümüze intikal etmiş (119) Türbenin (7044) sayılı kanun
ile (Vakıflar Umum Müdürlüğüne) devr edilen mülkiyetinin (intifa)
hakkından Eğitim Bakanlığı adına (feragat) ederek adı geçen Türbe-
lerin İstanbul Türbeler Müdürlüğüne devri, prensip kararına varılmış-
tır.

Ancak Vakıflar gelirinin menşei esasen bu türbeler sahipleri-
nin bıraktığı cevval teşkil ettiğinden büyük onarımların yine Vakıf-
larca idamesi cam, gerçeğe, kilit, şebeke, kapı vs. gibi ufak tamir-
lerinin de Türbeler Müdürlüğü tahsisatı ile yapılması mutabakatına
varılmıştır.

Vakıflar Baş Müdürlüğü ve Türbeler Müdürlüğü'nün tetkikleri neti-
cesi vardıkları mutabakatı belirten yukarıdaki hususlar bir protokol
ile tesbit edilmiş ve taraflarca teati edilmiştir.

/ /1966

Vakıflar Baş Müdürü

İstanbul Türbeler Müdürü

İmza

Müdür

ASLİNIN AYRILIR:

T. C. Resmî Gazete

Kuruluş Tarihi : (7 Teşrinievvel 1336) — 7 Ekim 1920

Yönetim ve yazı işleri için Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğüne başvurulur.	16 Şubat 1990 CUMA	Sayı : 20435
---	-----------------------	--------------

YASAMA BÖLÜMÜ

KANUN

**Bazı Kanunların Bakanlar Kuruluna Yetki Veren Hükümlerinde Değişiklik
Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ile Bazı Kanunların Bakanlar
Kuruluna Yetki Veren Hükümlerinde Değişiklik Yapılmas
Hakkında Kanun Hükümünde Kararnamenin
Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun**

Kanun No. 3612

Kabul Tarihi : 7.2.1990

MADDE 1. — 12.9.1330 tarihli Askeri Tayinat ve Yem Kanunu Muvakkatının 36 ncı maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Fevkalade hallerin devamı müddetince Maliye ve Gümrük Bakanlığının olumlu görüşü alınmak kaydıyla Milli Savunma Bakanlığının istihkak bedelini tecavüz edebilme yetkisi vardır.

MADDE 2. — 18.3.1340 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanununun 74 üncü maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Bakanlar Kurulunca tespit edilecek illerde; olağanüstü hal ilanını gerektiren sebeplere ve şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin köyde veya çevrede ortaya çıkması veya ne sebeple olursa olsun köylünün canına ve malına tecavüz hareketlerinin artması hallerinde de, Valinin teklifi ve İçişleri Bakanlığının onayı ile yeteri kadar “geçici köy korucusu” görevlendirilebilir. Bu şekilde görevlendirilen geçici köy korucularına görevleri süresince ödenecek ücret ile hizmetin bitiminde verilecek tazminat miktarı ve giyim bedelleri İçişleri ile Maliye ve Gümrük bakanlıklarınca müştereken tespit edilir ve Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesinin ilgili transfer harcamaları bölümünden İçişleri Bakanlığı bütçesine aktarılacak ödenekten bu bakanlıkça karşılanır.

MADDE 3. — 18.3.1340 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanununun 78 inci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Korucuların kıyafetleri ve silahlarının şekli İçişleri Bakanlığınca tespit olunur.

Yasama Bölümü Sayfa : 1

Resmî Gazete Kodu : 160290

Resmî Gazete Fihristi 96. Sayfadadır.

MADDE 4. — 22.4.1341 tarihli ve 657 sayılı Harita Genel Komutanlığı Kanununun 6 ncı maddesinin beşinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Adı geçen kurulca yukarıda belirtilen hususlar üzerinde alınan kararlar, ilgili bakanlığın tasdiki ile kesinleşir.

MADDE 5. — 30.11.1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddi-ne ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanunun 1 inci Maddesi-nin dördüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla büyük sanat değeri bulunanlar Kültür Ba-kanlığınca umuma açılabilir. Bunlara bakım için gerekli memur ve hizmetliler tayin edilir.

MADDE 6. — 17.2.1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin 36 ncı madde-sinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yabancı memleketlerdeki Türkiye temsilcilerine, Dışişleri Bakanlığının teklifi, İçişleri Bakanlığının katılması ve Başbakanın onayı ile nüfus memurluğu yetkisi verilebilir.

MADDE 7. — 7.6.1926 tarihli ve 904 sayılı Islahı Hayvanat Kanununun 5 inci mad-desi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 5. — Hara, inekthane, ağıl, aygır deposu, üretime ve deneme yerleri kurulması-na uygun olup, Hazineye ait bulunan çiftlikler ve otlaklar, ihtiyaç üzerine Tarım Orman ve Köyşleri Bakanlığı ile Maliye ve Gümrük Bakanlığının ortak teklifleri ve Başbakanın onayı ile sözü geçen hizmetler için ayrılır.

MADDE 8. — 7.6.1926 tarihli ve 904 sayılı Islahı Hayvanat Kanununun 4 üncü mad-desi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 4. — Damızlık tiftik keçilerinin men'i imrarı hakkındaki 11 Nisan 1334 tarihli Kanunun hükümleri mahfuz kalmak şartıyla bütün hayvanların ecnebi memleketlere ihracı serbesttir. Yalnız aygır, iğdiş, kısarak ve katırların ihracı, lüzumunda ilgili Bakanlıkça men olu-nabilir.

MADDE 9. — 8.4.1929 tarihli ve 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Tale-be Hakkında Kanunun 13 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 13 — Öğrenci ödeneği, bütün öğrencileri kapsamak üzere her yıl Milli Eğitim ve Maliye ve Gümrük Bakanlıklarınca tespit edilecek aylık miktar ile zaruri giderler toplamın-dan teşekkül eder.

MADDE 10. — 3.4.1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanununun 5 inci maddesinin (B) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

B) Seksen binden fazla nüfuslu belediyelerde belediye meclisinin kararı, idare heyeti-nin muvafakatı, valiliğin teklifi ve İçişleri Bakanlığının tasdiki ile kesinleşir.

MADDE 11. — 3.4.1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanununun 19 uncu maddesi-nin birinci fıkrasının beşinci bendinin ikinci paragrafı ile onuncu fıkrasının (C) bendi aşağıda-ki şekilde değiştirilmiştir.

Bunların, belediyelerin de iştirak edecekleri şirketler vasıtasıyla yapılması ve işletilmesi veya icara verilmesi veyahut imtiyazın devri İçişleri Bakanlığının kararına bağlıdır. Belediye-ler dilerse inhisarı tazammun etmemek şartıyla bunların işletilmesine ruhsat dahi verebilir.

C) Yukarıda (B) bendine göre tahvil çıkarılması hakkında belediye meclislerince alına-cak kararlar vali tarafından mütalaasıyla birlikte İçişleri Bakanlığına gönderilir ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının da mütalaası alındıktan sonra İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Başbakanın onayı ile kesinleşir.

MADDE 12. — 10.6.1930 tarihli ve 1705 sayılı Ticarete Tağşişin Men'i ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkında Kanunun 1 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Ek 14. Aziz Mahmud Hüdai G mleği ile Yahya Efendi G mleği Fotoğrafları

Kaynak: Nişancı, 2024

Yahya Efendi Tılsımlı Gömlek

Kaynak: Nişancı, 2024

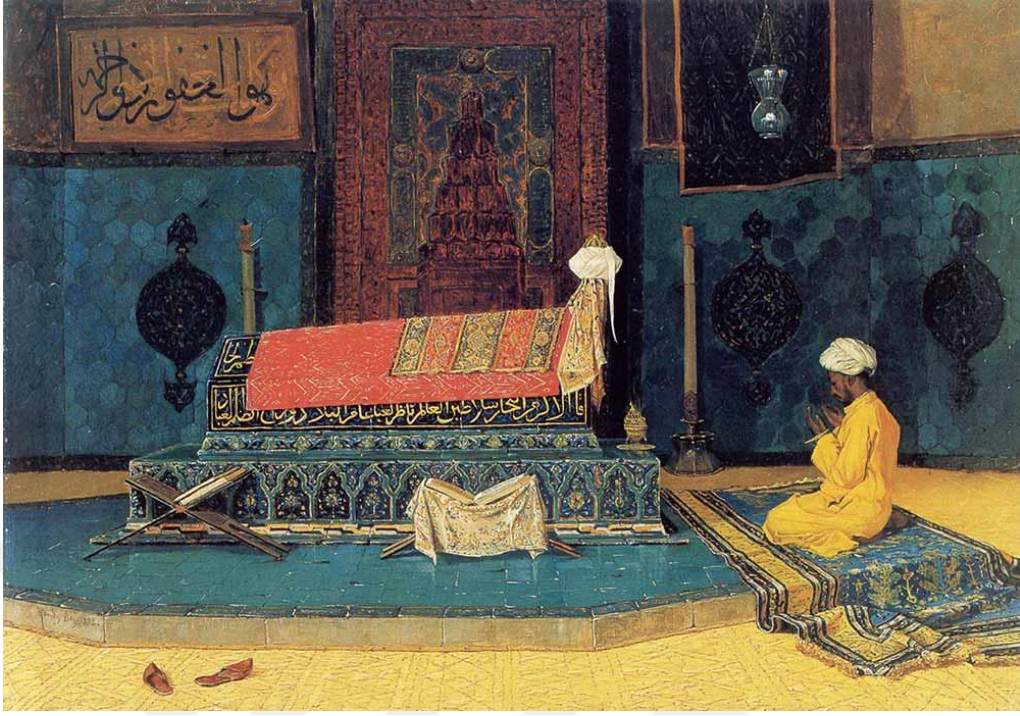
Aziz Mahmud Hüdai Tılsımlı Gömlek

Ek 15. Osman Hamdi Bey'in Türbe İçeren Tabloları

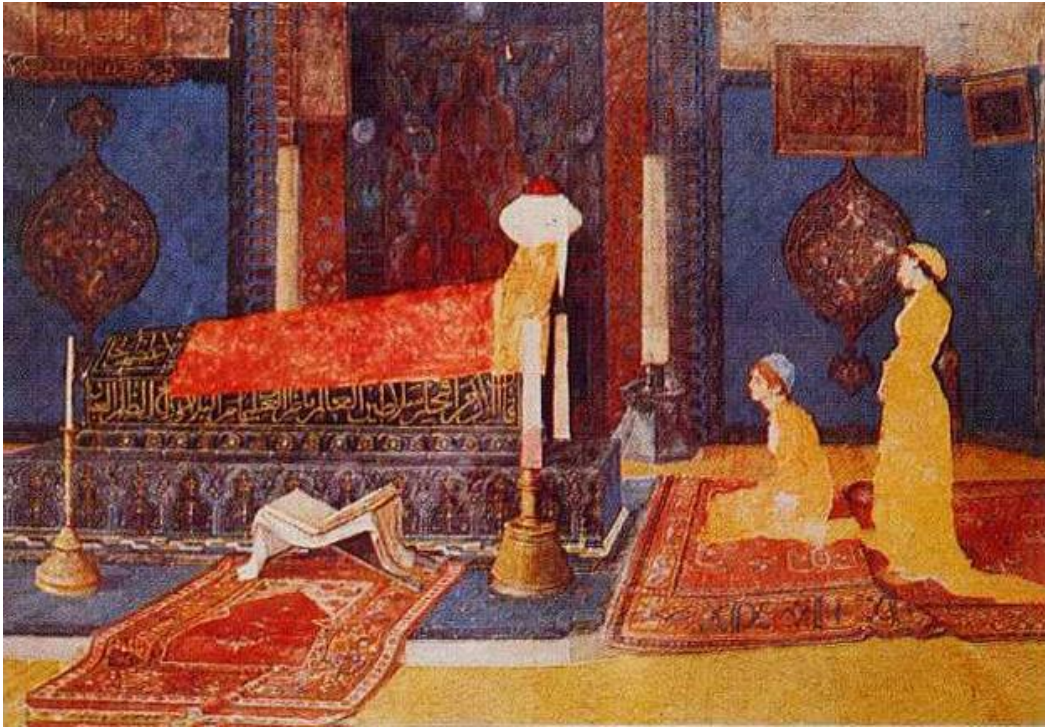
Kaynak: Wikipedia .(2024, 10 Mart)
[https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eehzade_T%C3%BCrbesinde_Dervi%C5%9F_\(tablo\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eehzade_T%C3%BCrbesinde_Dervi%C5%9F_(tablo))

Şehzade Türbesinde Derviş (1903)

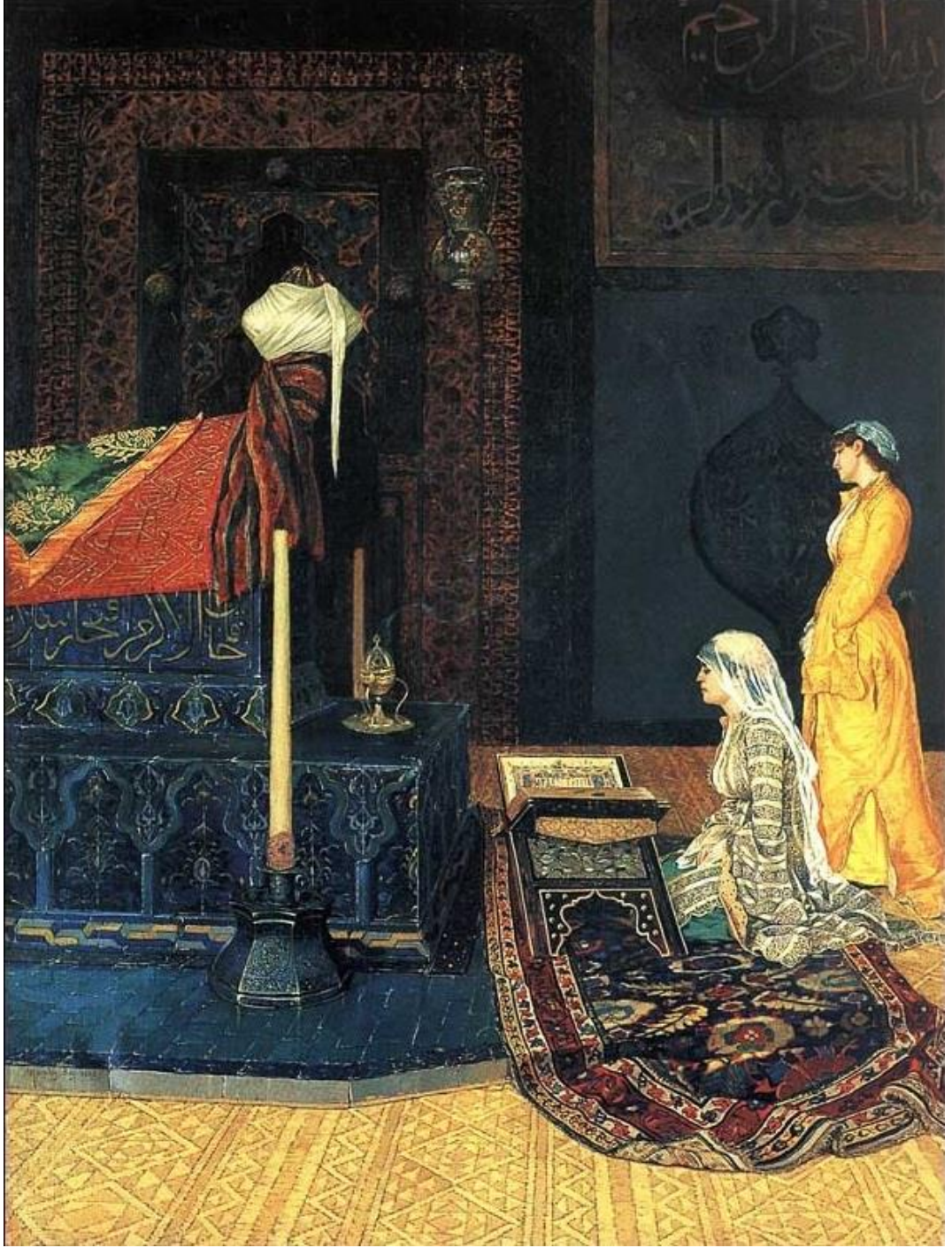
Kaynak: Cezar, 1995b, s. 676

Yeşil Türbede Dua (1882)

Kaynak: Cezar, 1995b, s. 677

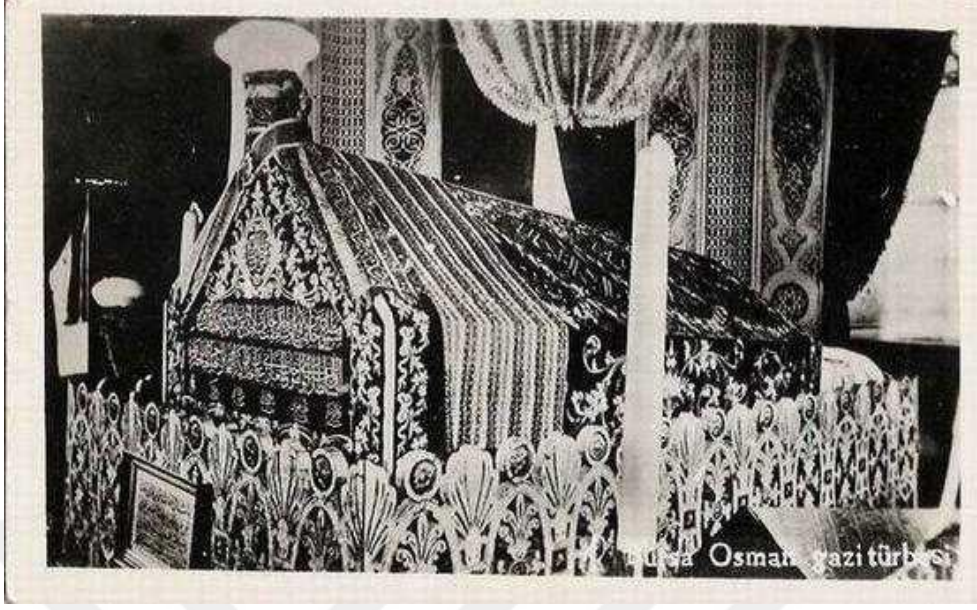
Türbe Ziyaretinde İki Genç Kız (1890)

Kaynak: Cezar, 1995b, s. 678

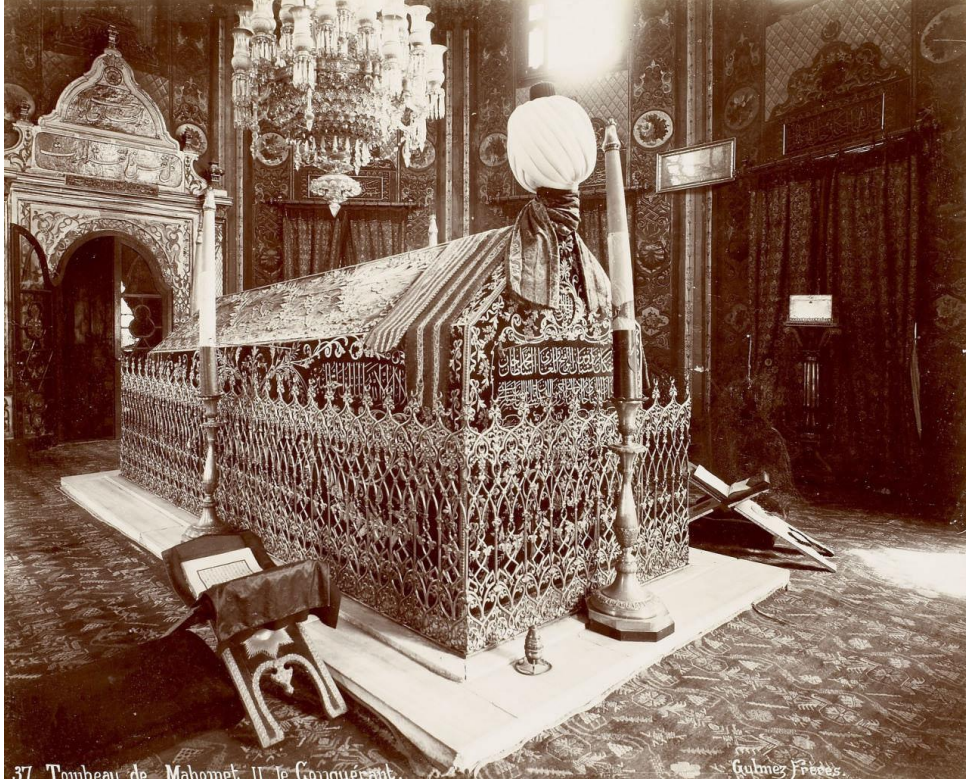
Türbe Ziyaretinde İki Genç Kız II (1890)

Ek 16. Türbe Fotoğraf Örnekleri

Kaynak: https://www.kitantik.com/sozluk/BURSA-OSMAN-GAZI-TURBESI-ESKI-FOTOKART_1br9qfyksvynqub1ykg

Bursa Osman Gazi Türbesi

Kaynak: <https://www.eskiistanbul.net/tag/turbe>

Fatih Sultan Mehmed Türbesi

Kaynak: <https://www.eskiistanbul.net/tag/turbe>

III. Selim Türbesi

Kaynak: <https://www.eskiistanbul.net/3499/sultan-mahmut-ve-sultan-aziz-turbeleri-gulmez-freres>

II. Mahmud Türbesi

Kaynak: <https://www.eskiistanbul.net/tag/turbe>

Sultan II. Mahmud Türbesi

Kaynak: <https://www.eskiistanbul.net/tag/turbe>

Yavuz Sultan Selim Türbesi

Ek 17. Nureddin Cerrahi Türbesi Restorasyon Öncesi ve Sonrası Fotoğraflar

Kaynak: Nişancı, 2009

Restorasyon öncesi Nureddin Cerrahi Türbesi (2009)

Kaynak: Nişancı, 2024

Nureddin Cerrahi Türbesi (2024)

Kaynak: Nişancı, 2009

Restorasyon öncesi Nureddin Cerrahi Türbesi (2009)

Kaynak: Nişancı, 2024

Nureddin Cerrahi Türbesi (2024)

Kaynak: Nişancı, 2009

Restorasyon öncesi Nureddin Cerrahi Türbesi (2009)

Kaynak: Nişancı, 2024

Nureddin Cerrahi Türbesi (2024)

Ek 18. Kademi Şerif Vitrin Fotoğrafları

Kaynak: Nişancı, 2024

Eyüp Sultan Türbesi Kademi Saadet Vitrini (III. Selim dönemi)

Kaynak: Nişancı, 2024

III. Selim Türbesi Kademi Saadet Vitrini

Kaynak: Nişancı, 2024

I. Abdülhamid Türbesi Kademi Saadet Vitrini

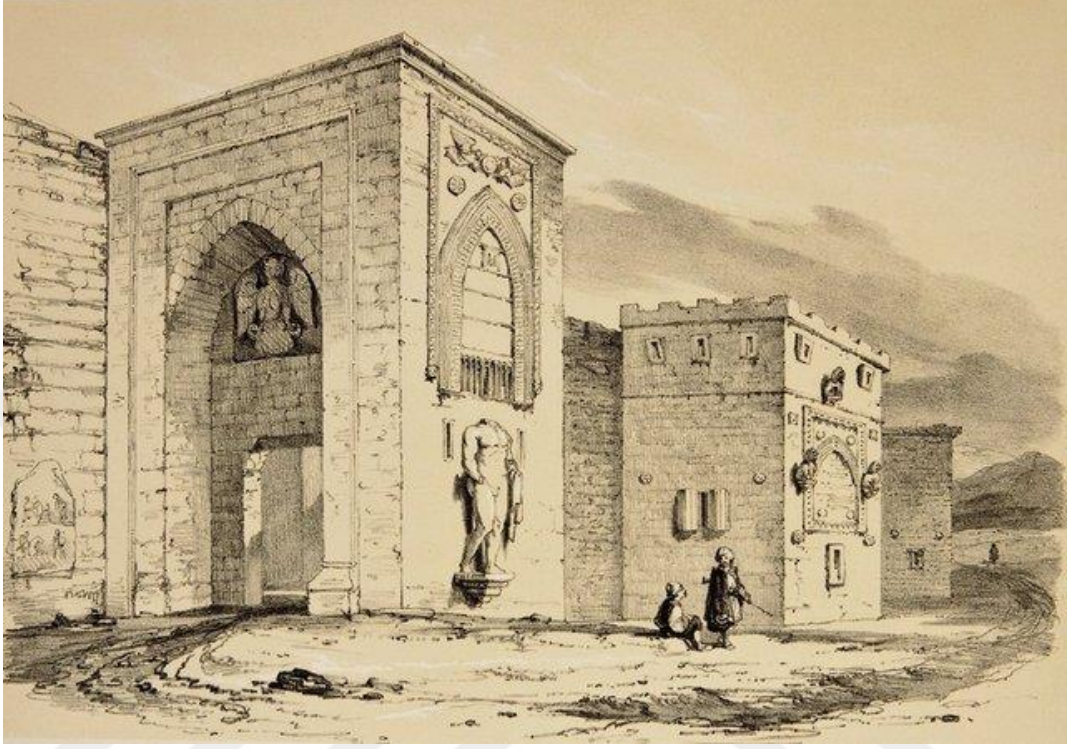
Ek 19. Türbeler Müzesi Müdürlüğüne Bağlı Olan Türbeler (KVMGM, 2024);

1 - Abdurrahman Paşa Türbesi	35 - Hafsa Ayşe Sultan Türbesi
2 - Adile Sultan Türbesi	36 - Hamdullah (Ahmed) El Ensari T.
3 - Ahmed Buhari Türbesi (Unkapanı)	37 - Halil Paşa Türbesi
4 - Ahmed Cevad Paşa Türbesi	38 - Hatice Sultan Türbesi
5 - Aşık Paşa Türbesi	39 - Hatice Turhan Sultan Türbesi
6 - Ayn'ül Hayat Türbesi	40 - Hattat Mustafa Rakım Türbesi
7 - Aziz Mahmud Hüdayi Türbesi	41 - Havatin Türbesi
8 - Baba Cafer Türbesi	42 - Hekimoğlu Ali Paşa Türbesi
9 - Bala Süleyman Ağa Türbesi	43 - Hubbi Hatun Türbesi
10 - Bayram Paşa Türbesi	44 - Hürrem Sultan Türbesi
11 - Benlizade Reşit Efendi Türbesi	45 - Hüsrev Paşa Türbesi (Eyüp)
12 - Beşir Ağa Türbesi	46 - Hüsrev Paşa Türbesi (Fatih)
13 - Bosnalı İbrahim Paşa Türbesi	47 - İskender Paşa Türbesi
14 - Bulak Mustafa Paşa Türbesi	48 - Gazi Kara Ahmet Paşa Türbesi
15 - Cedid Havatin Türbesi	49 - Karaca Ahmed Türbesi
16 - Cennet Mehmet Efendi Türbesi	50 - Keçecizade Fuad Paşa Türbesi
17 - Cerrah Paşa Türbesi	51 - Kesikbaş Hüseyin Ağa Türbesi
18 - Davut Paşa Türbesi	52 - Kılıç Ali Paşa Türbesi
19 - Defterdar Mahmut Efendi Türbesi	53 - Koca Sinan Paşa Türbesi
20 - Destari Mustafa Paşa Türbesi	54 - Köprülü Mehmed Paşa Türbesi
21 - Eyüp Sultan Türbesi	55 - Kuyucu Murad Paşa Türbesi
22 - Ebu Şeybe El Hudri Türbesi	56 - Lala Mustafa Paşa Türbesi
23 - Ebu'l Vefa Türbesi	57 - Lohusa Sultan Türbesi
24 - Ekmekçi Ahmed Paşa Türbesi	58 - Mahmud Nedim Paşa Türbesi
25 - Emir Ahmed Buhari Türbesi	59 - Mahmud Paşa Türbesi
26 - Fatma Sultan Türbesi	60 - Mehmet Ağa Türbesi
27 - Ferhad Paşa Türbesi	61 - Mehmet Vusuli Efendi Türbesi
28 - Gazanfer Ağa Türbesi	62 - Merkez Efendi Türbesi
29 - Gazi Osman Paşa Türbesi	63 - Mihrişah Valide Sultan Türbesi
30 - Gülbahar Hatun Türbesi	64 - Mimar Sinan Türbesi
31 - Gülnuş Valide Sultan Türbesi	65 - Mir-i Miran Mehmed Ağa Tür
32 - Gülüştü Valide Sultan Türbesi	66 - Muhammed el Ensari Türbesi
33 - Güzelce Ali Paşa Türbesi	67 - Mustafa Ağa Türbesi
34 - Doğancı Ahmet Paşa Türbesi	68 - Mustafa Reşit Paşa Türbesi

- 69 - Nakkaş Hasan Paşa Türbesi
70 - Nakşidil Valide Sultan Türbesi
71 - Nevfidan Kadın Türbesi
72 - Nişancı Feridun Paşa Türbesi
73 - Nişancı Hamza Paşa (At Mezarı)
74 - Nişancı Mehmed Paşa Türbesi
75 - Nureddin Cerrahi Türbesi
76 - Nur-u Osmaniye Türbesi
77 - Oğlanlar (Olanlar) Türbesi
78 - Pertev Paşa Türbesi
79 - Pertevniyal Valide Sultan Türbesi
80 - Pir Ahmed Edirnevi Türbesi
81 - Piyale Paşa Türbesi
82 - Prens Sebahattin Türbesi
83 - Ragıp Mehmet Paşa Türbesi
84 - Ramazan Efendi Türbesi
85 - Rumi Mehmed Paşa Türbesi
86 - Rüstem Paşa Türbesi
87 - Safiye Sultan Türbesi
88 - Sancaktar Hayrettin Paşa Türbesi
89 - Selçuk Sultan Türbesi
90 - Seyyid-i Velayet Türbesi
91 - Siyavuş Paşa Türbesi
92 - Sokollu Mehmet Paşa Türbesi
93 - Sultan Abdülmecid Türbesi
94 - Sultan 1. Abdülhamid Türbesi
95 - Sultan 1. Ahmed Türbesi
96 - Sultan 1. Mustafa - Sultan 1. İbrahim Türbesi
97 - Kanuni Sultan Süleyman Türbesi
98 - Sultan 2. Beyazıd Türbesi
99 - Sultan 2. Mahmud Türbesi
100 - Fatih Sultan Mehmed Türbesi
101 - Sultan 2. Selim Türbesi
102 - Sultan 3. Mehmed Türbesi
103 - Sultan 3. Murad Türbesi
104 - Sultan 3. Mustafa Türbesi
105 - Sultan 5. Mehmet Reşad Türbesi
106 - Sümbül Efendi Türbesi
107 - Şah Sultan Türbesi
108 - Şehzade Mahmud Türbesi
109 - Şehzade Mehmed Türbesi
110 - Ayasofya Şehzadeler Türbesi
111 - Şehzadeler Türbesi
112 - Şehzadeler ve Kadınlar Türbesi
113 - Şemsi Ahmet Paşa Türbesi
114 - Şeyh Mustafa Devati Türbesi
115 - Turabi Baba Türbesi
116 - Üryanizade Esat Efendi Türbesi
117 - Abdul Vedud Sultan Türbesi
118 - Yahya Efendi Türbesi
119 - Yavuz Sultan Selim Türbesi
120 - Yenikapı Mevlevihanesi Türbesi
121 - Zal Mahmud Paşa Türbesi
122 - Zeynep Sultan - Kamil Paşa Türbesi

Kaynak: KVMGM, 2024

Ek 20. Léon de Laborde'un Konya surları gravürü

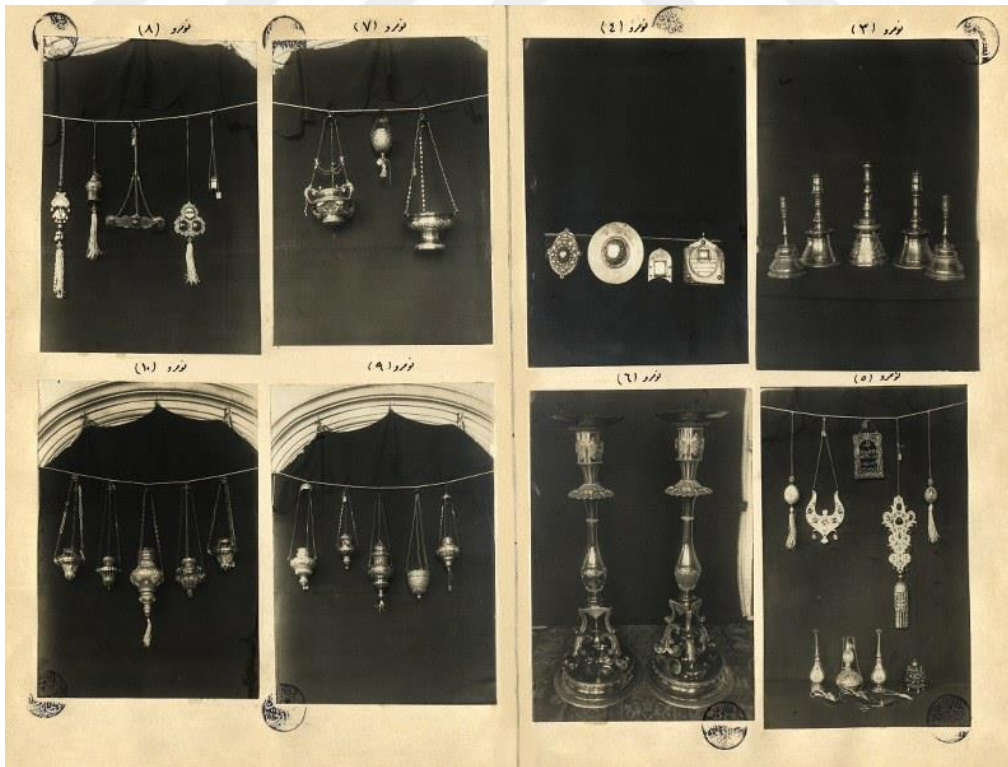

Kaynak: Konya, view of the city walls. Léon de Laborde, Voyage de l'Asie Mineure (Paris: Firmin Didot, 1838), 133, pl. LXIII. (Photo: courtesy of the Harvard Library)

Ek 21. Topkapı Sarayı Müzesinde muhafaza edilen Sanduka örtüsü üzerindeki kağıt etiket ve 1997 Numaralı Topkapı Saray-ı Hümayununda Harem-i Şerif-i Hazret-i Nebvî'de Menkûl Murassaât Ve Teberrükât Adlı Defterde Bulunan Teberrükât Eşyalarına Ait Fotoğraflar

Kaynak: İpek, 2005

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2024

Ek 22. Eser Örnekleri

Kaynak: Nişancı, 2024

2020-1620-E Eyüp Sultan'ın mezarının bulunuş öyküsü

Kaynak: Nişancı, 2024

2020-1631-E III. Selim'in Kabeye Örtü yaptırması konulu levha

Kaynak: Nişancı, 2024

2020-1815-E İcazet Levhası

Kaynak: Nişancı, 2024

2020-170-E Aziz Mahmud Hüdai'ye Atfedilen Eyer

Kaynak: Nişancı, 2024

2020-4568-E İngiltere Kraliçesi Victoria Tarafından Türbeye Hediye Edilmiş Avize